

მნათობი

*
* *

ჩემო კლამო, ჩემო კარგო, რად გვინდა ტაში?
რასაც ვმსახურებთ, მას ერთგულად კვლავ ვემსახურით,
ჩვენ წმინდა სიგყვა უშიშარად მოვფინოთ ხალხში
ბოროტთა საკლავად, – მათ სულთ-ხდომის სეირს ვუყუროთ.

2007

თუ კაცმა ვერ სცნო ჩვენი გული, ხომ იცის ღმერთმა,
რომ წმინდა არის განზრახვა და სურვილი ჩვენი:
აგვიყოლია სიყრმიდანვე ჩვენ ქართულის ბედმა,
და დაე გვძრახონ, – ჩვენ მის ძებნით დავლიოთ დღენი.

ჩემზედ ამბობენ: „ის სიავს ქართულისას ამბობს,
ჩვენს ცუდს არ ჰშალავს, ეგ ხომ ცხადი სიძულვილია!“
ბრიყვნი ამბობენ, კარგი გული ჟი მაშინვე სცნობს,
ამ სიძულვილში რაოდენიც სიყვარულია!

ღთაა ჭაუჭაუაძე

6

მნათობი

ფელიწადი 83-ე
ზამოღის 1924 წლის 26

№6

2007 წელი

მწერალთა ასოციაცია „მნათობის“ ლიტერატურული ჟურნალი

ჟურნალი გამოდის საპატრიარქოსთან არსებული
სულიერების, კულტურისა და მეცნიერების
აღორძინების ფონდისა და შპს „ფაშტვის“
საქველმოქმედო ფონდის მხარდაჭერით

შინაარსი

სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის
ილია II-ის აღსაყდრების 30-ე წლისთავისათვის

თამაზ შილაძე – ერის მოქალაქე	3
გრიგორ ფარულავა – ერის მამა	5

კომუნა, კროზა, დრამატურგია

ქანა ოთხვანი – ლექსები	11
გივი სულაბაური – თამაზი რევოლუციით. მოთხრობა	17
ირაკლი სამსონაძე – „ციცქანა ბოლიათი, ჩვენი“. პიესა	25

ახალი თარგმანი

სარუჟი შურაბაძე – დუმილი. მოთხრობა. თარგმანა მანანა შიქელაძემ	43

ესე, ლიტერატურული წერილები

გურამ ბენაშვილი – რომანის კომედიკა და რიტორიკა	54

შინაარსი
(გაგრძელება)

ვეთივანე შინაგვლიანი – ეპილი დიპირსონი – უცნობი და მასლოვლი -----	62
ზონა ცხადია – 2006 წლის ლიტერატურათმცოდნეობა და კრიტიკა -----	69

მეცნიერება

რევაზ სირაძე – ენათა სულიერი ყოფიერებისათვის -----	75
ნათელა ვაჩნაძე, გიორგი ჭივიჭილი – ქრისტიანობა და ენოზრივი კოლიტიკა -----	80
ავთანდილ ნიკოლეიშვილი – ქართულ-ოსურ ურთიერთობათა საკითხი „ქართლის ცხოვრებაში“ -----	104
ქიტი მანაგაძე – „შენიშვნალოვანესი ნაშრომი“ -----	118

ხელოვნება

რუსუდან წურჭუშია – მრავალწიგნიანობის ქართული ხელოვა -----	124
ნეროე აბულაძე – სიმბოლისტურ-მხსარსიონისტული ძიებები XX საუკუნის 10-იანი წლების ქართულ დრამატურგიაში -----	135

კოლემიკა

გონდო არველაძე – „ჯავახი“ -----	142

ბიბლიოგრაფია

ლევან ზრუშიძე – იმერეთის ეპისკოპოს გაბრიელის გედისწერა -----	153

უცხოეთის კულტურული სიხლედეები. მასალა მოამზადა მანანა მიქელაძემ -----	157

ქურნალ „მნათობის“ 2007 წლის ნომრების შინაარსი -----	160

პრივიპრ შარკლასი

ზრის შახა

როცა ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის დღევანდელმა სექციამწარბებელმა კათოლიკოს-პატრიარქის ცხელი ჩიობარა, ეროვნულ ეკლესიის ჭიჭიხეთურ შექირვებამო სპეკუნებ-ვებრზე უფრო კრძელი ვს პკონდ კბოვილია. ამის შესაბამისად, დამცრობილი და ნაქიჯნი იყო ურის სარნშუნოვბრივი შეკუნებ. ვითბრებ დაბსლოვბით იხვთი იყო, რბკვბრის წინამბკ ბლმონდბ წმბდ კრივოლ ხნბთელი დაბსწყისში თბხვის მოღკვნკვბრბისბ. ბი, იმ ბკეპბბბნობის სურბთი, იოვბნე ხბბნისბბის შივრ დაბსბული: „ნამბონი ქრისტობნბთბნი კბრბდკვბბრბნებს, რომელნიბე მბლბკვრბბით, რომელნიბე შეკყვვილით, რომელნიბე ხივრბებს შინბ უბკვრბბით, რომელნიბე შსბკყვბრბბით...“

ბხვთ ვითბრებში ღმურბბ, რომელიც „ხიკვბრული არს“, მოკვლინბ ჩკენს ქკეყბნბს მბბინ ბბო ცფილელი და კრივოლ ხნბთელი, ხილო ბმ იკვლბბთი წლის წინბთ კათოლიკოს-პატრიარქი, უწბიღეხი და უწკვბრბები ბლიბ მკორკ მოკვივილინბ „მბლხინბებულ ცოღვბთ ჩკენბთ“.

იმბბინღელი სბქბრთველოს მკსკვერთ სრული და ღრმბ შეკუნებ ბბობრბკვბბბთ იბისბ, თუ რბ მბბბ კკისრბბობდ და რბ სელკნიფბობდ ეროვნულ ეკლესიბს. „ღმრბთისმბბხური მკუკ ბბოტ კურბბბლბბი“ მბბბრბბბ წმ. კრივოლ ხნბთელს: „მკუკბთ ბსრბკლბბბთბ ვბმბღ-გბმბღ წინბარბმკვკევი ბლღკენის ღმურბბბნ სიქბღულბდ მბბთ და ზღულღ მქკლბსბ, და მკსბნკენებლბდ მბრნშუნებთ და სბშბილბებლბდ ურნშუნობბ. კვრბთვე ვბბთ ჩკენბთ მენ კბბბკბბინბ ღმურბბბნ ქრისტობნბთ სიქბღულბდ, და რბბთბ მბს ბღწბიღე ჩკენბთის“. წმ. კრივოლი, მბბი თბნბმბბრბობლი მბმბბი და ბბკრბღობინბბი სელიხელჩკიღებულბნი ღკამდგენ უწბდბმენს ღბმოკვიღებელი და კრბთბნი სბქბრთველოსბ.

მბბბთ კრთკვბრბ იყო, მკერბმ მკსკვღრბ სკვბლბსკვბკვბბრი. კრივოლ ხნბთელს უკვბბ მკონდბ, როცა ბმბს ურის ბნტურბები და ქკეყნის მკსკვერბთ ხბხელ-ღბრბებ მობბხოვბდ, „ურბბიც კი ბუნბთ“ ბბკრბღობინბბბთბის. ეს უკბნბსკენლბნი კი თბკმბორკკბთ ვკვბბობღწენ „ზვიისბ კბცისბ და ქკეყბნისბ ბნკვლოზის“ მკბცრ მკბკერბსბც. ბხვთი სკვღრი კი ბღბრ ბრკუნბ არსბთ კამბოკვმ ჩკენბ ეკლესიის დღკვბნდელ წინბბბლოლს. სომ ბბბი ბმღლისბ და სბხბრულის ბლმბკრელიბ ბმბს ცქკერბ, რომ ბხე თვბლბბთვბულ და წრფელი კრბნობბთ მბბურბბდ რნშკენბ ჩკენბ სბზოკვბობბის მოზრბბლი წბწბლი, რომ ბლითი დღე ბხკენბებ ღკბთისმბბხურბებ, მკერბმ ეს ბვსკვლბბ, უღმურბობთ კბბბთორბებს ბნკვკს. ბნკვლბთის მოკბქლბთ ბნულ ბბრბლს ბკერ 30 წელიბ ბბღ რნშკენბსბ და სიკვბრულს, ბმღლბს და თვბლბსმოქმკრულ სელიკრ სბნბთლკს ბხკვღრბებს ფბრბდ კათოლიკოს-პატრიარქი. იგი მხკღბრბთ, „წმბნდბ მხკღბრბი“. ეკლესიის დღბბობბდ ღკბს, კრის სბხოუმბლბბბბბ მკულჩხბრბლი, ვითბრკ მკურნბლი და ეულბმწკვბრბი ქბრისკვბბი. და როღბბც სბქბრთველოს ცბს დაბბღკრბთბნ ღრბღბის ნბფლბთი კბბბჩნდებბ, პბრკელი შკბბბრბებბ მბს კბბბფბრბკვბბდ.

კათოლიკოს-პატრიარქი, ვითბრკბ დაკვბბღებელი ქობბვი ჩკენბ ვბნო-ფბბიკოლოკობური თვბთმყოფობისბ, კბრკვ სბწბი ვბრბკბის „მბწბგბნი სბხუსისბ და მბმბბბკვლბობს“ სენს, რომელბსც სბქბრთველოს მღრბბი გლობბლიზბციისბ და ბნტკვბრბციის სბხელით თბბბუნ

არის „ეროვნულ-კულტურული თავისებურებანი“, რომლებითაც, პატრიარქის სიტყვით, „ახე მდიდარიმ ჩვენი ქვეყანა“, ანუ ახე ძლიერიმ ჩვენი ხალხი. ამიტომაც, დაუშვებელიმ, პოლიტიკა დაუპირისპირდეს ეროვნულ კულტურას, კულტურის ვაშლზე ვაღებლით ნაშვილ თავისუფლებას ვერ მივაზღვევთ.

ქართული კულტურა ანაფორიან გენიოსებსაც უჭირავთ მხრებით. ქართულმა მწერლობამ და ეკლესიამ შექმნეს აშქვეყნად ყველაზე დიდი და მნიშვნელოვანი რამ - ქართველი ადამიანის სული!

სახოვადოებრივი ახაპრესიდან ხელოვნურად განდევნილი ქართული მწერლობა - ცრადიციული ლიდერი ეროვნული მოძრაობისა - გაბუღებლით გრძნობს და იმახსოვრებს კიდეც ჩვენი კათოლიკოსის დიდ თანადგომას. მწერლობის სხოვნა კი იგივე ხალხის სხოვნა, ანუ ხალხის სულის ისტორია. ამ თანადგომას, ანუ სიბრძნის კიდეც ერთ გამონათებას, მადლიერების გრძნობით აღნიშნავს ყველა, ვისაც, თუნდაც, ერის მომავალში ღირსეულად შესახველად თხეთმეცხაუკუნი ქართული მწერლობის მნიშვნელობა ესმის. უბრავე და უბრავე მუგალითიდან, შეიძლება ვაგვესხენებინა ქართველთა უპირველესი ერნაღის „მნათობის“ აშავე, რომელსაც ჩვენმა პატრიარქმა „პატარა ეკლესია“ უწოდა და ამით განსაზღვრა კიდეც დღეებნდალ დღეს მისი მნიშვნელობა, ანუ მისი გამოცემის აუცილებლობა. პატრიარქმა - სხულიერო აკადემიის რექტორმა - ვაღაბრინებთ თავისი კაბინეტი და ქაში ღარჩენილი „მნათობის“ რედაქციამ შეიფარა.

როდესაც მის ქადაგებას უსმენ, ახეთი, ერთი შესეღვით უცნაური, მაგრამ სინამღვილეში მისი ცხოვრებით და მოღვაწეობით შთაგონებული აზრი გინღება: ალაბთ ახეთები იყვენ ქრისტეს პირველი მონაფეები, პირველი მოციქულები, „თეგლით მნახველნი და ყურით მსმენელნი მისნი“. და აი, ჩვენს შორის იმღის ნათლის სევესად ჩამღვარა ერთი მათგანი, კაცი კი არა - ფეხბღებული ეკლესია, მთელი თავისი არსებით ძველისძველი ქართული სავალობლის სტრიქონს რომ ვაახხენებს: „აი, სიმდაბლეა მადლისა მიუნღოშელი“!..

სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის
ილია II-ის აღსაყდრების 30-ე წლისთავისათვის

თბაპზ ჟილბაძე

ზნის შოქლზანი

დღეს არამარტო ქრისტიანული საზღვროს წარმომადგენლები, არამედ იხინ-
იც, ვინც თავის ტაძრებში თავებანს სცემენ ღმერთს და არა კერპებს, ღრმბ
პოტივისცემით ზღნიშნავენ საქართველოს კათოლიკოსის, უწმინდები და უწე-
ტარები ილია II-ს აღსაყდრების 30-ე წლისთავს, ზღნიშნავენ ღვანლს
ზღბმიანისხს, ვინც მსოულიო საქრისტიანოს რუკაზე დაბარუნბ ერთერთი
უძველესი მართლმადღებელი ქვევანბ - საქართველო, რომელსაც ერთმორწმუნე
„მეგობარმა“ ჩამოუხსნა ეკლესიის ზარი.

ულიღები ვანსხადღლის ეამს მოგვევლინბ პრბენი მწეეში, ჩვენი ნამბული
კათოლიკოსების, კირიონისა და ამბროსი ხელბიბს საქმის გამბრძელებელი და
ღამბვეირვეინებული, ვისმა ძბლისხმეეამაც თითქოს ვბვეიცოცხლბ მაცხოვრის
ხილვეები: „ღე, თქვენს შორის უკეთესი იყოს თქვენი მსახური“!

უცნბური პარადოქსებითაბ ხბვსე ჩვენი ისტორიბ, ერთი შეხვღვით, თითქოს
ღამბრცხებებით ვაღბრჩენილი ხბლხი ვერთ, მბერამ სინამღვიღეში რბხბკვირვე-
ლიბ, ბსე არ არის. „ღმერთი არ ვბვეწირბვსო“! - რუსთაველის ეს ხილვეები
იმღბდ და ძბლბდ ვეექცბ და ამ, მართლბც რომ, ღიღბბ სბხანულმა, ბნუ იმის
რწმენამ, რომ ღმერთი ჩვენთან იყო, იმღენი შევებძლებინბ, დღეს ჩვენს ენბზე
ვლოცულობთ და ჩვენს უკეთეს მომბებლზე ვოცნებობთ.

ნუ ღბვებვინყლებბ, რომ ჩვენი ომი ჭერ არ ღამბთვრებულბო, - შევებხსენბ
ამბს წინბთ ერის მოძღვარმა „სამობბო ეპისტოლეში“, - ჭერ წინ არის ჩვენი
ღიღგორი, ჩვენი ბბხიანი, რომ თითოეულმა ჩვენებამბ თავის ნიღ საქართვე-
ლოს უნღბ მოუბროს, ბნუ ბხსოვღეს, რომ თვითონ არის საქართველო, რომ ამ
ბრძოლბში ჩვენი ღიღბული ცრბდიციები ის არსებნღბ, სხიღბნაც დღევანღე-
ლი ბრძოლისთვის ბუცილებელი იბრბღი გამოგებქეს. უბირველეს ყოვლისბ, ეს

საქართველოს
პარლამენტი
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ჩვენს შინაზე „ის, რომ ჩვენ ღღემდე მოვაღწიეთ ჩვენი ცხოვრების წესით და სრულიდებით, ჩვენი წინაპრების ღვთისმშობლივ ბრწყინების შედეგად“, - ვგმობდვარავს კათოლიკოს-პატრიარქი. ამ „ბრწყინებაში“ იველისებება თანამედროველი დემოკრატიულ ეპოქაზე უფრო მეტად უკმაყოფილოდ კარგად გამოიყურებოდა და ღვთისმშობლივად ვაძვირებდა. ამგვარი თვალთახედვა VIII საუკუნიდან მოდის. იოვანე საბანისივე განმარტავს: ქართველით ვაკეთებთ ნაწილად ღვთისა და სამშობლოს სიყვარული შეინარჩუნა „ქრისტეს სიყვარულით და შიშით, ჩვეულებისამებრ მამულისა სვლისა“ მიღვევების კვალობაზე. სოლო დახვით ბრძოლებლის ისტორიკოსი „მამურ-პამურ კვალით სვლას“ სახეებს იმპერატორული საქართველოს სიძლიერის წყაროდ. გეცხრებოდა საუკუნეები ამ სიძინებს ილია მართალი ქომაგობდა გამორჩეული შთაბრძნებით.

„ღმერთი, სამშობლო, მოყვები - ეს არის ერთმანეთისაგან გამოშლინარე იერარქია და უწყვეტი ჭაჭა: ღვთის რწმუნა ქვეშაირი პატრიოტიზმს განაპირობებს“, - განვიმარტავს ქართული კვლევისი საქომაგრობელი და ამით წმინდა წერილის ურმეს, უხათოეს პლბტებს გვინათებს, თანაც ახალი დროის იმ ბრძოლებზე მიაპყრობს ჩვენს ყურადღებს, რომლებზეც ამ იერარქიის „ერთმანეთისაგან გამოშლინარეობისა“ და „ჭაჭვის უწყველობის“ შეუგებლობა ბრძობს: „თუ ღმერთის ახელი სხვა რაზემ, იუნდაც სამშობლომ დაიკავა, შედეგად ვიღებთ ისეთ მსკეურ გამოყვინებებს, როგორცა ფიშისში, რახისში და შოინისში, ანდა სრულიდელი ფხველობების სრულ უარყოფას - კოსმოპოლიტიზმს“ (ამ უკანასკნელის უხლესი ვარიანტი გავკვლამრთებული სრინსფორმაციით კლობლიზაციის ცნებისა).

„ერთმანეთისაგან გამოშლინარე ამ იერარქიისა“ და ამ „ჭაჭვის უწყველობის“ უკლებუ-
 ლყოფაზე ვიღებთ ილია ქაქაქაძე 1859 წელს „ბრდილის“ ფრცვლებზე ქართველობის

*„ღმერთსა, რომ ქვეყნად ცხბა
 ღვთად მოყვად მარტო მამული;
 ღმერთსა, რომ ღიდი არი
 ღვთისა წინაშე იგი ცხოვრებდ,
 რომელიც ქვეყნის წესით ღმერთი
 ქვეყანასავე შეწინებდ.“*

წმინდა ილია მართალი ღვთისმშობლივ ბრძოლებს ამ სამის უწყველობის, განვიყოლობის თვალსაზრისი და პოეზიის შემდგომ მონაკვეთებში (თ. IX, XI და XV) განვიმარტავს, რომ ღვთის სრფობების წმინდა წერილისეული მადლის ძალით მამულის სიყვარულიმდე აღტაცებულ ბღმინს (მცნების ნათლით სუ-ბღმინს, ამაღლებულს) ფრთები ესხმება მოყვების თანდღობისათვის, ქველმოქმედებისათვის:

*„კვლავდგომისბრთ თქვენს ქართველობას,
 ღმერთსა, რომ ღიდი მამული, -
 რაღა ბრძობებს თქვენში ღიდი კრწინობს?
 რითი ბღმინს ქველისათვის კული?“*

რომ რელიგიური უნივერსალიზმი კი არ ბუქებს, არამედ წარმავლს უმაღლეს ბსრობა, მარადისობისათვის ხლის წინადაცის, რომ ვრთველ-განუყოფებლსა და პირთველ-ბღმინს ბღმინს სიციხლისეული უმაღლობით განიცდებთ ფთქვა მარადისობისა, ამის კვლევის მამობა (ბბილი ღიდი, ვრთველ ნობელი, მამობა ბღმინსეული, ვრთველ ბღმინს) შემდგომ ბბილი დროის ფილოსოფიური ნაბრველი გვაწვევს. ღიდი რუბი ფილოსოფიის ვლბდებურ

სხილდებით და მთავრდება ყოვლდნმინდ ღვთისმშობლის სხენებით. ამასთან ყოველი სხილდერძელი ღმერთი, ღვთის ერთგვარი სხეულები. ქართული სურათის სულიერ სხილდით მუთითებს იხილ, რომ ყოველთვის ხდება გარდამცვლილად მოხსენიება. ქრისტიანული სურათი არის ადამიანთა ერთობისა და თანადგომის, ქირისა და ღვთის განმარტების დღეილი, სხილდით უფალი მყოფობს. ქართული სურათი არის ქრისტიანული სიყვარულისა და ურთიერთპატივისცემის გამოხატვის უნიკალური ინსტიტუტი, - განვითარდება უმინდები და ურთიერთი. ხოლო გრივად რომელიც იღვავს: „ქართული ნაღიმი ქივი კი არა, კულდა“.

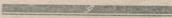
ახლად კი უცხოელებს მოეხმინოთ. ვიორვი განვევი, ცნობილი რუხი ღვთისმშობლი, მ. ბახტინის ნიქიერი მონაფე. ამბობს: „ის, რაც ქართულ ნაღიმზე ხდება, ნაყოფიანება არ გვეორნათ: ის ერთგული ღვთისმშობლი, სიოქხიო ტაძარი. თამადა მღვდელმთავარი. აქ ხდება სხილდითი გარდამხსება მღვთისთვის სულად, ღვთისად - ხილდებით, სხილდითი სილდებით... თამადაში „კისკისი“ ვქართისობს ხდება: სურათთან მღვთის განვითარებულ ეხნარევის განვითარებას, ცის კარიდაქს იხსნება“.

გვამხნელი ვინორგოვი ბელად ქითოვი თავის სხილდითი ნაშრომში მუთითებს: „თამადა ზრუნავს იმისათვის, რათა ყოველი ვლუმი ღვთის მესამე ათევისთვის ცეხის ეხნავს დახმავს. მამაკაცობის ბრინდით მინდებდა იხილ, რომ ღვთის სხილდითი სხილდითი სილდითი სილდითი, განმარტებული ბრინდით (ღვთისმშობლი თავისუფლებს სილდითი მოთხოვნების დიქტობისგან. გ.ფ.) სხილდითი სილდითი გამოიყვინო. ბლაკობის ვინორგო მოხმარებას განმარტებენ რიორგო კრიტერიუმს, რომელიც ქართული მღვდელ მორაღურ ღვთისად ადსურებს.“

რიორგო ვხდება, უცხოელებს მუთითებით, იხილდით მოხილდელ ქართული ღვთის თუ მოღვდის სულიერი ცხოვრების ნიღამი სხილდითი ნიღამი თანგნული ღვთისმშობლი. ხოლო შეილდის დღევანდელი შექარებული მღვთისმშობლი ვულდამხარი მამე ვრისა კი სხილდით ეხილდის, მსრგვს და სხილდითი სილდითი ამოხილდეს სულიერ ღვთისმშობლი მრავლისმღვთველ სილდებს, მღვთის და ვინდს ებადეცლის მათ, რათა იმღვთი ბევევის, ბორინების ძალისხმევა ებევიციობს. დღევანდამ თუ ვეხმინდება: „ნაღიმი ნაღვლენ და ნაშოვლენ, ქართული და ღვთისმშობლი!“ „ღვთის ბრ ზნად შევემინდეს ინტეგრაციისით!“ „ეხილდითი არ ზნად შევემინდეს და სხილდითი არ ზნად დავეკარვეთისო!“ მხილდითი ყოველ მოხილდელ ბაზე ნაღვლის ეს სხილდით, იმ კეცის ვულის სიღირკელიდან მინვევილი, რომელიც, ვითარცა „მეს, პირველი მეს ვეხება“ (ვისაც კითხვით-პარტირქის ქადვებისათვის მღვთისმშობლი, მუთითებდა, რომ მისი სხილდითი ღვთისმშობლი თავისმშობლი; თითქოს ველისმღვთი სხილდითი სიღამი კი არ ვლერენ, სხილდით მკერდის სიღამიდან იღვთის ბევევი, ვულის სიღამებს ეხნენთ).

ქართული სულთან მისილდითი, მღვთისმშობლი მამე ეს. სომ ვეხმინდის მინდამ ილია მართალი: „მართობ, რა სხილდითი ზნად ივოს, სულის ღვთის და ბრინდის“. „ნე ვეხმინდ, რამეთუ მე მიღვევი სილდითი“, - ღვთისმშობლი მღვთისმშობლი. „არ არსებობს არაფერი სხილდითი, გარდა მისისა“, - ამბობს სხილდითი. მის კვერს ვკრავს ეხილდითი: „სხილდითი სიღამი და შექარებული კი არაა, არამედ მამი სიღამისა და შექარებული ნაღამი“. უმინდამ ღვთის ვრის მამე შექარებული პირისპირ, სხილდითი სხილდითიდან ღვთის მის მქარებებს მღვთისმშობლი. ვეკონინ, რომ ილია მართლის ღვთისმშობლი პითიხი ნიღამიანი ნე. ილია მართლის მამე სიღამითან.

*„მის ძირევის ცემის მე ვრის ვეხება
სულიერული,
ღვთისმშობლი ვეკონინ და დღე
ღვთისმშობლი“*

„განგებების ხარისხით მხოლოდ საქართველოს პატრიარქი ეტყობი“ - ბრძანებდა ამხსნილთა ეპარქიის მთავარმა მღვდელმთავარმა.

ახალი დღი სფეროსისა და მღვდლობა-გმირობის ახალი პიკარესის რაობის გვირგვინს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი: ტელევიზიამ, მოიხილა კომპიუტერული პროგრამით, რომელიც ავტომატურად აკონტროლებს მღვდლის მოქმედებას და მისი მოქმედების შედეგებს. კონკრეტული პროგრამით, იქნება უნდა განსაზღვრული მხოლოდ ერთი-სახელმწიფოებრივი ინტერესებით, იქნება უნდა განსაზღვრული კომპანიები, რომლებიც მართლაც მართლაც სხვათა მიხედვით ამოძრავებენ; მათგან რომელიმე კულტურით ხშირად მართლაც... გლობალიზაციის პროცესი... გლობალიზაციის პროცესის ნარკოტიკული კონკრეტული ძალა თითქოს არც ჩანს, მაგრამ იგი ნაშედეგად არსებობს და აკეთებს თავის საქმეს, ცრუ თავისუფლებისა და სიბრძნის ნიშნებით თავისივე სახელით, მღვდელმთავრის იმპორტით, მისთვის სხვადასხვადასხვა (სურვილებით, მღვდელმთავრის (კათოლიკოსის) იურიდიული მხარდაჭერა, რაც შედეგად გამოიწვევს ჩვენი ეთნოფიციის შეცვლას და ერთიანი ქართველი ერის დაშლას და გაღივივძალებს. უნდა გვახსოვდეს, რომ მღვდელმთავრის ხორციულებს თითოეული ზღაპრის ანტიკონტრადიქციული, ამოღობა ყოველი ჩვენების ეული და კონკრეტული ბრძოლის პიკარესი. ესაა თუ ის პიკარესი ან რამეა ქართველად, ან, თავისი მინიჭების სისხლისა და მიმდევრობის გამო, იცვლის ღირებულებას სისხლში. ეს ისეთივე მნიშვნელობის იმია, როგორც ჩვენს მამა-პაპათ გამოვიღო... ვახუშტი, მთავარი ბრძოლა მოგვითხრობს. უფალი ბრძანებს: „ნუ გემინის, რამეთუ მე მიძღვევი სოფელს“ (იოანე, 16,33). მამ, იმართლე ჩვენი გმირი წინაპრების მგებელად, რათა საქართველი თავი და თავისი გარშემო დიდი იქნება ნილი საქართველი. დღეს ვე მოხდა იქნება დიდი, იქნება ბიზნისი“.

უნდა გვახსოვდეს! იქნება ამ იმის შუგულში დგახარა და თანამედროვეობა გვიჩვენებს. დგახარა და ქართველებს მამაცურად იყრიან „მედიოკრული და მძლავრ რეჟიმით“. იქნება დიდი რწმენა იქნება სიმამაცის სიმამაცის ანალოგიურებს, ხოლო ჩვენს ეკლესიას მსგავსი მიზნის ბეჭედიანობისა და ღირსების სხვაობა. ყოველივე მხარაბრული ღვთის იქნება იმ სიმამაცის ანალოგიურებს, რომ რწმენა - ეს არის მღვდლობა, როცა თვით ყოფნის ძალით ვართ ბეჭედიანი. ყოფნის სიმამაცე რწმენის გამოხატულება“ (პ. ლილია). იქნება ეკლესიებში წითლისფერის ბინდისკარობის გენდებს უკანაფლებს იქნება სიმამაცის, ხოლო იქნება ყოფნის დიდი სიმამაცის მქონებელ დაბეჭედიანებს თავს. „ულონობა ჩვენისა მართლ უფლობა და უკანაფლებს კი არ არის, როგორც ვხედავთ პეონის, არამედ უფრო ისაა, როცა სიმამაცის, კეთილ-მოქმედი, მღვდელ-წინაპრების კეთილ არა ბეჭედი“ - გვეჩვენებს ნ. ილია მართლად.

მღვდლობა უფლებს, ჩვენ არა ვართ ულონი, რაკი იქნება ჩვენთან ხართ, ხოლო ჩვენ - იქნება, სხვაობით მართლად იქნება. „ეკლესიის - ვიშნავით, ვნახებთ - და ვიშნავით“.

შანა მოხვანი

მოჯადოებაზე ზრეში

ბრმად მიუყუებით ხახიფათო გზებს —
ერთი შეხედვით, მხიარულ ქუნებს,
თავაზიანი დიმილით ხაყსეს,
ასე მფირფანს და ასე მშობლიურს...
ერთომ არ ვიცით, რომ ჩვენ ვუვლანი
მოჯადოებულ მიწაზე ვცხოვრობთ,
მოჯადოებულ ჰლანეტაზე,
რომლის წიაღშიც
ბორბტების ვეაფილებით დახუნძლულმა ცოდვის მცენარემ —
გასაოცრად თვალწარმტაცმა —
რახანია, ფესვი გაიდგა,
და მისი ფესვი ჩვენს საკუთარ ფესვს
შეუქმნეულად გადაუხლართა...
მაგრამ თუ მოუთხრით სიკვდილის ფესვებს —
უმიშობთ — სიცოცხლის ხის ფესვებიც თან არ ამოჭევეს,
და ამიტომაც, სმაჯაკმენდილნი,
თან უაზროდ, თან ხაქმიანად
მიუყუებით წუთისოფლის გზებს:
ვეულაფურზე ტკბილია სული...

და თუ ოდესმე საქმე მაინც ფესვებზე მიდგა,
ჩვენ ხომ ვიცით კარგი ლექსები:
„მშობელ მიწაში მიდგას ფესვები,
როგორც წვალში დგას წისორის ძირები...“ —
გაეიმეორებთ შელოცვასაც
და გვეგონება,
არასოდეს არავისგან გაევიწივით...

და აი, ასე,
გულუბრველოდ, ზრდილობიანად
მიუნაქნაქებთ ბნულ ლაბირინთში
დიდებული მომავლისაკენ,
ერთომ არ ვიცით, რომ ჩვენ ვუვლანი
მოჯადოებულ ქალაქში ვცხოვრობთ,
მოჯადოებულ ჰლანეტაზე,
რომლის წიაღშიც

შაშიანი უვაილებით დახუნძულმა ცოდვის მცენარემ –
 დემონურად მიმსიდეულმა –
 თვალწარმტაცმა –
 ხურნელოვანმა –
 ქვეუნად სიკეთის მოსაშობად,
 რახანია, ფესვი გაიდეა...

ბაყიდული კვიზაჟი

მე არასოდეს, არასოდეს არ მუუარები,
 შენ, გაუდილო ზეიზაჟო – მდინარის იქით
 რომინაზები მტრის ლოდინში, –
 შენს სადღევრძელის
 მე აღარ ვიტყვი დაისების ღვინისფერ ჭიქით.

აღარასოდეს..

გულუბრევილო რწმენა შეირუა, –
 თუთრ ფრთებს ამაოდ მშირდებოდა ნისლის სომალდი, –
 ფიქრით ნაქარეი მხარე გაქრა, დამემუვიდობა,
 როგორც ფოთოლი,
 დაკარგული შემოდგომაძის...

ბორკილებს ვამსხვრევ

დავდივარ მდუმარე ღაბირინთის ტალანებში
 და ციუ მდუმარებას ვამსხვრევ.
 დავდივარ წვედიადის ბოროტ სამეაროში
 და წვეულ სიბნელეს ვამსხვრევ.

ციუ მდუმარებას – არა!
 ბოროტ სიბნელეს – არა!
 მდუმარე მონობა – კმარა!
 კმარა!..

სიბნელის ბორკილებს,
 დუმილის ბორკილებს,
 მონობის ბორკილებს
 ვამსხვრევ...

უცხო

შენც, იმ ქაღვივით,
რა სასადაილო უოფილხარ, ქართო –
უხილავი ხარ,
ხოლო... ხილული
ხის ხილვით – ხარობ...

შენც, იმ ქაღვივით, ქუნებში დაგაქვს
სიზმრების გუდა...
შენ – უცხოის გველგან –
იქაც და აქაც –
რინი თქმა გსურდა?..

ეპ...
იმ ქაღვივით..

ფერთა მუსიკა

„რომელმან შექმნა სამყარო ძალითა მით ძლიერითა...
ჩვენ, კაცთა, მოგვეცა ჰეყანა, გვაჭეს უთვალავი ფერითა...“

რუსთაველი

თუ გიფიქრია:
რას გვეუბნება
„უთვალავი ფერით“ უფადი?
რას გვეუბნება დედა-ბუნება
ფერთა ენით,
რას გვეუბნება?

ვინ გაიგონებს შორ მუსიკას
მარადიულ, ფერად დუმილში?

ვინ, ვინ ამოხსნის
ამ კოსმიურ იეროგლიფებს –
უთვალავ ვარსკვლავს,
უთვალავ ფიფქს,
უთვალავ ევაყილს? –
სომ არ არსებობს სამყაროში
ერთნაირი ორი ფიფქი,
ორი ფოთოლი...

რას ნიშნავს ფერი თითოეული? -

რას, რას ნიშნავს:

იები - ღურჯი,

კვირილები - ფიჭვივით თეთრი,

ფოთლები - მწვანე,

ვარსკვლავები - ფირუზისფერი?

მაინც, რას ამბობს

უთვალავი ფერით უყალი? -

სეტყე, სად, რომელ ლექსიკონში გინდა მოძებნო

ამდენი სიტყვა,

„უთვლისშემდეგ“ ადამიანო?

რას გვეუბნება დედაძინა -

ჩვენი საბრალო, მუნჯი დედა -

უოველ მიმწუნს, ფერთა კვდომის წამს,

მიშნამდგარი, ფართო თვალუბით?..

გაელჰება

მე ვეველაფერი მოგონებადქცეული მივეარს.

დღის ფერფლი არის შეღამება... აღარ ვიგლოვებ

ვარსკვლავს - წამიერ რომ აღმოჩნდა სანუაროს მიღმა

და ზღვისფერ შუქად დაუბრუნდა ფერმერთად სტრიქონებს.

მე ვეველაფერი მოგონებადქცეული მივეარს.

ცა არის ამო, სანუკვარი - სიშორის გამო...

მე გავექცევი ვეველა ბორკილს და ვეველა ნიღაბს

და არ შევძახებ წამს, მშვენიერს: „შეჩერდი, წამო!“

მე ვეველაფერი მოგონებადქცეული მივეარს

და... მძიმე მკვლად არ დავეტოვებ ცრუ, ვალბ სტრიქონებს...

აგვიცხადებება სიზმარივით ვარსკვლავთს მიღმა

სიცოცხლე, როცა დედაძინა გამოგვიგლოვებს.

ამ ვცოცხლობ ამ მთებით

მვილი ვარ ამ მთების!
ამ მთათა კალთებზე
ნისლეების სასასლეები მაქვს
და ნათლით მოსილ მწვერვალებზე
ამომავალ მზის სხივთა ბრწყინვა
ამაოებანს მავიწყებს და
ფიქრს უსაზღვრო სიფრცინკენ უხმობს.

მვილი ვარ ამ მთების
და უფალს ვაუჯდრებ
წინაპრის ღოცვით გაჯერებულ
წმინდა ბალავარს
უძველეს, იღუმალ ციხე-სიმაგრეთა.
უსასრულო სიცოცხლეს მოგვაეს
ჭაღარა, მშობლიურ მთათა სინათლე და
სამყაროს მავუარებს
უფლის საჩუქარი —
ის შუქი, ოდითგან ბნელზე რომ იმარჯვებდა...

მე ვცოცხლობ ამ მთებით...

ანარეკლი

ბილიკს მივეუბნი, საფხვს ნარ-უკლით, —
ცოცხლო კლდეზე რა ძალა მიცავს? —
ეს არც მთვარეა — მზის ანარეკლი,
არც მზე — ბრწყინვალე ხატება ღვთისა...

მორს, საოცარი სანახებისკენ,
აღმასდაფრქვეულ ბალახებისკენ,
ცოცხალი სიტევით, ცოცხალი შუქით
ცივი წუედიადის დამარცხებისკენ —

მთვარეულივით მივემართები...
რადაც მინათებს გზას ნარ-უკლიანს...
ღმერთთა ვუვლავან, და ეს ნათელიც —
ცოცხალი შუქის ანარეკლია...

განწყობილება

მხოლოდდამხოლოდ პოეტი ვარ, მხოლოდდამხოლოდ,
 და ვინც ამისთვის განმეკითხავს, უფალს არისხებს –
 ზეცა რომ მართო ვარსკვლავებით, როგორც ნამეის სე,
 და იქ, უველაზე შორ, სევიდან ვარსკვლავზე ვცხოვრობ,
 და იქაც, ნეტავ, სამუაროზე ფიქრს არ მიშლიდენ
 ამ წუთისოფლის უცნაური ოროპტრიალი!
 მაგრამ ხანდახან გაიმეტებს ვინმე ხიმშიდეს, –
 დედაძინაზე განა უველა ბოროტი არის, –
 და მოსაუბრე ვარსკვლავებთან ვბრუნდები ბოლოს,
 და კვლავ მაცოცხლებს ცა – ციმციმა, როგორც ნამეის სე,
 და ვინც ამისთვის განმეკითხავს, უფალს არისხებს, –
 რომ ფიქრად ვიქეც, პოეტი ვარ, მხოლოდდამხოლოდ...

გივი სულააკური

თაგაში რევოლუციით

ამოხრომა

ვისხედით და ვსვამდით.

მე და ვიღაც კაცი ვისხედით.

კაფე თითქმის ცარიელი იყო, მაგრამ მაინც ჩემ მაგიდასთან დაჯდა, ბოდიშიც მოიხადა. ვიფიქრე, დავიბრიდე, ახლა ალაპარაკდება, შეძლონებს-მეთქი და, მოვტყუედი, ხმა საერთოდ არ ამოუღია.

მე ნიკუშას ველოდებოდი.

„მოვა ნიკუშა და სხვაგან გადავევლებით, ანდა ვნახათ, რა შეიცვლება...“

ასე ვისხედით და ვსვამდით. მე არაყს ალუბლის წვეს ვაყოლებდი. უცნობიც არაყს სვამდა, მაგრამ, ჩემგან განსხვავებით, არაფერს აყოლებდა.

კაფე იაფფასიანი იყო. იაფფასიანი იყო სასმელიც და სივარტებიც. ჩუმი ვისხედით, ვეწოდით და ჩვენსას ვფიქრობდით, ერთმანეთს არ ვაწუხებდით. თან ქუჩაში ვიხედებოდით. ფანჯრიდან შეგვეჩვიე მარუსა მოჩანდა. წერილად ცრიდა და მარუსა თავის ყვაილებიანად ძალიან შეკაფიოდ ჩანდა რუხ ფონზე. თუმცა სისველე ქუჩას, სახლებს და გამკვლელებსაც ამკვირებდა.

კაფეში თამბაქოს კვამლი და ყავის სურნელი იწვა. ამ ყველაფერთან ერთად სწრაფად საღამოდებოდა და როცა დიასახლისმა შუქი აანთო, მე მომეჩვენა, რომ დაბნეულა.

ჩუმი ვისხედით და ვსვამდით. მაინც, ყოველი შემთხვევისთვის.

თუთრი მწარე და უგემური, მაგრამ საკმაოდ სასიამოვნო აღმოჩნდა. მე მსიამოვნებდა და რაღაცნაირად ვიცოდი: — სიამოვნებდა

უცნობსაც და ყველას, ვინც აქ შემოაფარა თავი.

მაგრამ იაფფასიანი, მაინც იაფფასიანია.

მაგრამ ეს ჩემი კაფე იყო.

ჩემი ქალაქის, ჩემი უბნის კაფე.

ქალაქი კი უკვე ღამეს უწევდა.

მერე უცნობი წავიდა. უცებ წამოდგა, მადლობა მითხრა და წავიდა.

მერე ნიკუშაც მოვიდა. წვერმოშვებული, გამზდარი, ყავარჯენსდაყრდნობილი ჩემი ძველი მეგობარი.

აჭარული ხაჭაპური, ალუბლის წვენი და არაყი შევუკვეთეთ.

— მოყვები, — ვუბნები ნიკუშას, — მე ხომ არაფერი ვიცი... როგორ მოხდა...

— საინტერესო არაფერია...

— მე მაინტერესებს. ხომ იცი, რომ მაინტერესებს. მაინც არ მოვეშვები.

— კარგი რა, ბიჭო, ოთხი თვე არ მინახიხარ... თანაც იმდენჯერ მოუყვები ბიჭებს... მომეზრდა, დამოჯერე, მომეზრდა.

— რა გინდა, დაოსტატებულხარ მოყოლაში, გაგაღვილეება.

— ჰო, რახან შენ იტყვი... მოდი, ჯერ ვივანშით, მერე, ჯანდაბას, მოვიყვები.

მანანას აჭარული ყველაზე გემრიელია მთელ ჩვენ უბანში, არა მარტო ჩვენ უბანში, ასეთი გემრიელი ხაჭაპური ბათუმშიც არ გამისინჯავს. სერიოზულად განაყრებს ერთი ცალი, — უზარმაზარი ნავია, ორკვერცხიანი და დაბრაწული. მანანას პროფესიული სინდისი აწუხებს, — ცუდს არაფრით შემოვთავა-

საქართველოს
პარლამენტის
ბიბლიოთეკის
გამომცემი

ხებს. აჭარულის გარდა ნებისმიერ კერძს ხუთიანზე აკეთებს. პირადად მე ხუთბალიან სისტემაში ათიანს დავუწერდი.

კაფეში ტყავის შავ, გრძელ ლაბადებში გამოწყობილი ქალ-ვაგი შემოვიდა. ფეხსაცმელებიც „მოდური“ ეკვათ — ასევე შავი ტყავის, უწვეტნიანის და არააჭური. ფეხსაცმელებში მათი თითები და ქუსლები იკითხებოდა. გოგოს ტყავის საყვლოზე ვეპურთოლა, თითი გიპურის საყვლო ჰქონდა გადაფენილი. ჩვენ პირდაპირ, მგონი ერთ სკამზე დასხდნენ. ყოველ შემთხვევაში, მე ასეთი შთაბეჭდილება დამრჩა.

— ნიკუშ, ვინდა ექსპრომტი?

— მიდი, ძმაო, შენთანა ვარ.

— კაფე „ისანი“. გოგო ცისანა. სქესი — ქესანე. თან ახლავს მგოსანი — ნახარდი სოსანი. ერთი აქეთ მიზანი, არ უნდა მისანი. ჭმრდუბთ ქესი, მანქანა „ნისანი“ ან „მერსედესი“. დრონ იყენენ შუალამისანი...

— ევ ცინიზმია, ბიჭო.

— არა. ეს ფაქტია, შეხედე მათ ანთებულ თვალებს და მძიმე ქუსლებს. ვალაკტიონი ზუსტად ასეთი ქვების ქუსლებით აპირებდა დაყრდნობოდა პოლუსებს.

— შენი საშველი არ არის. ისევ ისეთი ხარ, როგორც დაგტოვე, ცოტა უარესიც კი გამხდარხარ. რატომ „ისანი“, ეს „მწვანე“ კაფეა. თუ მწვანეს ვერ რთობავ...

— ისინი ისნიდან არიან! მათთვის ნებისმიერ კაფეს „ისანი“ ჰქვია.

— აი, ამიტომ მიყვარს კაფეში დაბარებულ საკუთარი თავი. ჩემი ნიჭიერი და ცინიზმით აღსავსე ძმები რა დროს და როგორ выкидываш-ს მომართმევენ, ჩემთვის ყოველთვის გაურკვეველია ხოლმე... ის ბიჭებიც ისნიდან იყენენ, ან თებქიდან, ან ნახალოვკიდან ან ელი-ადან... ელიელები! აბა, რა მოგიყვებ, კოტე, ბუკიას ბაღში ვიჯექი, მარტო ვიჯექი. სამი დღის თოვლი იყო თბილისში და ისევ თოვდა. ციოდა, მაგრამ ვერც სიცვიეს ვერძნობდი და ვერც ვერაფერს. იმ დღეებში არ ვიყავი ჯივრიანად, ერთკვირიანი „ზაპოი“ მქონდა აკიდებული, წინასაახალწლო. იმ დღეს კი

40 000 კბილი მტკიოდა, 70 000 სხვა ორგანო და ერთიც, — სული. ბაღში ბავშვები, მათი მშობლები და ძაღვები თამაშობდნენ. თოვლის კაცები, ცივებით სრიალი, გუნდობა... თმა: — დღე თოვლიან ბაღში, ხომ ვეცმის...

„ძაღვებსაც უხარიათ თოვლი!“ — ასეთი ბრძნული აზრები მომდიოდა თავში. აუზის ბაგეზე პირდაპირ თოვლზე ვიჯექი. ილიაში დერმატინის „პაპაკ“ მეღო, მაგრამ არც მიფიქრია პაპაკზე დაჯდომა. ვიცოდი, ცოტა ხანში თოვლი გადნებოდა, ტრაკი დამისველეებოდა და ჩაფხულს დავემსგავსებოდი. ეგევ ფეხებზე მეკადა, განძრევის თავიც არ მქონდა, დაბრდილი ვიყავი. ხალხი მაშინებდა, ბიჭო. მერე ვილაგ ბავშვი მომიახლოვდა, რაღაცას მეტიტინებოდა. ძმობას ვფიცავარ, ერთი სიტყვა მაინც თუ გამეგოს. ამასობაში „ადი-დასებში“ გაზმანული ბერიკაციც დამეცა, მაგრამ ნათესაური კავშირი რომ ვერ აღმოვაჩინე მათ შორის, ცოტა დავმშვიდიდი.

— ყმაწვილო, არც ისეთი პატარა ჩანხარ სამყაროსთვის, თოვლზე ჯდომის ნება რომ მისცე თავს! — ჩემგან განსხვავებით, ის ჩემის ბერიკაცი ნაღდი ბრძენი აღმოჩნდა. შენ იცი, სიტყვის გამო ცხრა მთის გადავლა არ მჭირდება ხოლმე, მაგრამ არაფერი მითქვამს, ბერიკაცის „სატოპკე“ უპასუხოდ დატოვე, აღუკარვე მგონი, იდიოტურად გაუულიძე კოდეც და გავეცალე. ქუჩის გადაღმა კახელების მარნისკენ წავედი, ის ჩემსები ახალ წელსაც ვაჭრობენ, არც აღდგომა მათთვის, არც მარიამობა და არც ვიორგობა. ეგენი კახელები არ არიან, იტყუებიან. ჭაჭის გამო იტყუებიან.

— მე არა ვარ იქ ნამყოფი.

— არც არის საჭირო. ხუთ საფეხურს ჩაივლი და ნესტიან, ბინძურ და მყრალ სარდაფში აღმოჩნდები. პირველი, რაც თვალში მოგხვდება, კედელზე გაკრული შუწსარაფი ტრანსპარანტია: — ნისიები არ გაიცემა! მაგრამ არ უნდა დაიჯერო, იმიტომ, რომ გაიცემა. ჩავედი, მყრალი ჭაჭა დავლიე და ძლივს ამოვაწარო. იქვე მღვარი ბიჭების ფეხებთან ამერია გული. აღარც ლეიდი შემრჩა და აღარც ... ელენთა.

— „აბაროტი“ მოგცა, ძმაო? კარგია! მიდი, მიდი, არ მოგერიდოს, ვის არ მოსვლია ეგეთები, — მითხრა ერთ-ერთმა.

ამ ბიჭებს შორიდან ვიცნობდი, ბასტრიონელები არიან. რატომღაც უდიდესი გაგებით მოეკიდნენ ჩემს „აბაროტს“. მერე ფრაზის ავტორმა, ვინმე გურამმა ვინმე გელა გააგზავნა ვინმე ლუიზასთან.

იმ გელამაც გათლილი ორასგრამიანი თრღაც ჭლავი სითხე მორბენინა.

— დალიე, კანიაჩნი სპირტია, ნელა დალიე. აპრობირებულა, ძმაო, ნუ გეშინია, ამით ჭაჭას კი არ გავს...

მეც დაველიე, ნელა, სვენებ-სვენებით, თან ვუქრობდი, ახლა მოვკვდები-მეთქი, მაგრამ არაფერი მომსვლია. ჭიქა დაუბრუნე, მადლობა ვთქვი და წამოვედი.

— კარგად იარე, ძმაო, მრავალ ახალ წელს!
— გზაში დამაწია გურამმა.

არც მივტრიალებულვარ, ხელი აეწიე და ისე დავეშვიდობე. ის სპირტი ნაღდი დოპინგი აღმოჩნდა, უბნიდან ლალიძემდე ერთი ამოსუნთქვით მიქვდი და გზაში ერთი ნაცნობიც არ შეშვედრია. მერე მოვტრიალდი და ხერხეულიძეების სახლამდეც შეუსვენებლად ვიარე. უნივერსიტეტის ბაღშიც იგივე ხდებოდა, რაც ბუკიაზე, ციკაობდნენ, გუნდებს ისროდნენ. ისეთი ჟრიაშული იღვია, რომ ვიგის ლექსი გამახსენდა: — უცხო ბავშვები თამაშობდნენ მისთვის სრულიად უცხო თამაშებს...

„ჩემზეა ნათქვამი“ — გავიფიქრე მაშინ და გამეცინა. ვითხარი, ცუდად ვიყავი-მეთქი. იმ კონიაგამაც ვერ მიშველა, მეჩვენებოდა, რომ ჩამოვედი ჩემ ქალაქში, შორიდან, რაღაც საშინელი ჯურღმულიდან გამოვადწიე, პირველად ვარ აქ, როგორც სიზმარში, ისე ვმობრახბდი და ვუყურებდი ყველაფერს... ძლივს ვაკჩერე ტაქსი და სახლში წავიქვი. ჩემთან გათიშული თენვო დამხვდა. ოთახში უაზროდ დაყანყალებდა, ყველაფერს ევახებოდა და უცხო ენაზე მღეროდა... ნაცნობ სიმღერას.

— თენვოს ერთი კარგი თვისება აქვს, ეგრევე იძინებს...

— ხო... თუ ლოგინამდე მიიყვან, თანაც

დედაჩემს ჩვენი უზარმაზარი ბროლის გრაფინით ანწლის არაყიც ჩამოვდგა. ერთი სამი თითის დადება მაინც აკლდა, წარმოიდგინე თენვოს მღვომარეობა...

— ვახსოვს, ბაკურიანში მე, შენ, თენვო, მამუკა, სოსო, ვიგო... მაშინ „დუბლიონკები“ იყო აუცილებელი. თოვლზე რომ გაეშაღეთ ნაბღებივით და ზედ წამოწოლილები მზეს ვეშვირებოდით. პურის არაყი გვქონდა დიდი ბოთლებით...

— ხო, ბოთლები თოვლში ჩასობილები. კიდევ სამლიტრიანით ბაკურიანული მაღინის თუ მაყვლის კომპოტი. კარგი დრო იყო... მოკლედ, თენვო, როგორც იქნა, დავაწვინე, ბატინკები და შარვალი გაეხადე, სქელ პლედში ჩაუფუთე ვეფუნიები, ტაკუნები და გვერდუნები. მომენტალურად დაიძინა.

— ხომ ვითხარი.
— ხო... მერე მეც გამოვიცვალე შარვალი და წინდები, პაპკა ამოვიჩარე და წამოვედი.
— რა ჯანდაბად ვინდოდა ის ოხერი პაპკა?

— შვებო არჩილის წიგნები მეწყო. ვიგის უნდა შევხვედროდი და ვუქრობდი, დაუბრუნებ-მეთქი. კიდევ კარგი, თან მქონდა... ვიგის ვალოდას ვიხურთან შევხედი და ეგრევე ჯავჯავური დამიწყო, — ჩემთან ავიდეთ, ღვინოცა მაქვს, კონიაკიც, ვისკიც, გენიალური სადილიცო, — მექაჩებოდა... ნეტა წავყოლიოდი...

— წავყოლიოდი მერე, ვინ ვიმშილა, რატომ არ წაყვეი?

— რა ვიცი, ხომ ვითხარი, არ ვიყავი გუნებაზე, არაფრის ხალისი არ მქონდა. ვიდექით იმ ჟანგიან ვიხურსმიფულებლები და ვეწვიოდით. ვიგი რაღაცას მიყვებოდა, მაგრამ არაფერი მქმნოდა, რატომღაც ჩემს ფსიქიკაზე ვუქრობდი, — ღვინოს მადლით, სადი მაქვს-მეთქი. ახლა უკვე ეჭვი შეპარება...

— არ დავიმალოვ, ნიკუშ, უკვე მეც შეპარება ეჭვი...

— ამ დროს მოვიდნენ, ბიჭო, შინდისფერი, დანჯღრეული მოსკოჩით მორახრახდნენ. ჩვენთან ათიოდე მეტრზე გაჩერეს და გადმოლაგდნენ, — უშანკები, ბეწვის პალტოები,

გაუპარსავი როგები... უიშვიათესი ვეხმელარუბი... ერთი იმხელა იყო, აღტაცებას ვერ ვმაღავდი. პირდაპირ ჩვენ დაგვადგინენ, ერთი ნაბიჯით უკან, ნახევარწრედ დააკვეს პოზიციები. ცოტა ხანი ასე ვიდევით, ერთმანეთს ვათვალიერებდით. მე და გიგი დავიბნინით, ბიჭო, ხან ერთმანეთს გადავხედავდით, ხან — იმ იდიოტებს. მერე ყველაზე დაბალი და პუტკუნა — ეგ იყო ატამანი, — გამოეყო თავის ოქროს ურდოს და მე მომიახლოვდა. მყრალი და მთურალი ვახლდათ ეგ ჩემისა, თუმცა ყველანი ანალოგიურ მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ. მეუბნება, „შე განდონო“ რატომ მითხარო...

— ვინ იყო, ბიჭო?

— შენ ძმობას ვფიცავარ, პირველად თუ არ მენახოს. ვინ ხარ, ძმაო, შევეკითხე და უცებ შაჰ აბას მირხას ხანჯალივით მოკაუჭებული ბებუთი გამძირო. ისიც კი ვაფიქვრე, გრიბოლოვით ამქნის, ამის დედა მოვტყანმეთქი. ამ დროს გიგი დაებაზრა: — ვახ, ბიჭო, რა ბებუთია, ერთი მათხოვე, რა, დავათვალიერებ, ეგ ციხეში გაკეთებული ჩანს, მე კიდევ იქიდან ძმები მოგ ზაენან ხანჯლებს, კოლექცია მაქვს, ვაგროვებო... არ ავარდა ის ჩემისა. გიგი აბაღამ გაიყვანა, რადაცას ელაპარაკებოდა და თან ქანაობდა, ისიც მთურალი და ძალიან „აპასნი“ იყო. სხვა ბაბუინები უხმოდ იდგნენ და ეშმაკმა უწყის, რა აზრები მოსდიოდათ ნამცეცა ტვინებში. ის ვასიებული ნაბიჭვარი კი შეკითხვას ნასტირნად მიმეორებდა და ბებუთსაც ცხვირწინ მითამაშებდა. ველოდებოდი, როდის გამომიქანებდა და გამომიქანა კიდევ. პაპკა დაეუხვედრე და დარტყმა ავატანინე. რაღაცნაირად ბებუთი წიგნებს შორის გაუჩხირა, ხელიდან გაუსხლტა და თოვლში ჩავარდა. ამას ნაღდად არ ელოდა ის იდიოტი და სანამ რამეს მოიფიქრებდა, გაყინული დერმატინი ხელუკულმა ავაწანი ცხვირპირში. ისეთი ტკაცანი გაისმა, ხმა მგონი ნუცუბიდის პლატოზე გაიგეს. ავაწანი და მოეკურცხლე. ნაფეხურთალი ვარ და გეპარდის სისწრაფით გაჭრბოდი, როგორ დამეწვიოდნენ?! პუტკუნა და კიდევ ერთი გამოემკიდნენ, ამაღლა და

სხვები მანქანით გამოაწვენენ. ბულდოგას გასტრონომამდე ვირბინე, ჩემდა ბედად ყველანი იქ დამხვდნენ, — ჩულა, ვოვა, არმაზა, ტუნა, ბულდოგა, კიდევ ვიღაც ორი რაიონელი ბიჭი, — სტუმრები...

— გიგის რომ რამე დამართოდა? იმ აბაღამ რომ დაეჭრა, ან წიხლებით შედგომოდა, გოფიქრია ეს ოდესმე? მე შენ გეტყვი, ვერ მოერეოდა...

— გიგი საღად აზროვნებს, შენ კი არ გგაგეს. ანალიზიც ზუსტი გააკეთა, — ნიკუშამ ვიღაცას შე განდონო უთხრა, მერე გაულაწუნა და გაიქცა. ვიღაცა — გონიბა, უფრო სწორად, განვითარების სულ დაბალ საფეხურზე დგას და აუცილებლად გაეკიდება ნიკუშას, მას ნიკუშა ჭირდება და არა მე, ვასიებული სეომრები კიდევ უფრო დაბალ, ნულოვან საფეხურზე ანუ მიწაზე იმყოფებიან და უშეწყველად გაყვებიან ბელადს. თანაც მძევალი, მძევლის დასჯა აბსტრაქტიაა, უცხო და მიუღებელია მათი ტვინის ნამცეცებისათვის. დაახლოებით ასეთი რამე გაიფიქრა გიგომ, აღარ განავარცოვ, არ არის საჭირო... ამიტომ გიგი ნელა, აუქარებლად მოვიდა, თან იღიმებოდა, — უკვე კარგ გუნებაზე ბრძანდებოდა, რატომღაც ეჭვი არ ეპარებოდა, რომ ჩვენები ადვილზე დავგხვდებოდნენ.

— მერე რა მოხდა?

— არაფერი. გიგის ვიღაც მხატვრები გადაეყარნენ და იმ ღამის მერე აღარც მინახავს. ჩათვალა, რომ კარგ ხელებს ჩააპარა ჩემი თავი. წიგნებიც კი არ წაუღია.

„მერე გამოგართმევ. ან შენ აიტანე რა, ჩემებს არ იცნობ, თუ როგორ არის ჩვენი საქმე?“ — მითხრა და წავიდა.

— ისინი, იმათ რა უყავით?

— ხო, ისინი... „შერიგების“ სახალწლო, შწარე ალიყურებით და პანლურებით დავასაჩუქრეთ. მოქმედება იქვე, თაღებში განვითარდა. დრინები, კასტეტები, იარაღი და ტანკები არ გამოგიყვებიან. მძიმე ტექნიკა არ იყო საჭირო. მხატვრებსაც შევთავაზეთ, თითო პანლური ამოგკრათ ახალი ძმაცაცებისთვის, მაგრამ უარი გეტკიცეს. პუტკუნამ სახეიშო ვითარებაში

სახეიმოდ ვადმომცა თავისი ბეზუთი.

- აჟი, თოვლში ჩაეცაო?

- ჩაეცა და არა დაიკარგა-მეთქი. წამოკრიფა, ვეეთები არაფერს კარგავენ, ნუ გეძინია. გიგის ვუნახავ, როცა შევხედები, წიგნებსაც დაუბრუნებ და დანასაც ვაჩუქებ... ამბალამ კი სულ ძალის-ძალად მოგვანჩა მანქანის გასადეხბი, - იკატავეთ, ბიჭუბო, ვილოცავთ ახალ წელსო, სახლიდანაც მაგიტომ წამოვიყვანე, ტკბილად რომ დამებერებინეთო... ძმობას ვფიცავარ, მათ დასჯას თუ რამე შეგება მოუტანოს ჩემთვის... ახლაც არ ვიცი, ვინ იყენენ, რა უნდოდათ, რომელი პარალელური სამყაროს ფსკერიდან ამოყვინთეს. თბილისელებიც არ ჩანდნენ.

- მაგათ მოქმედებას „სალდატციკი პრიინა“ ჰქვია. ძალიან შორს კი წამოსულან სახადროდ, მაგ ჩემისებს საკუთარ სამყაროში აესხადთ სკალპები, გადარჩებოდნენ სილაქებს და პანდურებს.

- ხო, რა ვიცი. ვიარეთ იმ დამპალი დრანდულეტი, მერე სახლებიდან ყველამ რადაციები წამოვიღეთ და ბუღლოსთან ავედით. იმდენი საჭმელი და ნაირ-ნაირი სასმელი დაგვიტოვდა, მიულ უბანს დავანაყრებდით და დავათრობდით.

- მანქანას რა უყავით?

- ბუჯის სახლითან საბოლოოდ აფეთქდა და იქვე დავაგდეთ. მე შგონი, აღარავის გახსენებია. დიდი ეჭვი მაქვს, იმათაც მოპარული ჰქონდათ...

ნიკუშამ მოიწვინა, ზედიზედ უხმოდ დალია ორი ჭიქა არაყი. მაშინ შეენიშნე, - თმა და წვერი გაჭადარავებოდა, ახალი და მარადიული ნაოჭებიც გასჩენოდა სახეზე.

- იქაც ვერ გაუძელი, ბიჭო, ძმებთან ვერ გაუძელი... ერთი ბოთლი თელაანი, ერთი მუკუხანი და ერთიც შამპანური წამოვიღე და წამოვედი. ვალოდიასთან გადავწყვიტე მისეღა. ხომ იცნობ ვალოდიას?

- არა, რაღაც არ მახსენდება.

- ХВОЛОДЯ, ბიჭო, ვალოკორდინი.

- არა, ნადღად არ ვიცნობ.

- თბილისელი რუსია, ჩვენი ბიჭია, ტუტუცი ბიჭია. თბილისში ხომ ყველა უბანს ყავს

თავისი ХВОЛОДЯ. დოლიძის ზედა ჯურდმულელებში ცხოვრობს. გიგის სახლის უკან რომ პატარა военный городок-ია, იქ მუშაობს, დარაჯია, თანაც ქეშია და ჩვენებურ შავ ღვინოზე ჰკუას კარგავს. შეიძლება ბარივობს კიდევ, თუმცა ვალიკოს ვე მხარე ჩემთვის ბნელითაა მოსილი მოცული... შეიძლება ვცდები და ალბათ, ვცდები კიდევ, ღმერთმა ქნას.

- პაკას გადაურჩენიხარ, ბიჭო, დავიფარა უფალმა...

- ხო... ХВОЛОДЯ-ს ბუნაგში ტახტი, ორი სკამი და მაგიდა-ტუმბო დგას, სხვა არაფერი ეტევა, ერთი ციცქნა ოთახია. ტუმბოში იდეალურად სუფთა ჰიქებს, თევშებს და დანაჩნავლს ინახავს, საათობით რეცხავს ხოლმე ვე ჩემისა, ავადმყოფია. ტუმბოს ქვედა განყოფილება ტრანიანებისთვისაა განკუთვნილი. ხო, კიდევ სპირალის ღუმელი დგას, ეგაა მიუღი მისი ავეჯი და ავლადიდება...

- რა არის, რა „გარადოკია“ ან რა ოთახია, ასეთს რას დარაჯობს ვე ჩემისა...

- არაფერი, КПП-ია... ვალიკოს ტახტთან ორი ღილაკაა - წითელი და შავი. შავი ადებს აღაყაყის ჰიშკარს, წითელი - ხურავს. ეზოს სიღრმეში მთავარი შენობაა. როგორც ვალოკორდინმა ამისხნა, იქ რაღაც საიდუმლო კინოფირებს ინახავენ. სამხედრო, ზამთრის ტულუპებსაც ინახავენ და კირხის ჩექმებსაც. რა ვიცი, რას აღარ ინახავენ, შიგნით ისეთი ჩექმის სუნი დგას, სიცოცხლე აღარ მოგინდება. ყველაზე კარგი მანც ტერიტორიაა, გაზაფხულზე ვაშლები, ატშები და ალუბლები ყვავის, ეტყობა, რუს სამხედროებს უყვართ თბილისური ხილი. ყველაფერი სუფთაა, ალოკილა, ბორდიურები თეთრდაა შეღებილი, ნაყვის მწვანე ურნებზე წითელი ვარსკვლავებია ამოტვიფრული... ეს წითელი ვარსკვლავი კოტემ გააფერადა...

- კარგი რა, რაში მაინტერესებს...

- შენ არ მკითხე?

- შენც პირდაპირ ვეთქვა, КПП-ია და მეც დავკმაყოფილდებოდი.

- ХВОЛОДЯ-ს გიტარაცა აქვს, ოღონდ, ვინ აჩუქა, არ ვიცი, თვითონ ვერ იყიდა. გიტარის

დეკას მრავალი ჭკვიანი და სახელოვანი თავი აქვს გატეხილი, — ერთიანად დაბზარულია. გრიფსა და დეკას შორის პაგონია გაკვეთებულნი. რატომღაც ერთადერთი სიმღერას მღერის ჩვენი ვალოკორდინი:

Сегодня у нас среда,

Сегодня у нас беда ...

— მეტი არაფერი მაგონდება მისი ცნობილი სიმღერიდან. როცა მოურალი ხარ, მაგრა მიდის ეს სიმღერა.

— როგორი ყავა ვიყვარს, ტკბილი, ნახვევრადტკბილი თუ უშაქრო...

— როგორიც შენ ვიყვარს.

ორი ნახვევრადტკბილი ყავა, ერთი „გომი“ და ამჯერად ფორთოხლის წვენი შევეკვებით.

— დავღვრებით, ბიჭო, ამ ჩემი ფეხით როგორ ვივლი!

— მოგეშასაქურები, ძმაო, მანქანას ზედკარებთან მოვიყვან და კიბებზეც მე ავაცილებ, მეტი რა გინდა, ცოტა ფულსაც გაჩუქებ. თუ გინდა, Хволодя-ს შევეუაროთ მოურალემა, სიმღერას მოუხსმინოთ, გატყობ, მონატრებული ხარ.

— Хволодя ნავოიში გადასახლდა. მეული სიცოცხლე იძახდა, Я уеду в Навои-о და აისრულა კიდევ გულისნადები. ერთი თვის წინ წასულა.

— ნავოიში რა ფეხები უნდა, რომელი ბარსელონა ნავოია?!

— მოსაწვევთან ახლოს, ძმაო. ეპ, მუკუზანი მონატრება ვალიკოს, მაგრამ არა უშავს, გაუძლებს, როგორმე გადაატანს ამ მძიმე დარტყმას.

— ეტყობა, საინტერესო არსებაა ეგ შენი მთოური Хволодя.

— ხო, მახალაო. პურს ფშვინს და მტრედებს და ბელურებს აპურებს. ამას მის ენაზე откармливание птенцов ჰქვია. ერთი რკინის ჭანგის ბადეცა აქვს, კაკანათად იყენებს. იცო, რა დახელოვნებული მონადირეა? ყოველდღე 10-12 სულელ ბელურას და 2-3 მტერ მტრულს იჭერს, სადილი განაღდება აქვს. Воробей на вертеле და голубь на вертеле მის საფრამო კერძებია.

— აჰ, ერთი თვის წინ წავიდაო, თუ ლაპარაკობ, თითქოს აქ იყოს... შენ რა, ვიჭამია ბელურა?

— მა რა...

— გაგიჟი, ბიჭო?

— გიგი ეხუმრებოდა ხოლმე, ხანდახან ვალუბიანი ან ვარაზიანი პაშტეტი მაინც გააკეთო, მაგრამ რატომღაც პაშტეტს ფოველთის ეჭვის თვალით უყურებდა ვალოკორდინი...

— იდიოტები ხართ სამივენი!

— ხო, შეიძლება... ერთი სიტყვით, მივედი. იქვე ვართანოვები ცხოვრობენ, გენიალური ხალხია, ვანიკოსაც არ იცნობ?

— არა.

— ხო... ვართანოვებს პურ-მარილი ჩავეზენათ ვალიკოსთვის, — საცივი, ღორის მონარშული ლურთები, წითელი ტყემალი, სასმელი. როცა შევედი, გამტყვრალი Хволодя ტყემალით რაღაც უხამსობას ხატავდა კედელზე. ყალმად ინდაურის ბარკლის ძვალს ხმარობდა.

— Здравствуй, брат, с новым годом! გულწრფელად გაუხარდა, — Я знал, что ты придешь, именно сегодня придешь, телом чувствовал, блядь буду... У меня сюрпризчик приготовлен ... — გადამეზვია.

— გაგიმარჯოს, ვალიკო! — ბოთლები მივაწოდე და ტახტზე ჩამოვეკეტი.

— Ты что раскись, еби ее мать, а ну вставай, пошли!

— Куда?

— Туда. К несравненной незнакомке. А потом до утра гулять будем, блядь буду; моя гитара на ходу ...

— შენ ძმოსა ვეფიცები, კოტე, არც ქალი მინდოდა და არც არაფერი, მაგრამ ჩემ ქართულ წარმომავლობას ხომ არ შევარცხენდი?! უკვე ვნანობდი, აქ რომ ამოვყავი თავი. იქით ვართანოვებს ვაგინებდი, აქი — საკუთარ თავს. ვალიკომ ერთ კუბოსავით თოთახში შემეყვანა, იატაკზე 10 000 ტულუნი ეყარა და ტყავის სუნად ქოთდა იქაურობა.

— Валюха! — დაიძახა იმ ჩემის ვალიკომ, — у тебя гости ... მერე მხარზე ხელი დამკრა,

გამამხნევა და გაუჩინარდა. ტულუპებიდან კი Валуха-მ ამოვიყვინა. ვიდეტი ქანდაკებასავე გამოქვაბული და გოგოს ეუფურებდი. სუსტი შუქი იდგა და მჭერებებოდა, რომ წარბები გაპარსული ჰქონდა, არც წამწამების გვალვი ეტყობოდა. ამან მოვლად დამბრიდა, უწვევრ-წარბწამწამო გოგოლა მაკლდა ამ დღეს, მეტი არაფერი. ალბათ, დილაზე ასე იდოთივით ვიდგებოდი, ისევ Валуха-ს რომ არ „ვევაჯა-ცა“.

– Раздевайся и залезай! – მობრძანა.

რაც შეიძლება ნელა გავიხადე და შევწექი იმ ოხერ ტულუპებში, კიდევ კარგი, სულ ახლები იყო. С новым годом, паренек! – ამკარად დამცინოდა ის ნაბოზარი. ხმა არ ამოშიდა, ჩემთვის ვიწვექი და ძალიან ცუდ გუნებაზე ვიმყოფებოდი, ძმაო, არ ვიცო, მიხვდა თუ ქალურმა აღლომ უკარნახა რამე, შეიძლება შევეცოდე კიდევ, უცებ სულ სხვა არსებად გადაიქცა, – тебе плохо, милый? солнышко, успокойся – და რაღაც ასეთები დამიწყო. ძალიან ნახად და ისტერიულად მეფერებოდა. მე კიდევ აღმოვანინე, რომ წარბებიც ჰქონდა და წამწამებიც. უბრალოდ ძალიან ქერა იყო.

მერე, სიგარეტი რომ გავაბოლეო, მუეზნება, – знаешь, у меня ребенок будет...

– Какой ребенок? – ვერ მივხვდი.

– Мой. Я беременна, дружок...

დღეა, ბიჭო! გადავირიე. მე რომ ჩავიცივი, ალბათ, ისეთი სისწრაფით არც ერთ საღაგას არ ჩაუცვამს „პადიომზე“. გარეთ გამოვვარდი და უკან იმ ნაბოზარის ხითხითი გამოშვება. როგორ ვერ მივხვდი, კიძახდი, როგორ ვერ მივხვდი, შენი დედა ვატირებ-მეთქი. მაგრამ, კოტე, მუცელი არ ეტყობოდა, თავსაც მშვენიერად გრძობდა და დაულაღავედაც მესიყვარულებოდა, როგორ უნდა მიმხვდარიყავი? ამაგლო, ვითომ? რაღაც არა მგონია... Хволодя არ ჩანდა, ბუნავის კარი ღია დატოვებინა, შევედი, შავ დილაკს დავატორე და გამოვიქცევი. ოღონდ, ჯერ გული ამერია. გიგის ეზომდე ერთი 200-ჯერ მაინც ვარწყე. გიგის ეზოში ყველა ბინა გაჩანჩახებული იყო

– ხალხი ახალ წელს ზეიმობდა, სიმღერებიც ისმოდა და პაროლაც. გადავწვეტიე, გიგისთან ავად, ყველაფერს მოვუყვები, გულს მოვიფხან-მეთქი. მერე გამახსენდა, რომ შინ არ ბრძანდებოდა, შინ კი არა, შეიძლება თბილისშიც არ ყოფილიყო.

სახლამდე როგორ მივედი, ნაღდად არ მახსოვს. ეზოში ბიჭები ქეიფობდნენ, – ბოცით ღვინო ჩამოეტანათ და მწვადს წვაგდნენ. უნდა მივსულიყავი და მივედი კიდევ, დავილოცე, ასე ვთქვათ, სხვა რა გზა მქონდა. ცოტა ხანი გაუჩერდი, თენგო მოვიმინებე და თავი დავაღწიე. რატომღაც მეგონა, ჩემს ოთახში სიმშვიდეს ვიპოვიდი, ერთი სული მქონდა, ბალიშზე თავი დამელო.

დღეაჩემი მეზობლის ქალებთან ერთად „ქეიფობდა“. ალბათ, ლიქიორს და შამპანურს სვამდნენ, მხიარული შემახილებით „ავინებდნენ“ სატელევიზიო პროგრამას. ლაურას გულიან კისკისსაც მოვკარი ყური.

ცოდავ გამხელილი სვობს, კოტე, ეს ქალი ძალიან დიდი ხანია, მომწონს, მარტოხელაა და მარტო ცხოვრობს, შვილი არ აწუხებს, ქმარი და ნათესავები. იმ დღეს დაბრედილი და სულიერად დაერდომილი რომ არ ვყოფილიყავი, ახალი წლის ღამეს ლაურასთან გავატარებდი... რა მჭირდა, არ ვიცო, ძმაო, ვერე ცუდად არასოდეს გავმხდარე... ზაბის-აც ვერაფერს დავაბრალებ, ბევრჯერ ვყოფილვარ ამ დღეში, მაგრამ არ დამიკვნესია... არ ვიცო, ძმაო.

ჩემ ოთახში ტორშერი ენთო, თენგოს ისევ ეძნა, მარჯვენა ხელი, – დიდოსტატის მარჯვენა – იატაკზე ჩამოვარდნოდა. და, ეს ოხერი, მომჭერე, რომ ხელის ნაცვლად უზარმაზარი მარწუხი გამოზრდოდა. ძალუცინაციებილა გაკლდა, ნიკოშვან-მეთქი. მივრალიც არ ვიყავი, ძმაო, ერთი ჭიქა კონიაკი დილით დავლიე, 2-3 ჭიქა ღვინოც – ბიჭებთან, სულ ეგ იყო, რა...

– მე ავანთე, – მითხრა დღემწინა. როგორ გამოიშვა უკან, ვერ გავიგე, – ხშირად დაგვიდავდი ხოლმე, რა იყო, – მუეზნება უცებ, – რა მოხდა, შეგემთხვა რამე?

— არა, არაფერი, რა უნდა შემთხვეოდა.
წადი, სტუმრებს მიხედე.

მერე კარი მივხურე, ბატინკები წაიფარე და გაუხველად შევწექი ლოგინში. ვიწროაღე და ვერაფრით ვერ დავიძინე. თვალებს დავხუჭავდი თუ არა, სამხედრო ტულუპებს ეხედავდი, — ჩიტების გუნდოვით მწყობრად, გაურკვეველი მიმართულებით მიფრინავდნენ, მარჯვნიდან — მარცხნივ, ქვემოთ ХВОЛОДЯ და Валиха იდგნენ და ფერიოდნენ: — летите голуби, летите... ასე, გაუთავებლად, კინაღამ გავკვიდი, ბიჭო...

ლოგინში წამოვჯექი და კაპიტანი აქაბის სიტყვები წარმოვთქვი, ოღონდ ჩიხუხისთვის არ მითქვამს, ლოგინს მიემართე: — რა დავემართა, ჩემო ძველო ლოგინო, ძველებურად ჭეღარ მამშვიდებ, მეტს აღარასოდეს დავიძინებ-მეთქი. ადევტი, ჩემ აივანზე წინდებისამარა გავედი და სიგარეტი გავაბოღე. თოვლში ვიდექი და ვეწეოდი. უცებ, რამ წამოშიარა, ბიჭო, არ ვიცი, სიგარეტი მოვისროლე, მოაჯირს ვადაკეველე და წავედი. აღბათ, ვერასდროს ვავივებ, რა პრინციპით და კანონზომიერებით ჰქონდათ მესობლებს სარეცხის თოვები დაყენებული. ჯერ ანას თოვებს დავწარაცხე, მერე — მაცვალას და ბოლოს ქსენიას თოვებს დავასვდი. ქსენიას გორილა ქმარს ისე დავჭიბა თოვები, რომ ბატუტყვით მისროლა, ერთი ხუთი

მეტრით მაინც გადამაგლო გვერდზე. ასე უნდა, რა. მოკლედ, გადავრჩი, ბიჭო, თავლებში გამომიშვა იმ შავმა ძაღლმა...

— ილიოტი ხარ!.. ვიდრე მიფრინავდი, მიუღმა ცხოვრებამ ხომ არ ჩავიარა თვალწინ, გამივია...

— არა, ბიჭო, არ დაიჯერო. მეოთხე სართულიდან მიწამდე ძალიან პატარა მანძილია. მე გულაღმა მიფრინავდი და ძმობას გეფიცები, მხოლოდ ერთი რამე გავიფიქრე, — ბიჭებს რა ეუთხრა, რა პასუხი გავეცე-მეთქი. არც დეაჩემი გამხსენებია და არც სხვა ვინმე.

— ვინ ვიპოვა, ნიკუშ?

— ხომ ვითხარი, ბიჭები ქეიფობდნენ. გიო სახლის უკან გამოვიდა მოსაფსმელად და იმან მიპოვა. ჩემად ვეველე თოვლში გასისხლიანებული, ყვირილი და მიშველეთ არ დამიწყია. ყბა მოტეხილი მქონდა, ცხვირი — გატეხილი. ფეხიც ორგან მომტყდა...

— რა ვინდილა, ძმაო, რას ეძებდი, საკუთარ თავზე თუ არა, დედაშენზე მაინც გეფიქრა, შენს მეტი არავინა ჰყავს ამ სამყაროში...

— იცი, ბიჭო, მაინტერესებდა, სისხლი ცხელია თუ არა.

— ახლა ხომ გაიგე... რომ ცხოვრება ტკბილია და სისხლი — ცხელი.

— არა, ძმაო, მე დავრწმუნდი, რომ სისხლი მტკივნეულია...

ირაკლი სამსონაძე

„ციცქნა გოლიათი, ჩვენი“

არცთუ სასაცილო კომედია

მოქმედი პირები:

1. კაცი
2. ძალი

2007 წლის შემოდგომა. თბილისი. სამთახანი ბინის მისაღები: ორი საყარმელი, ტორშერი, კედელზე წიგნების თარო, რამდენიმე სკამი, მაგიდა.

ერთი კარი ბავშვის ოთახში გადის, მეორე ცოლქმრის საძინებელი.

გამოწნებიან კაცი და ქალი, ივრძობა, რომ ახლახან შემთავსეს ქუჩიდან, კაცი ფრთხილად ღებს საკოიას მაგიდაზე, შემდეგ საყარაულო ფანჯარას უახლოვდება და ფარდის კუთხიდან იცქირება.

ძალი /კაცს მიუახლოვდება, ბევრზე მაღლებს თავს/ – როგორ მიყვარხარ, რომ იცოდევ, როგორ, როგორ... საჭმიდან მობრუნებული მტაცებლის ელასტიური ნაბიჯით უახლოვდება ფანჯარას, მერე გამკოლი მხერით აკვირდება ღამის ქუჩას...

კაცი /თვალს არ სწყვეტს ქუჩას/ – ვინმე, შემთხვევითი მოწმე და... ჩემი თავი ჯანდაბას... ბავშვი... /პაუზა/ სძინავს?

ძალი /იგივე მდგომარეობაში/ – მას სულ სძინავს, ძვირფასო, მას ისე ერთგულად სძინავს... სძინავს და ტუქებს აცმაცუნებს, სწორედ შენსავით...

კაცი /ქუჩას გაჟურებს/ – ჩემსავით?...

ძალი /თვალმოკლეული/ – ჰო, შენსავით... არ დახედავ?

კაცი /ქუჩას გაჟურებს/ – მერე... იქნებ კული აგვეყვებო...

ძალი /კაცს მიხუტებული/ – შეუძლებელია... ჩვენ გეგმის მიხედვით ვიმოქმედეთ...

კაცი – სიფრთხილევ გეგმის ნაწილია... ყურადღებას მოაღუნებ და დაისჯები კიდევ... მე ვიცი... /პაუზის შემდეგ/ პატრულის მანქანამ ჩაიარა.

ძალი /იგივე მდგომარეობაში/ – მერედა რა, რომ ჩაიარა...

კაცი /იგივე მდგომარეობაში/ – ჩაიარა და თვალს მიეფარა...

ძალი – ჩაიარა და ჩაიაროს, ჩაიარა და ჩაიაროს; ჩვენ ყველაფერი სუფთად ჩაეატრეთ, ხუთიანზე.

კაცი /ქუჩას გაჟურებს/ – ნიღბები და სამოსი დაწვი...

ძალი /კაცს მიხუტებული, თვალდახუჭული/ – ესეც რიტუალად იქცა... საჭმის შემდეგ ნიღბებსა და ძველმანებში შექენილ სამოსს ვწვავთ...

კაცი /ქუჩას გაჟურებს/ – ...კვალი უნდა მოისპოს.

ძალი – როგორც ინგლისელები იტყვიან: თუ ჰაიდ თრეის. (to hide trace)

კაცი – რუსები ამაზე ამბობენ: ზამესტი სლედ. (замести следы).

ძალი – ფრანგები: ვეფასე ლა პისტ. (cacher la trace).

კაცი – საკმარისია, საჭმე!

ძალი /გამორდება კაცს, მოსივარულე თვალბით გამოხედავს/ – და სიმტკიცის სიმი შენს ხმაში... როგორც მომართული ზამბარა...

როგორც... /მოსახაშს ვახდის/ სამი სახლი
სამ ქუჩაზე, მინიმალური მსხვერპლით...
იცი, რომ გენოსი ხარ?

პაპი /ფანჯარაში იქივრება/ - გენოსი რომ
ვყოფილიყავი, მსხვერპლი საერთოდ არ
იქნებოდა... საბრალლო მძღოლი, მას აღ-
ბათ ცოლ-შვილი ჰყავდა, შვილიშვი-
ლებიც... აღბათ... რამდენის იქნებოდა?

ძაღვი /იხდის ქველტანს/ - იქნებ სულაც
არ იყო დაცოლ-შვილებული...

პაპი /ფანჯარაში იქივრება/ - რა თანხვე-
დრაშია აღამიანი ბუნებასთან... სწორედ
შემოდგომაზე მაშვოთვებს მომავალი საბ-
უნსიო ასაკი, საგარაუდო ხიმშივზე,
რომელსაც ჯერ არ უჩენია თავი, საა-
ვადყოფოს ხასოწარკვეთაში წვეული
ხილვები, ხიკვილის გარდუქვადობა...

ძაღვი /პერანვის ამარა/ - ნუთუ აუცილე-
ბლად უნდა დაიწვას? /მოსახაშს დასცქერის/
არ მოგწონს?! სუყუთა აბრეშუმი.

პაპი /ქალს გამოხედვს, ხანმოკლე პაუზის შემ-
დეგ მოჭრით/ - დაწვი... /ისევ ფანჯარას მოჭრუნ-
დება/ ქურაში ნაცრის ნახახიც არ უნდა
დარჩეს... ნაცრიდანაც შეიძლება კვამლს
წააწვდნენ, არ დაგავიწყდეს...

ძაღვი - ჰო, საყვარელო, ჰო, ახლავე,
მაგრამ შენ კი არ დაგავიწყდა?

პაპი /შემტრიალი გამოხედვას/ - ჩემი სამო-
ხი... ისიც უნდა დაიწვას... /ვებიდან იარ-
ღს ამოიღებს, იხდის პიჯაკს, პერანგს, შარვალსაც/ -
ისე გულმოდგინედ ვშლით კვალს, რომ
მეხსიერებაც გვეშლება თანდათან... არ
განვივრება?

ძაღვი /ღმობლივ/ - კი, მეჩვენება, რადგან
შენ შემოდგომის ის დღე დაგავიწყდა...
შენ მხოლოდ ნაღვლიან ფიქრებს აძე-
ოლიხარ ამ შემოდგომაზე...

პაპი - რომელი დღე?

ძაღვი - ის... ჭადრის ხის ძირას რომ
იდექი...

პაპი /თითქმის გატანჯულად/ - რა უნდა
გამახსენდეს, გამახსენე!...

ძაღვი /გალიმბუღლი/ - ჩვენი პაწია...
სწორედ შენსავეთ აცმაცუნებს ტუჩებს...

პაპი /მხოლოდ მაისურითა და ტრუსებით, ხელში
იარაღით/ - აქამდე არ გითქვამს, ტუჩებს
თუ ვაცმაცუნებ ძიღში...

ძაღვი /ღმობლივ/ - გითხარი, არა ერთხ-
ელ... შენ ესეც დაგავიწყდა, ძვირფასო...
ისეთი საყვარელი ხარ ამ დროს... ისე-
თი უშუალო... დაუცველი... ჩვენი ციციქ
ნა გოლიათივით... ვერც ახლა იხსენებ,
რა დღეა? /კვი დაკვირვებით მიამერდება ქალს,
ხანგრძლივი პაუზა/

ძაღვი - ...მომჩვენა, თუ შენს თვალე-
ბში, მართლაც, გაკრთა ნაპერწკალი... ის...
ნაცნობი... მონატრებული...

პაპი /იატაკზე მიყრილ სამოსს ვაეცლება, ისევ
ფანჯარას მოჭრუნდება, ქალს თვალს აარიდებს, ქუჩის
გაქურცებს/ - ...მოგჩვენა, /ქალი კაცს მოუან-
ლოვდება, ფანჯარას გამოართდებს, სკამზე ჩამოსვამს,
კალთაში ჩაუჯდება/.

ძაღვი - მოეშვი ფანჯარას, გთხოვ!
საფრთხე აღარ არსებობს, შენც ხომ
იცი... /კაცის კალთაში/ საერთოდ, რაც უფრო
დიდია საფრთხე, უფრო იწვევს ადრენ-
ალინი... არ მეთანხმები?

პაპი /ხელში იარაღით, ძალიან ნაღვლიანად/ -
...ადრენალინი. იქნებ ჩემთვის განკუთვ-
ნილი ადრენალინის მარაგი ამოიწურა
უკვე /თითქმის ცრულმომდგარო/ იქნებ ვაძარც-
ვული, გახრიოკებული საბადოსავეთ
დაურჩი ახლა... არადა, ისეთი მომხი-
ბლავი ხარ, ისეთი მაცდური... /თვალს არიდებს
ქალს/ შაბატიე, გთხოვ...

ძაღვი /მკრდზე მიკრავს მის თავს/ - შენს
თვალზე ცრემლი?! რას ამბობ, ძვირ-
ფასო...

პაპი - ...ტროტილი. ეს ისე სახიფა-
თია... ხომ გესმის.

ძაღვი - ჰო, ჰო, რა თქმა უნდა...

პაპი - ჩვენი მტრები... ისინი რე-
ალურად არსებობენ, ისინი დაძრწიან,
მოქმედებენ...

ძალი - მოქმედებენ და იმოქმედონ... არაფრის შეშინია შენთან.

პაპი /თავს გაითავისუფლებს, წამოდგება/ - მძღოლი... რამდენი ასეთი მძღოლი იყო, რამდენი დარაჯი... მე განვიცდი... მე... და ეს არ არის ნიანგის ცრემლები... მერწმუნე...

ძალი /სკაშე ზის/ - ნუ დაგამძიმებთ ამ სადამოს... /პაუზა/ უნაკლო სხეული გაქვს, იცი?! არცერთი გრამი ზედმეტი...

პაპი /მოლოას სვეს თაბაში/ - ბაეშეი... ჩვენი პაწია... იგი მარტო რნება, სრულიად მარტო! ჩვენ საქმეზე მივდივართ, ის კი აქ მარტო... დაუცველი...

ძალი - ეგ ნუ გაღვლეებს, სიყვარულო, მას ხომ ხდინავს...

პაპი /აწვევტრებს/ - შენზეც ვფიქრობ... რაღაც რომ ვერ გავთვალა ბოლომდე...

ძალი - ოჰ, მოეშვი ფიქრს; მიდი, გვიერდეს ერთმანეთი...

პაპი /ნერვოულად/ - რატომ მორგუნავს ასე, შენი სიღამაზე... ადრენალინის ნაკლებობა... ღამის მანქანად ვიქცე... მექანიზმად... შენ კი ისეთი ღამაზე ხარ...

ძალი - ჩემი სიღამაზე, ჩემი არსება, შენ გეკუთვნის... სრულად... ბოლომდე... მაპატიე, თუ სწორედ ვერ გაგიგე... გაიხადე და ამან მაფიქრა, იქნებ...

პაპი /ერთგვარი სასწარკვეთი აწვევტრებს/ - გაგიხადე, რათა კვალი მოვსპო... მხოლოდ ამ ფიქრით ვარ შეპყრობილი და თანდათან გკარგავთ შენც, პაწიასაც... ეს თქვენ უნდა მაპატიოთ, მე, იდიოტს...

ძალი - სისუფელეა... უბრალოდ, იტამდე ვერ ისვენებ, სანამ ნიუთმტიკეზას არ გააქრობ... შენ ხომ ნამდვილი პროფესიონალი ხარ...

პაპი - წავიდეთ სადმე... მე, შენ და ჩვენი პაწია... დავისვენოთ... დღესვე წავიდეთ... საქმე მოვილით, კვალი გავანადგუროთ და წავიდეთ...

ძალი - ჰო, ჭირფასო, დასვენება მარ-

თლაც გვჭირდება...

პაპი - მე მორგუნავს წარსული, რომელსაც ბოლომდე ვერ ვივიწყებ, მორგუნავს ხიფათიანი მყოფადი და გაურკვეველი მომავალი... ძლიერ დამიმძიმდა ტვირთი... სულმა თითქოს უარი სთქვა ტვირთის თრევაზე და სხეულს გაერიდა და აი, ახლა, სული ჩემი და სხეული ჩემი ცალ-ცალკე დგანან და ერთმანეთი ეუცხოებათ...

ძალი /დაცვებით/ - შექსპირი?

პაპი - არ ვიცი... ასეა მომეთქვა... იქნებ ექვნიც.

ძალი - იონესკო? არა მგონია.

პაპი - არც მე, თუმცა, ის კი კარგად მახსოვს, რა თქვა ჩეხოვმა...

ძალი /ცენტრებს/ - რა თქვა ჩეხოვმა?

პაპი /იარაღს გაუწვივს/ - თუკი პირველ აქტში თოფი გამოჩნდა, ამ თოფმა მესამე აქტში აუცილებლად უნდა გაისროლოს... გასროლა შედგა. მძღოლი მეკადარია, ესე იგი მეოთხე აქტში ვყოფილვართ. იარაღი საერთოდ უნდა გაქრეს...

ძალი - რომელ სამალავში გადაეშალა?

პაპი - სადაც საჭიროდ ჩათვლი... მხოლოდ ჯერ კარგად გაზეთე...

ძალი - ჰო, რა თქმა უნდა... /იარაღს ნამოარბევს/ დარწმუნებული ხარ, რომ ჩეხოვმა თქვა ეს?

პაპი - რა?

ძალი - აი, ეს... რაც წედან თქვი...

პაპი - რა ეთქვი წედან...

ძალი - ჩეხოვიო...

პაპი - ნუ მაბნევე... უბრალოდ ფლოსტები მომიტანე. რატომღაც შეწყენება, რომ ფეხზე ფლოსტებწამოცმული მეხსიერებასაც აღვიდგენ... მომიტან ფლოსტებს?

ძალი - ჰო, ჰო, ახლავე... /კაცის საბოს წამოკრებს, იარაღთან ერთად მოაქვს. ვხად შევწვდნა, კაცს გამოხვავს/ და ის სულაც არ არის მთავარი...

ბაბი - რა?

ძალი - ხომ გესმის... ისედაც შეუვარები... ყოველთვის... ჩვენ უფრო მნიშვნელოვანი რამ გვაქვითიანებს, ვიდრე ბანალური სექსი...

ბაბი - სექსი... ოდესღაც იყო სექსი... შორს... ალბათ იყო... /ქალს გამოხვავს/ საქმეც ისაა, რომ მე ძალიან მნიშვნელოვანი რაღაცეები მაიწველებდა... /დაცემს/ თანაც გავცოვდი, მგონი...

ძალი - ცხელი შხაბი მოგიხდება... გავცახვლო აბაზანა?

ბაბი - არ ვიცი, როგორც გინდა... /მაუზ/ მადლიძარა მომართე, ადრიახად უნდა ავღებ-

ძალი - რატომ უნდა ავღებ ადრიახად?...

ბაბი /თითქმის ვანწირულა/ - ეს კი არ მახსოვს... არც ის მახსოვს, როგორ უნდა მოემართო მადლიძარა... /ქალს გამოხვავს, თვალმოცრულილი/ „უნდა“ კი მახსოვს... ასე მგონია, მიუღი ცხოვრება „უნდას“ მივსდევს ვერ დავეწვი-

ძალი - ნერვიული სტრესი... ბუნებრივიცაა... რკინისხანი ხომ არ ვართ... /შემოსასვლელში გაუნარღვს/ /კაცი ერთხანს უძრავად იდგა. ოთახში გაივლის, ისევ ფანჯარას მუახლოვდება, ღრმად შეისუნთქავს ჰერს/

ბაბი - დამწვრის სუნი... /შეზღის ხალათ-მოსხმული ქალი, კაცისთვისაც მოაქვს ხალათი, გაუნუღდის და მტვერსასრუტს მოვტანსა/

ძალი /როგორც კი გამოწნდება/ - რა თქვი, ძვირფასო?

ბაბი - დამწვრის სუნი ბაბუას მაგონებს... /ხალათს მოიხაზს/

ძალი - ტანისამოსს შევეძახე ქურაში... ხომ დამავადე!

ბაბი - იარაღი?

ძალი - გადავმადლე... თქმცა სახამ გადავმადლედი, იქამდე გავზოთე, მადლიძარა მოემართე, მერე ბავშვს ფაფა გავუკეთე... შერისა და ბრინჯის... მერე აბაზანაში ვიყავი, შხაბი გადავივლე მაკობი გავიკეთე, ახლა ამ ოთახს მივხვდავ და მერე დავისვენებ... რაღაც გამომრჩა... /დაფიქრდება/ ჰო, ფლოსტები დავიწვევ აბაზანაში...

ბაბი - როგორ მოასწარი ამდენი?

ძალი /გაღმებულ/ - როცა ვიყვარს, ყველაფერი იოლად გამოგადის ხელიდან... მე მიყვარს ჩვენი მუცდრო ბინა... მიყვარხარ შენ... მიყვარს ჩვენი ციციქნა გოლიათი, /თავდაც შეისუნთქავს ჰერს/ ოთახი უნდა გავანიავო შემდეგ, გამახსენებ?

ბაბი /ფანჯარაში იცქერება/ - ჰო, თუ თავად არ დამავიწვდა... /ამ მონილოვის დროს ქალი საქმიანობს, შემოსასვლელში უჩინარდება, ისევ გამოწნდება და მალევე გადის; ბოლო შემოსვლისას მომცრო ბოთლი მოაქვს, რომელშიც ფაფა ახსნა/. ... იმ ზამთარში მშობლებმა ჩვენს ჭაობიან მხარეს გამარიდვს და ბაბუასთან გამისტუმრეს სოფელში. მოხალამოვდებოდა თუ არა, მგლები აყმუვლდებოდნენ ხოლმე- მეზობლები ყვებოდნენ, რომ მახლობლედ სოფელში დათვმა რამდენიმე კაცი დატორა: მე, ბებია და ბაბუა ბუხართან ვისხედით, ბაბუა ყალიონს აბოლებდა და მიყვებოდა უცნაურ ამბებს მხეცებზე, ადამიანებზე და მთის ფრინველებზე. ბაბუა მონადირე იყო. მშვიდი, დამაჯერებელი ხმა ჰქონდა და მე ის მიყვარდა, ჩემი ბაბუა. მერე ძალიან დიდი თოვლი ჩამოწვა. შინიდან ფეხს ვერ ვდგამდით. დამით ძლიერ ყინავდა, რიქრადიდან მოყოლებული კი სულ თოვდა და თოვდა... დავწვით შეშა, დავწვით ყველაფერი, რისი დავწვაც შეიძლებოდა, შემდეგ ბაბუამ თქვა: - როგორც ჩანს, ჩემი ჯერი დადგა, ახლა მე დამწვით, მითუმეტეს, რომ მოსაყოლი აღარაფერი დამჩნა... არა, - შეეპასუხა ბებია, - შენ კიდევ დავრჩა მოსაყოლი, თუნდაც ის, როგორ გავუძელოთ ერთმანეთს... და თანაც, არ დავავიწვდვს ყალიონი, მისი დავწვაც შევეძილია... ეჰ,

- თქვა ბაბუამ, - ყალიონი ჩემთან ერთად დაიწვება, - ეს თქვა და მოკვდა... გმ. - თქვა ბებია, - ჩემი კაცი მოკვდა, რაღა

მაცოცხლებს და ისიც მოკვდა. დაფრხი მარტო ორ ცხედართან, ყალიონთან და ორლულიან თოფთან, რომლითაც ბაბუა მგლებსა და დათვებს ხოცავდა. მე ბაბუა უფრო მიყვარდა, ამიტომ ჯერ ბებია დავწვი - მერე ბაბუაც... ბოლოს ყალიონი... უცნაურია, როგორც კი ყალიონი ჩაიფრფლა, მამანემის ხმა შემომესმა. გავიხედე ფანჯარაში. დღე იყო. აღარ თოვდა. მამა ნიჩბით კვალავდა ბილიკს და ჩვენს სახელებს გაიძახოდა დროდადრო. მამა შემლიღვივით იქცეოდა. - შეიღო, შეიღო, ჩემო შეიღო, იმეორებდა მამა და გულში მიკრავდა, - ხმა გამაგონე შენი, ჩემო შეიღო... მამის უუთხარი მამას: - არასოდეს გამახსენო წარსული, თორემ მოგკლავ მამა იმწამსვე დადუმდა. ის დიდხანს მიცქერდა, დიდხანს, იქამდე, სანამ თავად არ ამარიდა თვალი. მერე ერთად გაუუდგეჭით გაკვალულ ბილიკს. სიტყვა არ დაგვიძრავს. მხოლოდ ესაა, მამაჩემი დროდადრო აცემინებდა ხოლმე... საშინელი ცემინება იცოდა... მუდამ მადიზიანებდა მისი ცემინება...

/გამოწვევა ქალი/

ქალი - ისევ გაცემინებს?

ბავი /ქალს გამოხედვს, თვლებშიცრემლილი/ - შემკვიდრებობა, - ის, სადღაც, ჩემი ბავშვობის გარიკრახე გაითოშა...

ქალი - ცხელ აბაზანაში ჩაწვები თუ არა, ყველაფერი დაგაიწვება...

ბავი - დამწვრის სუნი ჩემს მოხიფვარულე ბაბუას მახსენებს... როგორ დაივიწყო?! ქალი /ძლიან ჩაიქრებული, თავსთვის/ - ბინა გამოიყვავე, მტვერი ავწმინდე, სამზარეულოში ღურსმანი მივაჭედე, რომელზეც წითელი წიწაკების აკმა ჩამოვიდე... ახლა თავისუფლად შემძლია ცხელ ქურაში შევეო ხელი, ჯერ კიდევ დაუწვავი ტანისამოსი გამოიფიღო და სანაგვეში გადაუყახხო... ვინდა, ახე მოვიქცე?

ბავი - რატომ უნდა მოიქცე ასე... ხელი დაგაწვება...

ქალი - ვე არაფერი, ძვირფასო! მთავარია, შენ არ შეგაწუხონ მტანჯველმა მოგონებებმა...

ბავი /მტკიცე/ - არა... სამხილი ქურაში უნდა დაიწვას... ასე უფრო მშვიდად ვიგრძნობ თავს... თუმცა, იმასაც ვაცნობიერებ, რომ დამწვრის სუნმა შესაძლებელია ჩვენი პაწია შეგაწუხოს... ცუდი მამა ვარ...

ქალი - ოჰ, არა, არა, მთავარია, არ შიოდეს... ისეთი უპრობლემოა, ციციქნა გოლიათი, ჩვენი... შემთხვევით, ხომ არ გახსოვს, რა ტემპერატურა უნდა ჰქონდეს ფაფას?

ბავი /ფანჯარაში იცქირება/ - არა, არ მახსოვს; ალბათ ოცდაათი გრადუსი...

ქალი - ოცდაათი? მგონი მეტისმეტია... თუ არ კვდები თერამეტი...

ბავი - ძიძის დაურეკე, გეტყვის.

ქალი /ბავშვის ოთახისკენ გაემართება/ - პო, პო, ჩვენი შზრუნველი, კეთილი ძიძა... /ქალი ბავშვის ოთახში შედის, კაცი ფანჯარაში იცქირება. ძალიან ძალე-ქალი თავს გამოვრავს ოთახიდან/

ქალი - ნომერი დამავიწყდა!

ბავი /ფანჯარაში იცქირება/ - რა ნომერი?

ქალი - ძიძის ტელეფონის ნომერი...

ბავი - მობილურში მოძებნე, კარგად მახსოვს, ახე ჩაწვრეთ: - დ ზიდხა.

ქალი - ეს იგი დ-ზე ვნახო?

ბავი - პო, ალბათ...

ქალი - და სახელი? ძიძის რა პქვია?

ბავი - ძიძას? არ არის აუცილებელი, მიმართე ასევე - ძიძავ...

ქალი - მგონი უხერხულია, იცი!

ბავი - რატომ?

ქალი - იგრძნობს, რომ მისი სახელი

დამავიწყდა, ეწეინება და ჩვენს პირმშოს ყურადღებას მოაკლებს...

ბაბი - თუკი უყურადღებობას შევაძინებ, აუცილებლად დავითხოვ...

ძაღი - ემ, სად იშოვნი ახლა კარგ ძიძას... ყველა უცხოეთში გაიკრიფა. ეს ერთიდა დარჩა, ისიც ელამი.

ბაბი - ელამი?! მე კოჭლი მახსოვდა...

ძაღი - ვინ?

ბაბი - ჩვენი ძიძა...

ძაღი - რა უცნაურია...

ბაბი - კი, კოჭლი... შეიძლება ცოტა ელამიც... თუმცა ეს არ მახსოვს... თავს ვერ დავვდებ...

ძაღი - არა, ძვირფასო, მერწმუნე მხოლოდ ელამია... სიელმით დაიწუნეს, თორემ ისიც უცხოეთში აპირებდა დამკვიდრებას.

ბაბი - მართლაც უცნაურია, რატომ უნდა მხსომებოდა, რომ ელამი ძიძა კოჭლიც არის... ბავშვი არ გაგვითყავოს...

ძაღი - რა ცრუმორწმუნე ხარ! ჩვენი ძიძა ისეთი კეთილია... იცი რა, ჩვენო კეთილო ძიძავ მეთქი, ასე ვერტყვი, შინაურულად... რას მირჩევ?!

ბაბი - არ ეიცი, როგორც გინდა ისე მიმართე...

ძაღი - თუმცა, გამორიცხული არაა, ქედმაღლობად ჩამითვალოს... არის ამგვარ მიმართვაში, რაღაც პატრონყმული, არა? იქნებ ქალბატონო ძიძავ მეთქი, ვუთხრა?... არა, არ ვარგა... ბუნებრიობა აკლია... ჩვენი გოგონა, რა თავსატეხი გამიჩინა...

ბაბი - ვერ გავიგე?!

ძაღი - რა ვერ გაიგე, ძვირფასო, ვარჩევ როგორ მივმართო ჩვენი შვილის ძიძას, მგონი ეს საკმაოდ მნიშ-

ვნელოვანია, რადგან ბავშვს, პრაქტიკულად, ის ზრდის...

ბაბი - გოგონა?!

ძაღი /დაკვირვებით შესურებს კაცს/ - პო, გოგონა... რა დაგეშართა?!

ბაბი /დაკვირვებით შესურებს ქალს/ - ის ვაჟი იყო... ოდესღაც...

ძაღი - როგორ თუ ვაჟი?

ბაბი - თქვენ თავს გეფიცებით... ასე მახსოვს...

ძაღი - შეუძლებელია...

ბაბი - კი, ასე იყო... სწორედაც...

ძაღი - რუსები ამაზე იტყოდნენ: - შოკირიუიუშია ნოვოსტ. (шокирующая новость)

ბაბი /ღამეულად/ - ინგლისელები იტყოდნენ: - ზი შოქინგ ნიუს (The shocking news).

ძაღი - გერმანელები: - დი შოკაიდენდენ ნაჰ შიშოკერენდენ Nachrichten)

ბაბი - საკმარისია! ციცქნა გოლიათიო, მუღამ ასე ეფერებოდი?! განა გოგონაზე ითქმება გოლიათიო... ძვირფასო, დაფიქრდი...

ძაღი - ძალიან დაფიქრებული ვარ... ძალიანაც... /პაუზა/ მაგრამ მე ხომ ციცქნასაც ვაყოლებდი... ანუ, პაწია მეთქი, მინიატურული... რაც შეეხება გოლიათს, ფეხხორციანი მეთქი, ანუ ჯანმრთელი მეთქი, ამას ვგულისხმობდი... სხვათაშორის გოგონები უფრო ტანსრულები არიან ბავშვობაში... მეც ასე ვიყავი, თურმე... ეს მერე გაეხდი, გარდატეხის წლებში, როცა დიეტას მივეძაღე... რა თვითგვემაა, ღმერთო ჩემო, მას მერე დიეტაზე ვარ...

ბაბი - შეენ? დიეტაზე?!

ძაღი - რა, არა?!

ბაბი - რაღაც არ მახსოვს...

ძალი - აბა, რატომ ვარ გამხდარი, მიპასუხე!

პაპი - გამხდარი ბუნებრივად ხარ... კომპლექცია გაქვს ასეთი... ანატომიური სტატუსი...

ძალი - ნუთუ?!

პაპი - დიას!

ძალი - ეს უკვე მეტიმეტია! ამდენი ტანჯვა, ნებისყოფის ამგვარი გამოცდა და რისთვის, ვისთვის?! შენ... შენ დაუნახავე ხარ! ნებებრად მიირთმევე ნაირნაირ ნუგბარს, მე კი უნდა ვითმინო, საცოდავად ვყვლაპო ნერწყვი, მუცლის არუდან დაძრული სპაზმები გადავიტანო „სტოკურად“ და ამასაც ვერ ამჩნევ?! შენ არც კი შემხებობხარ რა ხანია... მე ვუძღვებ... გახსოვს, საერთოდ, როგორი სხეული მაქვს? მოდი, შემაველე ხელი, იქნებ გავსუქდი, მოვიმატე, არ გაინტერესებს?! /კაცი საკმაოდ დაბნეული იქნა, თითქოს მივარულიაო, ქალს მიუახლოვდა, წელზე შეაღებებს ხელს, თვლებზე, ისევ წელზე, შემდეგ მიაცქერდება/

პაპი - თითქოს მართლაც მოვისხამს ხორცი... აქ... წელთან...

ძალი - წელთან?

პაპი - ჰო...

ძალი - ხორცი მომისხამს?

პაპი - ჰო. /ქალი სილის ვაწნის კაცს/

ძალი - აი, პასუხი ჩემგან და პასუხი ყველა ქალისაგან!

პაპი /დაბნეული გამოტყვევლებით/ - ჰო, მაგრამ მე მსიაიოვნებს...

ძალი - რა გსიაიოვნებს, ჩემი სილა?! კაცი - ხორცი რომ მოვისხამს... /პაპი - სილა... /პაპი - კი... /პაპი - მოდი ჩემთან!

ძალი - ნაპერწკალი შენს თვალებში... ცხადად შეენიშნე?!
პაპი - ...მოდი!

ძალი - ნაპერწკალი შენს თვალებში... ცხადად შეენიშნე?!
პაპი - ...მოდი!

ძალი - ნაპერწკალი შენს თვალებში... ცხადად შეენიშნე?!
პაპი - ...მოდი!

ძალი - ნაპერწკალი შენს თვალებში... ცხადად შეენიშნე?!
პაპი - ...მოდი!

ქარი ვერ თიახისკენ იტყვის პირს, შემდეგ ერთმანეთს შეაცქერდებიან. კხაა, - ერთხელაც მოატანს მათ ყვამაღ!

პაპი /თითქოს შებრული/ - მისი ხმაა?!

ძალი /დაბნეული/ - ჩვენი პატარა... ახველებს?... კი, ახველებს, გილოცავ!...

პაპი /დაბნეული/ - მადლობთ... /პაპი/ რა უნდა?

ძალი - რა უნდა უნდოდეს, სიყვარული, მას შესანიშნავი ფილტვები აღმოაჩნდა, რადგან ხველებაში ხრინწის ნახახიც ვერ მოვიხვედეთ...

პაპი - ჰო, მაგრამ... /პაპი/ აშკარად აწუხებს რაღაც.

ძალი - ასე გგონია...

პაპი - დარწმუნებული ვარ.

ძალი - დემეტო ჩემო, რა უნდა აწუხებდეს? ფილტვები, ქურა, კვამლი... ციქნა გოლიათი, ჩვენი, კვამლში იგუდება! ჩქარა!!!

პაპი - მე დავიხსნი ჩვენს პირშშოს!!! მე მას დავიხსნი!!! /თიახისკენ გარბის/

ძალი /კაცს მიქვება/ - შეიღო, შეიღო, ჩემო პაწიაე!...

/პაპის თიახში შექანდებიან. გამოღებულ კარს კვამლი გამოჰყვება... ცოტა ხანში კაცს აყვანი გამოაქვს/.

ძალი - გადარჩა?! თქვი, ხომ გადარჩა, თქვი, ხომ სუნთქავს...

კაცი /დაბნეული, გუცხოებული მზრით/ - კვამლის სუნი მუდამ ბაბუას მაგონებს...

ძალი /გაწიწკატებული/ - რა დროს წარსულია, ჩვენი მომავალი იყო საფრთხეში! შენი ბრალია, შენი. კვამლის დაფარვაო, დაიფინე, კინაღამ ბავშვი გამოვახრჩვეთ ამ მყოფადში...

პაპი /საკმაოდ ბრიყველი იქნა/ - მერედა რა არის მყოფადი, თუ არა, წარსულის კვამლის დაფარვა მომავლისთვის...

ძალი - ძალიან საინტერესო სენტიციაა, კენაცვალე, მაგრამ მოთხარი, რომ

თვალი არ მატყუებს, მითხარი. რომ სუნთქავს...

პაპი /აკანს დაჟვრებს/ - სუნთქავს, მაგრამ აღარ ახვევლებს... ეს უჭკველია...

ძალი - მოუკვდეს დედა, დედა მოუკვდეს მამას, დედა, დაბადებიდან ხუთი წლისთავზე რა ხიფათში ჩაეგდეთ ბავშვი... დღეს ხომ მისი დაბადების დღეა, შენ ესეც დაგავიწყდა!...

პაპი - პო, პო... მართლაც რა იდიოტი ვარ, რა უგულო... დაახლოებით ეს დრო იყო, შემოდგომა.

ძალი - დაახლოებით კი არა, ზუსტად ამ დღეს დაიბადა... ოღონდ ხუთი წლის წინ. შენ სამშობიაროს ეზოში იდექი, ჭადრის ხის ძირში, ნაწვიმარ ქუჩაზე შევეითლებული ფოთლები ეფინა...

პაპი - ჭადარიც გამახსენდა... გამახსენდა, როგორ იდექი სარკმელთან, სამშობიაროს შესამე სართულზე. მე პაუროვან კოცნას გიგზავნიდით ეზოდან. შენც მიგზავნიდი კოცნას... ბედნიერები ვიყავით... მაგრამ...

ძალი - რა, მაგრამ?...

პაპი /ცოტა დამუროხალი/ - ნუთუ ამდენი დრო გავიდა? ხუთი წელი?

ძალი /ნიშისძეულები/ - დიხ, ხუთი! დრო უცებ გადის... კატასტროფიული სისწრაფით მიეჭანება.

პაპი /დაეჭვებით/ - დარწმუნებული ხარ?!

ძალი /გაშწრალი/ - შენ რა, შეგნებულად მიშლი ნერვებს?!

პაპი - არა, რატომ?...

ძალი - გეუბნები! დღეს, რატომღაც, ნეგატიურად მოქმედებ ჩემზე...

პაპი - კი, ბატონო, იყოს ხუთი წლის, მაგრამ...

ძალი - ისევ ეს მაგრამ...

პაპი - უბრალოდ, საიდან მეთქი ასეთი თავდაჯერება...

ძალი - როგორ თუ საიდან თავდაჯერება?! რას პქვია - საიდან?! იგი მე ეშობე! მე მქონდა სულისშემხუთავი ჭინთვები! მე გადავიტანე ენითაუწერელი ტკივილი!... ჩვენი ძიძა კი იქ მუშაობდა, სამშობიაროში და როცა ნაკერებდადებული, მასტიტით გათანგული ვვვდებოდი რკინის ტრაქუნა საწოლზე, როცა მაწუხებდა პალატის მონაცისფრო-მოცისფრო სიბინძურე, მაღალი სიციხე და ჩემი სხეულის სრული დემორალიზაცია, როცა ჩვენი პაწია უარს ამბობდა რძეზე, რომელიც ასეთი შხამიანი სიმწვავეთ აწვებოდა ჩემს ტუტეებს, ძიძავ მეთქი, ვკოლი, ძიძავ, ძიძავ, სად არის მეთქი, ეს ოხერი ძიძა, ვინმემ გამომიწვით მეთქი რძე, როგორც ჩირქი რამ, შემობრალეთ მეთქი, შემობრალეთ მე უბედური, და, აი, ისიც გამოიწვია, სახეაწითლებული ჩვენი კეთილი, ელამი ძიძა და სად იყავ მეთქი, ქალო, სად ჯანდაბაში ვვდებ მეთქი, შე სასიკვდილევ და სწვდა ჩემს ტუტეებს და თან ექანებოდა მათ, თანაც მებოდიშებოდა მაღიმილ, რამეთუ იქ ვიყავო, მიტინგზედაო, სადაც ძალუმად აშრიალეფდნენ დროშებს და სადაც ომახიანად ისმოდა ხალხურ-პატრიოტული სიმღერები, მაგრამ მოთხოვნები კი სოციალური ჟღერადობისა იყო და პე მეთქი, ძიძავ, გამოქაჩე, გამოქაჩე ვე ჩირქიანი რძე მეთქი, ვთხოვდი და ისიც ზელდა ჩემს ტუტეებს და თანაც სახეაღტკინებულნი მღეროდა ინტერნაციონალს... ეს ამბავი სწორედ ხუთი წლის წინ მოხდა, რა დამავიწყებს...

პაპი - პო, გასაგებია, შენ მართლაც დიდი გამოცდის წინაშე იდექი, ბუკრიც გადაიტანე, მაგრამ...

ძალი - არ მოთხრა... „მაგრამ“, არაუთარ შემთხვევაში არ მოთხრა, „მაგრამ“...

პაპი - ეს ორი თვის წინ იყო... ჩვენი პაწია... ან კი, დააკვირდი, ნუთუ ხუთი წლის შეიძლება იყოს ასეთი ციციქნა?...

ძალი - მე რასაც გინდა ავიტან, ბავშვზე ცუდი არ თქვა... არ თქვა ცუდი, იცოდლე! /ისტერიულად/ არ თქვა!!!

პაპი /შეზოგადდა/ - ორი თვისაა, დამოუკერე...

ძალი - იდიოტო!!! ორი თვის წინ სულ სხვა მიტინგი იყო!!! არა ასეთი რევოლუციური! არა ასეთი ცხელი და მძაფრი, როგორც ძუძუებს მოწოდებდა ხირქიანი რძეა, არამედ ყოველდღიური, უმნიშვნელო, სასაცილოც კი...

პაპი - კარგად დააკვირდი, გთხოვ, ბავშვი აკვანშია...

ძალი - აკვანში იმიტომია, რომ ეროვნულ გარემოში იგრძნოს თავი და პატრიოტად გაიზარდოს... სხვათაშორის, ამასაც ძიძას უნდა ვუმაღლოდეთ... თავისი მწირი ანაზღაურებიდან, ის, ჩვენი კუთხილი, ელაში ძიძა, ყოველწლიურად ყიდულობს ახალ აკვანს. პირველი აკვანი რომ შეადარო მეხუთეს, თვალნათლივ იგრძნობ განსხვავებას... ახლაც იტყვი ორი თვისააო...

პაპი - კარგი, ოთხის...

ძალი - რა, ოთხის?

პაპი - თვის... ოთხი თვის იყოს... პატარაა ხუთი წლისთვის... ერთობ...

ძალი - ღმერთო, ნუ შემშლი! ოთხი თვის როგორ იქნება, როცა შემოდგომაზე დაიბადა... დაფიქრდი ცოტა, სანამ იტყვი...

პაპი - ოო... ეს...

ძალი - რა, ეს?!

პაპი - ეს მართლაც დამაჯერებელი არგუმენტია... ერთის ყოფილა... წლის... შარშან დაბადებულა, ზუსტად ამ დღეს... შემოდგომაზე...

ძალი - შეიღო, შეიღო, უთხარი უბედურ მაამაშენს, რამდენის ხარ, შეიღო!!!

კაცი - ის ვერ დაპარაკობს, ძვირფასო, ვერა; რაც თავისთავად ცხადია, ჩემი აზრის სასარგებლოდ მეტყველებს...

ძალი - მართალია!... ვერ დაპარაკობს, მაგრამ ექიმმა დაგვაშვიდა, შეიღო, რეა, ათი წლის ბავშვებსაც ამოუდგამთ ენაო... არც ეს გახსოვს?!

პაპი - კი, როგორ არა... /პაუზა/ როდის?

ძალი - აი! სამი თვის წინ გვეავდა ექიმთან, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ბავშვი ვერანაირად ვერ იქნება ორი თვისა!

პაპი - თუმცა, იმასაც ვერ ამტკიცებს, რომ ბავშვი სწორედ ხუთი წლისაა! დაპარაკს თავი დავანებოთ, მას მხოლოდ სძინავს...

ძალი - ეს დემაგოგიაა! წმინდა წყლის! ძალიან გთხოვ! სწორედ ახლახანს ბავშვმა სამჯერ წამოახველა: - კხა, კხა, კხა, აი, ასე! თუმცა, რა უნდა გელაპარაკო, ისიც კი არ გახსოვს, ბიჭი ვაჟებს თუ გოგონა?...

პაპი - ვნახოთ...

ძალი - ჰა?!

პაპი - ვნახოთ მეოქი, მარტივად...

ძალი - ვნახოთ? კი, ბატონო, ვნახოთ... /აკვანთან დახრებთან. ძალი მოუწულად ირუება. კაცი ხელს შეამუწულებს/

ძალი - თავი დამანებე! შენ არ იცი...

პაპი /განაწევრებული/ - შენ კი იცი?!

ძალი - მე ვიცი...

პაპი - ჰმ...

ძალი - მხეცო! არასოდეს არ მიყვარდა ასეთი ვირი კაცები!

პაპი /გავიღებ/ - მას სრულიად ატროფირებული აქვს პროტესტის გრძნობა, ააა-საც არ ამბობს...

ძალი /შკაერად/ - მოკეტე!...

/კალი ბოლოს და ბოლოს გახსნის საფეხს. კაცი ცალი თვლით ჩახედავს აკვანს./

პაპი /სახეგაბადრული/ - ჩემი ვაჟკაცი...

ძალი /თავზარდაცემული/ - შეუძლებელია...

პაპი - მე მკაფიოდ მახსოვდა, ანკი, როგორ შეიძლება, არ მხსომებოდა!...

ძალი /აწვეტრებს/ - ერთი წუთით... /პაუზის შემდეგ/ რას გეუბნებოდი, გოგოცაა...

პაპი /თავზარდაცემული/ - რა გულის-შემძვრელი კონსესუსია... საბრალო ბავშვი...

ძალი /ნიშნისმოგებით, დინჯშემოწილი/ - არა, გეუბნებოდი თუ არა, ხომ გეუბნებოდი, გოგოა მეთქი... ნაწილობრივ მაინც...

პაპი /აღშფოთებული/ - და შენ დედა გქვია?... დედა?! ხუთი წლის ბავშვის სქესობრივი წარმომავლობაც კი არაა გარკვეული და ნიშნისმოგებისთვის იცლი?!?

ძალი - აკბ ორი თვისაა?!?

პაპი - ეს არაა ამჯერად არსებითი! არსებითაა, რით უწუშველოთ ჩვენს პირმშოს! აი, რა, არის არსებითი! /შიდი-შიდის/ მე კი, მე, მე, იდიოტი მე, საქმეს შეწირული დეგენერატე, მე!... მე ყურადღება მოვაკელი მას... ჩემს სისხლსა და ხორცს... ჩემს იმედს... ჩემი ცხოვრების გამართლებას... მაგრამ არა! განება არ გაწირავს... ექიმებს დავახვევ თავზე... არანაირ ხარჯს არ მოვერიდები... ოპერაციას გაუუკეთებ აქ, ან იქ, უცხოეთში... მე მას შეუუქმნი ნათელ მომავალს პასტელის ფერებში... /ჭალს ბოურუნდება/ სახელი! სახელი მაინც ვერ შევურჩიეთ ისეთი, რომ თავიდანვე გაგვერკვია ვინ იყო? ამაზე რატომ არ იფიქრე, რომ დაგვიანდეს, უკვე დამახინჯებული რომ პქონდეს ფსიქიკა!!

ძალი - ჩვენ მას შევურჩიეთ სახელი, როგორც მახსოვს...

პაპი - როგორც გახსოვს? აბა, რა გახსოვს, როგორ მივმართო ბავშვს, რა დაეუძახო, მიპასუხე!...

ძალი - რაღაც ნეიტრალური...

პაპი - ნეიტრალური?

ძალი - პო, ნეიტრალური... სოლიკო... მაგალითად... ან ნუკრი... მგონი, ნუკრი სჯობს...

პაპი - რატომ სოლიკო, რატომ ნუკრი, რატომ მაინცდამაინც ნეიტრალური...

ძალი - ეს ადარ ვიცი... თუმცა, ასე რომ შეეთანხმით კარგად მახსოვს... მაშინ... ხუთი წლის წინ... შემოდგომის იმ ნესტიან დღეს...

პაპი - მომეცი იარაღი! ჩქარა! სად არის ჩემი იარაღი!

ძალი - იარაღი ჩეხოვმა წაიღო.

პაპი - ვინ არის ჩეხოვი, რა შუაშია ჩეხოვი?!

ძალი - ანუ, მეოთხე მოქმედებაში იარაღი... სამალავში განისვენებს, კერძოდ რომელში კი, ნამდვილად დამავიწყდა... გადამადლო, შენ არ დამავალე?

პაპი - ხასწრაფოდ მოძებნე იარაღი, ჯერ იმ კოჭლ ძიძას მოვკლავ!...

ძალი - ძიძა ელაძია, შენ კი უმაღური!...

პაპი - ეს არაა ამჟამად არსებითი, არსებითაა, რომ უუჭველად მოვკლავ...

ძალი /ძალიან დამუხრბული ხანით/ - არსებითი სულ სხვა რამაა, ძვირფასო! არსებითი ისაა, რომ ბავშვმა სამჯერ დაახველა და ჩვენ წაეინსუბეთ!...

პაპი /ვაოგნებული/ - პა?!

ძალი - - უნდა ვადიაროთ, რომ იგი ცუდად ზემოქმედებს ჩვენზე აი, რა არის არსებითი! მე... შენზე შეწირული ქალი, ყველა საქმეში შენი მხლებელი, თანამოაზრე, მეწვეილე შენი, შენით ეგოდენ მოხიბლული, რადგან საქმეში მართლაც შეუდარებელი ხარ, დიდოსტატი, მავსტრო, მეფე, გულზე ხელს ვიდებ და ვკითხულობ, იქნება გაქრა სიყვარული, იქნებ, არც იყო... რადგან... საკმარისი აღმოჩნდა სამჯერ წამოეხ-

ველებინა და ჩვენ ღამის დანასისხ-
ლად წავეკიდეთ ერთმანეთს... თუმცა, სა-
მართლიანობა მოითხოვს ითქვას, სიახ-
ლე მართლაც შოკისმომგვრელი აღმოჩნ-
და... ღას ნოტიციას ესპანტოსას,
როგორც ესპანელები იტყვიან.

პაპი /ქალ შეფურვს/ - ას ნოტიციას
შოკანტეს...

ძალი /გამოხედავს/ - ვერ გავიგე?!

პაპი - პორტუგალიელები ამბობენ
ახე...

ძალი - აჰ, მართლაც... გამახსენე, რა
ენაზე ლაპარაკობენ ჩილეში?

პაპი - ესპანურად... იქ, ლათინურ
ამერიკაში, საერთოდ, ესპანურად ლაპარ-
აკობენ... მხოლოდ ბრაზილიაში ლაპარ-
აკობენ პორტუგალიურად.

ძალი - რა საინტერესოა... პორტუ-
გალიური და ესპანური გავს ერთმანეთს.
/უძებრის კაცს მე შენ მიეყარხარ...

პაპი - მეც... ძალიან...

ძალი - მაპატიე, გთხოვ...

პაპი - პირიქით, მე მაპატიე... გადა-
ვიღადე, როგორც ჩანს...

ძალი - ჰო, ჰო, აშკარად ვეჭვობდებო
დასვენება... სადმე... ლიკანში... ან ზღვი-
სპირეთში... უბრალოდ აუცილებელია...
თუნდაც საქმისთვის...

პაპი - ოღონდ მხოლოდ მე და შენ...
ეს აქ იყოს... ძიძასთან... ჩამოსვლისთანავე
კი ამ პრობლემას მიეხედავთ... დასვენებ-
ულზე...

ძალი - ჩაიცვამ?

პაპი - ჰო, ჩაიცვი! მეც ვიცვამ... და
მივიღებ... უკანმოუხედავად მივიღი-
ვართ... /ცოლ-ქმარი იცვამს/.

ძალი - აბაზანაში არ შეხედა?

პაპი - იყოს... სასტუმროში გადავიე-
ლებ ცხელ შხაპს... ან იქნებ მექსიკე
დავიქირავო. და სიმძიმე ჩამოვირეცხო

ტუტკოთან ერთად...

ძალი - არასოდეს ვყოფილვარ მე-
ქსიკოსთან... კარგი გრძნობაა?

პაპი - უცნაური...

ძალი - რას ნიშნავს უცნაური, იქნებ
ამიხსნა რა გრძნობა გეუფლება მექსი-
კოსთან?

პაპი - გაუცხოების მწვავე სიმსუბ-
უქე... ეს შენ ხარ და ამავე დროს შენ
არცა ხარ... ვიდაცაა შენი მეხსიერებით,
მაგრამ ის მეხსიერება არ გაწუხებს, მეხ-
სიერება კეთილად თვლემს. თუმცა
სადღაც ქვეცნობიერში მაინც იცი, რომ
ეს შენ ხარ და...

ძალი - რა რთულია...

პაპი - იქნებ იქაა გასაღები...

ძალი - სად, ძვირფასო?

პაპი - მეგვიდრეობითობაში, რომელ-
იც სადღაც გამეთოშა...

ძალი - რატომ გაგეთოშა, შენ ცოცხ-
ალი ხარ.

პაპი - ბაბუას და ბუბის ხარჯზე...
მე ხომ დავხოცე ისინი... და ეს მახს-
ოვს... /თითქმის ჩაიცივს. იქნებ ამ დროს კაცი პლ-
ტუნს იკოვებს, ქალი კი ჯიბის სარკვეში იჭებრება და
პომდას ისევამს/.

ძალი - შენ ისინი დაწვი, სიყ-
ვარულო, და სიცოცხლე შეინარ-
ჩუნე...

პაპი - სანამ დაეწვავდი, დავხოცე...
ჯერ ბაბუა, რადგან ბაბუა უფრო მიყ-
ვარდა... ორღულიანი თოფის ცალი
ღულიდან... მერე ბუბია, მეორე ღულ-
იდან... მერე დაეწვი... ბოლოს ყალიონ-
იც დაეწვი... ტაქსს გამოუძახებ?

ძალი - მანქანით წავიდეთ... საჭესთან
მე დაეჯდები... თოფი არ დაიწვა?

პაპი - თოფი სახსოვრად შევინახე,
ბაბუა მგლებს და დათუებს ხოცავდა იმ
თოფით... მერე იქ... ჩვენს ჭაობიან მხ-
არეში მამა მოეკალი...

ძალი - იგივე თოფით?

პაპი - პო... ორი ტყვიით ორივე ღუელიდან...

ძალი - რატომ, დათვივით მოგეკცა?

პაპი - დააცემინა... ყოველთვის მაღიზიანებდა მისი ცემინება... მამა საზიზღრად აცემინებდა... გაწველილად... ღოთურად... თანაც გაფრთხილებული მყავდა, წარსული არ გამახსენო მეთქი; მან კი, ყალიონი მაინც შეგენახა სახსოვრადო, მითხრა... მერე დააცემინა და მერე მოვკალი... ორივე ღუელიდან...

ძალი - დედა?

პაპი - რა, დედა?

ძალი - დედაც მოკალი?

პაპი - არა, მანდ ბრალი არ მაქვს... დედა მამაჩემის სიკვდილს გადაყვა... მე ისინი იქ დავმარხე, ჩვენს ჭაობის მხარეში. მერე ქალაქში წამოვედი.

ძალი - უცნაურია, დედანემიც მამაჩემის სიკვდილს გადაყვა, და-ძმა ხომ არ ვართ შემთხვევით?

პაპი - რას ქვია შემთხვევით?! და არ მყოლია... ნამდვილად...

ძალი - არც მე მახსოვს ძმა... კიდევ კარგი, ინცესტი ცუდია...

პაპი - პო, ინცესტი მართლაც ცუდია... საშინელებაა ინცესტი... რატომ დავიდალე ასე... /ქალს გამოხედავს/ შენს კალთაში მინდა...

ძალი - მოდი, ძვირფასო, მოდი, რამე უფრო სასიამოვნო გავიხსენოთ, ნუ დავამბიძებთ ამ საღამოს... /კაცი ქალს კალთაში მიახვერებს თავს, ქალი თებში შეუცურებს ხელს; საღაღ, უბრალოდ თვალგაფრთხილებული უფრება/. თანაც, სიყვარულო, დარწმუნებული ვარ, ცხოვრება მხოლოდ ცუდი მოგონებებისაგან არ არის ნაგები... საღაღაც რაღაც კარგიც იყო, აუცილებლად იყო, შეუძლებელია არ ყოფილიყო...

პაპი - ...იყო. გოგონა ბაფთიანი, ასე

თი გოგონები ხედებიან ხოლმე სკოლაში სტუმრად წვეულ პრეზიდენტებს, პრემიერ-მინისტრებსა და გენერალურ მდივნებს. ისინი გამოთქმით კითხულობენ ყოჩად ღექსებს. ისინი ყოველმხრივ სანამუშონი არიან. მშობლიური ენისა და ლიტერატურის პედაგოგები ასეთ გოგონებს უწერენ ტექსტებს, რომელსაც, შემდეგ, ეს გოგონები უკითხავენ იგივე პრეზიდენტებს, პრემიერ-მინისტრებსა და გენერალურ მდივნებს.

ძალი /თვალმოცრემლილი/ - რა კეთილი ხარ... ის გოგონა ხომ მე ვიყავი და შენ ეს გახსოვს...

პაპი /თვალმოცრემლილი/ - დარწმუნებული ხარ, რომ შენ იყავი?

ძალი /თვალმოცრემლილი/ - ახი პროცენტით...

პაპი /თვალმოცრემლილი/ - რა კარგია ნაცნობ კალთაში... /ააა, - ისმის ბავშვის ხმა, ააა, - ისევ, შემდეგ სიჩუმე/.

პაპი - ამ საღამოს ერთობ აქტიურია... რატომღაც...

ძალი /სახვედამცირებული/ - ... ასეც არ შეიძლება!

პაპი /წამოიწევს/ - როგორ?!

ძალი /სახვედამცირებული/ - თითქმის აღაპარაკდა ბავშვი, შენ კი...

პაპი - პო, მაგრამ არ მესმის რას ღაპარაკობს... შენ?

ძალი - არც მე მესმის, მაგრამ შენგან განსხვავებით, მოხიბლული ვარ მისი ხმის ტემბრალური შესაძლებლობებით...

პაპი - ეს რას ნიშნავს?!

ძალი /თითქმის ტირილით/ - ეს იმას ნიშნავს, რომ დედა ვარ, რომ მიყვარს, რომ ადფრთოვანებული ვარ ჩემი შეილის სუფთა, დაწმენდილი, იმედისმომცემი ხმით...

პაპი - არ ვიცი, დააკვირდი თუ არა, მაგრამ როცა მე და შენ გარკვეულ სით

ბოს ვამჟღავნებთ ერთმანეთის მიმართ,
სწორედ მაშინ მოუნდება ხოლმე...

ძალი - მოეშვი ჩვენზე ლაპარაკს,
როცა ბავშვის ბედი წყდება!.. რა
ვეოზშია მართლა და მართლა... წამოღება,
აქანს მოახლოება, იშმუშნება, ნახე, როგორ
ძალემად იშმუშნება...

ძაბი /აკანს მოახლოება, დაცქრება/ -
მართლაც იშმუშნება...

ძალი /ღიმილი დასცქრის/ - ალუ, პატარა,
ალუ!

ძაბი /აკანს დასცქრის/ - შმ... /ჭელს ამოხ-
დავს/ რატომ იშმუშნება ასე?

ძალი /იგივე ღიმილი/ - ალბათ იზრდე-
ბა... ალუ...

ძაბი - იქნებ გაზები აწუხებს?
როგორც მახსოვს, კამის ნაყენს ამჟღავნებ...

ძალი /ბავშვს დასცქრის/ - კარგი მეხ-
სიერება გაქვს, ალუ, ჩიორაე, ალუ;
სადღაც გეჭონდა კამის ნაყენი, მაგრამ
ძველია ალბათ, ხუთი წლის წინანდე-
ლი...

ძაბი - ხუთი წლის წინანდელი სახ-
ოფთია... აფთიაქში ჩავალ, არ მეზარება.

ძალი - ჩვენ კამა გვაქვს, ძვირფასო,
ალუ...

ძაბი - კამა? საიდან კამა?!

ძალი /ბავშვს დასცქრის, ღიმილი/ - შენ
მოიტანე ბაზრიდან...

ძაბი /ღანუღლი/ - ბაზარშიც დავდი-
ვარ?

ძალი /აკანს დასცქრის/ - დროდადრო.
ნახე, როგორ მანჭავს ტუჩებს, სასაცი-
ლო ბავშვი ეს...

ძაბი - როგორ გვისხდრება ხელ-
იდან მყოფადი, რა მალე ქრება მისი
კვალი წარსულის თვალუწვედენელ
სიერებებში...

ძალი /ბავშვს დასცქრის/ - ახლა თამა-
ზად შეგვიძლია განვაცხადოთ, ჩვენ მო-

მავლითაც ვცხოვრობთ. მან თქვა: - ააა,
ხომ ვერ შეტყუვი, რას ნიშნავს: - ააა,
თუნდაც რომელიმე ჩვენთვის ნაცნობ
ენაზე?

ძაბი - ააა, ძირითადად: - ააა-ს უნდა
ნიშნავდეს წესით, მაგრამ იო-ც რომ
დაემატებინა, ვიფიქრებდი, იაპონურად
ამტყვევლდა მეთქი...

ძალი /ბელნიერი ღიმილი დასცქრის ბავშვს/ -
შესანიშნავი ენაა იაპონური, იაპონია კი
მაღალგანვითარებული, წარმატებული
ქვეყანა...

ძაბი /ითთქმის შეხნიკურად/ - იაპონიაში
პარტივს მიაგებენ ტრადიციას და
განსაკუთრებით უყვართ ბავშვები,

ძალი /ღიმილი დასცქრის აკანს/ - ბავშ-
ვები ჩვენც გოყვარს... ალუ გუ, გუ, ცოც-
ქნა გოლიათი, ჩვენი... კიტებიც ამოხე-
ლია... იქნებ კამიანი კარტოფილი ვაჭა-
მოთ?...

ძაბი - ნუ გაერისკავთ, პირშშოა ჩვე-
ნი... ძიძას დაველოდოთ, ყოველი შემთხ-
ვევისთვის...

ძალი /აღვრისანი ნიშნისბოვით/ - შენ კი
ძიძაზე, ისაო და ესაო, რა არ დასწამე...
კეთილი, სათნო ადამიანი... ბოლოს და
ბოლოს ძიძა ჩვენი ალიბიცაა ერთგ-
ვარი... საჭიროების შემთხვევაში იგი
დამაჯერებლად დაგვიდასტურებს, რომ
შინ ვიყავით, ასე არაა?!

ძაბი /ღრმად ჩაფიქრებულ/ - ძიძა... ალი-
ბი... ტროტილი... დრო! რა დროა ახლა,
ბავშვის აღურსმა საქმე მიმავეწყა!...

ძალი /გამოხედავს/ - დრო?! შემოდგო-
მის განთიადი, თუ არ ვცდები... /შორიდან
აფუტქების ხმა მოატანს/

ძაბი - დამასწრეს! მე დამასწრეს!
ვიღაც შარავხის ტერორისტებმა დამ-
ასწრეს! დავიღუპე!...

ძალი /შეშფოთებული/ - ოჰ, ნუ განიცდი
ახე, ჩვენც ჩავერთვებით ახლა!...

ძაბი /უკუღრუხი გაღიზიანებით/ - ახლა

ხვერთვებით! ახლა?! საქმეში გულმოდგინება, კერძო ინიციატივა, აი, რა მოეთხოვება უპირველეს ყოვლისა ჩემი რანგის მოხელეს! სხვათაშორის, სახელმწიფო ჩემხაირუბზე დგას, როგორც არმია დგას სერჯანტის ინსტიტუტზე - მე ახლა სახელმწიფოს ყულაღატე ხორცის ამ ციციქნა ნატრის გამო; გესმის თუ არა?

ძალი - არა, ოღონდ ვე არა, შენ მოღლატე არ ხარ, მე ხომ ვიცი...

ძაგი - ეს შენ იცი! შენ! ჩემი უფროსები კი ნათელიან, რომ მე ოჯახურ პრობლემებს განაცხადლე საქვეყნო საქმე... ისინი ამითვალწუნებენ... ისინი... ოო, ჩემი საბრალლო კარიერა, ოო, ჩემი გასაცოდებუელი თვითრეალიზაციბა! *საქმისგან თითგამეფილი!* ამის ბრალია!

ძალი - ნუ იტყვი ასე! ის ცოდოა...

ძაგი - ცოდო მე ვარ!!! განა არ იცი, რას ნიშნავს იყო „ჩინოფიკო“?! მოხელე ვინმე, ვისაც მადლიდან წარბშეკრული ვეკით უცქერენ, ხოლო ქვემოდან შურის თვალთ... მუდამ წეიპზე ხარ, მუდამ საფროთხის ქვეშ, რათა არ მოგისროლონ, როგორც არარაობა, როგორც პრეზერვატივი ამოწურული შესაძლეებლობებით... ამას მოეშვი, არც ისაა გამორიცხული შენი პირადი არქივით დაინტერესდნენ, მოგიგზავნონ ვერეთწოდებუელი რევიზორები და ამ დროს... დმერთო მადლო, ამ დროს კანცელარიის დერეფანში გამოფენილი წერილფეხობა... ისინი, ვითომ სივარეტს ვეყვიან, ვითომ საქმე აქვთ გადაუღებელი, და დაძრწიან, დასუნსულობენ, რათა თვალი გეოდონ, შენ, შენ, რევიზორებთან აწურულს, ერთიანად გამოხრულს, ციხის საკნისთვის გამზადებულს...

ძალი *მადლიან შემსებული!* - ისტერიკის დრო არ არის!!!

ძაგი - ხელები, ჩემი ხელები, ისინი კანკალებენ, ჩემი ხელები...

ძალი - და შენ არა ხარ სერჯანტი! შენ უფრო ლეიტენანტი გეოქმის... თანაც

უფროსი ლეიტენანტი!

ძაგი *ზელებს დასცერის!* - ხომ შეიძლება ასე საკუთარი ტროტილის აღშიც გაეხვიო...

ძალი - დისტანციური მართვის პულტი! თითს მე დავაჭერ! ბოლოს და ბოლოს მეც შენს განყოფილებაში ვმუშაობ... *ქალი საჯოაფს ხნის, დისტანციური მართვის პულტი მოატყს კაცისვენ!*

ძაგი - ფროხილად! გთხოვ!

ძალი - სად დავაჭირო თითი?! ჩქარა!

ძაგი - მტარვალი ბავშვი, სწორედ ამ საღამოს მომიწყო დებოში! იმას დააწინაურებენ, იმას, იმ გულმოდგინე ჩინოფიკს, ის გახდება განყოფილების უფროსი, ხოლო მისი ცოლი განყოფილების წამყვანი თანამშრომელი და განყოფილების უფროსის უფროსის პირადი მდივანი!

ძალი *მტკიცელ!* - მე ვაჭერ!... *ჩანმოკლე პაუზის შემდეგ აფეთქების ხმა!*

ძალი *კაცს გამოხვავს!* - რა ენითუთქმელი ნეტარებაა, თითს ვაჭერთ აქ იქ კი ვეთქვება, მეხთამტყორცნელი ზეესიეთ ვერძნობ თავს...

ძაგი *ქალს გამოხვავს!* - თითქოს ჩვენი აფეთქება უფრო მძლავრად ვღერდა... უფრო ის იყო... დამაჯერებელი... არ მოგეწყენა?!

ძალი - ჰო, უფრო მტკიცე-აშკარად-

ძაგი - მე შევადგენ ხარჯთაღრიცხვას, სადაც დეტალურად აღწერსხაე რა ეკონომიური ვფექტი ექნებოდა ამგვარ აგურთცვენას

ძალი *თვალგაბრწუნებული!* - ისევე ვაჭერ! *აფეთქების ხმა, პაუზის შემდეგ!* აჰ, როგორ მესმის ტერორისტების!...

ძაგი - არ გეთანხმები... მოწინავე კაცობრიობამ დაგმო ის...

ძალი *თვალგაბრწუნებელი გამოხვავს!* - ვინ დაგმო მოწინავე კაცობრიობამ, ძვრ-

ფასო!

ბაბი - ... ტერორიზმი, ჩვენ მხოლოდ ჭაობიან წარსულს ვაფეთქებთ და მერ-წმუნე, ის ამას იმსახურებს... /ქალს უაქ-რის/ მომეცი დისტანციური მართვის პულტი...

ძაღი /მთხაბულაი/ - და ეს სიმი შენს ხმაში... როგორც მომართული ზამბარა... როგორც... /პულტს გაუწვდის/ ააა, - ბავშვის ხმა; ისევ - ააა!...

ბაბი /აკანს ვახუცავს/ - გააჩუმე!

ძაღი - ის ანცობს, ძვირფასო! ის ბავშვია...

ბაბი /სახედაკრულა/ - გასაგებია, დედა ხარ, მაგრამ ძალიან გთხოვ, არ დაივიწყო, შენ ცოლიც ხარ... საქმეში მიშლის ხელს... თანაც, არ გესმის რას აცხადებს ეს ოდიოზური არსება?

ძაღი - ოდიოზური? რა უცნაურია... ააა-ო, ამბობს...

ბაბი - შეფარვით ამბობს - აააო! სინამდვილეში?!

ძაღი - რაო, რას ამბობს სინამდ-ვილეში?

ბაბი - ის აცხადებს, რომ არ ეშინ-ია...

ძაღი - რისი, ძვირფასო?! რისი არ ეშინია?!

ბაბი - უბრალოდ, არაფრის არ ეშ-ინია... მეტსაც გეტყვი, იგი ჩვენ გვადან-აშაულებს... პირდაპირ... თითის დაღებ-ით... საკუთარ მშობლებს...

ძაღი - ნუთუ?! რა უხამსობაა... ოღონდ, რაში გვადანაშაულებს?...

ბაბი / მიხედ-მოიხედავს, მოჭრის/ - სახელმ-წიფო ტერორიზმში... შენ გესმის?!

ძაღი - იცი, აჭარბებ, მგონი...

ბაბი - მენდუ... /პულის შეხვევ/ მუამბოხ-ვა... იქნებ ჯაშუშიც... მე ვიცი... თანაც ვგოცენტრიკია და ძალიან ოდიოზური...

ძაღი - ოღონდ ოდიოზური ნუ იქნება და... რა უპრობლემო ბავშვი იყო... /აა, - იხის აკნინდნ/.

ძაღი /გამონავი ხმით, აკნისკენ მიტრიალებუ-ლი/ - ხმა ჩაიწყვიტე, როცა უფროსები ღაპარაკობენ!

ბაბი - ერთხელაც ჩემი ცემინება გააღიზიანებს და... პერსპექტიული მკე-ლეელი! მე კი თურმე ბაზარშიც დაე-დიოდი მისთვის... ჩემი ხელით მომჭონ-და კამა და სხვადასხვა მწვანელიუელი... არა, ქამრით უნდა ავაჭრელო, ახლავე უნდა ვასწავლო ჭკუა, სანანებელი რომ არ გაგვიხდეს...

ძაღი - არა, არა, გემუდარები, არაპედ-აგოგიურია!

ბაბი - დათურ სამსახურს უწევ დამ-იჯერე! ვინა შენ არ შენიშნე, რომ იგი ცუდად მოქმედებს ჩვენზე! ასე არ იყო?! კინაღამ დანახისხლად წაგვკიდა მოსიყვარულე წვეილი...

ძაღი - ოჰ, ჩვენ ისევ ერთად ვართ... ისიც გამოსწორდება... მჯერა...

ბაბი - გჯერა? მე კი სრულებით ვერ ვიჯერებ, რადგან პირველივე დახ-ვევებაზე მიუხედი, ვისთანაც მქონდა საქმე... ამისთანები იმ სახლში უნდა გაამწესო დარაჯებად, რომელსაც ახლა ასე აეაფეთქებ, აი! /დისტანციური მართვის პულტს აჭერს თითს/

/სინუზე/

ბაბი /ისევ აჭერს თითს?! - აი!...

/სინუზე/

ბაბი /ქალს გამოხედავს/ - გვემიური კრახი... ეს კატანტროფაა!...

ძაღი /ურუბდაცული/ - აჰ, ასე ნუმად აფეთქდა?!

ბაბი /სკამზე ჩამოვდება, უღონოდ ჩამოფრის ზე-ღებს/ - საერთოდ არ აფეთქდა... ჩემი ვერგანხორციელებული ტროტილი... /მი-ხედავს/ ამას კი არ მაპატიებენ... რატომ? რატომ?!

ძალი - მათხოვე პულტი, მე კარგად ვახერხებდი... /პულტს ჩამოართმევს, რამდენჯერმე აჭრს თითს, აფუტების ხმა/ აფუტქდა! თანაც როგორ, რა ზრიალით, რა ერთმნიშვნელოვნად აფუტქდა, გაიგე!-

პაცი /უბღღოდ/ - ერთმნიშვნელოვნად ახლა დავიდუქე!... სხვა სახელი აფუტქდა, სხვა ქჩანაზე! სხვები აფუტქებენ... ჩვენი ტროტილი მიიცვალა... /რამდენიმე აფუტების ხმა. კაცი ზრულ სასოწარკვეთაში გაქვავდება/.

ძალი /ერთ-ერთი აფუტების შუღვე/ - მართლაც რა ამაზრხენი გულმოდგინებაა, ღმერთო ჩემო, სრულიად ქალაქი ასწივს ცაში... /კაცს გამოხედავს. ხიზუნს მაყურადებს/ აი, მიჩუმდნენ... აი!-

პაცი /უბღღოდ, ცოტა პათეტიკურად/ - მათ უკვე გააკეთეს თავისი საქმე.

ძალი /ბალიან ვულუბრევილი/ - ჩვენს გარეშე?-

პაცი /ამოხედავს/ - ჩვენი ტროტილი არ აფუტქდა... ბალიან მალე მყოფადიდან წარსულში გადავიწვევდით... თუმცა, არა... „თ“ - ზედმეტია... შენ ღამაზი ხარ... სასურველი... შენ... რომელიმე მობილურ ჯგუფს შეუერთდები... სიამოვნებით მივიღებენ... დამიჯერე... ჩემზე კი ნუ იფიქრებ... დაე, მოხდეს მოსახდენი... დაე... გამრიყონ... დაე, წვრილფეხობის სიცილ-ქირქილით სულდამიმძიმეულს ამომხდეს სული... მარტოობაში მივიცვლები და... რა უბადრუკი არსებაა ადამიანი...

ძალი /კაცს ჩაიკრავს/ - როგორ იფიქრე, როგორ, როგორ... მე მიგატოვებ? ასე გგონია?! ოჰ, ვერა, არა... შენ ხომ გოქვარდა ბაფთიანი გოგონა, რომელიც ყოჩაღად კითხულობდა ყოჩაღ ლექსებს პრეზიდენტებისთვის, პრემიერ-მინისტრებისთვის და გენერალური მდივნებისთვის... მასაც უკვარდი... მუდამ... ჩვენ ერთი წარსული გვაქვს და ამიტომაც მოვალე ვიქნებით ამგვარ აწმყომდე... ჩვენ... ჩვენ... არაყის, სრულიად არაყის ცვირდებით თუ არა ერთმანეთს, ჩემო ძვირ-

ფასო... საყვარელო, დამიჯერე, თავსაც ვიმართლებთ... ასეთი რამ ხდება ხოლმე... მთავარია, არ გაჭრემდე, მთავარია, რაღაც მოეფიქროთ... ისეთი... მნიშვნელოვანი... ტროტილი იყო ნესტიანი-თქო... მტრებმა ჩაგვიწყვეს-თქო... ან რამე... მსგავსი...

პაცი - მე ვიცის!-

ძალი - იცი?! უკვე იცი?! რა ჭკვიანი ხარ, გამჭრიახი, სხარტი გონების...

პაცი /თვალეაყინული/ - შეილი მოგვიკვდა, სწორედ მაშინ...

/პაუზა/

ძალი /ღაბნული/ - რომელი შეილი?

პაცი /თვალეაყინული/ - ჩვენი შეილი.

ძალი - როდის?

პაცი - როცა მესამე სახლი უნდა აგვეფუტქებინა, ბავშვს უცვარი ხუთვა დაეწყო და... /პაუზა/ ის გაიგუდა...

ძალი - როგორ თუ გაიგუდა?

პაცი - ჩვეულებრივად... გაიგუდა... /აკენს გახედავს/ გაიგუდებდა... /პირზე ზღაფარებულ ქალს გამოხედავს/ ამას გამოიგებენ... ადამიანურად... მხეცები ხომ არ არიან ბოლოს და ბოლოს... ერთადერთი შეილი მომიკვდა... /ღღხანს შესტკრიან ერთმანეთს/

ძალი /თვალეაყინული/ - პო, მიდი...

პაცი /თვალეაყინული/ - ასე არა... ბალიში ერთად უნდა გვეჭიროს...

ძალი /თვალეაყინული/ - მეტისმეტია... შენ...

პაცი /თვალეაყინული/ - მხოლოდ ერთად!

ძალი - მე ვერა... /პაუზა/ მგონი ვერა... /პაუზა/ ნამდვილად ვერა...

პაცი - ასეთ ბავშვებს სპარტაში დაბადებისთანავე კლავდნენ... კიდევ გვეყოლება... უკეთესი...

ძალი - სპარტა როდის იყო... ცივი-

ლიზაცია ამ ადამიანს სული გაუფაქიზა...

პაპი /ჩაღზე თელწაფარებული/ - შენ ახე ფიქრობ?

ძალი - არ ვიცი... კომფორტმა... /პაუზა/ არა!

პაპი - არა...

ძალი /ხელის გასასველით/ - არა, არა, ძვირფასო, მე ვერ...

პაპი - ციციქნა მტარვალნი... ის ვერ შედგა, როგორც ბაგში... დაგვადანაშაუდა, გაიხსენე... /პაუზა, უცქერს/ ტერორიზმში... /უცქერს/ მემამოხედ იზრდება... ჩვენს სირცხვილად იზრდება... სულ ერთი წუთი დასჭირდება, ის ციციქნა...

ძალი - სწორედ მაგიტომ, ციციქნა როა...

პაპი /ნიშისმოკებით/ - ციციქნა და შენც გებრალდება, არა? შეგაძინე რა სიყვარულით დასცქეროდი, მე კი ამ დროს მაცემინებდა, მე სიცხეც მქონდა ალბათ, 38,2 ხაზი, წამალიც კი არ შემოგითავაზებია, არც ცხელი ჩაი, მურაბით... ის ჩვენ გვაშორებს... ის საფრთხეა... ყველაზე დიდი საფრთხეც იქნებ...

ძალი - ჰო, მაგრამ, რომ დადუმდა?! ძველებურად მიხუმათდა... ის ჩუმდაა...

პაპი - ძლიერ ხმამაღლა დაპარაკობს მისი სინუზე... /პაუზა/ ჩვენ ეს გვჭირდება, გადაწვიოტქ!

/პაუზა/

ძალი - ჰო.

პაპი - ჰო, ერთადე!

ძალი - ჰო.

/საერძელს რბილ სახურვეს გამოაცლიან, ერთად მოქმედებან ბალიშს და ხელი ნაბიჯით გაემართებან აგრისკენ, აფეოქების ხმა, ოთახი შეზანზარდება, თაროებიდან წიგნები ცვივა, ეცემა ტორშერი, ჭერი სანახვროდ ჩამოწვება, ჭალი და კაცი იატაკზე გაწევიან/.

ძალი /თავზე ხელწაფარებული/ - ცოცხალი ვარ?

პაპი /თავზე ხელწაფარებული/ - თითქოს.

ძალი /თავზე ხელწაფარებული/ - შენ?

პაპი /თავზე ხელწაფარებული/ - ... თითქოს, მეც...

ძალი /ამოხედავს, წამოივლება/ - ეს რა იყო?

პაპი /წამოივლება, მიხედ-მიხედავს, გაიღიმებს/ - ჩვენ აგვაფეთქეს...

ძალი - რატომ? რას გვერწოდენენ!

პაპი - ძალიან კარგი, თუ აგვაფეთქეს...

ძალი - რა სისულელეა! ჩვენი მუედრო ბინა... შეხედე!

პაპი - შეცდომა დაუშვეს... ეს სახელი არ იყო გვემაში... საღაპარაკო მომეცა...

ძალი - დარწმუნებული ხარ? /გამოხედვს/ იქნებ ჩვენ თვითონ დავნაღმეთ ჩვენი სახლი?

პაპი /მტკიცედ/ - არა... მათი შეცდომაა...

ძალი - რა სიმხეცეა, ამას კერძო საკუთრების ხელყოფა ჰქვია ცივილურ ენაზე!

პაპი - ჩვენ გაეიმარჯვებთ, ამის გარანტიას გაძლევ...

ძალი - იდიოტები!...

პაპი /გაღიმებული/ - სწორედაც რომ იდიოტები... ელემენტარული დაგვემარების წაკითხვა არ შეუძლით... შარაგზის ტერორისტები ესენი... აბა, დათვალე, როგორ აზარალეს სახელმწიფო...

ძალი - მავნებლები...

პაპი - მავნებლობას თავი დაანებე, ეს ხომ სიცოცხლის ხელყოფაცაა!... აქ ბაგშეს ეძინა...

ძალი - საბრალო ბაგში ამათ ხელში...

პაპი /გაღიმებული/ - და თანაც... მათ ხელი შეგვიშაღეს საქმეში... როცა გეგმით გათვალისწინებული მესამე სახლი უნდა აგვეფეთქებინა, ჩვენ თვითონ

აგვაფეთქეს! გესმის, რამდენი კოხირი მიჭირავს ხელში...

ძალი - როგორ უკვლავი ამ ჩემს ბინას, როგორ, როგორ დაგკანკალებდი თითოეულ კუთხე-კუნჭულს... /კაც გამოხედვს/ მაშ, ის აღარ გაიგუდება?

პატი - ამის აუცილებლობას ამგვამად ვერ ვხედავ... /წამოხედება/

ძალი /წამოხედება/ - რა ბედნიერებაა, ჩვენ აგვაფეთქეს...

პატი /შკარად/ - მხოლოდ ჩემად უნდა იყოს... მე მოვითხოვ...

ძალი - ჩემად იქნება, დამიჯერე, გასუსული იქნება; ის შეგნებული ბავშვი ჩანს, ჩემო ძვირფასო, აშკარად უკეთ ესმის, ვიდრე ღაპარაკობს... /მადლიანად წყრიალი/ ნუთუ გათენდა?

პატი /საჭიანად/ - გათენებულა, სამსახურში წასვლის დროა.

ძალი - აქი დასასვენებლად წავიდეთო?

პატი - დასასვენებლად მერე... როცა კუთვნილ შეგბუღებაში გავალთ...

ძალი - ეჰ, რა შორია კუთვნილ შეგბუღებაში...

პატი - უფროსის კაბინეტში მოხსენებით ბარათს პირველად მე დავდებ... სული მეკვრება, ემაწვილივით მედება

ჭინი... მადისტუხი კარგად მაქვს გაკვანძული?

ძალი - ერთი წუთით... /მადისტუხს გაუსწორებს/ შტატებს ამცირებენო, მართალია?

პატი /მომხიბველი ღიმილით/ - ჰო, მაგრამ შენ ეს ნაკლებად უნდა გადარდებდეს...

ძალი - ჩემო ჭკვიანო... პოზადა ხომ არ გამედღაბნა?

პატი - მადისადმძვრელად გამოიყურები... სამწუხაროა, დრო არა გვაქვს...

ძალი /კვლავად/ - სულელი...

პატი - წავედით, დროზე!

ძალი - ახლავე, ბავშვს დავხედავ და... /აკვან უახლოვდება/

პატი - მაგვიანებ... ბავშვს ძიძა მიხედავს... /საათზე დაიხედავს/ დროა!

ძალი /აკვანთან/ - არც კი წავგიხემსია...

პატი - იქ წავიხემსებო, შესვენებაზე, /მოუთმენლად/ ოოო...

ძალი /ფაციფუციით გამოირბის; ხელშკლავს გაუკეთებს კაცს/ - ციცქნა გოლიათი, ჩვენი, მას ისე ერთგულად სძინავს... წარმოგიდგენია, მას სულ სძინავს და სძინავს... /ბინას ტოვებენ/.

შ ა რ დ ა

2007 წ.

ხარაში მურაქაი

ღამილი

მოთხრობა

- ბატონო ოძავა, ჩხუბის დროს ვინმესთვის ხელი თუ შემოგვიკრავთ?

მან თვალები მოხუჭა და ისე შემოშედა, თითქოს თვალისმომჭრელი ნივთი დაენახოს.

- რატომ შეკითხვებით?

გაუხსებელი მზერით მიყურებდა და თვალებიდან თითქოს ნაპერწკლები ცვიოდა. თუმცა მაშინვე თავი მოთოკა და სახემ ჩვეულებრივი გამომეტყველება დაიბრუნა.

- ისე, სიტყვის მასალად, - ვუპასუხე მე. კითხვა ნამდვილად უაზრო იყო და შეკითხვაც უმიზნოდ, უსაქმურობისა და ცნობისმოყვარეობის გამო დაგვი. როგორც ჩანს, არ უნდა შეკითხა. საუბრის თემა მაშინვე შეცვალე, მაგრამ ოძავა არ ამყვია. რაღაც თავისას ფოქრობდა. ისეთი შთაბეჭდილება შეიქმნა, თითქოს დაბნეული იყო, ან თავს ებრძოდა. ისღა დამრჩენოდა, ფანჯრის მიღმა ვერცხლისფერი თვითმფრინავები დამეთვალეყრებინა. შეკითხვა კი იმიტომ გაჩნდა, რომ თავად მიაბზო, მეშვიდე კლასიდან კრიგში ვვარჯიშობდიო. თვითმფრინავში ჩასხდომის წინ დროს ვკლავდით, სისულელებზე ვლაყობდით და ეს საუბარიც თავისთავად აეწყო. ახლა ოცდათერთმეტი წლის იყო, მაგრამ კვირაში ერთხელ საორტდარბაზში ისევ დადიოდა და ვარჯიშობდა. სტუდენტურ ტურნირებში მუდამ იმარჯვებდა და ერთი ორჯერ ეროვნულ ნაკრებშიც კი იბრძოდა. ოძავას ვუსმენდი და უცნაური გრძნობა დამეფულა: თავისი ხასიათით ეს კაცი სულაც არ გავდა ადამიანს, ვინც ოცი წელი მუშტებს იჭნევდა. კარგა ხანია მასთან ერთად ვმუშაობდი! აბა რა გითხრათ?

ბევლებრივი, მშვიდი ადამიანი იყო, არაფრით შეგაწუხებდა. საქმეს წესიერად აკეთებდა, დიდი მოთმინებით გამოირჩეოდა და თანამშრომლებსაც სამართლიანად ექცეოდა. რა დაკავებულიც არ უნდა ყოფილიყო, არც ხმას აუწევდა და არც წარბს შეხრიდა. ერთხელაც არ გამიგონია ვინმეზე დაეჩივლა, ან რაიმე ცუდი ეთქვა. მოკლედ ყველას მოსწონდა. სასიამოვნო გარეგნობის, დინჯი კაცი იყო, აგრესიის ნასახიც არ ქონდა... ვერაფრით წარმოვიდგენდი, ასეთი კაცის გზა კრივთან სად შეიძლება გადაკვეთილიყო. შეკითხვაც იმიტომ დაეუსვი. აეროვაგზლის რესტორანში ყავას ვსამდიოთ, ნიიგატში ერთად ვაპირებდით გათენესა. დეკემბერი იდგა და ცა მრუშე ღრუბლებს ისე დაეფარა, სახურავი გვეგონებოდა. ნიიგატში დილიდან თოვდა და რეისს ისევ და ისევ თითო საათით დებდნენ. აეროვაგზალი ხალხით იყო გაქვდილი. რადიო კვლავ რეისების გადადებას აცხადებდა და ისედაც გადადლილ მგზავრებს შორს წასვლის საშუალებას არ აძლევდა. რესტორანს ისე ათბობდნენ, ცხვირსახოცით შუბლიდან ოფლიც კი მოვიწმინდე.

- გამიზნულად არც ერთხელ, - დიდი ხნის სიჩუმის შემდეგ მოულოდნელად აღაპარაკდა ოძავა. - როგორც კი ვარჯიში დაეწყო, აღარავისთვის შემომირტყამს. დამწკბ მოკრივეებს სამუდამოდ უტენიან თავში, რომ რინგის გარეთ და ხელთათმანების გარეშე არავის უნდა შეეხოს. სადაც ჩვეულებრივი ადამიანი ხურდას დაგიბრუნებს, მოკრივე ვალდებულია, მოიბოდიშოს და უკან

დაიხოს. ძალის გამოყენების უფლება მხოლოდ თანატოლ პარტნიორთან გაქვს.

თავი დაგუქნიე.

— მაგრამ გულახდილად რომ ვთქვა, ერთხელ მაინც მოვიქნიე ხელი, — მითხრა მან. — მაშინ თოთხმეტი წლის ვიყავი. ის-ის იყო კრივის შესწავლა დაიწყო. თავის მართლებად ნუ ჩამითვლით, მაგრამ მაშინ ამ ბროლის ტექნიკაც კი არ ვიცოდი. საერთო ფიზიკურ მომზადებას გავდიოდი; საბტუნელათი დავებტოდი, დავბროდი... ხელიც ისე მოვიქნიე, რომ გაღახვას სულაც არ ვაპირებდი. თუმცა იმ ავადსახსენებელ მომენტში დაქოქილს ვგავდი, დაფიქრების დრო არ მქონდა და ხელიც უნებლიედ, ზამბარასავით მოვიქნიე. როცა გონს მოვეგვი, უკვე ძირს ეგდო, ხოლო მე, ამ დარტყმის შემდეგაც კი სიბრზისაგან ვცახცახებდი.

ოძავა კრივზე ბიძამ მიიყვანა, საკუთარი სპორტდარბაზი ჰქონდა. თანაც პირველი კლასის ჩემპიონების შესაფერისი დარბაზი და არა ღვთით მივიწყებული კუთხე. მშობლები წუხდნენ, ვატიშვილი წიგნებში თავიარგული სულ თავის ოთახში ზისო და საერთო განვითარებისათვის სპორტი შესთავაზეს. ოძავას სპორტი დიდად არ იზიდავდა, მაგრამ თავისი ბიძა ძალიან უყვარდა და ვარჯიში უზრუნველად დაიწყო, თანაც გადაწყვიტა, როცა მომწეონდება, თავს დაეანებებო. მაგრამ რამდენიმე თვის ვარჯიშის შემდეგ ბიძის იმ სპორტდარბაზში, სადაც, სხვათა შორის ელექტრომატარებლით მისვლას რამდენიმე საათს ანდომებდა, კრივის ხელოვნებამ მისი გული განსაცვიფრებლად მოინადირა. ალბათ იმიტომ, რომ კრივი, თავისი არსით ჩემი ადამიანების სპორტია და თანაც ღრმად ინდივიდუალური. აქამდე სრულიად შეუცნობელი და წარმოუდგენელი სამყარო აღმოაჩინა და ამ სამყარომ სრულიად გაუგებარი მიზეზების გამო, მისი გული მოი-

ნადირა. ოფლის სუნი, ტყვის ხელთათმანების დარტყმის ხმა, იმ აღმანათა მღუშმარე თავდავიწყება თავის კუნთების ძალას სწრაფად და ფეხტურად რომ იყენებდნენ — ეს ყოველივე თანდათან და შეუქცევადად ეუფლებოდა მის სულს. ახლა მშაბთკვირაობით სპორტდარბაზში სიარული მისი ერთ-ერთი გატაცება გახდა. ასე სხვას არაფერს გაუტაცია.

— რით მიმიზიდა კრივმა? ალბათ მისი სიღრმის შეგრძნებით. პო, სწორედ ამ სიღრმემ მიმიზიდა. ამასთან შედარებით ხომ აბსოლუტურად სულერთია შენ ურტყამ, თუ შენ გირტყამენ. ეს მხოლოდ ბანალური შედეგია, ხან მოიგებ, ხან წააგებ. მაგრამ თუ მის სიღრმეებს შეიცნობ, წაგება საშიში აღარაა. დაუმარცხებელი ადამიანი ხომ არ არსებობს, ადრე თუ გვიან მაინც წააგებ. ამ სიღრმის შეცნობა აუცილებელია, რადგან კრივის არსი სწორედ აქ იმალება. ყოველ შემთხვევაში, ჩემთვის ასეა. ხანდახან ხელთათმანებით რინგზე რომ ვდგავარ, ჩემი თავი ღრმა ქაში ჩაშვებული მგონია, ისეთ ღრმაში, რომ არავინ მოჩანს, მეც კი არ ვჩანვარ. და სადაც, იმ სიღრმის ფსკერზე, ჩრდილებს ვებრძვი. მარტო ვარ, მაგრამ სევდა არ მერევა. მარტობაო, ვამბობთ, არადა ექვდაც არ ვიცი, მარტობას რამდენი სახე აქვს. სევდიანი, ნერვების დამფლეთი მარტობაც არსებობს, მაგრამ სხვაგვარიც გვხვდება. ამის მისაღწევად კი საკუთარი სხეული უკიდურესად უნდა დახვეწო. უშრომლად, მოგესხენებათ, ვერაფერს მიიღწევ. ამ ქეშმარიტებასაც კრივის წყალობით ვეზიარე.

ოძავა ნახევარი წუთით დადუმდა.

საათს დაქვდე, უპირავი დრო გეჭონდა. — მართალი გითხრათ, წარსულის ქექვა არ მიყვარს. ჩემი ნება რომ იყოს სამუდამოდ დავივიწყებდი, არც კი გავიხსენებდი, — თქვა მან, გაილიმა და თავის ამბის თხრობა დინჯად დაიწყო.

ხელი, თავის თანაკლასელს, გვარად აოკის, შემოკრა. ომავა მას თვალის დასაზიზივად ვერ იტანდა. რატომ? თავადც ვერ გეტყვოდა. უბრალოდ პირველი შეხვედრისთანავე ასეთი გრძნობა გაუჩნდა. ამას არაფერი ეშველებოდა. არადა, ასეთი გრძნობა სხვა ადამიანის მიმართ ცხოვრებაში პირველად გაუჩნდა.

— როგორ ფიქრობთ, ასე ხდება ხოლმე? — შემეკითხა იგი. — მე მგონი, ერთხელ მაინც ცხოვრებაში ყველას გამოუტყდია რა ხდება, როცა ადამიანს უმიზეზოდ შეიძლება. თუმცა სიძულვილისკენ მაინც და მაინც მიდრეკილი არ ვარ, მაგრამ უმიზეზოდ თურმე მეც შემძლება. და მთელი უბედურება ისაა, რომ მოწინააღმდეგე უზარეც, როგორც წესი, იგივეს განიცდის.

აოკი ბეჭით მოწაფედ ითვლებოდა და თითქმის ყველა საგანში საუკეთესო შეფასებები ჰქონდა. მე ბიჭების სპეციალიზირებულ სკოლაში ვსწავლობდი და იგი აქ ძალიან პოპულარული იყო. მოსწავლეებმა მისი ლიდერობა აღიარეს, მასწავლებლებსაც უყვარდათ. წარმატების მიუხედავად არ ყოყობდა, ბევრთან მეგობრობდა და ხალისიანად ხუმრობდა. თითქოს წესიერ ბიჭსაც გავდა... მაგრამ თავიდანვე ვერ ვიტანდი, თითქოს მისი არსი ჩემთვის დღესავით ნათელი იყო, თითქოს რაღაც ინტუიციური ანგარიშობა უბუბლე ეწერა. იმასაც კი ვერ ავიხსნი, კონკრეტულად რას ვფლობდით. ვერც მაგალითს მოგიყვანთ. ოღონდ ამას რაღაცნაირად ვგრძნობდი. მისგან გამოყოფილი ეგოიზმისა და ამპარტავენობის სული ინსტინქტურად მძულდა, სწორედ ისე, როგორც ვილაციის სხეულის სუნი გეზიზღება ხოლმე. აოკი სულელი არ იყო და ამ „სუნს“ მოხერხებულად მალავდა. ბევრი თანაკლასელი ამას ვერ ამჩნევდა და „მაგარი ბიჭიაო“, ამბობდა. პასუხად ვდუმდი, მაგრამ ყოველი ასეთი

ფრაზის შემდეგ, რაღაც უხერხულობას ვგრძნობდი.

მე და აოკი დიამეტრალურად განსხვავებული პიროვნებები ვიყავით. ჩემი თავი კლასში ჩუმ და უძმინველო არსებად მიმაჩნდა, მხოლოდ იმიტომ, რომ საერთო ფონიდან გამოყოფა არ მიყვარდა. გარდა ამისა მარტოობასაც იოლად ვეგუებოდი. რა თქმა უნდა, რამდენიმე ამხანაგიც მყავდა, მაგრამ ჩვენი ურთიერთობა ამის იქით არ მიდიოდა. მოკლედ „კარაგეტლი“ მოზარდი ვიყავი. თანაკლასელებთან ყოფნას შინ წიგნის კითხვა, კლასიკური მუსიკის — მამის ფირფიტების მოსმენა და კრივის სექციიზე უფროს მეგობრებთან ურთიერთობა მერჩია. როგორც ხედავთ, ღმერთს არც გარეგნობა მოუშადალვია. სკოლის ნიშნებიც არც ცუდი მქონდა და არც კარგი და სკოლის მასწავლებლებსაც ჩემი სახელი ხშირად ავიწყლებოდათ. აი ასეთი გახლდით და არც ვცდილობდი რაიმე შემეტყვალა. კრივზე არავის ველაპარაკებოდი, წაკითხულ წიგნებს არავის ვუყვებოდი და არც მოსმენილი მუსიკის შთაბეჭდილებას ვუზიარებდი ვინმეს.

ჩემთან შედარებით აოკი ჭოპიდან აფრენილ თეთრ გედს გავდა. არ დაგიმალავთ, ჭკვიანი იყო — ამას მეც კი ვალიარებ — სწრაფად აზროვნებდა. მაშინვე ხედებოდა, ადამიანებს რა აინტერესებდათ, რას ფიქრობდნენ და მოხერხებულად აყვებოდა. ამით ყველა აღტაცებული იყო და კარგი ბიჭიაო, ამბობდა. ჩემს გარდა, ყველა ამბობდა. მე კი მიმაჩნდა, რომ მდამიო სული იყო. იმასაც ვფიქრობდი: მერე რა, რომ ასეთი ჭკვიანი არა ვარ, ვთქვათ, ყველაფერი იოლად გამოხდის. სამაგიეროდ თავისი არაფერი გააჩნია და ადამიანებსაც ვერაფერს მისცემს, მხოლოდ, აღიარებას ესწრაფვის, თავს ამით იწყნარებს-შეთქი. ჭარის მიმართულებას ნამდვილად გრძნობდა, ეს იყო და ეს. ოღონდ ამას ჩემს გარდა ვერავინ ხედებოდა.

ვეფქრობ, აოკის ესმოდა ჩემი დამოკიდებულება, რადგან ანგარიშიანი არსება იყო და მგონი ვეზიწლებოდი კიდევ. სულელი ხომ არ ვარ! განსაკუთრებულს არაფერს წარმოვადგენ, მაგრამ არც სულელი ვარ. თავმომწონეობაში ნუ ჩამითვლით, მაგრამ იმ დროს ჩემი საკუთარი სამყარო მჭონდა. მგონი კლასში ჩემზე მეტს არავინ კითხულობდა. ახალგაზრდა გახლდით, ამ სამყაროს დამალვას ვცდილობდი, მაგრამ ხანდახან გაუცნობიერებელი ქედმაღლობა მეუფლებოდა და თანაკლასელებს ზემოდან დავეჭქვრდი. ვეფქრობ, ჩემი თვითრწმენა აოკის აღიზიანებდა.

ერთხელ ინგლისურის საკონტროლო წერაში ყველაზე მაღალი შეფასება დავიმსახურე. ასეთი რამ პირველად მოხდა, მაგრამ შემთხვევითი არ ყოფილა. იმ დროს ძალიან მინდოდა რაღაც ნივთი — ახლა აღარც კი მახსოვს რა იყო — და მშობლები დამპირდნენ, გიყოდით, თუ ერთი ნიშანი მაინც კლასში საუკეთესო გექნებაო. არჩევანი ინგლისურზე შევაჩერე. ენა მეთოდურად შევისწავლე. ზმნის უღლებას დაუსრულებლად ვიმეორებდი, სახელმძღვანელოები კითხვით დავცვიოთ და ყველაფერი დავიზეპირებ. ამიტომ, სულაც არ გამკვირვებია, როცა კლასში უმაღლესი და მაქსიმალურ ასქულასთან ძალიან მიახლოებული ნიშანი მივიღე. ეს თავისთავად შედეგად ჩავთვალე. მაგრამ დანარჩენებისთვის ჩემი ნიშანი სენსაცია აღმოჩნდა. თვით მასწავლებლისთვისაც კი. აოკი ღრმად შეურაცხყოფილი დარჩა, რადგან ინგლისურში ყოველთვის საუკეთესო იყო. მასწავლებელმა რვეული დამიბრუნა და აოკის ცოტა გადაკრა. იგი გაწითლდა, ესმოდა, რომ დასკინოდნენ. არ მახსოვს, მასწავლებელმა რა თქვა, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ გავიგე, რომ აოკიმ ცუდი ჭორები გაავრცელა. გადაიწერაო, ამტკიცებდა. ჩემი წარმატება სხვაგვარად ვერავინ ახსნა როცა ეს თანაკლასელებისგან შეგეტყველეს, სერიოზულად გავბრაზდი. რა თქმა უნდა, სულში უნდა დამეცინა და ეს ამბავი

დამევიწყებინა, მაგრამ მაშინ ხომ საშუალო სკოლის მოწაფე ვიყავი მხოლოდ და გრძნობების მოთოკვა არ შემეძლო. და აი, ერთ შესვენებაზე, აოკი სკოლის ეზოს მოშორებულ კუთხეში გავიფანე და ეს რას ნიშნავს-მეთქი, ვკითხე. აოკიმ თავი მოისულელა: „რა ჯანდაბა გინდა? მომეწვი! მიიღე შეცდომით უმაღლესი ქულა? გაიხარე!“. ამ სიტყვებით მიბიძგა და გვერდის აელა სცადა. რა თქმა უნდა, გათავებედა, ის ხომ სიმაღლითაც მჯობდა და ძალითაც. სწორედ მაშინ გავარტყი. აოკი გვერდულად დაეცა და თავი კუნძს დაარტყა. ცხვირიდან სისხლი წასკდა და თეთრი პერანგი შეუღებდა. შემდეგ წამოჭდა და დაბნეულმა შემომხედა. მგონი იმდენად გაოგნდა, რომ ვერც კი მიხვდა რა მოუვიდა. მე კი, მუშტით ყბას შევეხე თუ არა, მაშინვე ვინანე. თითქოს გონება გამიანათდა. მუშტებით საქმეს ვერ ვუშველიდი. სხეული ვერ კიდევ სიბრაზით მიქანკალებდა, მაგრამ უკვე ვხვდებოდი, რომ სისულელე ჩავიდინე.

მობოდიშება მინდოდა, მაგრამ ვერ შევეჩლეი. სხვასთან აუცილებლად მოვიხდიდი ბოდიშს, აოკისთან კი არ შემეძლო. რა თქმა უნდა, ვნანობდი, რომ დავარტყი, მაგრამ სულაც არ მიმაჩნდა, რომ ცუდად მოვიქცევი. „ახია, — გავიფიქრე მე, — ბიჭი კი არა, ჭვეწარმაგალია. ასეთები უნდა გასრისო.“ და მაინც, არ უნდა გამეღაბა. ეს ინტუიციური ჭეშმარიტებაა. მაგრამ... გვიან იყო. უკვე გავარტყი. ჰოდა აოკი წაქცეული დაღვროვ და წავედი.

სადილის შემდეგ აოკი გაკვეთილებზე არ გამოჩენილა. როგორც ჩანს, მაშინვე სახლში წავიდა. გუნება გამიფუჭდა. ეს ამბავი ვერაფრით ვერ დავივიწყე, აღარც წიგნები მახარებდა, აღარც მუსიკა, რაღაც მღრღნიდა და გონების მოკრების საშუალებას არ მიძლევდა. ისეთი გრძნობა მჭონდა თითქოს შემთხვევით აქოთებული მწერი გადავყლაპე. საწოლზე დავეწკრი, საკუთარ მუშტს დავხედე და მივხვდი, რომ მარტოსული ვიყავი. მაშინ კიდევ

უფრო მეტად შემქმნელა ადამიანი, სახელად აოკი, ვინც ამ მდგომარეობამდე მიმოიყვანა.

— მეორე დღიდან აოკი ყურადღებას აღარ მიაქცევდა. თითქოს კლასში მოსწავლე ომაგა საერთოდ არ არსებობდა! და, როგორც ყოველთვის, საკონტროლებში საუკეთესო ნიშნებს იღებდა. მე კი პირიქით, იმ დღის შემდეგ თავიკ აღარაფერზე შემოქმედებია. ჩემთვის უკვე სულერთი იყო. სწორედ იმდენს ვსწავლობდი, რომ ჩამორჩენა არ მქონოდა. დანარჩენ დროს კი საკუთარ საქმეებს ვუთმობდი და რა თქმა უნდა, ბიძის სპორტდარბაზში დავდიოდი. სისტემატური ვარჯიშის წყალობით, მოსწავლის კვალობაზე, მშვენიერ შედეგს მივაღწიე. საკუთარ სხეულს ცვლილებებიც შევამჩნიე: მხრებში გავიშალე, მკერდი გამძლიერდა, კუნთები დამებერა, ლოყებიც კი მოჭრილი გამოიხდა. მესმოდა, რომ ვიზრდებოდი. რა კარგი დრო იყო!.. ყოველ საღამოს შიშველი ტორსით დიდი სააკის წინ ვდგებოდი და საკუთარი სხეულის თვალყურებით ვტკებოდი.

სასწავლო წლის ბოლოს აოკი პარალელურ კლასში გადაიყვანეს. გულზე მომეშვა. როგორ მიხაროდა, რომ ყოველ დღე კლასში აღარ შევხვდებოდი. მგონია, რომ ისიც ამას ფიქრობდა. მაშინ მჭეროდა, რომ ცუდი მოგონებები ნელ-ნელა თავისთავად გაქრებოდნენ. როგორ ვცდებოდი! აოკი ჩამისაფრდა და შურისძიებას გეგმავდა. იგი ძალიან შურისძიებელი იყო — ამაყ ადამიანებს შორის ხომ ეს ხშირად გვხვდება — და მიყენებულ შეურაცხყოფას ასე იოლად ვერ ივიწყებდა. იგი ჩამისაფრდა და თავის დროს ელოდებოდა, რათა ყელში მწვედმოდა.

დამამთავრებელ კლასში ისევ ერთად მოვხვდით. უნდა აღენიშნო, რომ ამ კერძო სკოლას საშუალო კლასებიც ქონდა და უფროსი კლასებიც. მართალია, ყველ წელს ამ კლასებს შემადგენლობას უცვლიდნენ, მაგრამ აოკი მუდამ პარალელურ

კლასში სწავლობდა. გამოსაშვებ წელს კვლავ ერთად შევიყარეთ. როცა ჩვენი თვალეტი ერთმანეთს შეხვდა, მე დავიძახე. მისი მზერა მაშინვე არ მომეწონა. ცოტა ხანში ისევ შფოთიანი განწყობა დამიბრუნდა. ცუდი წინათგრძნობა მქონდა.

ომაგა დადუმდა და მის წინ მდგარ ყავის ქიქას მიავტერდა. შემდეგ მზერა ჩემზე გადმოიტანა და ოდნავ შესამჩნევად გაიღიმა. ფანჯრებს მიღმა რეაქტიული თვითმფრინავების გუგუნე გაისმა: „ბონგ737“ ღრუბლებში ისარივით შეიჭრა და თვალს მიეფარა.

ომაგამ განაგრძო:

— სასწავლო წლის მესამედმა, ვერაფერს ვიტყვი, მშვიდობიანად ჩაიარა. აოკი თავისი თავის ერთგული იყო, მერვე კლასის შემდეგ სულაც არ შეცვლილიყო. არიან ადამიანები, ვინც წინ არასოდეს მიდიან, მაგრამ არც პროციტებს თმობენ. ისევ ძველებურად იქცევიან ხოლმე. კლასში აოკის კვლავ ყველაზე მაღალი შეფასებები ჰქონდა და თავადაც ძველებურად პოპულარული იყო. ვერაფერს იტყვი, ამ ადამიანს, არასრულ ჩვიდმეტი წლის ასაკში, ცხოვრების გზა უკვე გამოკვეთილი ჰქონდა. ვინ იცის, იქნებ ახლაც ასე ცხოვრობს. ასე იყო თუ ისე, ორივე ვცდილობდით, ჩვენი მზერა ერთმანეთს არ შეხვედროდა. აბა რა გუნებაზე დადგები, როცა კლასში ასეთი მოწინააღმდეგე გყავს? მაგრამ რას ვიზამდი, თანაც დამნაშავე ხომ მეც ვიყავი.

მაღე საზაფხულო არადადეგებიც დაიწყო. უფროსკლასელთა უკანასკნელი არდადეგები. ჩემი შეფასებები არც ისე ცუდი აღმოჩნდა. ზედმეტს თუ არ იოცნებებდი, ასეთი ნიშნებით ნებისმიერ ნორმალურ ინსტიტუტში შეიძლებოდა ჩაბარება ამიტომ, წინასაგამოცდო შეცადინეობით თავს არ ვიწულებდი, მხოლოდ დანდობილ მასალას ვიმეორებდი და საშინაო დავლებას ვასრულებდი. ჩემგან საკმარისი იყო! არც მშობლები მაწუებდნენ. შაბათ-

კვირაობით სპორტდარბაზში დავდიოდი, თავისუფალ დროს კი საყვარელ წიგნებს ვკითხულობდი და მუსიკას ვუსმენდი. ამ დროს კი ყველაფერი თვალსა და ხელს შუა იცვლებოდა. ჩვენს სკოლას „უმადლესში“ რეპუტაცია ჰქონდა. მასწავლებლები ჰკუთხებდნენ არ იყვნენ, სულ იმას იკვლევდნენ, რამდენი კაცი აბარებდა და ყველაზე მეტად რომელ უმაღლესებს ეტანებოდნენ. არც მოწაფეები ჩამორჩებოდნენ და უკანასკნელ წელს ყველას თავგზა ერეოდა. კლასში დამუხტული ატმოსფერო მეფობდა. უნდა გამოგიტყუდით, რომ ეს სკოლაში შესვლისთანავე არ მომიწონა და ექვსი წლის შემდეგაც კი, ვერაფერი მივეჩვიე. ამდენი წლის მანძილზე ერთი სანდო მეგობარიც ვერ შევიძინე. ამხანაგებდა მხოლოდ სპორტდარბაზისა თანაგუნდელებს ვთვლიდი. თითქმის ყველა იქ ჩემზე უფროსი იყო, უმეტესობა უკვე მუშაობდა კიდევ. მიუხედავად ამისა, მხოლოდ მათ შევეთვისე. ვარჯიშის შემდეგ სანდო ლუდის დასალევად და სალაჭოდ შევდიოდი. თანაკლასელებისაგან განსხვავებით, ისინი ადამიანის სხვა ტიპს განეკუთვნებოდნენ. მათთან ყოფნა მსიამოვნებდა და ბევრი სასარგებლოც შევითვისე. ახლაც კი ჭიანჭველები დამირბის ზურგზე იმის წარმოდგენაზე, თუ რა მომელოდა ამ დროს სპორტდარბაზში კრივით გატაცებული რომ არ ვყოფილიყავი.

— საზაფხულო არდადეგების დროს ჩემმა თანაკლასელმა, გვარად მაკუმოტომ, მოულოდნელად თავი მოიკლა. უსიამოვნო ბიჭი იყო, უფრო სწორად, უსახური გახლდათ. როცა სიკვდილის ამბავი მაცნობეს, მისი სახის გამოუმეტყველება ძლივს გავიხსენე. კლასში ჩვენი ერთად სწავლის მანძილზე, ერთმანეთს ორჯერაც კი არ დავლაპარაკებვართ. ღმერთს გარეგნობაც არ მიუყვია. ამის მეტი ნამდვილად არაფერი მახსოვს. თხოუმეტი აგვისტოს წინა დღეებში გარდაიცვალა და დაკრძალვა ომის დამთავრების თარ-

ის დამთავრა. ეს ზუსტად მახსოვს. გაუსაძლისი სიცხე იდგა. სახლში დამირეცეს, მისი გარდაცვალების ამბავი მაცნობეს და ყველასთან ერთად პანაშვიდზე აუცილებლად უნდა მიხვიდეთ, მიიხრეს. მთელი კლასი მოვიდა. მაკუმოტო მეტროს მატარებელს ჩაუვარდა და თავი ისე მოიკლა. თვითმკვლელობის მიზეზი არავინ იცოდა. რალაც ბარათის მსგავსი რამ იპოვეს, სადაც წერდა, სკოლაში სიარული აღარ მინდაო.

რატომ არ უნდოდა, ამბზე არაფერი უთქვამს. რა თქმა უნდა, მასწავლებლები თავზარდაცემულები იყვნენ. პანაშვიდის შემდეგ ყველანი სკოლაში შეგვეყარეს და ღირებურობი ანბანური ჭეშმარიტებით თავებს კარგა ხანს გვეტყინდა: მაკუმოტო უნდა ვიღარადო, მისი სიკვდილის სიმძიმე უნდა გავიზიაროთ, ამ უბედურებამ ჩვენი მორალური სული უნდა განაპტკიოს... შემდეგ მხოლოდ ჩვენი კლასი დატოვეს. დამრიგებელი და სასწავლო ნაწილის გამგე ჩვენს წინ იდგნენ და მაკუმოტოს სიკვდილის მიზეზი აუცილებლად უნდა დავადგინოთო, ამბობდნენ და თუ ვინმემ რაიმე იცით, ჯობს, პარტიონად აღიაროთო... ყველა დუმდა, კრინტი არავის დაუძრავს. ჩემზე კი მთელ ამ ხმაურს სულაც არ უმოქმედია. თანაკლასელი გარდაიცვალა? უფალმა შეუნდოს. თავს რას იკლავდა? არ მოსწონდა სკოლა და ნუ ივლიდა! სულ ერთია, რალაც საცოდავი ნახევარი წლის შემდეგ ისედაც დავამთავრებდით. სპეციალურად ამისთვის რად უნდა მომკვდარიყო? ვფიქრობდი, რალაც ნევროზის მაგვარი დაემართა-მეთქი. მთელი დღე მხოლოდ გამოცდებზე იყო ლაპარაკი! გინდა არ გინდა, ვილაც გააფრენდა.

არდადეგები დასრულდა, სწავლა განახლდა და კლასში რალაც უცნაური ატმოსფერო შევაჰჩინე. თითქმის პირი შევეკრათ, არავინ მამჩნევდა. რაიმეს ვიკითხავდი და დამაბული ან უბეში პასუხი მესმოდა. თავდამირველად მეგონა გუნებაზე არ არიან, ან ნერვიულობენ-მეთქი და ყურადღებას არ ვაქცევდი.

მაგრამ სწავლის დაწყებიდან ხუთი დღის შემდეგ მასწავლებელმა გამოამიძახა და გაკვეთილების შემდეგ სამასწავლებლოში შემოდიო, მითხრა. დამრიგებელი წინ დამიდგა და გამოამიძახა სპორტდარბაზში მართლა დადიხარო.

- დავდივარ.
- ეს ხომ სკოლის წესებს არ არღვევდა.
- რამდენი ხანია ვარჯიშობ?
- თოთხმეტი წლიდან.
- მართალია, რომ ადრე აოკი გაღებ?
- მართალია.

- ვარჯიშის დაწყებამდე თუ შემდეგ?

- შემდეგ, ოღონდ მაშინ ჯერ მოუშვადებელი ვიყავი! პირველი სამი თვე ხელთათმანებიც კი არ ჩამაცვქს, - ავუხსენი, მაგრამ მასწავლებელს გაგონებაც არ უნდოდა.

- მაცუპოტოცა გაღებ?
- სახტად დვრჩი! უყურე შენ! ხომ გითხარით, უსახტური ბიჭი იყო-მეთქი.
- რატომ უნდა გამელახა? რისთვის?
- აღუშფოთლი მე.

- მაცუპოტოს სკოლაში ვიღაც რეგულარულად ცემდა - მითხრა მოღუშულმა დამრიგებელმა. - დედამისმა გვაცნობა, სკოლიდან სულ დალილაგებული მოდიოდა. სკოლაში, აი ამ სკოლაში ი. მას ვიღაც ცემდა და ფულს ართმევდა. მაგრამ მაცუპოტომ დედამისს მისი სახელი არა და არ უთხრა. ეშინოდა სულ თავზე არ გადაამიარონო. პოდა, თვითმკვლელობა გადაწყვიტა. საცოდავი ბიჭი! არც არავის მიმართა. ეტყობა უმოწყალოდ ცემდნენ. ახლა სწორედ ამას ვიკვლევთ, ვის შეიძლებოდა ასე გაელახა. თუ რაიმე იცი, ჯობს პატიოსნად აღიარო! შინაურულად გავარჩევთ. არა და პოლიცია ჩაერევა, გესმის?

ოპო! მაშინვე მივხვდი, რომ აოკის ოინები იყო! მაცუპოტოს სიკვდილი მშვენიერად გამოიყენა. თანაც, არ ტყუოდა! ეტყობა, საიდანაც გაიგო, რომ კრივით ვიყავი გატყუებული, მაგრამ საიდან შეეძლო გაეგო? დღემდე ვერ მივხვდარვარ. და მაინც, გაიგო! და მაცუპოტოს სიკვდილი

ლამდე ცოტა ხნით ადრე ვიღაცას მოუყვა. შემდეგ ყველაფერი ძალიან გაიოლდა. საკმარისი იყო მასწავლებელთან მისულიყო და მოეყოლა, რომ კრივში ვვარჯიშობდი და ოდესღაც მასაც გავარტყე. ევევიც არ მეპარებოდა, რომ ძალიან შეალამაზებდა. უდაოდ იტყოდა, ამდენ ხანს შიში მამერებდაო, ცხვირიდან სისხლი წამსკდაო... თანაც ისეთ ცოცხალ ტყუილს არ ამბობდა, უცებ რომ მიხვდები ხოლმე. აოკი ძალიან ფრთხილი იყო. შიშველი სიმაართლე მან უბრალოდ გააფერადა. ამას კი ყველა იოლად იგერებს ხოლმე. ორი აზრი არ არსებობდა! ეს მისი ნამოქმედარი იყო!

როგორც ჩანს, მასწავლებლები ევევის თვალთ მიყურებდნენ. კრივით გატაცება მათთვის სრულიად უცხო იყო, ასეთი მოწაფეები კი, ნანდვილად არ მოწონდათ. სამი დღის შემდეგ პოლიციაში დამიბარეს. რა თქმა უნდა, თავზარი დამეცა. სრულიად უსაფუძვლო ბრალდება იყო. არც სამხილები არსებობდა, მხოლოდ ჭორაობდნენ. გული მეტყინა და მოვიწყინე. სიტყვაც კი არავის ჯეროდა ჩემი და სამართლიანობით გამოჩეული მასწავლებლებიც კი ვერ მიცავდნენ. პოლიციაში ზერელედ დამკითხეს. ავუხსენი, რომ მაცუპოტოსთან არაფერი მაკავშირებდა. დიახ, ოთხი წლის წინ მოსწავლე აოკის შემოვყარი, მაგრამ ეს ჩვეულებრივი ჩხუბი იყო. ამის შემდეგ კი, ერთხელაც არ გვიჩხუბია. აი დაახლოვებით ასე ავუხსენი. გამოამიძებელმა მითხრა, ასე ამბობენ, თითქოს მაცუპოტოს შენ ცემდიო. მე ვუპასუხე, ტყუილია, ეს ბოროტი ჭორი ვიღაცამ გამიხუნულად დაყარა-მეთქი. მეტი პოლიციელს არაფერი შეეძლო. მხოლოდ ვარაუდები არსებობდა, დამამტკიცებელი საბუთი არ ქონდა.

ჩემი პოლიციაში გამოძახების ამბავი სკოლაში მეხივით გავარდა. ფაქტი ძალიან კონფიდენციალური იყო, მიუხედავად ამისა, მაინც გაუჩნა. ყოველ შემთხვევაში, ამის შემდეგ ყველამ სულ სხვა თვალთ

შემომხედა. „პოლიციაში ასე უბრალოდ არავის იბარებენ, ესე იგი, მიზეზიც ჭინდათ!“. ახლა ყველა დარწმუნებული იყო, რომ მაცუმოტოს სწორედ მე ვცემდი. არ ვიცი, რა ფორმით მიაწოდა აოკიმ ეს ინფორმაცია, ან კლასი რას ფიქრობდა და არც მინდა ვიცოდე, მაგრამ, როგორც ჩანს, ბევრი სიბინძურე დაახვავა. ახლა უკვე აღარავინ მელაპარაკებოდა. თითქოს პირი შეეკრათ სარც ამას გამოვრიცხავ, სიტყვა არავის უთქვამს. პასუხსაც კი არავინ მაძლევდა, თუკი რამეს ვკითხავდი. და ადრე ვისთანაც ვამხანაგობდი, ისინიც კი თავს მარიღებდნენ. ყველა ისე გამირბოდა, თითქოს გადამღები ავადმყოფობა მჭირდა. ისეთი შთაბეჭდილება მქონდა, თითქოს ჩემი არსებობის აღიარებაც კი არ უნდოდათ. და განა მხოლოდ მოწაფეები, მასწავლებლებიც კი თავს მარიღებდნენ. ჩემს გვარს მხოლოდ სიის ამოკითხვის დროს ასეუბნებდნენ. ეს იყო და ეს! სხვებთან არსად მიხსენიებდნენ. ყველაზე მეტად ფიზკულტურის გაკვეთილებზე მიჭირდა. გუნდში არ მიღებდნენ, ჩემთან წყვილად თამაში არავის უნდოდა. მასწავლებელს კი ერთხელაც არ უცდია დამხმარებოდა. სკოლაში ჩუმად ვიჭეტი, გაკვეთილებს ჩუმად ვუსმენდი და სახლშიც ასევე ჩუმად ვბრუნდებოდი. ყოველ დღე ერთი და იგივე მეორდებოდა. მართლაც მძიმე დრო დამიღდა. ორი კვირა, სამი კვირა... თანდათან მალა დაკარგე, გაზდი, უძილობა მომიქალა. დავწევბოდი თუ არა, გული მიტკვრდა, თვალწინ ხან ერთი ხან მეორე სურათი მოვრეკვებდა რალა დამაინებდა? თვლებს გაეახელდა და თავი თითქოს ცარიელი მქონდა. ბოლოს უკვე აღარც კი მესმოდა, მეძინა თუ არა.

ვარჯიშებიც კი გავაცდინე. მშობლები შეშფოთდნენ და ხომ არაფერი გაწუხებსო, მკითხეს. უბრალოდ ცოტა გადავიღალე-მეთქი, სხვა არაფერი მიითქვამს. რომ მეთქვა, რა შეიცვლებოდა. მაინც ვერაფრით დამეხმარებოდნენ. ჰოდა, არც გაუგიათ, რა მოხდა. ორივე ისე იყო

თავისი სამსახურით დაკავებული. მშობლების ამბავი მაინცდამაინც არც აინტერესებდათ. სკოლიდან დაბრუნებული ჩემს ოთახში ვიკეტებოდი და ჭერს მივმტერებოდი. სხვა არაფრის გაკეთება აღარ შემეძლო – უბრალოდ ჭერს მივმტერებოდი და სისულულეებზე ვფიქრობდი. თვალწინ სხვადასხვა სურათი მიტრიალებდა. უმეტესად აოკის ვცემდი. საღმე მარტო დავიჭერდი და ვცემდი... ვცემდი... თანაც ვუბნებოდი ნაძირალა ხარ-მეთქი და ისევ გამეტებით ვურტყამდი. ყვიროდა, პატივბას მოხოვდა, მე კი ვურტყამდი და ვურტყამდი, სანამ სახე მთლად არ გადაუსწორდებოდა. ცოტა ხნის შემდეგ, ეს ყოველივე საშინლად შემზიზნდა. თავდაპირველად სინდისი სულ არ მაწუხებდა, ახა შერწე-მეთქი, ვფიქრობდი, მაგრამ სული მაინც შფოთავდა. თანდათან კი ეს ახია, გაჭრა, მე კი მაინც ვცემდი და ველარ ჯერდებოდი. ჭერს შეგებდავლი თუ არა, აოკის სახე მაშინვე გაჩნდებოდა და მეც ისევ და ისევ გამეტებით ვურტყამდი, ველარ ჯერდებოდი. და სანამ ამ წარმოსახვით აოკის ვუბრაგუნებდი, თავიდანც ცუდად ვხდებოდი. ერთი-ორჯერ გულიც კი ამერია, აღარ ვიცოდი რა მექნა.

ერთხანს იმასაც კი ვფიქრობდი, ყველას წინ დავდგები და დავამტკიცებ, რომ მსგავსი არაფერი ჩამიღენია-მეთქი. ავდგები და ვიტყვი, თუ ასე მიგაჩნიათ რომ დამნაშავე ვარ, დამამტკიცებელი საბუთები წარმოადგინეთ, თუ არა და, ასე ნუ მეტკიცებთ-მეთქი. მაგრამ ვგრძნობდი, რაც არ უნდა მეთქვა, მაინც არავინ დამიჭერებდა. ამ ბრბოს წინაშე, აოკის ტყუილები ბრაცყვიით რომ გადავლაპა, თავის მართლება არ მინდოდა. აოკი ხომ მაშინვე მიხვდებოდა, რომ დავიბენი. მე კი მის დონეზე დამეგება არ მსურდა.

სრულიად დაუცველი ვიყავი. არც აოკის გალახვა შემეძლო, არც მისი დადანაშაულება და არც სხვების დარწმუნება. ისლად დამრჩენოდა, გაჭეუმებულ იყავი და მომეთმინა... მხოლოდ ნახე-

ვარი წელი უნდა მომეთმინა. შემდეგ სკოლას დავამთავრებდი და აღარავის დავინახავდი. ნახევარი წელი... კარგი იქნებოდა, თუკი ამ დუმილს ამდენ ხანს ავიტანდი, მაგრამ ეს მგონი, თავადაც აღარ მჯეროდა. ისიც კი არ ვიცოდი ერთ თვეს თუ გავძლებდი. შინ დაბრუნებული კიდევ ერთ დღეს კალენდარზე ფლომასტერით ბოლომდე ვშლიდი და განუწყვეტლოვ ვეჭობდი „მადლობა ღმერთს, კიდევ ერთი დღე გავიდა!“ ხანდახან მეგონა, სამუდამოდ გამანადგურეს-მეთქი და იქნებ ასეც მომხდარიყო, ერთ მშვენიერ დღეს, ელექტრომატარებელში, აოკის რომ არ შევხვედროდი. ახლა, როცა ამ ამბავს ვიხსენებ, ზუსტად შემიძლია ვთქვა, რომ მაშინ ნამდვილად ზღვართან ვიდექი.

ამ ჩოჯობითურ მდგომარეობას თავი მხოლოდ ერთი თვის შემდეგ დავაღწიე. სკოლის გზაზე, ელექტრომატარებელში შემთხვევით აოკის გადავაწყდი. ვავონი, როგორც ყოველთვის, გადატენილი იყო, ვერც კი გაინძროდი. შორიახლო აოკის სახე მოჩანდა, ორი-სამი კაცის იქით იდგა და ვილაცის მხარი ფარავდა. მიუხედავად ამისა, თითქმის პირისპირ აღმოვჩნდი. იმანაც შემამჩნია და ერთმანეთს თვალი თვალში გაუყყარეთ. ამდენი ნერვიულობისა და უძილობის გამო, როგორც ჩანს, საშინლად გამოვიყურებოდი. თავდაპირველად აოკი უგვანო დაცინვით შემომცქეროდა, თითქოს როგორიაო, მეკითხებოდა. ვიცოდი, რომ ყოველივე მისი მოწყობილი იყო. ისიც დარწმუნებული იყო, რომ ამას ვხედებოდი. ცოტა ხანს ერთმანეთს სიძულვილით საჯერ თვალებით შევცქეროდით და თანდათან რაღაც უცნაური განწყობა დამეუფლა. ადრე სიძულვილი არასოდეს გამომეცადა. რა თქმა უნდა აოკიზე გამბრაზებული ვიყავი, ხანდახან ისე მძულდა, მოსაკლავდაც კი გავიმეტებდი. მაგრამ იმ გატენილ ელექტრომატარებელში სიბრაზით და სიძულვილით კი არა, სევდითა და შემწყნარებლობით ავივსე: „ნუთუ ადამიანებმა ამით შეიძლება იამაყონ? ნუთუ

ეს კაცი ამის გამო ზეიმობს? არა, ნამდვილ სიბარულს და სიამაყეს აოკი ვერასოდეს შეიცნობს. სიკვდილამდე ვერასოდეს იგრძნობს იმ ქრუნტელს სხეულის სიღრმიდან რომ მოედინება. ზოგიერთ ადამიანს ხომ სიღრმე საერთოდ არა აქვს.“ არა, იმას როდი ვამტკიცებ რომ მე მაქვს, მხოლოდ ვაცხადებ, პრობლემაც ისაა, იცის თუ არა ადამიანმა ამ სიღრმის არსებობა. და თუ არ იცის, ცარიელი, მონოტონური არსებობა ელვადება. ოღონდ სხვათა ყურადღება მიიპყროს და თვალში ნაცარი შემოგაყაროს, მეტი არაფერი აბადია. აი ასე ვეჭობოდი და სახეში მშვიდად ვუყურებდი. და უცებ მისი გაღაბვის სურვილიც გამოიჭრა. უბრალოდ სულერთი გახდა და საოცრად გათვალისწინებულად. მაშინ გადავწყვიტე დუმილი. ეს ხუთი თვეც უნდა გადავიტანო-მეთქი და მივხედი, რომ შევძლებდი! სიამაყე კიდევ შემრჩენოდა! სწორედ მაშინ ვიგრძენი აშკარად, რომ აოკისაირი ხალხის ჭკუაზე არასოდეს ვივლიდი.

აი რა თვალებით ვუყურებდი. უკვე კარგა ხანია თვალი თვალში გვეჩინდა გაყრილი და აოკის ესმოდა, რომ წააგებდა, თუკი თვალს ამარიდებდა. შემდეგ სადგურამდე თვალები არც ერთს არ დავგვიხრია, მაგრამ უკანასკნელ წამს აოკის მზერა შეუკრთა, თითქმის შეუმჩნეველად აუთრთოლდა, მაგრამ მე მაინც შევამჩნიე. როცა დიდხანს ხარ კრივით დაკავებული, მოწინააღმდეგის თვალების მოძრაობას იოლად იქერ. ეს იმ მოკრივეს მზერაა, ვისაც ფეხები აღარ ემოძრაილება. თვალე კი ცდილობს და გონია კიდევ რომ ამოძრავებს, სინამდვილეში კი აღარ ემოძრაილება. არა და, როგორც ფეხები გაჩერდება, ვლარც მზრებს დაიმორჩილებ და დარტყმის ძალაც აღარ გეჩნება. აი ასეთი თვალები ქონდა.

ამ ბედნიერი შემთხვევის წყალობით გაუმხნევი, ლამაზობით ღრმად მეძინა, მალეც დამიბრაუნდა და ვარჯიშიც განვაახლე. თავს ვირწმუნებდი, დამარცხების უფლება არა მაქვს, თავს არ გავანად-

გურებიანებ, ვძულვარ და აგლებულად იმიტომ შექცევა-შეთქი. აი ასე გადავიტანე დარჩენილი ხუთი თვე და ხმაც არავისთვის გამიცია. მე კი არ ვუცლები, სხვები ცდებიან-შეთქი, დაუსრულებლად ვიშორებდი ყველ დღე სკოლაში თავსწეული მივდიოდი და უკანაც ასეთი ვბრუნდებოდი. სკოლის დამთავრების შემდეგ კი კიუსიუს უნივერსიტეტში მოვეყვყე, რადგან ყოფილ თანაკლასელებს იქ ნაკლებად შევხვდებოდი.

ოძგა გაჩუმდა და ღრმად ამოიხრა. შემდეგ კიდევ ერთი ჰიქა ყავის დაღვევა შემომთავაზა. უარი ვუთხარი. უკვე მესამეს ვსვამდი.

— როცა ადამიანი ასეთ კოშმარს გამოცდის, გინდა არ გინდა შეიცვლება, — თქვენ კაცმა. — შეიძლება უკეთესი გახდეს, შეიძლება უარესიც. კარგი ისაა, რომ მოთმინება მომემატა. რაც იმ ნახევარ წელიწადში გადავიტანე, სხვა დანარჩენს იმასთან შედარებით უსიამოვნებასაც კი ვერ დაარქმევ! რაც არ უნდა მომხდარიყო, შინაგანად ყველთვის „მაშინდელს“ ვადარებდი და ყველგვარი სიმწარე და ტკივილი ამით გადავლახე. სხვისი ტკივილისა და უბედურების მიმართაც ჩვეულებრივ ადამიანზე უფრო მგრანობიარე ვაგხდი. ეს, რა თქმა უნდა, დადებით მომენტად შეიძლება ჩათვალოს. ამ თვისებების წყალობით მოგვიანებით რამდენიმე წამდელი მეგობარი შევიძინე. უარყოფითი მხარე კი ისაა, რომ ადამიანების აღარ მჯერა. თუმცა, რა თქმა უნდა, უნდობლობას მთელ კაცობრიობას არ ვუცხადებ. ცოლიც მყავს და შვილიც. ჩვენს საკუთარ ოჯახს ვქმნით და ერთმანეთს ვიცავთ. ეს კი ნდობის გარეშე შეუძლებელია. მაგრამ აი რას ვფიქრობ: ამ მშვიდობიან ცხოვრებაშიც კი რაღაც ისეთი უბედურება რომ მოხდეს, რაც ყველაფერს თავდაყირა დააყენებს, უბედნიერესი ოჯახი ან უერთგულესი მეგობრებიც რომ გვხვიოს თავზე, მაინც ვერ გათვლი რა გელოდება. ერთ მშვენიერ დღეს, ყოველად უმიზეზოდ, ადამიანები ან თქვენს

ან ჩემს სიტყვას აღარ დაიჭერებენ. ეს ხომ ყოველთვის მოულოდნელად ხდება. სრულიად მოულოდნელად. ამაზე ფიქრი არ მასვენებს. პირველად ექვსი თვით გადავჩრი, მეორედ თუ მოხდა, არავინ იცის რამდენ ხანს გასტანს. და სულაც არ მგონია, რომ ამის გადატანას კიდევ ერთხელ შევძლებ. ამაზე დაფიქრებაც კი შიშის ზარით მავსებს. ხანდახან, ღამით, კოშმარები მეხვევა, თანაც ასეთ სიზმრებს საკმაოდ ხშირად ვხედავ. ამ დროს ცოლს ვაღვიძებ, მძაფრად ვეკერი და ვტირი. ხანდახან მთელი საათიც კი ვტირი, ისე ცუდად ვარ.

იგი გაჩუმდა და ფანჯრის მიღმა ღრუბლებს გახედა მთელი საათის მანძილზე ადგილიდან რომ არ დაძრულან. გაფრენის სამართავი კოშკი, თვითმფრინავები, სატვირთო მანქანები, ტრაპები, სპეცტანსაცმელში გამოწყობილი ადამიანები — ყველივე მრუშე ღრუბლის ჩრდილში ჩაძირულიყო.

— აოკის კი არ მეშინია. ასეთი ხალხი ამ ქვეყნად უამრავია და ამას გინდა არ გინდა უნდა შეეგუო. როცა ცხოვრებაში ასეთი კაცი მხვდება, ვცდილობ თავი ავარიდო. უბრალოდ გაგურბივარ, სხვაგვარად მათ ვერ მოექცევი. აქ განსაკუთრებულიც არაფერია და მაშინვე ეცნობ ხოლმე. გარდა ამისა, აოკის ძლიერი მხარეები და შესაძლებლობებიც ხომ უნდა ვლიარო. ყველას კი არ შეუძლია ჩასაფრდეს და თავის დროს მოთმინებით დაელოდოს. არც შანსის გამოყენება შეუძლია ყველას და არც ადამიანთა გულებით ასე მოხერხებულად მანაპულორება. ეს ყველაფერი მძაგს და მეზოზღება, მაგრამ ვალიარებ, რომ ესეც თავისებური ნიჭია.

წამდელიად საშიში კი ის ბრბოა, ვინც აოკისნაირი ადამიანების ჭებლობას უაპელაციოდ იჭერებს. ბრბო, რომელიც არც არაფერს გთავაზობს. და არც არაფერი ესმის, მხოლოდ ჯოჯის ინსტინქტს ემორჩილება და სხვა ადამიანის მიერ ლამაზად ჩამოყალიბებული სისაძაგლის ფანდურზე ცეცებას ბრბო, რომელიც

ერთი წუთითაც არ ყოყმანობს, ხომ არაფერი შეშლებათ და დაუფიქრებლად, გამოუსწორებელ ზიანს გაყენებს. თავისი საქციელის შედეგებზე კი პასუხსაც არ აგებს. ყველაზე საშიში სწორედ ასეთი ხალხია. მეც სიზმარში სწორედ ასეთ ბრბოს ვხედავ, დადუმებულ ბრბოს: ამ ხალხს სახეები არა აქვთ. ირგვლივ ყოველივეს მდუმარება ცივი წყალივით ავსებს, ყოველივე მასში ითქვიფება და რამდენიც არ უნდა ვიყვირო, მდუმარე-

ბაში ჩაძირულის ხმა არავის ესმის. ოძავამ თავი გადაიქნია. გაგრძელებას ველოდებოდი, მაგრამ მოთხრობა ამით დასრულდა. ოძავას გულზე ხელები დაეკრიფა და ჩუმად იჯდა.

— ჯერ კი ადრეა, მაგრამ ლუდი ხომ არ დაგველია! — შემომთავაზა ცოტა ხნის შემდეგ.

— დავლიოთ, — დავეთანხმე მე. ლუდი მართლაც ძალიან მომინდა

თარგმნა
მანანა მიქელაძემ

მთარგმნელისაგან

ხარული მურაკაში დღესდღეობით ყველაზე ცნობილი იაპონელი მწერალია, რომლის თითქმის ორი ათეული რომანი მსოფლიოს მრავალ ენაზეა თარგმნილი. იაპონიაში იგი პირველი იყო, ვინც ახალგაზრდობის ალტერნატიული სუბკულტურა წარმოაჩინა. თავისი შემოქმედებით მან ტრადიციული იაპონური ფასეულობების დაშლა დაიწყო. შესაბამისად საზოგადოებაშიც განსხვავებული დამოკიდებულება გაჩნდა: ვილაცისთვის იგი კუმირად გადაიქცა, ვილაცისთვის კი ოდიოზურ ფიგურად. მისი გმირი ხშირად ახალგაზრდა უსაქურობია, რომელმაც თავადაც არ იცის, რას ეძებს და ფიზიკურ სიამოვნებას ეტანება.

პირამ პანაშვილი

რომანის პოეტიკა და რიტორიკა

ცხოვრება დიდხალ მასალას გვთავაზობსო მწერლობისათვის – პოპულარული თეზაა...

მე კი ვიტყვოდი რომ ის, ანუ რეალობა, რა დრამატული „ფეიერვერკებითა“ თუ ქვეტიქსტებითაც არ უნდა იყოს აღბეჭდილი, ვერაფერს განსაკუთრებულს ვერ უკარნახებს სუბიექტს, ვისთვისაც მხატვრული აზროვნება მხოლოდ სინამდვილის სარკეა, ანარეკლია იმისა, რასაც ხედავ და განიცდი... სენსუალისტების ნაკლებობას არასოდეს განიცდიდა ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობა, სამწუხაროდ რა თქმა უნდა...

სავულისხმოდ და სამწუხაროა ისიც, რომ სულიერების ტოტალური სიბერწის უკაში, აჩლუნგებს არა მხოლოდ შემოქმედებით ვნებას, არამედ მაღალ ადამიანურ ღირებულებათა აღქმისა და დაგემოვნების უნარსა და სურვილსაც კი...

ჩვენ ვცდილობთ დავინახოთ მიმდინარე ლიტერატურული პროცესების აშკარა თუ ფარული დინამიკა, დროთა დარღვეული კავშირის აღდგენის ნიშნები, გლობალური და ეროვნული ცნობიერების შესაძლო დიფუზიისა და შარმონიზაციის რეციდივები...

დღევანდელი კაკაფონიური „კულტურის“ ამორფულ მასაში, ძნელია აღმოაჩინო მხატვრული აზროვნების როლი და ადგილი, მისი ცოცხალი პულსაციისა და დინამიური ყოფიერების მკვეთრი გამოვლინებები...

ამგვარი ლიტერატურული „უამინდობის“ თანმხლები „სიმულაკრებია“ – წარსულის კვაზირომანტიზაცია,

ფილოსოფიური იწილო-ბიწილო, გამძვინვარებული პლაგიატიზმი თუ პრაგმატული „ქვერტის“ ესთეტიკა და იდეოლოგია...

რალაც უნივერსალური ფსიქო-კულტურული მუტაციის პროცესს შეუბყრია დღეს საქართველო... თითქოს გაქრა და გაუჩინარდა მისი სულიერებისათვის ორგანიული განცდის თელეო-ესქატოლოგიური შორიზონტები... ანუ ეროვნული მხატვრული მსოფლგანცდის ის საკრალური „მატრიცა“, რომლის გარეშეც ნონსენსია ნებისმიერი ქვეყნის შემოქმედებითი ყოფიერება... მათი კულტურული ევოლუცია...

თითქოს შეჩერდა და გაირინდა ტრადიციულად ძლიერი ქართული შემოქმედებითი სული...

იმედია, ეს ლიტერატურული „იმპოტენცია“ არ იქნება მტკივნეულად ხანგრძლივი და კიდევ უფრო შორსმომავალი ფიჭრის საგანი...

თუმც ყოველი ლიტერატურული ქანრი ცოცხალი სიტყვის რომელიღაც განსაკუთრებული ფორმიდან იშვა, სწორედ რომანს ძალუძს ყველაზე წარმატებულად გამოიყენოს სიტყვიერების უშუალობა და მაღალმნიშვნელოვნება, რათა შეგვიყვანოს ერთსა თუ რამოდენიმე წარმოსახვით ცხოვრებაში, რომლისთვისაც იგი არჩევს მოქმედ პირებს, არჩევს და მთელი სისავსით წარმოსახავს მოქმედების დროსა და ადგილს – დაახლოებით

ამგვარად ჟღერს პოლ ვალერის ერთი, ოდენ უბრეტენზიო რეფლექსია...

რომანის უანრშია წარმოდგენილი ქართული მწერლობის ახალი სახელის - მაკა გოგუაძის პროზაული ქმნილება ერთობ ექსტრაგავატური სათაურით „ერზაცი ისეე ხუმრობს“... ვრცელი მხატვრული ტექსტის ამ სახელწოდებაში აკუმულირებული სიმბოლიკა, სრულად ცნურდება და თავის „პროგოკაციულ“ სახეს ბოლომდე ათვალსაჩინოებს...

წინასწარ მინდა განვაცხადო, რომ შეუძლებლად მიმაჩნია ამ რომანის, როგორც მხატვრული ნარატივის ტრადიციული ლიტერატურული ანალიზი... მასში წარმოსახული მოვლენებისა და პერსონაჟების თანმიმდევრული კვლევა-ინტერპრეტაცია და კონვენციურ ჩარჩოებში მათი მოქცევა...

რადგან ვფიქრობ, რომ მასში მეტნაკლები სიმკვეთრით სახიერდება XX საუკუნის დასავლური კულტურისათვის დამახასიათებელი ესთეტიკური ონტოლოგია, რომლის თანახმადაც, მოჩვენებით მატერიალურ რეალობასთან შედარებით, ტექსტი და მხოლოდ ტექსტია პირველადი და ფუნდამენტური... და კიდევ - რომ მხოლოდ პერსონაჟისა და ავტორისეულ რეფლექსიებში რეალიზდება ძველიდან მომდინარე შიპერრიტორიკული ფიგურები, უფრო კონკრეტულად, ტექსტი-მედიატორის პერსონიფიცირებული სახე...

წინამდებარე რომანი ღრმადაა XX საუკუნის სოციო-კულტურულ ლანდშაფტში ფესვგადგმული... სენტიმენტალიზმის, სურეალიზმისა და ჰოსტმოდერნიზმის ესთეტიკური ბარადიგებით მოდელირებული, იგი გალანტური გრაციოზულობით სწვდება და იმორჩილებს საკმაოდ რთულსა და „ურჩ“ სააზროვნო სივრცეებს...

ერთის შეხედვით, ის თითქოს კატეგორიულად არც კი ემიჯნება თავისი თაობის ლიტერატურულ „პროგრამას“... და მაინც, ტრადიციის ერთგულებასთან ერთად, ის სხვაა, ნოვაციური პოეტიკითა

და სააზროვნო პრინციპებით აღბეჭდილი და ლაღად მავალი... სიმწვავე და ანალიტიკური სიმძაფრე, აქ სხვა განზომილებითაა ჰარმონიზირებული...

ნარატივში ებისტოლარული ფორმის ჩანაცვლებით, მან დასაბამი მისცა ცალკეული ფსიქოლოგიური სიუჟეტების სიცოცხლეს და ამით სრულიად გაანეიტრალა რომანის ტექსტუალური სივრცის ზედაპირული აღქმის შესაძლებლობები...

მრავალმანიანი ფაბულის „მოძრაობა“ მთელი სისხავსით წარმოსახავს ამ პოლიფონიური რომანის კონცეპტუალურ საზრისს...

ტექსტის ებისტოლარული განფენილობა ორმაგი ეფექტის მაპროვაცირებელია... მკითხველის როლის ამალღება და მისი, როგორც მონაწილის „ცხადი“ ილუზია და ნარატორის გაუჩინარება, მისი სუბსტანციის ტექსტში სრული განზავება...

მკითხველი პირისპირ „ჩრება“ რომანის პროტაგონისტებთან, მხოლოდ მას ეკუთვნის პრივილეგია - გამოიტანოს დასკვნები... ბიძგი არაერთმინი შვენლოვანი შეფასებებისაკენ, კიდევ ერთი ნიშანთვისებაა ამ მხატვრული ტექსტისა...

ადამიანთა თუ მოვლენათა სურეალისტური სილუეტები ამბივალენტურნი არიან თავისი არსითა და გამოვლინებებით... თავისუფალი და ამორალიზმთან ასოცირებული ცხოვრებისეული გრიმასები აქ ჰუმანისტურ მოტივაციებს ერწყმებიან და ნაწილობრივ თითქოს ნეიტრალდებიან კიდევ...

ღრმა სინანულითაა რომანში წარმოჩენილი ადამიანურ ცდუნებათა მანიკერებანი და სიკეთისა და სიყვარულის, როგორც სიჭველის გამოვლინებათა სრული კრახი და უმწეობა... ვირტუალური სცენარით გათამაშებული არა ერთი ტრაგიფარსი ცხადსა ხდის არა მხოლოდ დრო-ჟამის ზნეობრივ იერსახეს, არამედ მათი ფილოსოფიური განსჯა-ანალიზის აუცილებლობასაც... მათში ნაგულისხმე-

ვია რაღაც ინსტინქტური კრიტიკული გადაფასება ეპოქის პრაქტიკულად თითქმის ყოველი „მოდური“ ყოფით-ფილოსოფიური იდეისა თუ იდეალები-სა... მის ღრმა და აქტუალურ ქვეტიქსტ-ში ცხადად დეკლარირდება თითქმის ერთი ცნობილი იდეოლოგიური სლოგანი – „რომ ცხოვრება, საბოლოო ჯამში უფრო ძლიერია მის უარყოფელ სისტემებზე“ (ე. სეილაზი)...

ბოლოდროის ამ ერთ ყველაზე ინტელექტუალურ რომანში, ორგანულად ერწყმებიან ერთმანეთს, ერთი შეხედვით ურთიერთდაშორებული კონოტაციები... კერძოდ, ფაქიზად ნაქსოვი, თავისთავში დასრულებული ინტრიგა და ადამიანის ბედის განმსაზღვრელი რაფინირებული ფსიქოლოგიზმი... მოულოდნელი „სიურპრიზებით“ აღბეჭდილ ტექსტში საოცარი აქცენტებით წარმოჩინდება მისი ერთი ლაიტმოტივთაგანი – დრამატული შეუთავსებლობა პერსონაჟთა მოჩვენებით კეთილდღეობასა და მათ სულიერი დისკომფორტს შორის... ილუზიები აქ რეალობასთანაა მუდმივ კონფლიქტში...

რომანის ყოველი პერსონაჟის ხვედარი სახიფათო და ავანტურისტული ტენზილებითაა „დანაღმული“... აქედან იღებს დასაბამს ნიღბათა სიმრავლე და მათი ხშირი მონაცვლეობა... ცხოვრების ბედისწერის „საქანელაზე“ ნებიერად მოქანავენი, ისინი ყოფიერების „კარნავალის“ იმ საერთო რიტმს უერთდებიან, რომელიც აგრე რიგად „ათრობს“ და აბრუებს ადამიანთა ამქვეყნიურ ყოფნას...

რომანი „ერზაცი ისევ ხუმრობს“ მკვეთრად ექსტრაგავანტური ქმნილებაა და წარმოადგენს შორეული თუ ახლოწარსულის მითობოეტურ მისტიფიკაციას...

ნარატივის გროტესკული ცხოვრებისეული „პროზა“ სტილური მრავალფეროვნებით იჩენს თავს... ავტორის დეპერსონირებული ხმა აქ ორგანიულად ექსპოვირება პროტაგონისტთა ფსიქოპა-

თოლოგიური ყოფიერებიდან მომდინარე მონოლოგებსა თუ მედიტაციურ აზროვნებას... პოლიფონიას აძლიერებს ფართოდ „გამოყენებული“ სტილიზაცია და ბაროდიული ნაკადი, მემუარულ-ბიოგრაფიული ლიტერატურული რეფლექსიები და ბაროკალური ალგორითმი, სენტიმენტალური ლირიკის ფიგურები და ტრადიციული თხრობის პოეტია...

გამონავგონის ფილოსოფიას მშვენივრად ანსახოვენებს ალუზიებისა და ციტატების ძლიერი ნაკადი, ტექსტი ტექსტში, რომლის „წყალობითაც“ რომანის ყოველი თავის ფაქტურა ირეკლავს ისტორიულ რეალობათა ფართო კულტურულ სემანტიკას... ამიტომაც წარმოადგინება იგი ინტერტექსტუალური ტიპის ტექსტ-ლაბირინთად, მოსტმოდერნიზმის ესთეტიკის ამ ამოსავალი ბრინჯიბის ცნობიერ თუ არაცნობიერ აღებტად...

რომანის მხატვრული არქიტექტონიკა არ ამოიწურება ბიოგრაფიული ჟანრის ბაროდირებითა და გროტესკით... პოლიფონიური ხასიათები თუ პიკანტური, ფუნქციურად თითქმის ასიმეტრიული სიუჟეტური დეტალები, სულაც არ წარმოადგენენ ნარატორის თავისუფალ კაპრიზებს... ისინი შინაგანად არიან მოტივირებულნი და ლოგიკურად დაკავშირებულნი თანამედროვეობის აქტუალურ ფილოსოფიურ პრობლემებთან, თუნდაც სუბიექტური და ობიექტური დროის ფარდობითობასთან და იმ მუდმივი დილემის წამოჩინებასთან, ადამიანის მრავალწახანაგოვან ობიექტურ „მე“-სა და სუბიექტურ „მე“-ს შორის რომ არსებობს...

რომანის ფსიქოპათოლოგიური ყოფითი პეიზაჟები სულიერების ტოტალური შემოდგომის სიფითრითაა აღბეჭდილი... განსახოვენებული დეტალების ინტიმიზაცია, იაზრება არა როგორც ნატურალისტური აღქმის გამოვლინება, არა როგორც გრძობათა რომანტიკული სიჩვილი, არამედ როგორც უსასოობის, ჩიხის და ბოლოს, ტრაგედიის განცდის წინაპირობა...

ქალაქის თემა და მასთან დაკავშირებული ტოპოსები, რომანში აღიქმება, როგორც ინფერნალური სივრცე, რომელშიაც „აბსურდის თეატრის“ მსგავსად ცხოვრობენ და იღწვიან პარადოქსული ინტენციებით აღბეჭდილი სილუეტები... აქ, ამ მეგაპოლისის ავანსცენებზე ვითარდება მძაფრი კოლიზიებით გაჭერებული ურთიერთობანი, შიზოფრენიული დისკურსით აღბეჭდილი დრამატურგია... ეს მხატვრულად ბრწყინვალე ეპიზოდები ფუნქციურად სინთეზის როლს ასახიერებენ და თითქოს წერტილს უსვამენ ჩვენში ამ ბოლო დროს დატრიალებული ისტორიული კურიოზების ბრმა იდეალიზაციასა და მათი რომანტიკული აღქმის ინერციას...

პერსონაჟთა ექსპრესიული, იმპულსური ხასიათები და ტექსტის ინტონაციური დისონანსები. ნეომითოლოგიური ცნობიერების ნაკადის სიჭარბე და ინტერტექსტუალური ვიზიონებით „მანიპულირება“, საკმაოდ ართულებს ამ რომანის ერთმნიშვნელოვნად რომელიმე ლიტერატურული სკოლის ჩარჩოებში მოქცევის შესაძლებლობას... და მისი სერიული, სტანდარტული კრიტიკიუმებით განსჯა-ანალიზის „უფლება“...

საგულისხმო ისიცაა, რომ მკაცრ გოგუაძის ეს რომანი არ არის საზოგადოებრივი მიმღე კრიზისიდან გამოსავლის ძიების, ლიტერატურული პრევენციის პათოსით აღბეჭდილი მხატვრული ტექსტი... ის უფრო ეპოქის ფარული ტრაგიკული რიტმების, სოციუმის ფსიქოკულტურული სახის სტრუქტურირებისა და დეფორმირებული წარსულის „ნოსტალგიური“ რესტავრირების წარმატებული ცდაა... ქაოტური ყოფიერების უფსკრულებში ჩაკარგული-სულიერების „ქვითინი“ და მასზე აღმატებული პრაგმატიზმის „ყვავილოვნება“...

ავტორის უდავო მიღწევია იმ ენობრივი ფორმების მოძიება, რომანის ნარატივის რომ შეესაბამება... ფრიალი სიუზვე რიტორიკული ფიგურებისა მოხდენილად გარდაისახებიან. ატონალური

მელოდიით ორგანიზებულ რიტმული თხრობის პერიოდებად... ქართული ენის პროსოდიული ბუნება აქ მშვენივრადაა რეალიზებული...

ანთროპოსოფიური თუ ესქატოლოგიური მედიტაციებით აღბეჭდილი „ფსიქოთერაპევტული“ ფრაგმენტები, კიდევ უფრო ღრმა მნიშვნელობებით მოსავენ რომანის ფილოსოფიური ენერჯით გაჭერებულ სააზროვნო „მოზაიკას“... ისიც სიმბტომურია, რომ უძველესი კულტურულ-რელიგიური წარსულის ინტერტექსტუალური ასოციაციები ორგანულად განზავდნენ ტექსტის მხატვრული დედოფლივითა და ცოცხალ ინტონაციებში...

პერსონაჟთა ფსიქოლოგიური მოტივაციების არაცნობიერი იმპულსები, ვერ ანელებს მათი პლასტიურობისა და ბუნებრიობის ეფექტს... შინაგანი მონოლოგები და ინტროსპექციები გამყარებულია გარეგანი ანტურაჟითა და ქცევა-მიმიკის გალანტური აქცენტებით.

გასული საუკუნის მწუხარე დაისი რომანში რეალისტური კოლორიტიითაა „რესტავრირებული“... ავტორის ანალიტიკურმა წარმოსხვამ შესძლო შეექმნა ეპოქის ენციკლოპედიურად არგუმენტირებული და პლასტიკურად შთაბეჭდავი, პოსტმოდერნისტული დრამატიზმითა და ჰუმანიზმით აღბეჭდილი გრცელი პანო... რეალობის ონტოლოგიური სტატუსის აქტუალიზაცია ამ მხატვრული ტექსტის „ლაიტმოტივს“ წარმოადგენს...

ვულგარიზმისაგან სრულიად თავისუფალი საღონური ფრაზეოლოგია ინტელექტუალურსა და მრავალგანზომილებიან იერსახეს ანიჭებს რომანის იდეოლოგიურსა თუ ესთეტიკურ ჩანაფიქრს... ოპოზიციები შემთხვევითისა და კანონზომიერისა, რაციონალურისა და მისტიურისა, ყოფითისა და ინფერნალურისა ის არსებითი კონტრაციებია,

რომელთა რეფლექსირება უფრო მკითხველის ინტელექტზეა დამოკიდებული...

ფილოსოფიური მონოლოგები თუ დილოგები რელიგიურად წარმოაჩენენ პროტაგონისტთა სულიერსა და ფსიქოლოგიურ სახეს... კატეგორიული თუ რიტორიკული, კოლორიტული თუ კონტრასტული ინტონაციებით გაჯერებული მათი ხმა, ერთმნიშვნელოვანი შეფასებისათვის არასოდეს არიან „განწირულნი“... მათი ქადილითა და ნიშნისმოგებით გაცხადებული ნაკლოვანებანი, მათივე არააფიშირებული ღირსებებით კომპენსირდება თითქოს ხშირად...

პროტაგონისტა (ლეო, ნატა, მაქსი, დედეკა, გეგე...) ფსიქოლოგიური პორტრეტები მიუხედავად განსხვავებებისა, რიგ საერთო ნიშან-თვისებას ამჟღავნებენ... კერძოდ, ნორმატიული მორალედან განზიდულნი და ფორმალურად ასე თუ ისე, მაინც რესპექტაბელურნი, ისინი თეატრალური უესტიკულაციებით და გალანტური რიტორიკით ანგრევენ ღირებულებათა იმ შკალასა და ქცევის სისტემას, რომელმაც მათი შინაგანი ინსტინქტების თანახმად უკვე უნუგეშოდ ამოსწურა არსებობის უფლება და შესაძლებლობები... ცივილიზაციის დინამიური პროცესი, აქ „სოფლის უკუღმა ტრიალითაა“ თითქოს „კასტრირებული“... ფიქრობ, ეს ყოველივე ფარულ უნისონშია „დეკონსტრუქტივიზმის“ იდეებთან, სამყაროს ანტილოგოცენტრიკულ მსოფლშეგრძნებასთან... ეს ის უნიკალური კონცეპტუალიზმით აღბეჭდილი „შემთხვევაა“, როცა ლიტერატურული ტექსტი წარმოადგენს არა მყარად შეკრულ ჰომოგენურ ერთიანობას, არამედ ე.წ. „რეპრესირებულ“ საინფორმაციო სივრცეს, რომელშიაც აქტიურდებიან შიდატექსტუალური ცალკეული კერები, რათა წინააღმდეგობა გაუწიონ ლოგოცენტრიზმის ყავლგასულ „დიქტატს“...

მეტაფიზიკური ტიპის ამგვარი ინტერტექსტები არსებითად, როგორც წესი სწორედ სხვადასხვა კულტურათა ნარა-

ტივების მრავალმნიშვნობით იძენენ ავტორისათვის სასურველ სიღრმესა და ემოციურ სისავსეს... პოსტმოდერნიზმის პოეტისა ამ კერძო შემთხვევაშიც საცნაურია...

ისიც ფრად საგულისხმოა, რომ უნივერსალური, მატერიალიზებული შიში გადაჭვარვია „საიმედო საბურველად“ რომანის მთლიან ანტუაქს... ეს არის რაღაც კონტოლოგიური შიში, რომელსაც ქვეცნობიერად „ატარებენ“ ნაწარმოების მრავალრიცხოვანი პერსონაჟები, და არა მხოლოდ ისინი... თვით დრო და სივრცეა დამუხტული შიშინაობის კომპლექსით... ამ ისტერიულ სინამდვილეში ჩაკარგული და უნუგეშოდ მორიალე სილუეტები დაუცველნი არიან არა მხოლოდ პოლიტიკური „სტიქიონის“ წინაშე, არამედ ერთმანეთის წინაშეც კი... და როგორც ლოგიკური შედეგი ამ უჟამობისა, ატავისტური ბოროტებისა და ცხოველური ინსტინქტების „მილღვიძილი“ მათში... ვიზიონერებად ქცეულნი, ისინი ვრცელი ტირადებით ამხელენ საკუთარსა თუ გარემომცველი სინამდვილის „ანატომიას“.

მკითხველის თვალწინაა უსახური დროით დათრგუნული და ეკზალტირებული სოციუმი... კლასიკური სახე დიდი ქაოსისა... მასში საზღვადოებრივი აშლილობა წარმოდგენილია, არა როგორც სამედიცინო კაზუსი, არამედ, როგორც სოციო-პოლიტიკური დესტრუქციის ლოგიკური გამოვლენა... როგორც ტრადიციული ლიტერატურული მეტაფორა... და თუ ადრე „გიჟად“ ცხადდებოდა ლიტერატურული გმირი, რომელიც ამხელდა საზოგადოებას უზნეობას (ჰამლეტი, ჩაცკი) აქ, ამ რომანში სიგიჟე საზოგადოების ატრიბუტია, რომელიც მორალურად ამახინჯებს მოქალაქეებს...

ამიტომაც აღიქმება ეს რომანი, როგორც ერთგვარი სოციალური სატირა და პოლიტიკური მორალიტე, რომელიც მძალოსტატურად აშიშვლებს ტოტალიტარული წარსულის ინერციით შექმნილ რეალობას...

მანც დაბეჭივებით ვფიქრობ, რომ რედუცირებულ პოსტმოდერნისტულ პოეტიკაზე დაფუძნებული ეს რომანი „იბნოვს“ უფრო განსხვავებულ ინტერპრეტაციასაც... ამ შემთხვევაში სიმპტომურია უაილდის სიტყვები: „თუ ხელოვნების ქმნილება იწვევს კამათს, ეს იმას ნიშნავს, რომ მასში არის რაღაც ახალი, რთული და მნიშვნელოვანი... დე. მასზე კრიტიკოსებმა იკამათონ... ხელოვანი ერთგული რჩება მხოლოდ საკუთარი თავისა“...

ამოკალიფსური და პროვიდენციული მოტივაციების ფარული იმპულსები კიდევ უფრო ამძაფრებენ რომანის მხატვრულ ტექსტის შთაბეჭდილებელ პათოსს... კიდევ უფრო აღრმავებენ მასში წარმოდგენილი აბსურდული „მითოლოგიების“ მაგიურ ძალმოსილებასა და სემანტიკას...

რომანის მხატვრული ასიმეტრია, მოცემული რეალობის ამორფული ნაკადი, უსასოო ეკზისტენციური ჭვრეტის „კინემატოგრაფიული“ კადრები და პოლარიზაციის პრიორიტეტები, ანუ ყოველივე ის, რაც რომანის მხატვრული ტექსტის კონცეპტუალურ სემანტიკებს წარმოადგენენ, კიდევ ერთხელაა მაუწყებელი იმისა, რომ „თურმე“ ცხოვრება უფრო შემთხვევითობების ჯაჭვია, ასპარეზია ეფემერული სიყვარულისა და მეგობრობისა, ზედაპირული და პრაგმატული კონტაქტებისა... ამ კონცეფციათა ერთობლიობა თითქოს შიგნიდან „აფეთქებს“ სოციალისტური ფსიქოლოგიური სტაბილურობისა და ყოფიერების ერთმნიშვნელოვნების ილუზიურ იდეას და აღიარებს ადამიანის სულისა და გონების მუდმივი პოლარიზაციის პრინციპს...

და როგორც თვალსაჩინო ილუსტრაცია ამ კონცეფციისა – ტექსტში წარმოდგენილი მრავალი პერსონაჟი სწორედ სატირული „დომინანტისა“ თუ მწუხარე „ობერტონების“ ესთეტიკით იქმნება...

მათდამი თანაგრძნობის ანტიპათიით შეცვლის რეციდივები, მხოლოდ აქედან მომდინარეობს...

სატირისა და გალანტური ლირიკის ჰარმონიაა ამ მხატვრული ოპუსის მიმზიდველობის კიდევ ერთი გარანტი...

თბილისური „არისტოკრატიის“ სნობიზმი, რაღაც ხავერდოვანი ნარცისიზმი და სიჩლუნგე, დაუდევრობა და დილეტანტიზმი – ლირიკულ საბურველში „გამოხვეული“ ეს ადამიანურ ცდუნებათა ფასადი, ექსტრავაგანტურ რაკურსში წარმოგვიდგენს ახალი პოლიტიკური და სოციალური ფორმაციის წინაშე მდგარ საზოგადოებასა და ზოგადად მთელს ერს...

საგულისხმო კიდევ ის არის, რომ ყველა ჩვენგანისათვის თითქოს კარგად ნაცნობ მოვლენებსა თუ ადამიანთა ტიპებში, რომანის ავტორმა „დაინახა“ ყოფიერების ცხადი თუ ფარული მისტიკა და სინამდვილის მხატვრულ-ფილოსოფიური შემეცნების იმ სრულიად ახალ საფეხურამდე „აიმაღლა თავი“, რომელიც მხოლოდ ნამდვილი მწერლობის პრივილეგიაა და რომლის მიმართაც შეუძლებელია არ იყოს განსაკუთრებულად კეთილგანწყობილი და მაღლიერი...

და კიდევ: ვფიქრობ, ჩემი აშკარად არითმიული კრიტიკული დისკურსის სტრატეგია, სათავისო სააზროვნო ლაბირინთებში თავისუფლად „მოხანგარდე“ რომანის ტექსტის „ანალოგიით“ არის შექმნილი... ეს ის შემთხვევაა, როცა ტექსტი პრევალირებს მკვლევარზე და არა პირიქით... და ისინი ერთიან სისტემად, თავისებურ ინტერტექსტად წარმოიდგინებინ, რომელნიც მხოლოდ თავის თავში „უმისამართო ხეტიალით“ არიან „კმაყოფილნი“ და „ბედნიერნი“...

ამ ლირიკული წიაღსვლიდან გამომდინარე, კიდევ ერთხელ ვიტყვი, რომ ჩვენს წინშეა რთული და მრავალწახანავოვანი სიტყვიერი კოდით განსახიერებული კულტურა და ამ კულტურის გამომსახველი „მექანიზმი“...

ჩემთვის მთავარი პრობლემაა როგორ მუშაობს ამგვარი „მექანიზმი“ კულტურ-

ის განსხვავებულ გამოვლინებებთან უშუალო შეხების დროს... როგორ განსხვავდებიან მის პოეტოკასა და რიტორიკაში არააცნობიერისა თუ ფორმალური ლოგიკის კონოტაციები... და ბოლოს, „აქტიური სივარდილის“ წიაღიდან როგორ ამოიზრდება და იმართება ავტორისეული თუ მასში ინტეგრირებული ტექსტი და როგორ იქცევა იგი ჰერალდიკური კონსტრუქციების მაღალმხატვრულ „ეპატაჟურ“ ფორმებად... მხოლოდ ამ „ჩადოსური მექანიზმის“ ფლობის ხელოვნებაზე და მოკიდებული ჭეშმარიტად ახალი ესთეტიკური რეალობის დაბადების „სასწაული“, რომელიც ესთეტიკურ ტკბობასთან ერთად ადამიანს უზუსტებს მისსავე ეთიკურ რეალობას... „ესთეტიკა, როგორც დედა ეთიკისა“ (ი. ბროცკი) ვფიქრობ მაკა გოგუაძის რომანის პრიორიტეტული ფილოსოფიური კონცეპტია... მისი პოლიფონიური კონსტრუქციის სრულყოფილი აღქმა, ჩვენში თუნდაც მცირედის შეცვლის იმპულსსაც გულისხმობს... „გაიძულებს“ თანამონაწილეობას და ყოფნას არა „გარეთ“, არამედ „ შიგნით“, ბრწყინვალე სტილით მოწესრიგებული მხატვრული რეალობის ქაოტურ „სიმზურვალეში“... წარსულის რომანტიკულ „ეფემერათა“ იმ ფრესკულ იდუმალებასა და ვერადოვნებაში, რომელიც ერთბაშად გათავისუფლებს დროისა და სივრცის „დექტატისაგან“ და რომლის შექმნის ხელოვნების საიდუმლოება მხოლოდ მაღალი ლიტერატურისთვისაა ცნობილი და ორგანიული...

სტილისტიკური მელოდრამების საერთო ფონი, კიდევ უფრო მეტად ამძაფრებს იმგვარი ლიტერატურის „საჭიროებას“, რომელიც გულწრფელად აგაღელვებს, არ მოგცემს „ამოსუნთქვის“ საშუალებას... რომელიც გამოვცდის და გამოწვევის წინაშე დავაყენებს...

აბსურდისა და ეკზისტენციური დისკომფორტის ფილოსოფია, როგორც XXI საუკუნის შიპოტიკური „ჰიპერტექსტი“, იმ ალტერნატივად უნდა წარმოვიდგო-

ნოთ ალბათ, რომლის აღქმისა და განსახოვნების ხარისხზეც იქნება მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებული ლიტერატურის მომავალი „ყოფნა-არყოფნის“ თითქოს ერთხელ და სამუდამოდ დადგენილი ხვედრი...

მე, ამგვარი რეფლექსირების უფლებით „აღმჭურვა“ თუნდაც იმ ღრმა მნიშვნელობით აღბეჭდილმა მხატვრულმა ტექსტმა, რომლის განსჯის ცდასაც წარმოადგენს ეს ლიტერატურული ოპუსი...

აბსოლუტური ადამიანური ავტონომიის იდეის თვალშისაცემი ანარეკლები და ამ წარმოდგენიდან მომდინარე ფსიქიკა და მენტალობა, ჩვენს წინაშე აცოცხლებს და კიდევ უფრო რელიეფურად წარმოაჩენს ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის ლიტერატურას... ეკზისტენციური „წესრიგის“ წინაშე მდგარი ადამიანის ვნებებსა და მის პრივატულ იერსახეს... ღრმადპროვინციული ვიზიონერობისა თუ შინაგანი ცხოვრებით „შეწუხებულ“ ნევრასტენიკთა ფსევდომედიტაციების სიმრავლემ, ვფიქრობ ვერ უნდა დააჩლუნგოს ჩვენში ნამდვილი ლიტერატურის აღქმისა და „სიყვარულის“ უნარი...

შეწრალი, როგორც არა მხოლოდ მსხვირბლი თუ უამთაღმწერელი, არამედ როგორც არაციონალურთან „შეთქმული“, შითო-ფანტასმაგორიულ „პროვოკაციათა“ დეტონატორი და რეპრეზენტატორი, ანუ ყოველივე ის, რაც მის მაგიურ „საქმიანობას“ უმაღლეს სულიერ დირებულებათა სივრცეებში უმკვიდრებს ადგილს... ლიტერატურის ამგვარი დეფინაცია არასოდეს კარგავდა თავის შემეცნებით ძალმოსილებას, დრო-უამთა კაპრიზებთან ჭიდილის ვნებასა და გამარჯვების წმინდა უფლებას... იქნებ ამიტომაც იყო იგი, საზოგადოების აღმაფრთოვანებელი „მარგინალი“, ისტორიის მდიდრული აპარტამენტების მხოლოდ პოტენციური მკვიდრის პრივილეგიებით აღბეჭდილი რაინდიცა და „არლეკინიც“...

და კიდევ:

ჩვენს კოლოსალური კულტურული ტრადიციებისათვის ორგანიული ზიბოსტანების – „ქართული საბერძნეთის“, „ქართული ქრისტიანობის“, „ქართული აღმოსავლეთისა და მითოლოგიის“ უშუშავსი დეფიციტია დღეს ჩვენს ეროვნულ კულტურულ ცნობიერებაში...

ისტორიული გამოცდილება კი გვკარნახობს, რომ მხოლოდ კულტურული უნივერსალიზმით ძალმოსილ მხატვრულ ცნობიერებას ხელეწიფებოდა დრო-სივრცული ნისლოვანების „მოთვინიერება“ და იმ ადამიანური გრძნობების გამომატველ ლიტერატურულ ქრონიკებად ქცევა, რომელიც დაუპირისპირდებოდა ყოფიერების ნიადაგ გაბოროტებულ ქაოსს და ამით დაიცავდა ადამიანებსა და მათ გრძნობებს მოძალებული სისასტიკისაგან...

ჩვენი კლასიკად ქცეული რამდენიმე მწერლის მხატვრული ტექსტია თუნდაც ამ კონცეპტუალური რეფლექსიის ცოცხალი ილუსტრაცია...

N. B.

გულწრფელობის სურვილი და მოვალეობა „უფლებას“ მაძლევს დავიწუნო და ექვი შევიტანო ახალგაზრდა მწერლის საანალიზო რომანის პოლიფონიური დიაპაზონის გაფართოვების იმ მეთოდოლოგიის პოზიტივში, რომელიც ორი ენობრივი ტექსტის, ქართულისა და

რუსულის ლიტერატურულ „დაქორწინებას“ გულისხმობს...

მესმის, რომ ამგვარი ტიპის ლინგვისტური „პროვოკაცია“, ანუ მშობლიური ენის საზღვრებს მიღმა გასვლით მიღწეული ეპატაჟი, ავტორისათვის დამატებითი რეფლექსირების სასურველ შედეგზეა ვათვლილი...

და მაინც ვფიქრობ, რომ წარუმატებელია მის საკმაოდ გართულებულ სიუჟეტურ სტრუქტურაში „უცხო“ და ვრცელი ინტერტექსტის უაპელაციო ჩართვა და რომანის ისედაც არითმიულ ნარატივზე პროეცირებული ყურადღების „ფლანგვა“...

მშვენიერი რომანის ნატიფ „სხეულს“ არაფერს მატებს (თუ არ აკლებს) მოდერნისა თუ პოსტმოდერნის ამგვარი ესთეტიკური „გრამასებით“ მანიპულირება, რადგან ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, მისგან მომდინარე ე.წ. „გლამური“, რა მაცდუნებელიც არ უნდა იყოს ის, „ბიჟუტერიის“ ამო ეფექტს უფრო განასახიერებს, ვიდრე კეთილშობილი ქვის შთამბეჭდავი განცდის რომანტიკას... ჩემის წარმოდგენით რა თქმა უნდა...

ქართული რომანისტიკის ნიადაგ დინამიური ინტოლოგიური სტატუსი, მისი ეთიკა და ესთეტიკა, რამდენად იგუებს ამგვარი ტიპის „ექსპერიმენტებს“, ჭერჭერობით მხოლოდ რიტორიკული კითხვაა და სულაც არ ითხოვს დაუყოვნებელ პასუხს...

მნიშვნელოვანი ფაქტი, რომ თავისი განმარტოებული ცხოვრების წესის გამო, როგორც მიჩნეულია, პოეტს არავითარი საერთო არ ჰქონია მიმდინარე ლიტერატურულ პროცესებთან; უფრო სწორი იქნება თუ ვიტყვით, რომ ვერც ერთმა ლიტერატურულმა მიმდინარეობამ ვერ მოახდინა ზეგავლენა მის პოეზიაში ლექსიკურ-ფორმობრივ თავისებურებასა და ფსიქოლოგიურ-ანალიტიკურ, ბრძნულ აზროვნებაზე. დიკინსონის შემოქმედებაში არ ასახულა არც იმ პერიოდში არსებული მნიშვნელოვანი ისტორიული თუ პოლიტიკური ყოფის საკითხები. პოეტი საკუთარი თავისა და სამყაროს შეცნობით არის დაკავებული. მისი შემოქმედება ფილოსოფიური და მეტაფიზიკური ვარიაციებია; ნოვატორია პოეზიაში და ნაწილობრივ წინასწარმეტყველიც. ბუნება, ღმერთი, სიკვდილი და სიყვარული მისთვის ყველაზე საინტერესო მოვლენები და ძირითადი თემებია.

*„მე დრო არ მყოფნის
სიძულვილისთვის,
რადგან სიკვდილი, ვიცი, ანა ზღადა
მომა შთობს სადღაც და მაშინ
მტრობას,
ველარ მოვასწრებ მთელ ქვეყანასთან.
არც სიყვარულის დრო მყოფნის,
მაგრამ
რაკი ნიადაგ უნდა შრომობდე,
მე სიყვარულის ყველაზე მცირე
გარჯაც ჩამითრევს, ალბათ,
ბოლომდე.“*

(თარგმანი
გ. ნიშნინაძისა)

პოეტის აზრით, მნიშვნელოვანი ფუნქცია ეკისრება. ამგვარი ხერხით არის მის შემოქმედებაში ჩაზგასმული ინტონაციური მახვილიც და არსიც; ვხვდებით რეტარდაციასაც, დიკინსონი ატარებს ენობრივ ექსპერიმენტებს, არღვევს სიტყვათა შეთანხმების წესს. ერთ-ერთი მკვლევარის დაკვირვებით, რითმებსაც უგულისყუროდ ებყრობა. ხან პირველ სამსტრიქონს საუკეთესოდ რითმავს და დანარჩენს ყურადღებას არ აქცევს, ხან საგანგებოდ იყენებს ცუდ რითმებს. „მან უგულვებელყო ზუსტი რითმა, იმიტომ კი არა, რომ ეზარებოდა შრომა და ფიქრი, არამედ იმიტომ, რომ ზუსტი რითმები, მისი აზრით, შემოქმედის შინაგანი სამყაროს კონსერვატიულობას ადასტურებდნენ. ის ზუსტ რითმებს „პროზას“ უწოდებდა და კარვად გართმულ ლექსებს - რითმების მონებს“ (ვაილდერი). მკვლევარისა და დიკინსონის აზრი ბევრი შემოქმედისათვის შეიძლება მიუღებელიც აღმოჩნდეს, მაგრამ პოეტი მხოლოდ საკუთარი შემოქმედების სამრეკლოდან გვესაუბრება და იქ, ნამდვილად, თავად უკეთ იცის, რა ურჩევნია.

ემილი დიკინსონის პოეზია ტრავიკული ადამიანის მიერ დაწერილი სტრიქონებია. ის მთელ სამყაროს ეკუთვნის. მასში აისახება სულისმთვრელი კატასტროფები, სიმარტოვის შიში, ადამიანთა შორის გაუგებრობის შედეგად გაჩენილი საშინელი სევდა. იქნებ, სწორედ ამგვარმა ტკივილებმა აიძულა პოეტი, უარი ეთქვა ხალხთან ურთიერთობაზე და მხოლოდ მიმოწერის საშუალებით დაკავშირებოდა მათ. ერთ-ერთი ლიტერატორი და გამომცემელი, რომელთანაც ხანგრძლივი მიმოწერა ჰქონდა ჰიკინსონია. ემილი სწორედ მის აზრებს ანიჭებდა უპირატესობას თავისი შემოქმედების შესახებ. რედაქტორს არ ეყო გამბედაობა და, ალბათ, არც ნიჭი, ბოლომდე გამოეცნო მეგობრის ტალანტი და მის ხელთ არსებული ლექსები ავტორის სიცოცხლეში ელბარებინა ან

დაებეჭდა. ემილი დიკინსონმა, როცა მოკრძალებული კითხვით მიმართა რედაქტორს - ცოცხლობდა თუ არა მისი პოეზია - საბასუხოდ ბარათით, მართლწერის შესახებ მის მიერ გამოთქმული შენიშვნები მიიღო. პოეტი მაინც გულთად მიმოწერას აგრძელებდა ჰიგინსონთან და წერილებში არსად ჩანს მისი გულისტკივილი დაუბეჭდავი ლექსების გამო; მიუხედავად ამისა, არ შეიძლება ასეთი მგრძობიარე, მოკრძალებული, მარტოსული და ღრმა განცდების მქონე პიროვნების განწყობილებაზე ამას უარყოფითი გავლენა არ მოეხდინა. ცნობილია ის ფაქტიც, რომ პოეტს მიმოწერა ჰქონდა სამუელ ბოულზთან. მან გამოაქვეყნა ლიტერატურული წერილი, სადაც მოიხსენია „მარტოხელა ქალის ავადმყოფური პოეზია“. დიკინსონმა ეს შიშივე განიცადა; თუმცა, არც მასთან შეუწყვეტია ურთიერთობა. თუ ვინმეს გამოუცდია რამხელა სიხარულია, როცა გვევლება ადამიანი, ვისაც გულს გადაუშლი და ენდობი, ადვილად მიხვდება, რა მტკივნეული შეიძლება აღმოჩნდეს მისგან მოყვნიებული ამგვარი ჭრილობა. ამან შეიძლება სული მოვიწამლოს და სასოწარკვეთამდე მიგიყვანოს.

პოეტს განუხორციელებელი და უიღბლო სიყვარულის ტკივილებიც არ მოჰქვია. მისი შემოქმედების შთაგონების ერთ-ერთი წყარო მოძღვარი უოდსვორთი იყო. მასთან განშორებაც (სამუშაოს გამო ის ხან-ფრანცისკოში გადავტრდა და საცხოვრებლად) და ამ პიროვნების გარდაცვალებაც ემთხვევა იმ წლებს, როცა ემილიმ საბოლოოდ გამოიკეტა თავისი სახლის კარი და მთლიანად შემოქმედებას უძღვნა დარჩენილი სიცოცხლე.

*„რა პატარაა კუბო,
სამეფო მტკიცე საზღვრებით,
სამოთხის მოქალაქენი
ამ სივიწროვეს არ ვრძობენ.
.....
და თუ ერთადერთ მეგობარს
ანდობ ძაწია მღვიმეს -*

*ნუ ელი სულის სიმშვიდეს -
და ნურც სიახლის იმედს.“*

(თარგმანი
დალი ინჭიკიველისა)

ქალი, რომლის პოეზიაც ყველაზე ხშირად სიკვდილსა და სიყვარულს დასტრიალებდა, რა გასაკვირია, რომ ადვილად ვერ გადაიტანდა, თუნდაც „წარმოსახვით“, მიუწვდომელი ადამიანის დაკარგვას. მკვლევართა და ემილი დიკინსონის თანამედროვეთა აზრით, ისინი ორჯერ თუ სამჯერ შეხვედრიან ერთმანეთს; მხოლოდ მიმოწერა ასულდგმულებდა პოეტის შთაგონებას. ვფიქრობ, ამგვარი ფაქტი და განსაკუთრებით „ამგვარ“ შემთხვევაში, მნიშვნელოვან დასკვნას ვერ გავაკეთებინებს გრძნობათა სიმძაფრისა და სიძლიერის შესახებ. აქ მთავარია პიროვნული ფაქტორი. მთავარია, როგორ პიროვნებას უყვარდა ან, თუნდაც, ეგონა, რომ უყვარდა, ეგ სულერთია. იქნებ, როცა ადამიანისგან ხელშესახებას ვერაფერს ღებულობ, ვერც თავად ეხები, არც ელი, რომ ოდესმე ყველაფერი „კარგად“ იქნება და მაინც გიყვარს, ესაა სწორედ სიყვარული... ვინ იცის?! ყველაზე დიდი ადამიანური დღესასწაული სასიცოცხლო ენერჯიაა და ის ქალაღზე დაწერილი ბარათებით გასულდგმულებს, თუ ათ მემკვიდრეს შეგძენს, რა მნიშვნელობა აქვს ემილი დიკინსონის მსგავსი ემოციური, მოაზროვნე და გონიერი პიროვნებისთვის. პოეტის ტრაგედია, რაღა თქმა უნდა, აისახა მის შემოქმედებაშიც. 1861 წელს ან შემდგომ შექმნილი ლექსები განსაკუთრებული ტრაგიზმით გამოირჩევა. ამ თარიღიდან იწყება მისთვის შემოქმედებითი აღმავლობის პერიოდიც. მის პოეზიაში სჭარბობს სიტყვები: „გოლგოთა“, „დასაფლავების დღე“, „სიბნელე“. პოეტი სიტყვას „დიდ ტრაგედიას“ უწოდებს. ის ფიქრობს, რომ „სიკვდილსა და სიცოცხლეს, ამ უდიდეს გიგანტებს სძინავთ, ხოლო წერილფეხა ამბები კი,

ბრმა შემთხვევების იმედად წარმართავენ ყველაფერს.“

ემილი დიკინსონი უძლიერესი ხასიათისა და უფაქიზესი გრძნობების პიროვნებაა. ვერ აიტანა ამდენი ჭრილობა მისმა გულმა; ხასიათმა კი მისცა შესაძლებლობა, თეთრი ხელთათმანი „გადაეგდო“ მთელი ქვეყნისთვის და დუელში გამოიწვია იგი; მაინც ცველარავინ დაჭრიდა... ისეთ საფარველში გაეხვია, ისეთი ფარი აიფარა, რომლის გაკვეთაც სიცოცხლის ბოლომდე ვერავინ შეძლო.

1862 წლის შემდეგ პოეტი მამისეული კარმიდამოდან თითქმის აღარ გამოდიოდა. ის ხშირად ტკბილესულით სავსე კალათს ჩამოუშვებდა ხოლმე ბავშვებისათვის თავისი სახლის ფანჯრიდან ისე, რომ მხოლოდ ხელები მოუჩანდა. მის სახეს კი ვერავინ ხედავდა. მოსულ სტუმარსაც სხვა ოთახიდან ესაუბრებოდა. მუდამ თეთრი სამოსი ეცვა. „მოსცილდა“ ამ უხეშ რეალობას და თავად იცავდა საკუთარ სულიერ სამყაროს, ქვეყნად გამეფებული უხეშობისგან.

უცხო თვალისათვის იყო გარემოს გარიდებული, ჩაკეტილი ადამიანი. ადგილობრივი მცხოვრებლები „ექსცენტრიულ ქალსაც“ კი უწოდებდნენ. სიცოცხლეში ბევრი უღირსი რამ უსაფუძვლოდ დასწამეს, მაგრამ მის გულში დაგუბებული ცეცხლი დღესაც ათბობს მკითხველს და შვენის ისტორიას. გასაჭირის დროს მისი პოეზია გვაგრძნობინებს, რომ არ ვართ მარტონი, რომ შეიძლება ტკივილს გაუძლო ისე, რომ მოთქმა არავის ესმოდეს; მიუხედავად მძიმე ნერვიული დაავადებისა, არ ეშინოდა სიკვდილის, რადგან სიცოცხლეშივე დაამარცხა ის. ამიტომ საუბრობს ასე თავისუფლად უკვდავებაზეც:

*„რადგან მე სიკვდილს ვერ
დავუცდიდი —
თვითონ მელოდა აუჩქარებლად.
ჩემთან შეჩერდა — ეტლში ჩავსხედით
მხოლოდ ჩვენ ორნი და უკვდავება.“*

*ნელა წავედით — ის არ ჩქარობდა
და მექცეოდა ისე თავაზით,
რომ „ყველა საქმე და უსაქმობა
მისი გულისთვის განზე გადაედე —“*

(თარგმანი
მანანა კობაიძისა)

ემილი დიკინსონის შემოქმედება დღემდე გვახსენებს იმ ენერგიით, რაც აუცილებელია მოაზროვნე ადამიანის სულისათვის; მაგრამ რა დაუტოვა ქვეყანას იმ კაცმა, რომელიც მის გვერდით მოფუსფუსე და ყოველდღიური ყოფით გართული, დაფასებული და მისაღები იყო საზოგადოებისათვის?!

„სიტყვა „აქტივობა“ საკმაოდ ორაზროვანია. თანამედროვეს გაგებით, სიტყვა „აქტივობა“ ჩვეულებრივ გულისხმობს ქმედებას, რომელიც გარკვეული ენერგიის დახარჯვის გზით იწვევს ცვლილებას არსებულ გარემოში. ამდენად, ადამიანი აქტიურად ითვლება, თუკი იგი დაკავებულია ბუნებით, ეუფლება მედიცინას, მუშაობს კონვეიერზე, ამზადებს მაგიდებს, ან მისდევს სპორტს. თითოეულ ამ აქტივობას საერთო აქვს ის, რომ ყველა ისინი მიმართულია გარეგანი მზაობისაკენ; მაგრამ, რატომღაც არავინ ითვალისწინებს აქტივობის მოტივს. გვალთისთვის განვიხილოთ ადამიანი, რომელსაც საფრთხისა და სიმარტოვის ძლიერი გაცნდა აიძულებს, შეუსვენებელი იმუშაოს; ან, ადამიანი, რომელსაც ამოძრავებს პატივმოყვარეობა თუ ფულის სიყვარული. ყველა ამ შემთხვევაში, ბიროვნება გენების მონა და მისი „აქტივობა“ სინამდვილეში „პასიურობაა“, რადგან იგი იძულებულია ასე მოიქცეს, იგი მსხვერპლია და არა „აქტიორი.“ მეორეს მხრივ, ადამიანი, რომელიც მშვიდად ზის, ჭკრეტს, რომელსაც არავითარი სხვა მიზანი არ გააჩნია, გარდა საკუთარ თავში ჩაღრმავებისა და მისი სამყაროსთან ერთობის ვაცნობიერებისა — „პასიურადაა“ მიჩნეული, რადგან იგი არაფერს „აქეთებს“, სინამდვილეში

კონცენტრირებული მედიტაციის, ჰერეტიკის ამგვარი მდგომარეობა, უმაღლესი დონის აქტიურობა. ეს არის სულის აქტიურობა, რომელიც მხოლოდ შინაგანი თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის პირობებში მიიღწევა ("ფრომი «სიყვარულის ხელოვნება»"). ხშირად სწორედ ასე მოაზროვნე პიროვნებები სძენენ სამყაროს განსაკუთრებულ ხიბლს. მათი ფიქრები ამ სამყაროსა და საკუთარი თავის შეცნობის რთულ პროცესს შერწყმა. მათი თითქოს შეუმჩნეველი ცხოვრების წესი, სულიერი ძალა, ამჟვეყნიურ წვრილმანებზე ამაღლება, განსაკუთრებული წმინდა ენერგეტიკით გამოირჩევა და სასიცოცხლო მნიშვნელობისა არის; მით უფრო, თუ ამგვარი პიროვნება ხელოვანია. ყველაზე საინტერესოა, რომ თავი ხელოვანთა შორისაც მხოლოდ ცოტა მოიძებნება, ვინც უარი თქვა, ან უარს იტყოდა ამჟვეყნიურ დიდებაზე, ასეთი გამორჩეული პიროვნება და პოეტი სწორედ ემილი დიკინსონი იყო, რომელმაც მოიპოვა შინაგანი თავისუფლება, გარემოსთან "ერთიერთობა" შეწყვიტა, განმარტოვდა, ჩაიცვა თეთრი სამოსი და თავადვე იცოდა, რომ ამაყად შეეძლო მიემართა მთელი სამყაროსთვის:

*„ამ ბარათს შენ გწერ, სამყაროვ –
თუმცა
ცნობილთა შორის არ გეგულეები –
გავიზიარებ, რაც კი ბუნებამ
გამანდო მწყა ზარ დიდებულებით –*

*მობარებული უბრალო სიტყვა
უხილავ ხელებს მიუფა ამაღლ –
და მისი ტრფობა თუ განვიცდია –
შენ – ჩემბურრო, გამიგებ, ალბათ.“*

(თარგმანი
დალი ინჟირველისა)

პოეტი ერთ-ერთ წერილში წერს: „თუ დიდება მიწერია, სულ ერთია, ვერსად გავმეცევი, თუ არა – და, ნადირობაში

გრძელ დღეს უქმად დავალამებ და საკუთარი მაძებარიც კი ამითვალწუნებს. მიჯობს, უსახელო დავარჩე“ – (ინჟირველი „ემილი დიკინსონი“).

ემილი დიკინსონის პოეზიაზე როცა ვსაუბრობთ, უნდა გავითვალისწინოთ მისი დამოკიდებულება ზეციური სამყაროს მიმართ. პოეტი მიიჩნევს, რომ ღმერთთან არ უსაუბრია, მაგრამ „ნათლად ხედავს მის გზა-კვალს.“

*„გვიანდა იყო კაცისთვის უკვირ
და ღვთისთვის მინც კვლავ იყო ადრე,
როცა შექმნის დროს გავფიქრეს უცებ
და ჩვენთვის მხოლოდ ლოცვები
დათმეს.“*

(თარგმანი
გ. ნიშნიანძისა)

მის პოეზიაში ხშირად არის მოხსენიებული ღმერთი. ის ხან „ცნობილი მღვდელია“, ხან „ძველი მეზობელი“ და ხან „ბანკირი“. გვხვდებიან წმინდანები, სერაფიმები ანგელოზები... უფლის ამგვარი, უჩვეულო ეპითეტებით მოხსენიება სრულიადაც არ გულისხმობს ავტორის ათეისტობას; ეს მხოლოდ პოეტური გაბედულებაა. ემილი დიკინსონის ცხოვრებაც და შემოქმედებაც მხოლოდ იმის დასტურია, რომ, აღიარებდა ზეციურ სამყაროს. თავად მორწმუნეთა ოჯახში გაიზარდა. პოეტის მამა მკაცრად იცავდა ყველა იმ ჩვეულებას, რაც პურიტანელთათვის იყო დამანახსიათებელი. ემილი არ ეწინააღმდეგებოდა წინაპრების რწმენას და ცხოვრების წესს, თუმცა საეკლესიო დოგმების მიმართ პროტესტის გრძნობა ნამდვილად გააჩნდა. ის ხშირად საქმიანობდა ოჯახში. იყო მოწესრიგებული და შრომისმოყვარე ადამიანი. როგორც ჩანს, მისი ყოფა და სულში ანთებული ცეცხლი სრულიად განსხვავებულ „კალაპოტში“ მიედინებოდა; გარდა ამისა, არ ტრიალებდა იმ საზოგადოებაში, ვის გვერდითაც საინტერესო იქნებოდა მისთვის ამჟვეყნიური ყოფა. პოე-

ტის ნერვიულ დაავადებას ბიძგი, შესაძლოა, ამანაც მისცა, თუმცა მის ფსიქიკას მაინც ვერაფერი დააკლო. ემილი დიკინსონმა საკუთარი სამყარო შექმნა, ამას პოეტის სულიერი ტანჯვა და განმარტოება დასჭირდა. მოკრძალებულ ცხოვრების წესს და მიდრეკილებას „უჩინარი ყოფისკენ“ მისი მორწმუნეობრივი მრწამსიც აძლიერებდა. ეს თემა ორიგინალურად წარმოადგინა კიდევ შემოქმედებაში: მრავალსაბჭოტრიანნი ფანტაზიებით, მდიდარი აზროვნებით და ექსტაზით. „რადგან გარე სამყარო ხელიდან უსზღტება პოეტს, დიკინსონი უბრუნდება თავის ერთადერთ რეალობას – შინაგან სამყაროს; ციკლი იმ ლექსებისა, სადაც განხორციელებულია აღამიანური ემოციების ორი პოლუსი – ექსტაზი და სასოწარკვეთა, ბევრად მნიშვნელოვანი და მრავალმხრივია მის შემოქმედებაში, ვიდრე შედარებით გაწონასწორებული ფრაზებით გადმოცემული სტრიქონები“ (ენციკლოპედია „კრუგოსვეტი“). ექსტაზი და სასოწარკვეთა განუყოფელია დაუსრულებელი მოლოდინის განცდისაგან, რასაც ემილი დიკინსონის პოეზიაში შემოაქვს სხვა თემა – იმედი აღამიანის უკვდავების შესახებ და საბოლოოდ, ამგვარი მედიტაციებით აღწევს შემოქმედებით მწვერვალებს:

*„მიიკვალაო – ისეთზე მიხერეს –
მშვიდად შევიძლებთ სიკვდილს მე
და შენ –
თუ გაიხსენებ – ვის უცხოვრია –
ვერ დაეჭვდები უკვდავებაში.“*

(თარგმანი,
დალი ინჭორაძისა)

ემილი დიკინსონის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე საუბრის დროს გვერდს ვერ ავუვლით თეთრი და წითელი ფერების კატეგორიას. თეთრ ფერს, მისთვის, ყოველთვის პოზიტიური მნიშვნელობა აქვს. წითელი კი ხან პოზიტიურ, ხან ნეგატიურ მოვლენას უკავშირდება. პო-

ეტი ფერთა ზუსტი ან გადატანითი მნიშვნელობით ახერხებს მისთვის სასურველი მხატვრული სახე შექმნას. ფსიქოლოგების განმარტებითაც თეთრი სისუფთავის, სულიერი სიწმინდის, პრობლემათა მოგვარების, დასაწყისისა და ცხოვრებაში სიახლის განცდის აღმნიშვნელი ფერია.

პოეტისათვის „თეთრი ფრთები“ აღმაფრენას გამოხატავს, „თოვლი თმაში“ – ჭიდარას, თეთრი სამოსი: „თეთრი ქუდი“ და „თეთრი კაბა“ ხელოვნათა ან რჩეულთა სიმბოლოდ აქვს მიჩნეული. გარდა ამისა, ეს მისთვის სიმშვიდის და იმედის მანიშნებელია. ემილი დიკინსონის შემოქმედებაში ამ ფერს ფილოსოფიური დატვირთვაც აქვს – „გარდაცვლილი იმოსება თეთრ საბურველში.“ სიკვდილთან პოეტები ყოველთვის შავ ან მუქ ფერს უფრო ახსენებენ, აქ კი პირიქით არის, ალბათ იმიტომ, რომ ემილი დიკინსონისათვის სიკვდილი არასდროს იყო საშიში: „მე შეშინოდეს! ვისი? – სიკვდილის? თვითონ ვინ არის?“ – კითხულობს ავტორი და ამავე ლექსში გვპასუხობს, რომ სიკვდილზე მეტად მამამისის კარის მსახურის ეშინოდა; ყველაზე მეტად კი – სიცოცხლის. ასე რომ, რადგან პოეტის წარმოდგენაში სიკვდილი სიცოცხლესთან შედარებით ზეციურ, უფრო ამაღლებულ მდგომარეობაში ყოფნას გულისხმობს, ამიტომაც ასოცირებულია ავტორისთვის ნათელ ფერთან.

წითელი ფერი პოეტისათვის ნაკლებად მნიშვნელოვანია ვიდრე თეთრი, მაგრამ სხვა ფერებთან შედარებით, მაინც მეტი შინაარსობრივი დატვირთვა ენიჭება. წითელი ფერი, ლექსებში, ხან სიყვარულს აღნიშნავს, ხან ოჯახის კერას, ხან სახლს, ხან ჯოჯოხეთს და ხან ხანძარს... სასიცოცხლო ძალას, შემოდგომას... როგორც ჩანს, წითელი ფერის მიმართ მერყევი, არაერთგვაროვანი დამოკიდებულება ჰქონდა ავტორს.

„მე რომ მოვკვდები, გულწითელები
თუკი დაბრუნდნენ კიდევ.
დაუგდე ფინჩა ჩემს სამახსოვროდ
მათვან ყველაზე წითელს...“

(თარგმანი
გ. ნიშნიანიძისა)

ემილი დიკინსონის კუბო მისი
ანდერძის თანახმად, ცენტრალურ გზაზე
არ ჩაუტარებიათ. პატარა ბადის გავლით
მიიტანეს სასაფლაომდე. განგებამ ტალ-
ანტი და სიმარტოვე არგუნა. პოეტმა

უსაყვედუროდ მიაღო ის. „ტრაგედია
დიდი პიროვნებების პრივილეგიაა“, –
წერდა ჰეგელი.

დაიბადა ადვოკატის ოჯახში, ჰყავდა
და-ძმა, სწავლობდა კოლეჯში და სემინარ-
იაში. ახალგაზრდობაში ყოველთვის
მოხდენილად ეცვა და თმაზე ან კაბაზე
მუდამ ყვავილები ეკეთა. დატოვა 1800-
ზე მეტი ლექსი. თარგმნილია სხვადასხ-
ვა ენაზე. იყო მომცრო ტანის და შქონდა
დიდი თვალები. ის მსოფლიო ლიტერა-
ტურის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მოვ-
ლენაა.

2006 წლის ლიტერატურათმცოდნეობა და კრიტიკა

(ანიონილვა)

2006 წელი საკმაოდ რთული აღმოჩნდა ქართული სალიტერატურო ცხოვრებისათვის, კერძოდ, ლიტერატურათმცოდნეობისა და კრიტიკისათვის. ცნობილი მიზეზების გამო, არ გამოიცა რამდენიმე მნიშვნელოვანი სამეცნიერო კრებული თუ ჟურნალი: „ლიტერატურული ძიებანი“, „ლიტერატურა და სხვა“, „კრიტიკა“, „არილი“... რა თქმა უნდა, ამის გავლენა დაეტყო წლის ლიტერატურულ პროდუქციას, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც საკმაოდ საინტერესო სურათი იქმნება. XIX-XX საუკუნეების ქართული ლიტერატურის საკითხებზე გამოქვეყნდა თეორიული ნაშრომები, კრიტიკული წერილები, წერილები ცალკეულ პერსონალიებზე, ინტერვიუები, რეცენზიები; გამოიცა წიგნები.

საქართველოს კათალიკოსის ილია II-ის ნებითა და ქმედითი დახმარებით, განახლდა კულტურის სამინისტროს მიერ დაბურული ჟურნალების „მნათობისა“ და „ცისკრის“ გამოცემა. ამ ფაქტმა მნიშვნელოვნად გაზარდა ქართული ლიტერატურათმცოდნეობის არეალი. ჟურნალ „მნათობის“ აღდგენისთანავე ჩვენს ლიტერატურულ ცხოვრებას აშკარა გამოცოცხლება დაეტყო. მიუხედავად იმისა, რომ 2006 წელს ამ ჟურნალის მხოლოდ სამი ნომერი გამოვიდა, მაინც აღსანიშნავია საინტერესო ნაშრომების სიუხვე, თუნდაც: გრივერ ფარულავას შესანიშნავი ნარკვევი: „მატხოვარი იღიმება ხანძრის სანახებში“, მალხაზ ხარბედიას

საინტერესო წერილი: „კუდიანთმეტყველების შესავალი“, შორენა მახაჭაძის ნარკვევი ზურაბ გორგილაძის შემოქმედებაზე, გიორგი შაყულაშვილის სტატია: „ბესიკის ლიტერატურული ორიენტაციისათვის“. „მნათობის“ პირველ ნომერში დაიბეჭდა საინტერესო ინტერვიუ მწერალ ოთარ ჭილაძესთან (ინტერვიუს უძღვება ლელა ოჩიაური). აქ საუბარია თანამედროვე მწერლობის როლზე, წიგნისა და, ზოგადად, ლიტერატურის მნიშვნელობაზე საზოგადოების, განსაკუთრებით, ახალგაზრდების სამყაროს ჩამოყალიბებაში, ასევე, საქართველოში კრიტიკის განვითარების შესახებ და მის ოპტიმისტურ მომავალზე. საგულისხმოა მწერლის მსჯელობა ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებზე, პატრიოტიზმზე, რომელიც არც ერთჯერადი გრძნობაა და არც პერიოდული, რომელსაც არც თავისი დრო მოუჭამია და ა. შ.

ანდრო ბუაჩიძის წერილი „გზაჯვარედინზე“ („მნათობი“, № 1) კრიტიკულად და, ამავდროულად, კეთილგანწყობით ეხება ქართული ყოფითი და სულიერი კულტურის საკითხებს გლობალიზაციის პერიოდში; საუბრობს განვლილი წლების შესახებ და იმ საშიშროებაზეც, რომელიც დღესაც არსებობს და ემუქრება ქართულ თვითმყოფადობას, სულიერებას, სიტყვიერებას, სიტყვაზმულ მწერლობას; ხსნის გზას ანუ ზნეობრივ ორიენტირს იგი ტრადიციული ქართული ყოფითი და სულიერი კულტურისკენ მიბრუნებაში ხედავს.

„მნათობის“ მე-2 ნომერში დაიბეჭდა ზურაბ კალანდაძის „პოეტური ვარიაციები“ ფრიდონ ხალვაშის, დავით თედორაძის, შოთა ზოიძის, გენრიეტა ქუთათელაძის პოეზიის შესახებ, აქვე დაიბეჭდა ცისანა კვინტრადე-გოძიაშვილის „ვით ცერზე შემდგარი ავაზა“, ჩანსულ ჩარკვიანის პოეზიაზე.

ცისანა გენძეხაძის წერილში „პოეტი, რომელიც ზეგინდელს ქარგავს“ საუბარია ზოგადად ჯ. ჩარკვიანის პოემებზე. ვრცლად და კონკრეტულად ავტორი ეხება პოემას „ვა“, რომელსაც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს პოეტის ლირიკულ ეპოსში (წერილი დაიბეჭდა „ცისკრის“ ბირველ ნომერში, 2006 წ.).

2006 წელს გამოვიდა „კრიტიკუმი“ ერთი ნომერი (15), რომელშიც XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის შესახებ დაიბეჭდა ვენერა კავთიაშვილის „ილია ჭავჭავაძე და გეორგ ეგერსის Homo Sum“, მაკა კუჭუხიძის „მიხეილ თუმანიშვილის ლირიკა“, თამთა ჩადუნელის „გიორგი წერეთლის ლექსმცოდნეობის ნაზრევი“, მარინე გერმისაშვილის „ივანე მაჩაბელი – მოლიერის მთარგმნელი“, ნინო კახაშვილის „ყაზბეგის ჩრდილოკავკასიელები“, ლაურა ბეზარაშვილის „ქვეყნისური შრომა“ აკაკი წერეთლის „თორნიკე ერისთავის“ მიხედვით, ნინო ოქროცვარიძის „განდევილი“ და „რამეთუ კაც ვარ“, ნინო ივანიაძის „ხილვა სტუმარ-მასპინძლის“ ფინალში.

XX საუკუნის ქართული ლიტერატურის შესახებ „კრიტიკუმი“ დაიბეჭდა მ. ჯალიაშვილის „დროში ჩაღრმავება ქართულ მოდერნისტულ რომანში“, თემურ ბერიძის „მამაშვილობა მ. ჭავჭავიშვილის „ტყის კაცის“ მიხედვით“, ლია წერეთლის „გრაალის რაინდის ფიცვერცხლი და დავითფრუელი“ – მთელთა ტრადიცილაში ცნობილ „ფიცვერცხლის ჭამის“ ქართული რაინდობის რიტუალის შესახებ გამსახურდას „დავით აღმაშენებელში“, ადა ნემსაძის ოთარ ჭილაძის „ყოველმან ჩემმან მპოვნელმან“, თვითიდენტიფიკაციის კრიზისის შესახ-

ებ, ნანა კუციას „ყოფიერების მოდელი გოდერძი ჩოხელის რომანში“, ნათია ნოზაძის „გურამ დოჩანაშვილის სამყაროს ტრიადა“, შარლოტა კვანტალიანის „შენ სხვა ტკივილი ხარ“ შოთა ნიშინიანის ლექსთა კრებულის „სიმღერა საქართველოზე“ შესახებ, ეს რამდენიმეგვერდიანი წერილი ბევრ სათქმელს იტევს პოეტზე, რომელმაც საგანგებოდ შექმნა წიგნი თანავრძნობის, პროტესტის, ალტაცების, სასოწარკვეთის, სიყვარულის გამოშხატველი, ქართველთაგან იავარქმნილი კუთხის მიმართ. დასკვნა მაინც ასეთია – რომ „სიმღერა საქართველოზე“ საქართველოს დარდის გამოშხატველია.

ჟურნალის განყოფილება „ლიტერატურული არქივიდან“ აქვეყნებს გურამ ჭოხონელიძის საარქივო მასალას კომენტარებით – „ერთი შტრიხი გრიგოლ რობაქიძის ბიოგრაფიიდან“, ლილა დარჩიას „ვლასა მგელაძის მოგონებებს“.

2006 წელს გერმანიაში გამოიცა სამეცნიერო ნაშრომების კრებული „ნიკოლოზ ბარათაშვილი – ქართველი რომანტიკოსი პოეტი“, შემდგენლები: ვაგა შურღაია, ლუიჯი მაგაროტო, შანს ქრისტიან გიუნტერი; ჟურნალში დაიბეჭდა მანანა კაკაბაძის ორი წერილი, თამარ ნუცუბიძის ასევე ორი წერილი, ეშვარ კვიციანიშვილის, ირაკლი კენჭოშვილის, იუზა ევგენიძის, ზაზა შათირიშვილის წერილები.

2006 წელს ლიტერატურის ინსტიტუტმა გამოსცა წერილების კრებული „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“, რომელშიც დაიბეჭდა გურამ ბენაშვილის და ზაზა აბზიანიძის ესეისტური წერილები; განყოფილებაში „რეცეფცია“ იბეჭდება ქეთევან ბეზარაშვილის, ქეთევან ელაშვილის, მანანა კვაჭანტირაძის, ეშვარ კვიციანიშვილის, ნესტან სულავას წერილები; „კულტურული პარადიგმები“ წარმოდგენილია ამირან არაბულის, თამარ ლომიძის, მანანა ყიფიანის, თამარ შარაბიძის შრომებით; „კონტექსტი“ – ივლიტა გაჩეჩილაძის, მანანა კაკაბაძის, მაკა კუჭუხიძის, მანანა ნინიძის ნაშრომებით.

2006 წელს „V საერთაშორისო ქართველოლოგიური სიმპოზიუმის მოხსენებათა რეზიუმეებში დაიბეჭდა იუზა ევგენიძის „ვაჟა-ფშაველა ილია ჭავჭავაძის რეცეფციით“ (ინგლისურად).

მანანა კვაჭანტირაძის „ქართული ლიტერატურათმცოდნეობის განვითარების კონცეფცია“ ეხება ქართული ლიტერატურის ისტორიის ხელახალი პერიოდიზაციის პრობლემას. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ პრობლემა უნდა გადაიჭრას ლიტერატურული, ისტორიული, ლინგვისტური, პოლიტიკურ-იდეოლოგიური, კულტუროლოგიური პარამეტრების გათვალისწინებით და არა იზოლირებულად, ერთი რომელიმე მიდგომის ბაზაზე. ასევე, სასურველად არის მიჩნეული იმ პრინციპების გათვალისწინებაც, რითაც დასავლური ლიტმცოდნეობითი სკოლები ხელმძღვანელობენ ანალოგიური პრობლემების გადაჭრისას.

მანანა კვაჭანტირაძის წერილი („კალმასობა“, № 5, 2006) „ლალი ავალიანი – „გიჟი დროს“ მკვლევარი“ მოიცავს ლალი ავალიანის სამეცნიერო, ესეისტური და ლიტერატურულ-პუბლიცისტური წერილების სამი კრებულის შეფასებას. აღნიშნულია, რომ ამ წიგნებში გაშუქებულია ნაკლებად ცნობილი მოვლენები, უცნობი რეცენზიები, გამოხმაურებები, უყურადღებოდ მიტოვებული ფაქტები; განხილულია პოლემიკური წერილები. ამასთან დაკავშირებით, ხაზგასმულია მკვლევრის ტაქტი და პრინციპულობა.

სოსო სიგუას „გალაკტიონი და ტიციანი: დაღუპვის წინათგონობა“ – წარმოსახავს ამ ორი პოეტის ფსიქოლოგიურ პორტრეტს, რაც გამოიხატება იმაში, რომ მათი ნათესაური ნიშან-თვისება გენეტიკურად აღმოჩნდა განსაზღვრული. ეს იყო სიკვდილის კულტი და თვითმკვლელობა, რაც ცენტრალურ ნერვად იქცა მის სიმბოლისტურ ლირიკაში. ლექსის თხზვა, ავტორის აზრით, გალაკტიონისთვის იყო ფსიქოთერაპია, რომელმაც

შორს გადასწია თვითმკვლელობის ზღვარი. განსხვავებით გალაკტიონისგან, ტიციანი არ იყო სიკვდიის პოეტი; მაგრამ არაცნობიერი ფსიქიკის სიღრმიდან უონავდა შიში, გამომზობილი ბავშვობის აპოკალიპსური სურათებით. ორივენი გრძნობდნენ, რომ ბუნებრივი, წყნარი, უსისხლო სიკვდილი არ ეწერათ. ყოველივე ეს ვრცლად და საინტერესო მსჯელობითაა მოცემული აღნიშნულ წერილში.

2006 წელს ჟურნალში „ჩვენი მწერლობა“ დაიბეჭდა ლალი ავალიანის „ბრძნული გულუბრყვილობა“, რომელშიც განხილულია რევაზ ინანიშვილის პროზა, იგივე სტატია (მცირედი განსხვავებით) დაიბეჭდა რევაზ ინანიშვილისადმი მიძღვნილ საიუბილეო კრებულში; ასევე – რევაზ ინანიშვილის „ბრძნული გულუბრყვილობა“ დაიბეჭდა კრებულში „დაგვიანებული რეცეივები – რევაზ ინანიშვილი – 80“ (შეადგინა ჯუმბერ თითმერია).

ლალი ავალიანის წერილი „ცისფერყანწელები“ დაიბეჭდა ალმანახ „მწიგნობარში“. ნაშრომში ფართოდ არის განხილული ქართულ სიმბოლიზმთან დაკავშირებული საკითხები: ცისფერყანწელთა დასავლური ორიენტაცია, როგორც საშუალება მშობლიური ლიტერატურის ჩამორჩენის დასაძლევად, „ცისფერი ორდენის“ ეკლექტურობა ამ ჩგუფის, როგორც ლიტერატურული სკოლის, სისუსტის მომასწავებელი და მეორე მხრივ კი, ქართული პოეზიის ნოვაციზსათვის გასაქანის მიმცემი... ნაშრომი სრულ წარმოდგენას იძლევა ცისფერყანწელთა შესახებ მათი აღმავლობის პერიოდიდან – დასასრულამდე. საუბარია იმ წინააღმდეგობებზე, კრიტიკულ მიდგომებზე, რომელიც მათ განიცადეს.

ინვა მილორაძეას „ზმანებისა და ცხადის ურთიერთობის გამოსახვის თავისებურებები ვასილ ბარნოვის ზოთბრობებში“ დაიბეჭდა კრებულში „კლასიკური და თანამედროვე ქართული მწერლობა“, 2006, № 11.

წერილში განხილულია მოდერნის ტუ-
ლი აზროვნებისათვის უმნიშვნელოვანე-
სი საკითხი – ზმანებისა და ცხადის ურთ-
იერთიმართება და ურთიერთგავლენა,
რომ მოდერნისტული მხატვრული სამყა-
რო მულტივად მერყეობს ცხადისა და
ზმანების წყალგამყოფ ხაზზე, რაც გავ-
ლენას ახდენს ტექსტის სტრუქტურაზე,
სახეობრივ სისტემაზე, სხვადასხვა
პლანებისა და შრეების ურთიერთობაზე.
ამ თვალსაზრისითაა განხილული ვ. ბარ-
ნოვის ის მოთხრობები, რომლებშიც გად-
ამწყვეტი მნიშვნელობა ზმანებისა და
ცხადის ურთიერთობას ენიჭება და გავ-
ლენას ახდენს მხატვრული ქსოვილზე.

„მარადიული სიცოცხლე“, „მწი-
გნობარი“, 2006. წერილი ეძღვნება ზაირა
არსენიშვილის ძალიან საინტერესო რო-
მანს „ვაჰ, სოფელო...“, რომელშიც ასახ-
ულია XX-ის 30-იანი წლების ტრაგიკუ-
ლი მოვლენები. რომანი გაანალიზებუ-
ლია მრავალი ასპექტის თვალსაზრისით.
ი. მილორაჯა განსაკუთრებულ ყურა-
დღებას უთმობს მხატვრულ დროსა და
სივრცეს, ხასიათის სისტემებს, სახეო-
ბრივ სტრუქტურებს.

ლადო მინაშვილის ლიტერატურული
პორტრეტი „ტაბიძეთა ბრწყინვალე
შტოს ღირსეული შთამომავალი“ დაიბე-
ჭდა წიგნში: თემურ ჯაგოდნიშვილი, „ნო-
დარ ტაბიძე“, რედაქტორი ლ. მინაშ-
ვილი, 2006.

გაზეთ „თბილისში“ დაიბეჭდა ლევან
ბრეგაძის „გალაკტიონოლოგიის დიდი
შენაძენი“ (ნოდარ ტაბიძის წიგნზე
„გალაკტიონი“), ემზარ კვიციანიშვილის
რეცენზია ვანო ამირხანაშვილის „ანთო-
ლოგიაზე“ (ლ. ს.).

მანანა შამილიშვილის „ესეიზმების
ტენდენცია თანამედროვე რეპორტაჟში“
დაიბეჭდა კრებულში „ჟურნალისტური
ძიებანი“ (პროფ. ნ. ტაბიძის რედაქციით),
ტ. მე-9, 2006; ნაშრომის ძირითადი
ამოცანაა თანამედროვე ქართულ რეპორ-
ტაჟში ესეს უანრული მახასიათებლების
გამოყენების თავისებურებათა კვლევა;
2006 წლის ვაზ. „კალმასობის“ მე-2 ნო-

მერში დაიბეჭდა მახანა შამილიშვილის
პუბლიცისტური თარგმანი – „ღმერთს
ჩემი სჯერა“; მისივე რეცენზია ერთვის
დ. კარანაძის წიგნს „ველიკო ბრიტანუ-
ლი“ ფენომენი ქართულ პერიოდიკაში“
(თბ., გამომცემლობა „სიესტა“, 2006).

2006 წელს „კრიტიკიუმის“ მე-15 ნო-
მერში დაიბეჭდა სამი წერილი რუბრი-
კით – „ჟურნალისტიკა“: დარეჯან ფხო-
ველიშვილის „ჟურნალი „სხივი“ (1909-
1910)“, რუსუდან ვაშაქიძის „ალიონი“ და
ერთოვნული დამოუკიდებლობის იდეა“,
ნათია ნაჭყეაძის „აფხაზეთის კოლონი-
ზაცია“.

2006 წელს კრებულში „ბუნებრივ ენა-
თა დამუშავება და კომპიუტერული ტე-
ქნოლოგიები“ (№ 4) დაიბეჭდა თამარ
ციციშვილის ორი წერილი ირინე მოდე-
ბაძის თანავტორობით. პირველი წერ-
ილი „ელექტრონული სამეცნიერო
რეფერირებული ჟურნალის ფორმის სა-
კითხისათვის“ ეხება იმას, რომ ინტერნე-
ტის განვითარებამ დღის წესრიგში დააყ-
ენა სამეცნიერო-საინფორმაციო ელექ-
ტრონული გამოცემების შექმნის საკ-
ითხი. აუცილებელი შეიქნა სრულიად
ახალი, განსხვავებული ტიპის მოდელის
შემუშავება. აქამდე ქართულენოვან ინ-
ტერნეტ-სივრცეში ორი არსებული ტი-
პის ელექტრონული ინვარიანტი ფიქ-
სირდებოდა. აუცილებელი შეიქნა ახა-
ლი ტიპის მოდელის შექმნა არსებითად.
სწორედ ამ პრობლემატიკაზეა მსჯელო-
ბა მოცემულ ნაშრომში.

მეორე ნაშრომი „ქართული მეცნიერე-
ბის საგანძური“ (ელექტრონული ბიბ-
ლიოთეკა) ეხება ელექტრონული ბიბ-
ლიოთეკების შექმნის პრობლემას, მის
განთავსებას ქართულენოვან ინტერნეტ-
სივრცეში და მათი ერთიანი ცენტრალი-
ზებულ ქსელის შექმნას.

2006 წელს დალილა ბედიანიძეს და-
ბეჭდილი აქვს რამდენიმე რეცენზია
ახალ წიგნებზე: თ. ფხაკაძის რომანზე
„შორი მე“, ბ. ზვედელიძის და მაკა
მიქელაძის რომანზე, ელა გოჩიაშვილის
წიგნზე „შაბიამანი“, გ. ჭელიძის წიგნ-

ბზე, მ. ჩიტიშვილის ლექსების კრებულზე, ბათუ დანელიას პოეზიაზე და სხვ.

2006 წელს მაია ჭალიაშვილმა გამოსცა ორი წიგნი: – „ქართული მოდერნისტული რომანი“, რომელშიც გამოკვლეულია მოდერნიზმის არსი, ქართული მოდერნისტული რომანის თავისებურებანი, გამოკვეთილია ის ტენდენციები, რომელიც ახასიათებდა ქართულ სინამდვილეში გამოვლენილ მოდერნიზმს. ქართული მოდერნისტული რომანი განხილულია ევროპული მოდერნიზმის კონტექსტში და მასზე ყურადღება გამახვილებულია, როგორც ესთეტიკურ ფენომენზე; გამოკვეთილია, თუ როგორ ყალიბდებოდა მოდერნიზმის ესთეტიკის პრინციპები ქართულ ლიტერატურულ სინამდვილეში. ნაშრომში გაანალიზებულია მითოსური სახეების მხატვრული ინტერპრეტაციის პრინციპები, რეალობის მეტამორფოზები... წარმოჩენილია, თუ როგორ ხდება ჩაღრმავება, ერთი მხრივ, ერის სულში (გრივალ რობაქიძისეული კარდუს ძიება), მეორე მხრივ, კაცობრიობის მეხსიერებაში... გამოკვეთილია რომანში თამაშის ასპექტები, ჩანაცვლება-შენიღბვის ხეობები, ყურადღება გამახვილებულია დროის მეტაფიზიკაზე, „მე“-ს დრო-სივრცეში ცვლადობაზე.

II წიგნში – „სიცოცხლის საიდუმლო“ (ლიტერატურული წერილები), თავმოყრილია წერილები კლასიკურ და თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაზე. აქ არის წერილები ილიას შემოქმედებაზე, ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზიის ძირითად ასპექტებზე, ვაჟას ალუდა ქეთელაურზე, ვალაკტიონის შემოქმედებაზე, ნიკო ლორთქიფანიძეზე, ოთარ ჭილაძეზე, ოთარ ჩხეიძეზე, ანა კალანდაძეზე და სხვებზე. ასევე უცხოელ მწერლებზე (რილკე, კაფკა, ჰერმან ჰესე და სხვები).

2006 წელს გამოიცა ცისანა გენძეხაძის წიგნი „მამულის თავისუფლებაზე მეოცნებენი“ (XX საუკუნის 60-იანელთა აზ-

ლი ლირიკული პოემა), რომელშიც საუბარია იმის შესახებ, რომ XX საუკუნის ქართველი 60-იანელებისათვის, რომლებიც განაზღვრულ პოემას აყალიბებდნენ, სათქმელის ქმედითუნარიანობის გარანტს, უპირატესად, წარმოადგენდა მითი, ზღაპარი, ლეგენდა, ზმანებანი, რომლებიც მათ საშუალებას აძლევდა, შეენიღბათ მამულის მომავალზე ფიქრი. წიგნში განხილულია ო. ჭილაძის, ჯ. ჩარკვიანის, ტ. ჭანტურიას, გ. გიგეჭორის, ე. კვიციანიშვილისა და ვ. ჭავჭავაძის პოემები.

2006 წელს გამოიცა ამირან არაბულის მონოგრაფია „სამგლოვიარო პოეზია“, მისივე ვრცელი წინასიტყვა უძღვის ვაჟა ხორნაულის ლექსების კრებულს „ყვავილები ღმერთის უბეში“. სადაც პირუთენელი და დამსახურებული შეფასება ეძლევა პოეტის უაღრესად გულწრფელ ლირიკას, ხალხური სისადავითა და პოეტური ამაღლებულობით აღბეჭდილს.

საგანგებოდ აღსანიშნავია „ქართული ტექსტოლოგიის“ გამოცემა, 2006, ლიტერატურის ინსტიტუტი, კრებული-სახელმძღვანელო ეძღვნება ქართული მეცნიერული ტექსტოლოგიის შექმნის 50 წლისთავს. რედაქტორები: ბ-ნი ზურაბ ჭუმბურიძე და ქ-ნი რუსუდან კუსრაშვილი.

წიგნში შესულია ჭული გაბოძისა, რუსუდან კუსრაშვილის, ლამარა გვარამაძის, მარიამ ნინიძის, ეთერ შარაშენიძის, ნოდარ კილანავას, ლამარა მეგრელიშვილის, ლუბა მეფარიშვილის, ლამარა შავგულიძის, ლეილა სანაძის, იზა დობოტაშვილის, ნორა კოტინოვის, ლევან ჭრელაშვილის, თემურ ჩავლეიშვილის შრომები.

2006 წელს გამოიცა ზაზა აბზიანიძისა და ქეთევან ელაშვილის მიერ შედგენილი „სიმბოლოთა ილუსტრირებული ენციკლოპედია“ (გამომცემლობა „ბაკმი“).

გამოიცა მანანა ყიფიანის „ლიტერატურული წერილები“, რომელშიც

საუბარია როგორც XIX, ასევე XX საუკუნის რამდენიმე მწერლის შესახებ (ა. ჭავჭავაძე, ნ. ბარათაშვილი, ილიას „განდევილი“, ვაჟა, ს. ჩიქოვანი, მ. ჭავჭავაძე და სხვ. წიგნის რედაქტორი ვიორჯი აბაშიძე).

XIX ს-ის მწერლობის პრობლემას ეხება საბა-ფიროზ მეტრეველის „აკაკი წერეთლის ქრისტიანული მრწამსისათვის პუბლიცისტური მემკვიდრეობის მიხედვით“, დაბეჭდილი „ჭუმბანიტარული ფაკულტეტის ახალგაზრდა მეცნიერ-ფილოლოგთა შრომებში“, X, 2006. ნაშრომში გამოვლენილია ა. წერეთლის ლიტერატურული ცნობიერების მრავალეფექტი, მისი რელიგიური მრწამსი. მეცნიერის აზრით, აკაკის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი აზროვნება ქრისტიანულ იდეოლოგიას ეფუძნებოდა და მართლმადიდებლური აღმსარებლობით იყო ნასაზრდოები.

2006 წელს გამოიცა გურამ შარაძის წიგნები (გაგრძელება ავტორის მრავალტომეულისა ილია, აკაკი, ვაჟა, იაკობი) აკაკი წერეთლის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ. I ტომი – აკაკის ცხოვრება, მოღვაწეობა, შემოქმედება (1840-1866); II ტომი – აკაკის ცხოვრება, შემოქმედება (1867-1915); გამოკვლევის ტექსტს თან ახლავს საქართველოსა და საზღვარგარეთის სიძველეთსაცავებში ავტორის მიერ მოძიებული ფოტოდოკუმენტთა მდიდარი კორპუსი, რომელიც პირველად არის თავმოყრილი და განალიზებული გენიალური პოეტის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესაბამისი პერიოდების დასასურათებლად, რაც დღემდე არ ყოფილა აკაკისმცოდ-

ნობაში.

ზაზა გოგეას ლიტერატურულ ნაკრევში „საუკუნეთა გზაგასაყარზე“ (2006 წ.) თავმოყრილია ავტორის როგორც ადრინდელი, ასევე ბოლო დროის წერილები: „კრიტიკოსი და ლიტერატურის პრობლემები“, „ნაცნობი და უცნობი ვალაკტიონი“, „ქართული ლიტერატურული ესეი“, „დიდი ქარიშხლის წინ (ქართული პროზა XX საუკუნის ოთხმოციანი წლებში)“ და სხვ. 80-იანი წლების პროზაზე მსჯელობისას თითოეული თაობის როლი წარმოდგენილია დინამიკაში, ლიტერატურული ცხოვრების მთლიანი კონტექსტის გათვალისწინებით. აქ ვხვდებით როგორც უფროსი (ო. ჭილაძის, თ. ჩხეიძის, ა. სულაკაურის, თ. ბიბილურის, გ. გეგეშიძის, გ. დოჩანაშვილის, რ. ინანიშვილის), ასევე მომდევნო თაობის (გ. ჭარხაძის, გ. ჩოხელის, გ. ლომაძის, მ. ჭოხაძის, ნ. გელაშვილის, ზ. სამადაშვილის, მ. ალექსიძის, გ. თოფურაძის, თ. ჩალაურის, მ. აბაშიძის, კ. ჭანდიერის) სახელებს.

2006 წელს გამოვიდა წიგნი „XX საუკუნის ქართული ლირიკის ისტორიიდან“ (ზ. ცხადაია). 30-40-იანი წლების ქართული ლირიკა განხილულია ეპოქისეული რეციტიციების, ორმაგი სტანდარტების ფონზე, როცა ქართულმა პოეზიამ მაინც შეძლო გადაარჩენა (პოეზია წარმოდგენილია გალაკტიონიდან – თანამედროვეთა სახით).

70-80-იანი წლები ანუ „ქართული ლექსის განახლებისათვის“ ეხება ვერლიბრის საკითხს. აქ საუბარია იმ წლებში მოღვაწე რამდენიმე პოეტის შემოქმედებაზე იმავე დროის არეალში.

ენათა სულიერი ყოფიარებისათვის

(ინტერტექსტუალური გააზრებანი: ზერნორიზე ხრაბრის „ასოთათვის“ და იოანე-ზოსიმეს „ქებას და დიდებას ქართულისა ენისაჲ“)

ქართული ენა „ახალმა ნინომ მოაქცია და ჰელენე დედოფალმაო“, – წერდა იოანე-ზოსიმე (X ს.). ეს აზრი დღეს შეიძლება მეტაფორულად გვეჩვენოს, მაგრამ იოანე-ზოსიმე ამას პირდაპირი მნიშვნელობით ამბობს ისევე, როგორც ამბობდნენ ხოლმე „მოქცევაჲ ქართლისაიო“. ერთიანობაში გაიაზრებოდა „ერნი და ენანი“ (გამოცხადება, 14,7). ენაც, სულიერი აზრით, ერს გულისხმობდა. „ენა სულია ერისაო“, – ეს აზრი ფუნდამენტურ პრინციპად შედის ვ. პუშბოლტის ლინგვისტურ კულტუროლოგიაში.

დიმიტრი უზნაძემ განავითარა ენის შინა-ფორმის პრობლემა, განსაკუთრებით „განწყობის თეორიის“ საფუძველზე. ენის შინა-ფორმა ენობრივი მსოფლხედვის საფუძველია და საფუძველია ეროვნული „განწყობისა“ („შხაობისა“).

იმას, რასაც „ეროვნულ განწყობას“ ვუწოდებთ, ლ. გუმბლიოვთან ეხმიანება „პასიონარობის“ ცნება. „პასიონარობა“ გულისხმობს სწორედ ეროვნულ „განწყობას“. ეს ალბათ უკავშირდება კ. იუნგის „არაცნობიერის“ ცნებასაც და განესხვავება ფროიდის არაცნობიერს, ლიბიდოს სუბლიმაციის გაგებას. ლ. გუმბლიოვი ემყარება ვ. ვერნადსკისა და ტეიარ დე შარდენის მოძღვრებას ბიოსფეროსა და ნიოსფეროზე და იქნებ მ. პიოდგერის თვალსაზრისსაც, რომ „ენა სავა-

ნეაო ყოფიერებისა“. ე.ი. ყოფიერება სულიერადაა ენაში და არა უბრალოდ „ფიზიკურად“.

ეს ყველაფერი მიდის ენის სულიერების კონცეფციამდე.

ვ. ვერნადსკის პრინციპი, რომ „ცნობიერება კოსმიური მოვლენააო“, ე.ი. ცნობიერება სწვდებო კოსმიურ რეალობას, ვლინდება არა მარტო რელიგიურ ან თუნდაც, მითოსურ სფეროებში, არამედ ხაერთოდ ამა თუ იმ პოეტურ ტექსტშიაც კი. კოსმიურ ძალთა პოეტური შეგრძნება ხშირად განიმარტება-ხოლმე, ვითარცა მეტაფორა ან ჰიპერბოლა, ახლა კიდევ „ნიშულაკი“ და მისთანანი, ე.ი. როგორც პირობითი რამ, „ხერხი“ (მეტი რომ არა ვთქვათ, ერთგვარად აბსურდია ამ „ტერმინის“ – „ხერხის“ შემოტანა, მგონი, რუსული „ოპოიაზიდან“: შკლოვსკიდან, ტინიანოვიდან და სხვათაგან), რაც ალბათ ცუდი კალკია რუსული „სპოსობისა“. არადა, როგორია: ვაჟა ამა და ამ პოეტურ „ხერხს“ იყენებდნენ (ვინც იყენებს „ხერხს“, იგი უბრალოდ „მოხერხებულია“ და არა შემოქმედი). ამით იგნორირებული ინტუიციური წვდომით აღმოცენებული ჭეშმარიტი განცდა. არადა, რატომ ვერ უნდა ვაღიაროთ, რომ ჩვენ შეიძლება არ ძალგვიძს მივსწვდეთ იმ სულიერ სიმაღლეს, რასაც მისწვდება გალაკტიონისებრი „მაღალი და მაღლით მხედი“ ცნობიერება, როგორც ეს „ლურჯა ცხე-

ნებშია“, ანდა, თუნდაც ამ ლექსში:

„ზამთრის დღეები
 მოდის მწარე ეგ ზერსისებად.
 მე რამ ახალი
 მათი ხილვით არ მეღირსება.
 მოდის სიცივე
 და თარეში სულის ბოროტის,
 დიდი სიცივე,
 კოსმოური სიცივე მოდის“.

რასაც ვერ სწვდება ჩვეულებრივი ცნობიერება, მას სწვდება პოეტი, მისი „სიტყვა“ (სიტყვა-ლოგოსი, სულიერი სიტყვა), მისი „ენა“ (ენა-ლოგოსი, სულიერი ენა-აზრი). აქ ორგვარი განცდაა, განცდა „ზამთრის დღეებისა“ და „კოსმოური სიცივისა“. აქვე ორი მეტაფორაა ყოფითი დღეების გამჭოლი სულიერი „ზამთარი“ და კოსმოური ანუ ყოვლისშემოქცველი სიცივე. ასე გადადის ყოფითი სიტყვა „სიცივე“ სულიერებაში. პოეზიაში ხდება ყოფითი ენის „მოქცევა“ სულიერებაში. პოეტური მოქცევა ენისა არაა ერთჯერადი რამ, ესაა პროცესი, მარადიული პროცესი. და ეგვევა სიცოცხლე ენისა. ცხადია, ამასთანავე არის მნიშვნელოვანი პარადიგმური პროცესიც მეცნიერებისა და ტექნიკის ენის განვითარებისა, რომელსაც თავისი გზა და კანონზომიერებანი ახლავს. მაგრამ თუნდაც ზოგადი აზრით გავიხსენოთ მ. ჰაიდეგერის სურვილი, რომ ფილოსოფიური ენა მიეწვრათვოდეს თავისუფალი სიტყვანმარებისკენ.

რადგან თითქმის ყოველივე უკავშირდება ენის სულიერი ყოფიერების კონცეფციას იოანე-ზოსიმეს ნაწარმოებში – „ქება და დიდებაჲ ქართულისა ენისაჲ“, შეიძლება მოვიხმოთ პ. ფლორენსკის თვალსაზრისიც პნევმატოფეროს (თუ პნევმატოფეროს) შესახებ. მისი შეხედულებით, ბიოსფეროსა და ნოსოფეროზე მიღმა არსებობს პნევმატოფერო, სულით შესაცნობი რამ. მას მიემატება ხელოვნება. ეს არაა მისტიკური სფერო, მისტიკური სფერო ამის მიღმა.

აქვე გასათვალისწინებელია მ. ფუკოს წიგნიც – „საგნებსა და სიტყვებს შორის“, რომელიც ამ ოკედიხუმეტი წლის წინათ გაგვაცნო გასტონ ბუანიჩემ (ახლა ეს წიგნი ქართულადაცაა თარგმნილი). მ. ფუკო ყურადღებას აქცევს იმ ტენდენციებს, როცა სიტყვები რეალობას და უსაგნო ილუზიებს ქმნიან. „პოსტმოდერნიზმის ენციკლოპედიაში“ (2001 წ.) ჩამოთვლილია „ენის“ ნიშნები, მაგრამ მათ შორის არაა შეტანილი „პოეტური ენა“, თუნდაც როგორც პოეტეცია ენისა, თუმცა ცალკე ბუდეშია „ხელოვნების ენა“. გათვალისწინებულია პატრისტიკის წარმომადგენელია მოსაზრებანი (მახილ დიდი და სხვა). უფრო საყურადღებოა ჟ. დერიდას – „ზოგიერთი რამ გრამატოლოგიაზე“ თვით ნეგატიური თვალსაზრისითაც-კი. მიუბრუნდებით ენის „მოქცევას“.

წმ. ნინოსა და, ცხადია, მირიან მეფის, ძალისხმევით დაფუძნდა სვეტიცხოველი (სიმბოლო ღვთაებრივი სულისა) და აიგო მისი სახელობის ტაძარი, ხალხი მოინათლა, ჯერები აღიმართა, საერთო-საქვეყნო ეკლესიური ქრისტიანობა დამყარდა. მაგრამ ადამიანთა საბოლოო გაქრისტიანება ხორციელდება მაშინ, როცა ქრისტიანულად მოქცევა ქართული ენა, ე.ი. ერის ცნობიერება, მისი სული.

იოანე-ზოსიმეს სწამს, რომ ესქატოლოგიურ მომავალში მაუწყებლად იქნებაო ქართული ენა. თუმცა იქნებიაო სხვა ენებიც, რამდენადაც აეტორი ახსენებს „სხვათა ენათა“ (მარტო ქართული ენა იქნებაო, საშწუხაროდ, ასეთი შეხედულება აისახა ჩვენს ნაშრომშიაც).

იოანე-ზოსიმე ქართული ენის რაობას განიხილავს ზეცნებითი აზროვნების ფორმით, მაგრამ ამას მაინც ახლავს ზოგიერთი ასპექტი, რომლებიც, თუნდაც, მიახლოებით, ცნებით სიბრძნეზე შეიძლება მოვიაზროთ: ა) „ენა“ შეიძლება გულისხმობდეს „ენა-აზროვნებას“, ბ) „ენა“ არის ერის სული (ამ სიტყვის ფილოსოფიურიც და ხალვისმეტყველი მნიშვნელობითაც); გ) ქრისტიანობაზე მოქცევის

უმაღლესი გამოხატულებაა მოქცევა ენისა.

ენა ადამიანთან ყველაზე ახლომდგომი და მისი მარადი თანმხლებია; არადა ასეთი ახლომდგომი რამ ყველაზე უფრო შეუცნობელია, მიუხედავად იმისა, რომ ამდენი თეორია თუ სახისმეტყველებითი წარმოდგენა მიემართებოდა მას. ენა პოტენციაა. ენაში არის არა მხოლოდ ის, რაც უკვე გამოვლენილია, არამედ ისიც, რაც უნდა გამოვლინდეს. ამ აზრითაა ენა პოტენცია. ამავე აზრით, ქართული ენის შინაარსი მეტია, ვიდრე თვით „ვეფხისტყაოსანი“, „მერანი“, „გველის მგამელი“, თუნდაც მთელი პოეზია ვალაკტიონისა, რომელიც ამბობდა: „სიტყვა?! – სხვა არის ფიქრი ამაზე, დოგოხი, აზრი მისი რაც არისო“. აქ იგულისხმება, რომ ყოველი სიტყვა სჭარბობს საგანს. ეროვნულ სახისმეტყველებაში არც რამ ყოფილა და არც რამ იქნება, რაც არ არის ენაში. ამიტომაც, რომ ენა ყოველთვის მიმართულია მომავლისაკენ და თან მასთან აერთიანებს წარსულსაც და აწყოსაც. ალბათ, ამიტომაცაა პროეცირებული მომავალზე, თვით იდუმალებით აღვსილ და შეუცნობელ ესპატოლოგიურ მომავალზე იოანე-ზოსიმეს „ქართული ენის ქებაში“.

II

დღემდე წარმოჩენილ ნებისმიერ სხვა ნაწარმოებთან მეტად (იქნება ეს დასავლეთ-ევროპული, ბერძნული, სირიული, სომხური თუ სლავური). ყველაზე მეტად, იოანე-ზოსიმეს „ქებას“ შეიძლება შევედაროთ ბულგარელი მწერლის ჩერნორიზეც ხრაბრის (X ს.) თხზულება „ასოთათვის“, რომელიც სლავური დამწერლობის წარმოშობას ეხება.

ამ ნაწარმოებიდან შეიძლება გამოიყოს ასეთი საკითხები:

1. ენისა და ანბანის შესაბამისობანი;
2. კონსტანტინე-კირილეს ღვთივმოძალდებული ღვაწლი სლავური ანბანის შესაქმნელად;
3. სლავური ანბანის შექმნა ბერძნულის მიხედვით;
4. ანბანისა და სიბრძნის სწავლება;
5. დაპირისპირება

ე.წ. „ტრილინგვისტიკისადმი“ (ანუ თეორიისადმი სამი წმინდა ენის შესახებ, რომლებზედაც დაშვებული იყო მწერლობა: ებრაული, ბერძნული და ლათინური); 6. ხალხთა ეთნოფსიქოლოგიური მიდრეკილებანი; 7. ბერძნულ და სლავურ ანბანთა და მწერლობათა განვითარება; 8. ბიბლიის ბერძნულად 70 მთარგმნელის ტექსტი (სეპტუაგინტა) და სლავური თარგმანი; 9. სლავებმა იციან კონსტანტინე-კირილესა და მეოთდეს ღვაწლი. 10. ამ ღვაწლის მალაღსულიერება (История на българската литература, I. Старобългарската литература. София, 1963, 141-153 (Черноризец Храбър). რ. სირაძე, ქრისტიანული კულტურა და ქართული მწერლობა, 1992, 60-70).

ძველებულგარულიდან შესრულებული ქვემოთ თარგმანით საშუალება იქმნება იოანე-ზოსიმესა და ჩერნორიზეც ხრაბრის ნაწარმოებთა ინტერტექსტუალური გააზრებისა.

III

ჩერნორიზეც ხრაბრი
(X ს.) — „ასოთათვის“

თავდაპირველად სლავებს არ ჰქონდათ წიგნები და წარმართობისას კითხულობდნენ და გულისხმასკოფდნენ ხაზებისა და ამონაჭრების საშუალებით.

მოქცევის შემდეგ იძულებულნი გახდნენ სლავური სიტყვები რომაული და ბერძნული ასოებით ეწერათ უთავბოლოდ. არადა, რაინაირად შეიძლება კარგად დაიწეროს ბერძნული ასოებით ნ-ზ ან животь ან зшо, ან церковь, ან чашание, ანда широта, ან ядъ, ანда ждоу, ან языкъ და სხვანი მათდავარნი?! აი, ასე იყო მრავალი წლის განმავლობაში.

შემდგომ ამისა, კაცობოყვარე ღმერთი, რომელიც ყოველივეს განაგებს და კაცთა მოდგმას არ ტოვებს თვინიერ გონიერებისა, არამედ ყველას აზიარებს გონიერებასა და ხსნას, სათხო ეყო კაცთა მოდგმას და მას მოუვლინა წმინდა კონსტანტინე ფილოსოფოსი, კირილედ

წოდებული, კაცი მართალი და ჭეშმარიტებისმოყვარე; და მან (სლავებს) შეუქმნა 38 ასო: ჯერ ერთი, ბერძნულ ასოთა კვალობაზე და თანაც, სლავური ენის შესაბამისად, თავდაპირველად დაიწყო ბერძნულის მიხედვით; ისინი ასე წარმოთქვამენ - „აღფა“, ეს კი - „აზ“. „ა“-თი იწყება ორივე ანბანი, და როგორც ბერძნებმა თავიანთი ანბანი ებრაულის მიხედვით შეადგინეს, ასევე მანაც - ბერძნულისდაკვალად (შექმნა). ებრაელთა პირველი ასოა „აღლეფი“, რაც ნიშნავს „განისწავლას“. სასწავლებელში მიყვანილ ყრმას იმთავითვე ეტყვიან - „განისწავლუნითო“ და ესაა „აღლეფი“. და ბერძნებიც მსგავსად ამისა წარმოთქვამენ „აღფას“. და ეს ებრაული გამოთქმა ისე გამოიყენება ბერძნულში, რომ ეტყვიან ყრმას „აღფას“ და ეს ბერძნულად ნიშნავს „ეძიებდეთ“, ნაცვლად - „ეძიებდეთ სიბრძნეს“. მსგავსად ამისა წმ. კირილემაც შექმნა ასო „აჰ“, მაგრამ ვითარცა პირველი ასო და ხლაეთა მოდემისადმი ღვთისაგან მინიჭებული, რათა აღაღონ პირი სხვათა წინაშე მათ, რომლებიც ანბანით სიბრძნეს ასწავლიან; „აჰ“-ს წარმოთქვამენ ფართოდ ვადებული პირით, ხოლო სხვა ბევრები წარმოითქმის მცირედ გახსნილი ტუნებით.

ასეთია სლავური ასო-ბევრები და ასე უნდა დაიწეროს და წარმოითქვას ისინი: ა, ბ, ვ, რ.

ხოციერთნი ამბობენ: „რისთვის შეიქმნა 38 ასო, როცა შეიძლებოდა ნაკლებითაც ეწერათ, როგორც რომ ბერძნები წერენ 24 ასოთი“. მაგრამ მათ არ უწყვიან, რამდენით წერენ ბერძნები. მართლაცდა, მათ 24 ასო აქვთ, მაგრამ ეს არ ჰყოფნის იმათ წიგნებს. და ამიტომაც დაუმატეს 11 ორხმოვნიანი და სამიცი - რიცხვებისათვის: 6, 90, 900. და ამნაირად მიიღეს 38. ამისდაკვალად და ამავე გზით წმ. კირილემ შექმნა 38 ასო.

ხოციანი აგრეთვე იტყვიან, რისთვის არსებობს სლავური წიგნებით, ისინი არც ღმერთის შექმნილია და არც ანგელოზებისა, არც პირველადნი არიანო, ვითარცა

ებრაული, რომაული და ბერძნული, რომლებიც იმთავითვე არსებულან და შეწყუნარებული არიან ღვთისაგანო.

სხვები კიდევ იმას ფიქრობენ, რომ ღმერთს არ შეუქმნია ანბანიო. არ უწყვიან წყევლთ, თუ რას იტყვიან, ან რას ფიქრობენ, როცა ღვთის განგებად მიიჩნევენ, რომ წიგნები იწერებოდეს სამ ენაზე, როგორც სახარებაში წერიაო: იყო დაფა, დაწერილი ენითა ებრაულითა, რომაულითა და ელინურითა.

სლავური კი აქ არ იყო, ამიტომაც სლავური წიგნები არ არიან ღვთისმცერნიო.

ამაზე რაღა უნდა ითქვას, ანდა რაღა ეთქმის ამნაირ უგუნურებს?! მაგრამ მაინც ვუპასუხებთ, რამეთუ გვისწავლია საღვთო წიგნთაგან, რომ ყოველივე განიწყება ღვთის მიერ და არა სხვა ვინმესაგან. ღმერთს სულ პირველად არ შეუქმნია არც ებრაული, არც ელინური, არამედ - სირიული, რომელზედაც ადამი უბნობდა; და ადამიდან წარღვნამდე, ხოლო წარღვნიდან, ვიდრე ბაბილონის გოდოლის შენებამდე, როცა ღმერთმა გაჰყო ენები, ვითარცა წერია: „განიყო ენანი“. და როგორც დანაწილდა ენები, ასევე თვისებანი და ჩვეულებანი, წესნი და რჯულნი და ხელოვნებანი ხალხთა მიხედვით; ეგვიპტელებს წილხვდათ გეომეტრია, სპარსელებს, ქალდეველებს და ასირიელთ ვარსკვლავთმრიცხველობა, მკითხაობა და ცრუეკიმობა, მაგიურობა და ყველა კაცობრივი მაცდურებანი, ხოლო ებრაელებს - წმინდა წიგნები, რომლებშიც წერია, რომ ღმერთმა შექმნათ ცა და მიწა და ყოველივე, თანმიმდევრობით, - ვითარცა წერია, ელინებს კი მინიჭა გრამატიკა, რიტორიკა და ფილოსოფია.

ხოლო მანამდე ელინებს არ ჰქონიათ ასოები საკუთარი ენისთვის და თავის სათქმელს წერდნენ ფინიკიური ასოებით. ასე იყო მრავალი წლის მანძილზე. შემდეგ, როცა პალამიდე გამოჩნდა, დაიწყო აღფადან და ვიტადან და შეუქმნა ელინებს მხოლოდ 16 ასო. კადმოს მილთულმა მათ კიდევ 3 ასო მიუმატა. ამ

19 ასოთი წერდნენ დიდხანს. შემდეგ სიმონიდემ მოიგონა და დაამატა 2 ასო, მწერალმა ეპიქაროსმა მოიგონა 3 ასო. ასე მივიღეთ 24. მრავალი წლის შემდეგ დიონისე გრამატიკოსმა შემოიღო 6 ორხმოეანი, შემდეგ კიდევ სხვა - 5 და სხვაც - 3 რიცხვებისათვის. და ამხაირად მრავალი წლის განმავლობაში ძლივს-ძლივობით შეკრიბეს 38 ასო. შემდგომ, როცა კვლავ განვლო მრავალმა წელმა, ლეთის ნებით გამოჩნდა 70 კაცი, რათა ებრაულიდან ბერძნულად ეთარგმნათ. ხოლო სლავური წიგნები თარგმნა მხოლოდ წმ. კონსტანტინემ, კირილედ წოდებულმა; თარგმნა კიდევაც და ანბანიც შეადგინა მცირეთლენი წლების მანძილზე; იმათ რამდენიმე, 70 კაცმა, თანაც მრავალი წლის მანძილზე შეადგინეს თავიანთი ანბანი, ხოლო თარგმანი - 70-მა. ამიტომაც სლავური ანბანი უფრო წმინდაა და მეტად პატივდებული. რამეთუ იგი წმინდა კაცის შედგენილია, ხოლო ბერძნული წარმართი ელენებისა.

თუ კვლავ ვინმე იტყვის, რომ იგი (სლავური ანბანი) არააო მთლად სრულყოფილი და დღესაც ისევ სრულყოფენო, ასე ვუპასუხებთ: ბერძნული ზუსტად ასევე მრავალგზის სრულყოფილია აკვილისა და სიმასოხისაგან და შემდგომაც მრავალთა მიერ, რამეთუ ვაცვილებით იოლია შემდგომი სრულყოფა, ვიდრე თავდაპირველი შექმნა. თუ რომ ბერძენ მწიგნობართ მიმართავ და კითხავ - „ვინ შეგიქმნათ ანბანი, ანდა ვინ გითარგმნათ წიგნები და რა დროსო“, - იშვიათად თუ მათგან ვინმემ იცოდეს ეს. მაგრამ სლავური წერა-კითხვის მცოდნეს რომ მიმართო და კითხო - „ვინ შეგიქმნათ ანბანი და წიგნები ვინ გითარგმნათო“, - ვუვლამ იცის და პასუხად გეტყვიან: „წმ.

კონსტანტინე ფილოსოფოსმა, კირილედ წოდებულმა, შეგიქმნათ ანბანი და გვითარგმნა წიგნები, მან და მისმა ძმამ მეთოდემო“. ხოლო თუ იკითხავ, „რომელ დროსაო“ - ესეც იციან და გეტყვიან: „ბერძენთა ხელმწიფის მიხეილის, ბულგარელთა გამგებლის ბორისის, მორავთა გამგებლის როსტაეის და ბლატეის გამგებლის კოველის დროსაო, 6363 წელს ქვეყნის შექმნიდანაო“.

სხვა პასუხებიც არსებობს, რომელთა შესახებ სხვა დროს ვიტყვით, ახლა კი ამისი დრო არაა. ასე რომ, ძმანო, სლავებს გონიერება მაინცა ღმერთმა და მას დიდება და პატივი და ხელმწიფება, და თავიანთისცემა აწ და მარადის და უკუნისამდე, ამინ!

ეს თარგმანი შესრულებულია ძველსლავურიდან და გათვალისწინებულია ახალი ბულგარული თარგმანებიც. ჩვენი ზემორე შენიშვნებიც ძირითადად თანამედროვე ბულგარულ სამეცნიერო ნაშრომებს ეყრდნობა. ყოველივე ამას, ცხადია, თავისთავადი მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ, ბუნებრივია, ისინი ჩვენ გვიინტერესებს ქართული ლიტერატურის ისტორიული განვითარების უკეთ გასაგებად. სწორად ძველბულგარულ, ძველრუსულ თუ ძველსომხურ მწერლობათა ქართულთან მსგავსებას ბიზანტიური ლიტერატურის გავლენით ვხსნით. მაგრამ მსგავსება ამ მწერლობათა შორის არაერთგზის შედარდება მაშინაც, როცა ისინი განსხვავდებიან ბიზანტიური ლიტერატურისაგან. ამისი ერთ-ერთი ცხადილივი მაგალითია ორი მნიშვნელოვანი ძეგლი - ბულგარული „ასოთათვის“ და ჩვენი „ქება და დიდება ქართულისა ენისა“.

ნათელა პაჩნაძე, პირობი ჭიჭილიძე

ძრისტიანობა და ენობრივი პოლიტიკა

ერის გაქრისტიანების პრობლემებს ისტორიკოსთა და ფილოლოგთა არაერთი თაობა შეხებია. ინტერესი ამ თემისადმი არც დღეს განელებულა¹. საკითხთა ის წრე, რომელიც მკვლევართა ყურადღების ცენტრშია, მეტად მრავალფეროვანია. დიდი ინტერესით სწავლობენ, მაგალითად, ენის როლს ევანგელიზაციის პროცესში და ცდილობენ, ენის საშუალებით გაიაზრონ გაქრისტიანების ხერხები და ჩასწვდნენ ამ ისტორიული მომენტის შემომქმედთა მენტალობას.

ენის მნიშვნელობაზე ქართველი ერის და ქართული სახელმწიფოსა და ეკლესიის განვითარებაში მიუთითებენ ქართველი მეცნიერებიც². გადაიღვა პირველი ნაბიჯები ენის საფუძველზე შუა საუკუნეების ქართველთა მსოფლმხედველობის შესასწავლად³. ქართველოლოგიურ მეცნიერებებში დაგროვილი უმდიდრესი გამოცდილება და მასალა, მედიევისტიკაში შემუშავებული სხვადასხვა მეთოდები დიდ პერსპექტივებს შლის უძველესი ქართული ბიბლიური და პაგიოგრაფიული ტექსტების ენის ანალიზის გზით ჩვენი შორეული წინაპრების სახელმწიფოებრივი და საეკლესიო პოლიტიკის გასაგებად. მაგრამ ეს მომავლის საქმეა, რომელიც ერთი იდეით გამსჭვალულ მეცნიერთა თანხმობრივ და დაუსარებელ შრომას მოითხოვს. წინამდებარე წერილში შედარებით-ისტორიული მეთოდის გამოყენებითა და რეტროსპექტიული ანალიზის საშუალებით შევეცდებით პასუხი გავცეთ ზოგიერთ კითხვაზე, რომელიც, ერთი შეხედ-

ვით, ეჭვმიუტანლადაც კი შეიძლება ჩათვალოს.

ახე ხედებოდა ათასწლეულის მიწურულს... „ქართლად ფრიადი ქვეყანად აღიარაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა უამი შეიწირვის და ლოცვად ყოველი აღესრულების“⁴ – ახე განსაზღვრეს IX-X სს. სახელმწიფო და საეკლესიო იდეოლოგიებმა ის ქვაკუთხედი, რომელსაც საქართველოს კულტურული და პოლიტიკური ერთიანობა უნდა დაფუძნებოდა.

ენა, „შემკული და კურთხეული სახელითა უფლისათა“⁵, ჰკრავდა ქვეყანას და აყალიბებდა ერს. ამ უაღრესად დიდი მნიშვნელობის ისტორიულ პროცესში ენა იყო ის ძირითადი ინსტრუმენტი, რომლის სათავესოდ გამოყენებას ცდილობდნენ პატარა ერებიც და ხესახელმწიფოებიც. საინტერესო დამთხვევაა: იმ დროს, როდესაც საქართველოს ეკლესიებში უფაღს ბერძნულ ენაზე მხოლოდ წყალობასღა შესთხოვდნენ⁶, ბერძნულმა სახელმწიფომ და ეკლესიამ „ოქროს ხანაში“ შეაღო კარი⁷. IX საუკუნის მეორე ნახევრის აღმოსავლეთ საქრისტიანოს აღიარებული ლიდერისათვის, კონსტანტინეპოლის პატრიარქის ფოტოისისათვის, საყოველთაო ჭეშმარიტებას წარმოადგენდა აზრი, რომ ბერძნები ღვთისგან რჩეული ერი იყო, რადგან ქრისტიანობა გავრცელდა ბერძენთა ქვეყნიდან ბერძნული მწიგნობრობით და ბერძნების საშუალებით⁸. მაგრამ ამ დოქტრინას ყველა როდი ეთანხმებოდა. მაგალითად, ქართველებს, რომლებსაც ქრის-

ტიანობის მრავალსაუკუნოვანი ისტორი-
 ითა და ბერძნულ ეკლესიასთან თანახ-
 წორებით მოქმენდათ თავი¹¹. უფრო იმისა
 სწამდათ, რომ „ებრაელთა დაწერილი იგი
 (ე.ი. წმიდა წერილი - ნ. ვ. გ. ჯ.) და
 მოციქულნიცა ყოველი ებრაელი იყვნეს
 ... მათე, რომელმან დაწერა სახარებაჲ,
 ებრაელებრითა ენითა დაწერა იგი, და
 პავლე ქადაგი „ებრაელი იყო ებრაელთ-
 აგან“¹². ქართული, მართალია, არ ყოფი-
 ლა მაცხოვრის მოწაფეთა ენა, მაგრამ ეს
 სრულებითაც არ აკინებდა მის მნიშ-
 ენელობას და არ ღახავდა ქართველთა
 ღირსებას, რადგან „ღამარხულ არს ენაჲ
 ქართული დღემდღე მეთრედ მოსლვისა
 მისისა საწამებლად, რათა ყოველსა ენა-
 სა ღმერთმან ამხილოს ამით ენითა“¹³, -
 ასეთი იყო ბიზანტიური „ოქროს ხანის“
 თანამედროვე ქართული საზოგადოების
 თვალსაზრისი, მტკიცე და შეუვალი.

ქართველებს, სომეხებს და მშობლიურ
 ენაზე წმიდა წერილის მქონე კიდევ სხვა
 ხალხებს გულისხმობდნენ სამიპერატორო
 კარის მეხოტბენი, როდესაც „მოციქულ-
 თა სწორ“ იმპერატორს ხშირ-ხშირად
 შეკლავდებდნენ: „პრომთა სიხარული და
 სიამაყეჲ დაჲ, უცხო ენებზე მეტყველნი
 გააერთიანე სარწმუნოებაჲში ერთი ენით“¹⁴.
 ბერძნული სახელმწიფოსა და ეკლესიის
 უნივერსალიზმის იდეა საკმაოდ მოქნი-
 ლი იყო. ის გულისხმობდა იმპერატორისა
 და პატრიარქის უხეჩაეის ძალაუფლებ-
 ის ქვეშ გაერთიანებული მრავალგვარი
 ელემენტის ერთობლიობას. ეს მრავალგ-
 ვარიანება „ბიზანტიის თანამეგობრობა-
 ში“¹⁵ შემავალ ხალხთათვის მშობლიურ
 ენაზე წირვა-ლოცვის შემოდებას არ
 გამოიციხავდა, თუკი ამას იმპერიის ინ-
 ტერესები მოითხოვდა. სლავურ ქვეყნებ-
 ში სლავური ღვთისმსახურების დაწესე-
 ბა საამისოდ კარგი მაგალითია. მოგვს
 ამ ისტორიაში თვალნათლივ გამოიხატა
 გაქრისტიანების პროცესში ენის მნიშ-
 ენელობა როგორც ეროვნული თვითმოყო-
 ფადობის შენარჩუნებისა და პოლიტიკური
 დამოუკიდებლობის განმტკიცებისათვის,
 ასევე იმპეროული ამბიციების რეალიზაცია

ისათვის. მკითხველს შევახსენებთ სლავ-
 თა განმანათლებლების ამბებს, რათა ჩვენ
 შემდგომი მსჯელობა და არგუმენტა-
 ცია უფრო გასაგები გახდეს.

863 წელს ადგილობრივი მთავრის,
 რასტისლავის, მიწვევით ბიზანტიიდან
 მორავიაში სლავების მოსატყვევად ჩაე-
 იდნენ ძმები კონსტანტინე-კირილე და
 მეთოდე. მისის ინტრიგა იმაში მდგო-
 მარეობდა, რომ მორავია ეკლესიურად
 რომის პაპის დოქტრინაში შედიოდა, ხოლო
 პოლიტიკურად ლუი ბავარიელს ექვემ-
 დებარებოდა. ბიზანტიელი მისიონერები
 რასტისლავს აღმოსავლეთ ფრანკებთან
 დასაპირისპირებლად ესაჭიროვებოდა,
 სლავურ ენაზე წირვა-ლოცვის შემოდე-
 ბით კი ის ცოტა ხნის წინ მიღწეული
 პოლიტიკური და კულტურული ავტონომი-
 ის განმტკიცებას ფიქრობდა. სლავური
 ენის ბრწყინვალე ცოდნამ და მთავრების
 მხარდაჭერამ დიდად შეუწყო ხელი კირ-
 ილესა და მეთოდეს წარმატებულ მოღ-
 ვაწევობას მორავიაში. სულ მალე „სლავ-
 თა მოციქულებს“ კიდევ ერთი ძლიერი
 მფარველი გამოუჩნდა - წმ. პეტრეს საყ-
 დარი. ტრიდენტისტური თეორიის ყვე-
 ლაზე თავგამოდებულ დამცველებს, რო-
 მის პაპებს, გაახსენდათ ის, რაც საუკუნ-
 ეთა წინ წმიდა წერილით იყო გან-
 საზღვრული: „უგალობით უფალსა ყოვე-
 ლი თესლები და აქებდით მას ყოველი
 ერი“ (ფსალმ., 116. 1) და „ყოველმან
 ენამან აღუვაროს, რამეთუ უფალი იესუ
 ქრისტმ სადიდებლად ღმრთისა მამისა“
 (ფილიპ., 2. 11); მოციქულთა საქმენიც
 მოწმობდა, რომ უფლის ეკლესია ყველა
 ენაზე ქადაგებით იგებოდა. „ამიტომ, -
 ნათქვამი იყო პაპის 880 წლის ბულაში,
 - არც რწმენასა და არც სწავლებაში
 არაფერია მოუღებელი იმაში, რომ სლავ-
 ვურ ენაზე ივადობონ მესა, იკითხონ წმი-
 და სახარება ან ღვთაებრივი საკითხავე-
 ბი ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებიდან...
 ან შეასრულონ სხვა რიტუალები. რად-
 გან მან, რომელმან შექმნა სამი მთავარი
 ენა, ანუ ებრაული, ბერძნული და ლათინ-
 სური, შექმნა სხვა (ენებიც) თავის სა-

დიდებლად“. ლათინური ენის აღმატებულობის ხაზგასმა ბულაში მხოლოდ რიტორიკული ხერხი არ ყოფილა: „გაბრძანებუთ, თქვენი ქვეყნის ყველა ეკლესიაში, მეტი კრძალვისთვის, სახარება იკითხებოდეს ლათინურად, ხოლო შემდეგ ითარგმნებოდეს სლავურ ენაზე და ისე ეწაწებოდეს ლათინური სიტყვის არმცოდნე კაცთ“, დასძენდა პაპი¹⁴.

რომს უპრეცედენტო შანსი გამოუჩნდა - ენობრივი კომპრომისის გზით ძალაუფლება განეგრძო უზარმაზარ სლავურ სამყაროზე. მაგრამ პაპზე უფრო კათოლიკე აღმოჩნდა ფრანკო სამღვდელეობა, რომელიც მორავიაში გააფორმებით იცავდა გერმანული საეკლესიო და პოლიტიკურ ინტერესებს. მათი გავლენით იოანე III-ის შემკვიდრებმა აკრძალეს სლავურ ენაზე წირვა-ლოცვა, კირილესა და მეთოდეს მოწაფეები შეიპყრეს, ზოგი ქვეყნიდან გააძევეს, ზოგიც მონებად გაყიდეს, თუცა სლავურ ენაზე ჟამისწორვა პაპის დიოცეზში XI ს-ის მიწურულამდე ისმოდა.

კირილესა და მეთოდეს დეაწლმა ნიციერი ნიადაგი პაპმა ბულგარეთშიც, სადაც თავიდან ბერძნული სამღვდელეობა იყო გაბატონებული. ბულგარეთის მთავარი ეპისკოპოსი თვალთ უცქერდა ბერძენ მღვდლებსა და ბერ-მონაზვნებს; მათში ის ხედავდა ბიზანტიის იმპერატორის აგენტებს, რომლებიც მის დამოუკიდებლობას ემუქრებოდნენ. ამიტომ პირველი შესაძლებლობისთანავე მან ბერძნული ღვთისმსახურება სლავურით შეცვალა. სლავურის შემოღებამ დიდად შეუწყო ხელი ქვეყნის პოლიტიკურ კონსოლიდაციას და ბულგარეთის ეკლესიის ავტორიტეტის ზრდას, ეკლესიისა, რომლის მეთაური ჯერ არქიეპისკოპოსის, ხოლო მოგვიანებით პატრიარქის რანგში აღზევდა. ბიზანტია იძულებული შეიქნა შერიგებოდა ამ ცვლილებებს, მაგრამ როგორც კი შესაფერისი დრო დაუდგა, ბულგარეთში პატრიარქობაც გააუქმა და ბერძნული ღვთისმსახურებაც გააბატონა.

იმპერიის საზღვრებს შიგნით მცხოვრებ

სლავთა გაქრისტიანებისას ბიზანტიის სახელმწიფო და საეკლესიო მესვეურები აღარ მიმართავდნენ დახვეწილ დიპლომატიურ ხერხებს. პელიოპონესის რეკონკისტისას ბიზანტიელებმა საბერძნეთში ჩამოსახლებული სლავები ბერძნულ ენაზე მონათლეს და ბერძნულ ეკლესიას დაუქვემდებარეს¹⁵.

სლავთა გაქრისტიანების სხვადასხვა ეპიზოდში ერთმანეთს გადაეჯიჯკა ტოლერანტიზმიც და იმპერიალიზმიც, ერთ პატარა ქვეყანაში დიდ სახელმწიფოთა თანამშრომლობაც და დაპირისპირებაც, მცირე ერების სულისკვეთება მსოფლიოს კულტურულ ხალხთა შორის ღირსეული ადგილის დასამკვიდრებლად და მათი ბოძოლა მეზობლების ძალისხმევა გლობალური ერთფეროვნების შესანარჩუნებლად. ყველა ეს მისწრაფება, განხორციელებული თუ განუხორციელებული, ერთი ძირითადი საკითხის ირგვლივ ტრიალებდა - იყო თუ არა ეკლესიაში მშობლიურ ენაზე ღვთისმსახურების აღსრულება კანონიკური.

ქრისტეს შობიდან პირველი ათასწლეულის მიწურულს ენამ და სარწმუნოებამ პოლიტიკური ტექნოლოგიების არხენალში ფორალ მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა. მაგრამ როგორი იყო ენის როლი კონსტანტინე დიდისა და მისი შემკვიდრების ხანაში? ენიჭებოდა თუ არა ღვთისმსახურების ენას პოლიტიკური დატვირთვა და რა გავლენას ახდენდა იმპერიათა სარწმუნოებრივი პოლიტიკა ქართლის ეკლესიისა და სახელმწიფოს განვითარებაზე IV-V საუკუნეებში?

ქრისტეს შობიდან წმინდა ნინომდე. ქართლის (იბერიის) სამეფოს გაქრისტიანება არ ყოფილა უცარი აქტი. ეს ისტორიული მოვლენა განპირობებული იყო მრავალსაუკუნოვანი კავშირებით ბერძნულ-რომაულ სამყაროსთან, რომლის პერიფერიულ ნაწილსაც თავად წარმოადგენდა. გეოგრაფიული მდებარეობის წყალობით ქართლი ძლიერად ითვისებდა ირანიდან მომდინარე კულტურულ-პოლიტიკურ ნაკადსაც, მაგრამ როდესაც დღის

წესრიგში ამ ორ ურთიერთდაპირისპირებულ ცივილიზაციას შორის არჩევანის გაკეთების აუცილებლობა დადგა, მან ეს არჩევანი დასავლურ, ბერძნულ-რომაულ, ფასეულობათა სასარგებლოდ გააკეთა¹⁶.

ქრისტიანობა საქართველოში პირველივე საუკუნეებიდან ვრცელდებოდა. ქართული და ბიზანტიური საეკლესიო და ხანისტორიო ტრადიცია საქართველოში ქრისტიანობის პირველ მქადაგებლებად ანდრია პირველწოდებულსა და სვიმონ კანანელს თვლის¹⁷. მოციქულთა მოღვაწეობას, ცენტრალური ხელისუფლების წინააღმდეგობის მოუხედავად¹⁸, უკვალოდ არ ჩაუვლია: ქართლის სამეფოს სხვადასხვა კუთხეში ქრისტიანული თემები აღმოცენდა. არქეოლოგიურად დადასტურებულია, რომ II-III სს. ქრისტიანობა გავრცელებული ყოფილა როგორც დედაქალაქსა და ადმინისტრაციულ ცენტრებში (მცხეთა, ზღუდერი, ურბნისი, ვინვალი), ასევე დაბებსა და სოფლებში (ერწო, არაგვისპირი, მოდინახე)¹⁹. ერთ-ერთ საქალაქო ცენტრში, ნასტაკისში, აღმოჩნდა უძველესი ეკლესია, რომელიც III ს-ით თარიღდება²⁰.

ქრისტიანობის პირველი მიმდევრები, ქართული ხანისტორიო ტრადიციით, „პურიანი ქართველნი“ ყოფილან²¹. ანტიკური ხანის ქართლის ქალაქებში ქრისტიან სირიელებსაც შეხვდებოდით²². ქრისტიანნი, ვფიქრობთ, ქართველთა შორისაც იქნებოდნენ – სოფლის ტიპის დასახლებებში აღმოჩენილი ქრისტიანული სამარხები, აღბათ, უფრო ქართველებს ეკუთვნოდა, ვიდრე ვაჭრობისა და საქალაქო ცხოვრებისადმი მიდრეკილ ებრაელებსა თუ სირიელებს²³.

პირველი მისიონერები სხვადასხვა პროუესის ადამიანები იყვნენ, მათ შორის, ვაჭრებიც²⁴. ამ თვალსაზრისით ხანსტერესია, რომ I-III სს., არქეოლოგიური და ნუმიზმატიკური მასალის უტყუარი მოწმობით, ქართლი ინტენსიურადაა ჩართული საერთაშორისო ვაჭრობაში როგორც პართიასთან, ისე რომის იმპერიის ცენტრალურ და აღმოსავლეთ პროვინციებთან

– იტალიის ქალაქებთან, სირიასთან, ეგვიპტესთან²⁵. ბერძნულ-რომაული სამყაროს კვალი ძლიერად ჩანს სულიერ და მატერიალურ კულტურაშიც²⁶. ამ საერთაშორისო ორიმტრიალში მცირე აზრიდან და სირია-პალესტინიდან ქართლში დაუბრკოლებლად აღწევდნენ ახალი სარწმუნოების მქადაგებლები, რომლებიც ღვთის სიტყვას ავრცელებდნენ არამეულ და ბერძნულ ენებზე.

პირველი მოციქულების ხანაში წმიდა წერილი სხვადასხვა ხალხებში მშობლიურ ენაზე ვრცელდებოდა (საქმენი, 2. 1-11). მაგრამ მას შემდეგ, რაც რომში ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადდა და ეკლესია სახელმწიფოს შეერწყა, იმპერიის ეკლესიაში ორი ენა გაბატონდა: დასავლეთით – ლათინური, ხოლო აღმოსავლეთით – ბერძნული. გამონაკლისს წარმოადგენდა ეგვიპტისა და სირია-პალესტინის პროვინციები, სადაც სამწერლობო ტრადიციების წყალობით ქრისტიანობა კობურსა და არამეულ ენებზე გავრცელდა²⁷. არამეულმა ნელ-ნელა გაბატონებული მდგომარეობა მოიპოვა როგორც იმპერიის აღმოსავლეთ რეგიონებში, ისე პართიის იმპერიასა და მის შემკვიდრე სასანურ ირანში²⁸. მართალია, ბერძნული ეკლესია არამეულსა და კობურ ტრადიციებს ანგარიშს უწევდა, მაგრამ ქრისტიანობის მთავარ ცენტრებში ღვთისმსახურების ენად ბერძნულს ამკვიდრებდა. IV ს-ის მიწურულს იერუსალიმში წმინდა ადგილების მოსალოცად ჩასულ ეგვიპტის შემდეგი სურათი გადაეშალა: აღდგომა დღეს იერუსალიმის ტაძარში „შედიან მხოლოდ ნეოფიტები და მორწმუნენი... და კარი ირახება... ამ ადგილებში მოსახლეობის ნაწილმა იცის ბერძნულიც და სირიულიც, ნაწილმა – მხოლოდ ბერძნული, ნაწილმა – მხოლოდ სირიული, ხოლო ეპისკოპოსი ქადაგებს მარტო ბერძნულად და არასდროს – სირიულად, თუნდაც რომ იცოდეს ეს ენა. ეპისკოპოსის გვერდით ღვას მღვდელი, რომელიც ეპისკოპოსის წარმომტმულს სირიულად თარგმნის, რათა თარგმანებან-

იც და საკითხავებიც ყველამ გაიგოს. ვინაიდან (ეკლესიაში - ნ. ვ. ვ. ჭ.) კანონების კითხვაც ბერძნულადაა საველდებულო (იქ - ნ. ვ. ვ. ჭ.), ყოველივეს დგას პირი, რომელიც სიროულად უთარგმნის ხალხს, რათა ის მუდმივად იწვინებოდეს. ხოლო რომ არ შეწყუბდნენ აქ მყოფი ღიათინები, რომლებმაც არც ბერძნული უწყიან და არც სიროული, ამიტომ მათაც უთარგმნიან ძმები და დები...²⁹.

ბერძნული გაბატონებული იყო ანტი-ოქიასა და ალექსანდრიაშიც.

რა ენაზე იქადაგა წმინდა ნინო?
გაქრისტიანების დროისათვის ქართლის სამეფო, ნიზიბინის ზავის ძალით, რომის იმპერიის გავლენის სფეროში შედიოდა. რა ადგილი ეკავა ქართლს რომის იმპერიის სარწმუნოებრივ პოლიტიკაში ან რამდენად ეწერებოდა ენობრივად ჭრელ საეკლესიო პანორამაში?

ქართულ მედიევისტიკაში აზრთა სხვადასხვაობაა იმასთან დაკავშირებით, თუ რა ენაზე წარიმართა საეკლესიო ცხოვრება ახლადმოქცეულ ქართლში. ს. ჯანაშია თვლიდა, რომ ქართლის სამეფოში ქრისტიანობა იმთავითვე გავრცელდა და დამკვიდრდა ქართულ ენაზე³⁰. კ. კეკელიძის თვალსაზრისით კი, ქართულად ღვთისმსახურების შესრულება მხოლოდ V საუკუნიდან იწყება³¹. ქართლის ეკლესიის „გაეროვნულობაზე“ საუბრობენ უცხოელი ქართველოლოგები, რომლებიც ამ პროცესში პერაკლე კეისრისა და „საიმპერიო ეკლესიის“ ენერგიულ მხარდაჭერას ანიჭებენ გადამწყვეტ მნიშვნელობას³².

ლიტურგია ეკლესიის საფუძველია, მაგრამ ის წარმოუდგენელია მიხიისა და ევანგელიზაციის, ქადაგებებისა და ნათლისღების გარეშე. ამიტომ კანონზომიერი ანა მხოლოდ კითხვად, რა ენაზე აღავლენდნენ დოცვას ქართლის ეკლესია-მონასტრებში IV-V საუკუნეებში, არამედ იმის გარკვევაც, თუ რა ენაზე ქადაგებდა ქართველთა განმანათლებელი წმინდა ნინო.

დასმულ კითხვაზე პირდაპირი პასუხი

წყაროებში არ მოგვეპოვება. „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“-ს ქრონიკაშიც და „მეფეთა ცხოვრებაშიც“ ხაზგასმულია, რომ ქართველთა განმანათლებელი იყო „დედაკაცი უცხო“, „უცხო ქვეყანაში“ მოსული და „უცხო ნათესავის“ ენის (resp. ქართულის) არმცოდნე³³. სამაგიეროდ იერუსალიმში, ხოლო შემდეგ რომში აღზრდილმა ნინო კაპადოკიელმა მშვენივრად იცოდა ბერძნული, ებრაული (სავარაუდოდ, არამეულიც) და ღიათინური, ასევე, სომხურიც. ყველა ამ ენის ცოდნას ის ქართლში იყენებს: სამოციქულო მიხიის აღსრულების ბრძანება სიზმარში მას „პრომაიელეზბრ“, ე. ი. ღიათინურად, გამოუცხადებდა³⁴, ფარავნის ტბასთან დაბანაკებულ მწყემსებს სომხურად გამოელაპარაკებდა³⁵, ურბნისში ერთი თვე შეისვენებს „ბაგრისა პურიათასა ენისათჳს ებრაულისა“³⁶, ხოლო უკვე მცხეთაში სეფექალს ბერძნული ენის საშუალებით გამოუმცნაურება³⁷. რა ენაზე ესაუბრებოდა წმ. ნინო მეფე-დედოფალს ან რა ენაზე მოძღვრავდა თავის პირველ მიმდევრებს, სამეფო „სამოთხის“ მცველებს, ქართული წყაროებიდან არ ჩანს. სამაგიეროდ ნათქვამია, რომ წმ. ნინო ებრაულად ქადაგებდა ურიათუბანში და ქრისტიანობაზე მოაქცია აბიათარი, მიხი ქალიშვილი სიღონია და კიდევ ექვსი ებრაელი ქალი³⁸. პირველი სამი წელი წმ. ნინო ამ მოწაფეებთან ერთად ქადაგებდა და ამათ გარდა „დაიმოწაფა მრავალნი“³⁹.

„სამბერძნეთიდან“, ე. ი. აღმოსავლეთ რომის იმპერიიდან იყვნენ მოსულნი ქართლის პირველი ეპისკოპოსი იოანე და სხვა სასულიერო პირნი⁴⁰. მათი უმრავლესობა, თუ ყველა არა, არაქართველი იქნებოდა. მაშ, როგორ ვრცელდებოდა წმიდა წერილი ქართველებში, რომლებიც მოსახლეობის აბსოლუტურ უმრავლესობას შეადგენდნენ? შეხადლოა, შუამავლებად (თარჯიმნებად) გამოიდიოდნენ წმ. ნინოს პირველი მოწაფეები ებრაელთა წრიდან; დიდ დახმარებას გაუწევდნენ მირიან მეფე და ნანა დედოფალი, რომლებიც თავად უქადაგებდნენ მოსახლეობას⁴¹, სავარაუდოდ, ქართულად⁴²; არაგვისა და ივრის ხეობა-

თა გასაქრისტიანებლად მიმავალი წმინდა ნინო შემთხვევით არ არჩევდა წობენსა და უაღეს⁴³ - აღმინისტრაციულ და საკულტო ცენტრებს, საიდანაც ქართლის ბარი თავის ეკონომიურ, კულტურულ და პოლიტიკურ გავლენას ავრცელებდა მთაზე⁴⁴, - რადგან აქ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ქართული ქრისტიანული თემიც სახელობდა და მთიულეთისთვის ქადაგება „თვნიერ“ ქართულისა ძნელი წარმოსადგენია; და ბოლოს, წმ. ნინოს დახმარებას გაუწევდა მეფის ერისთავი, თუმცა ის ხალხთან მახვილის ენით საუბარს ამჯობინებდა⁴⁵.

ამრიგად, ჩვენ ვეჭვობთ, რომ სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების შემდეგ ქრისტიანობამ ქართლში გავრცელება ქართულ ენაზე დაიწყო. ჩვენი მოსაზრების განსამტკიცებლად მოვიტანთ რამდენიმე პარალელს სხვა ერების გაქრისტიანების ისტორიიდან.

რომაც და კონსტანტინეპოლიც⁴⁶, მიუხედავად იმისა, რომ ეკლესიაში ლათინურისა და ბერძნულის დახერხვა-გაბატონებას ცდილობდნენ, ქრისტიანობის გავრცელებისას დიდ ყურადღებას უთმობდნენ ადგილობრივ, მოსახლეობისთვის გასაგებ ენაზე ქადაგებას. ეს პრაქტიკა დიპლომატიური მოსაზრებებიდან გამომდინარეობდა. ახლადგაქრისტიანებული რომი, და შემდეგ ბიზანტიაც, საგარეო პოლიტიკაში სამ უმთავრეს მიზანს ისახავდა: იმპერიის უსაფრთხოების უზრუნველყოფას, იმპერიის საზღვრებზე შეკობრული, ნახერხადამოკიდებული ქვეყნების შემოკრებას და ამ მოკავშირეობის განსამტკიცებლად ბარბაროსთა გაქრისტიანებას⁴⁷. „ბარბაროსთა“ ევანგელიზაციისთვის საჭირო იყო ახალი სარწმუნოების ყველასათვის მისაწვდომ, მარტივ, ხალხურ ენაზე ქადაგება. „საეკლესიო ისტორიებში“ მსგავსი პრაქტიკის არაერთ მაგალითს ვხვდებით: „კინდოთა“ განმანათლებელი ტვიროსელი ფრუმენტიონი, ეპისკოპოსად კურთხევამდე და ალექსანდრიიდან „ინდოეთში“ სამისიონერო მიზნით გამგზავრებამდე, მრავალი

წლის განმავლობაში ცხოვრობდა „ინდოეთში“ და ეცნობოდა „კინდოთა“ ენას და ჩვეულებებს (Socr., Hist. Eccl., I. 19); 341-370 წწ. გიორგი წარმოშობის კაპადოკიელმა ეულფილამ ვითებს უქადაგა გიორგი ენაზე (Socr., Hist. Eccl., IV. 33); რომაელებთან დაზავებულმა სარკინოზების დედოფალმა მავიამ მოითხოვა, რომ ეპისკოპოსად და მქადაგებლად, მასთან გაეგზავნათ ვინმე მოხე, ტომით სარკინოზი (Socr., Hist. Eccl., IV. 36).

ადგილობრივი მოსახლეობის ენის ცოდნას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა პაპის კურიაც: „ბარბაროსულ, გამძვინვარებულ და უნდო“ ანგლო-საქსების მოსაქცევად მიმავალი მისიონერები ან თარჯიმნის დახმარებას მიმართავდნენ ან თავად სწავლობდნენ „გაუგებარ ენას“ და ადგილობრივ მეფე-მთავართა დახმარებით „მეფის მშობლიურ ენაზე“ მოძღვრავდნენ და ნათლავდნენ „ურხ, ჯოტ და უხეშ“ ანგლო-საქსებს (Beda, I. 23, 25-26; III. 5. 7).

საინტერესოა ის გარემოებაც, რომ საქრისტიანოს როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ ნაწილში იყვნენ განმანათლებელი, რომლებიც, წმინდა ნინოს მსგავსად, სამისიონერო ქვეყანაში თავს „უცხოლ“ და „ტყვედ“ თვლიდნენ, თუმცა კი მოქცეულმა ხალხმაც და მათმა შთამომავლებმაც ეს წმინდანები სამუდამოდ დაუკავშირეს მშობლიურ ეკლესიასა და ერის ისტორიას.

„მე ვარ პატრიკი - უკანასკნელი ცოდვილი და უკანასკნელი უბირი... მაგრამ ირლანდიაში მე ვარ ეკლესიის ეპისკოპოსი და ღვთის სიტყვის მქადაგებელი... უცხოვრობ აქ ბარბაროსულ ტომებს შორის, ვიქცე დევნილად უცხო მიწაზე ღვთის სიყვარულის გამო“ (Corot., I. 1)⁴⁸ - ასე იწყება პატრიკის წერილი ბრიტანელი კოროტიკუსისადმი.

V ს-ის დასაწყისში ირლანდიის მოსაქცევად რომმა არჩევანი ბრიტანელ პატრიკზე შეაჩერა. მღვდლად კურთხევამდე პატრიკი რამდენიმე წელი ირლანდიაში იმყოფებოდა ტყვედ და ამიტომ მეტწილად კარგად იცნობდა იქაურ

ხნესაც და ენასაც³⁹. ირლანდიაში ჩასულ პატრიკს ოთხი ეპისკოპოსი დახვდა; ოთხივე ირლანდიელი იყო („წმ. დეკლანის ცხოვრება“, თ. 13)⁴⁰. თავდაპირველად ეპისკოპოსებს დიდად არ ეჭაჴნიკათ მოსული ბრიტი („წმ. დეკლანის ცხოვრება“, თ. 22); სამაგიეროდ, მას გულლიად შეხვდა კემელის წარმართი მეფე, რომელსაც მოწინააღმდეგე კლანებიდან გამოსული ეპისკოპოსები უფრო აფროთობდნენ, ვიდრე ბრიტანელი მისიონერი, რომლის თანატოლებსაც იმდროის მტრობასა და ზიზღს არ გრძნობდა („წმ. დეკლანის ცხოვრება“, თ. 16).

წმ. პატრიკის, ირლანდიის მთავარ ეპისკოპოსისა და მფარველი წმინდანის, მისიის წარმატების ერთ-ერთი საიდუმლოება იმაში მდგომარეობდა, რომ ის შეეცადა ჩასწვლამოდა ირლანდიელთა სულიერ სამყაროს. თავის „აღსარებაში“ წმ. პატრიკი მოუთხრობს, რომ ჯერ კიდევ ბრიტანეთში ყოფნისას ძილში გამოეცხადა „... კაცი, მოსული ირლანდიიდან, და ერქვა მას ვიქტორიკოუსი. უამრავი წერილი მოაქონდა და ერთი მე გადმომცა. დავიწყე კითხვა და ვიხილე სიტყვები „ირლანდიელთა ხმა“... ამ სიტყვების კითხვისას, თითქოს, კვლავ ჩამესმა ნაცნობ ადამიანთა ხმები. მე ვავისუნენ ისინი, მცხოვრებნი ფოკლუტის ტყეში, დასავლეთის ზღვის სანაპიროზე, მზის დასავლეთში. ისინი თითქოს ერთხმად მეძახდნენ – წმინდაო ძმაო, მოდი და კვლავ ჩვენთან იყავ“ (II. 23).

მეხუთე საუკუნის საეკლესიო მოღვაწის ეს სიტყვები შემდეგი დასკვნის საშუალებას იძლევა: ლთაებრივი გამოცხადება არა მხოლოდ პატრიკის ირლანდიაში სამოციქულო მისიით გამგზავრების აუცილებლობას ასაბუთებდა, არამედ ევანგელიზაციის ირლანდიურ ენაზე წარმართვასაც კარნახობდა. თავად წმ. პატრიკი აცხადებს, რომ „ყოველ სიტყვას, რომელსაც ვწერ თუ წარმოვთქვამ, უცხო ენაზე ვთარგმნი“ (Confessio, I. 9). აქ შეიძლება იგულისხმებოდეს როგორც ბრიტანელისთვის უცხო ლათინური (თუცა

ეს საკლებად სავარაუდოა, რადგან პატრიკი რომაული ბრიტანეთიდან იყო), ისე ბრიტისთვის უცხო ირლანდიური// კელტური, რაც უფრო მოსალოდნელია.

ქადაგებების დროს წმ. პატრიკი ირლანდიელთა მენტალობასაც ითვალისწინებდა: „მკვდრეთით აღვღვებით დიდი და ჴეშმარიტი მზის ბრწყინვალე სხივებში...“ (Confessio, V. 59), – ამ სიტყვებით ირლანდიელთა განმანათლებელი მაცხოვარს აიგივებდა დიდ და ჴეშმარიტ მზესთან, რომელიც ბევრად აღმშებნელად ჩვეულებრივ მზეს, წარმართი კელტების თაყვანისცემის ობიექტს რომ წარმოადგენდა. ითვლება, რომ ბრიტანეთის კუნძულებზე პატრიკმა დაულო დასაბამი საღვთო წერილის ქადაგებისას მზის კულტის გამოყენების ტრადიციას, ჯვრისა და წრის (resp. მზის) შეერთებით წარმართობაზე ქრისტიანობის გამარჯვების სიმბოლურ გამოხატვას⁴¹.

„აქვე“ და „უცხო“ იყო ჩვენი მეზობელი ერის – სომხების – განმანათლებელი გრიგოლ პართელი (Aa § 50)⁴². აგათანგელოზის თანახმად, გრიგოლი დაუდღაღდად მოღვაწეობდა სომხების მოსაქცევად: სამოცდახუთი დღის განმავლობაში გასაგები, მარტივი ენით მოუთხრობდა ჯერ კიდევ ტახის იერის მქონე თრდატს და მის ამაღლას სამყაროს განენახე და მოციქულებზე, დაწვრილებით აცნობდა და განუმარტავდა მათ სათნო საქმეებსა და ღვითთაგონებულ სიტყვებს (§§ 722-723). სულ მალე ამას მოჰყვა სამლოცველოების აღმართვა რიფსიმესა და გაიანეს სახელზე (§ 759) და მეფე თრდატის სასწაულებრივი განკურნება (§§ 764, 773-774). თრდატთან ერთად განკურნენ იქ შეკრებილნიც: კუროვანნი, ეშმაკეულნი, დავრდომილნი თუ დასახიჩრებულნი. სასწაულების წყალობით მას ყოველი კუთხიდან გამოუჩნდნენ მოწაფეები და არარატის ოლქი „ევანგელისტის გავრცელების ცენტრად იქცა (§ 776).

სომხეთის ევანგელიზაცია მრავალგვარი ფორმით მიმდინარეობდა: ქადაგებით, სასწაულებით, მათ შორის, განკურნებუ-

ბით. წმ. გრიგოლს გვერდით ედგა მეფე ამალითურთ, თან დაჰყვებოდა სომხეთის ქალაქებში, დაბებსა და სოფლებში და ხმამაღლა მოუთხრობდა მთელ ხალხს თავის უღმრთოებაზე, თავსდატყვილ ღვთიურ რისხვაზე და ხასწაულებრივ განკურნებაზე.

ქადაგებასთან ერთად იმუხრებოდა კურპები, ინგრიოდა წარმართული ტაძრები, აქ დაგროვილი ოქრო-ვერცხლი კი ღარიბ-ღატაკებს უროგლებოდა. ტაძრების აღცილას ჯვარი აღიმართებოდა. ჯვრებს, ასევე, აღმართავდნენ საგანგებოდ შემოსულულ აღვილებში ან კიდევ გზების გახანჯალ-შემოსასვლელებში, ქუჩებზე, მოედნებსა და გზასაყარებზე (§§ 777-790).

მღვდელმთავრად კუროხეთის შემდეგ გრიგოლმა კიდევ უფრო გაააქტიურა დაწყებული საქმე: ნათლავდა სომხეთის მოსახლეობას, აგებდა ეკლესიებს, აკუროხებდა მღვდლებსა და ეპისკოპოსებს, აწესებდა სამონასტრო ცხოვრებას. სომხეთის სხვადასხვა კუთხეში დაახვეწა „საბერძნეთიდან“ ჩამოტანილი იოანე ნათლისმცემლისა და წმ. ათანაგიენის ნაწილები, მათი ხსენების დღე განაწესა, ხოლო წმინდანთა ყველაზე დიდი დღესასწაული საგანგებოდ დამოთხვია წარმართ ღვთაებათა დღეობებს ნავახარდის, ანუ აგვისტოს, თვეში (§§ 809-859).

ახლადანერგული სარწმუნოების განსამტკიცებლად, გრიგოლ განმანათლებლისა და მეფის ბრძანებით, ყოველი კუთხიდან ჩამოიყვანეს ბავშვები და შეასწავლეს წმიდა წერილი ბერძნულ და სირიულ ენებზე (§ 840). თავად გრიგოლმა ბიბლიური ტექსტების ძნელადგასაგები ადგილების განსამარტავად დაიწყო ქადაგებების შედგენა, რათა, როგორც აგათანგელოსი წერს, დიდმნიშვნელოვანი სიტყვების მარტივ ენაზე ამტკვევლებით ქრისტიანული მოძღვრება მისაწვდომი და გასაგები გაეხადა გაუნათლებელი და ხორციელ საქმეებზე მოყოქრალი ადამიანებისთვის (§ 886).

მაშასადამე, მარტივ, გასაგებ ენაზე ქადაგება ევანგელიზაციის საფუძველია.

მაგრამ რა ენაზე ქადაგებდა წმ. გრიგოლი? ამ კითხვაზე პასუხს თავად აგათანგელოსი გვცემს: „იმ დროს ნეტარი, სანატრული და ჭეშმარიტად მშვენიერი გახდა ქვეყანა ჩვენი სომხეთისა. მოხეს ... და პავლეს ... მსგავსად ... ის [გრიგოლი] მოვიდა, მოაღწია, გამოცხადდა და მოიტანა [ქრისტეს მოძღვრება] სომხური სიტყვით, სომხურ ენაზე“ (§ 854).

V საუკუნის – ამაზე ადრინდელი მოწმობა ჩვენ არ მოგვეპოვება – სომხური საზოგადოებისათვის საკმაოდ არ იყო აზრი, რომ გრიგოლ განმანათლებელმა იღვაწა „ჩვენი სომხეთის ქვეყნის“ განსაღიღებლად, სომხეთისა, რომელიც სრულიად გარკვეული საზოგადოების – სომხურ ენაზე მეტყველ თარგამოსიანთა – ქვეყანას წარმოადგენდა. სწორედ ამიტომაც, არ შეეცდებით თუ ვიტყვით, დღიდან გაქრისტიანებისა, გრიგოლის მიერ დაარსებული ეკლესია სომხეთის/სომხურ ეკლესიად მიიჩნევა, მიუხედავად იმისა, რომ თავად გრიგოლი იყო ძე პართიხაე, სომხებისათვის უცხო და ტყვე, რომ კაპადოკიაში იკუროსა პირველი მღვდელმთავარი და აქედანვე მოვიდნენ პირველი მღვდლები, რომ წირვა-ლოცვა თითქმის ასი წლის განმავლობაში ბერძნულ და სირიულ ენებზე მიმდინარეობდა.

ჩვენ საგანგებოდ შევჩერდით პირველებზე, რათა მკითხველისთვის დაგვენახებინა, რომ მშობლიურ ენაზე ქადაგებას მთელს საქრისტიანოში გადაამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა. ამიტომ ვვარაუდობთ, და მოვლენათა ლოგიკური ჯაჭვიც იმას გვკარნახობს, რომ წმინდა ნინომ ქართლში ქართულად იქადაგა.

ქართლის ეკლესია – ეკლესია ქართული. ევანგელიზაციის ისტორია გვიჩვენებს, რომ ქადაგების ენა ყოველთვის როდი გამოიყენებოდა ლიტურგიის ენად; უფრო ხშირად, რომის იმპერია, საიდანაც ქრისტიანობა ვრცელდებოდა მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში, ტრადიციულად მსოფლიოს კონცეფციისა და იმპერიული ამბიციების შესაბამისად, ღვთისმსახურების ენად ერთ-ერთ მსოფლიო ენას ამკვიდრებდა, მა-

გრამ არსებობდა გამონაკლისიც – სირია-პალესტინა და ეგვიპტე. სადაც მძლავრმა მწიგნობრულმა ტრადიციებმა არ დაუშვა ბერძნულის ტოტალური გაბატონება (იხ. ზემოთ). უფრო გვიან, მეოთხე საუკუნეში, ასეთსავე გამონაკლისს წარმოადგენდნენ გოთები. გოთების შემთხვევაში ზედმეტია საუბარი სამწერლობო ტრადიციებზე; მათთვის მშობლიურ ენაზე ბიბლიის შექმნა წმინდა პოლიტიკურ მიმხედვით იყო დაკავშირებული: გოთთა ბელადები ერთმანეთზე გამარჯვების მოპოვებას და პუნთავან მომდინარე საფრთხის აცილებას რომაელთა საშუალებით ცდილობდნენ, ხოლო რომაელები სულ იმის ცდაში იყვნენ, რომ კარსმომდგარი გოთები როგორმე დაეშოშინებინათ. თანხედენილი პოლიტიკური ინტერესების განსამტკიცებლად მიზანშეწონილად ჩაითვალა მათი ქრისტიანულ სარწმუნოებაზე მოქცევა. გოთთა ბელადებმა მხოლოდ ერთი პირობა წამოაყენეს – ახალი სარწმუნოება მათთვის მშობლიურ ენაზე უნდა ექადაგათ (Iord., Goth., 131-133; Socr., Hist. Eccl., IV. 33). ხოკრატეს მიხედვით, ვულფილამ „წმიდა წერილი გოთურ ენაზე თარგმნა და ბარბაროსები დეითური სიტყვის სასწავლებლად განაწყო“ (Hist. Eccl., IV. 33). ვულფილა დიდი რუდუნებით თარგმნიდა ბიბლიას; ის ითვალისწინებდა გოთთა ენის სტრუქტურასაც და მენტალიტეტსაც; მაგალითად, მან სრულიად მიზანდასახულად გამოტოვა „მეფეთა წიგნები“, რათა არ გაეღვივებინა თანამოსმეთა საბრძოლო სულისკვეთება, ხოლო ბიბლიურ სიმბოლითა გადმოსაცემად სიტყვები გოთების ყოფითი ლექსიკიდან შეარჩია: მოციქულთა „ეპისტოლეებში“ დადასტურებული sarwa (ჯავშანი), brunjo⁵¹ (აბჯარი), skildus (ფარი), hilms (მუხარადი), meki (მახვილი) გოთების ყოველდღიური ცხოვრების სფეროდან იყო ნახესხები⁵². ვულფილას მისია იმდენად წარმატებული ყოფილა, რომ ახალ რელიგიას მიმდევრები გამოუჩნდნენ რომაელთა მოწინააღმდეგე გოთებშიც (Socr., Hist. Eccl., IV. 33); ვესტგოთებმა ქრისტიანობა გაავრ-

ცვლეს ოსტროგოთებსა და გეპიდებში „და თავის ენაზე მოსაუბრე ყველა ტომში“ (Iord., Goth., 132). გოთი მიხიონერები ქდავებდნენ ვანდალლებში, ბურგუნდებში, სვევეებსა და ტიურინგებში; მათი გაელენა იგრძნობოდა ბავარებში, ანგლო-საქსებსა და ფრანკებში⁵³. V-VI სს. მიჯნაზე თეოდორიხი თავის პოლიტიკურ ძალაუფლებას გოთური ბიბლიის მორალურ ავტორიტეტზე აფუძნებდა⁵⁴. მოგვიანებით გოთური ბიბლია ლათინურმა შეცვალა. ეს მაგალითი გოთთა ისტორიიდან საკმაოდ მრავლისმეტყველია: პოლიტიკური კონიუქტურის პირობებში ბიბლია შეიძლება ითარგმნოს „ბარბაროს“ ხალხთა ენაზე და იმპერიის შიგნითაც გამოიყენებოდეს; მაგრამ იგივე პოლიტიკური ინტერესები საერო და საეკლესიო ხელისუფალთ კარნახობს, უცხო ენაზე შექმნილი წმიდა წერილი კანონიკური, ბერძნულ-რომაული ბიბლიით შეცვალონ.

გოთების მაგალითზე ვასაკვირიცაა, რომ მრავალსაუკუნოვანი სახელმწიფოებრივი და კულტურული ტრადიციების მქონე სომხეთში მშობლიურ ენაზე ბიბლია გაქრისტიანებიდან თითქმის ახი წლის შემდეგ ითარგმნა. ამ შემთხვევაშიც კარგად ჩანს როგორც რომის/მიზანტიის იმპერიის პერიფერიებზე ევანგელიზაციის პროცესის მრავალფეროვნება და თავისებურებანი, ასევე დიდ სახელმწიფოთა რელიგიურ-პოლიტიკური ინტერესები შედარებით მცირე ერების გაქრისტიანებისას.

გრიგოლ პართელმა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სომხურად იქადაგა, მაგრამ სომხური დამწერლობის არარსებობის პირობებში წარუვა-ლოცვის ენად ბერძნული და სირიული განაწესა. მაგრამ მახლობელ აღმოსავლეთში შექმნილი პოლიტიკური ვითარების გამო – დაპირისპირება ქრისტიანულ რომსა და მახდევანურ სპარსეთს შორის – ბერძნული ნელ-ნელა იღვწებოდა სომხეთის ეკლესია-მონასტრებიდან. კავკასიასა და მესოპოტამიაში გაბატონების მოზურზე სახანდების სანუკვარ ოცნებას ამ ქვეყნებში ცეცხლთაყ-

განისმკვლელობის გავრცელება წარმოადგენდა; მიზნის მიღწევამდე კი სპარსელებმა ფრიად ვერაგულ ენობრივ პოლიტიკას მიმართეს: სომხები ბიზანტიელთაგან რომ ჩამოეცილებინათ, გადაწყდა, სომხეთის ეკლესიებში ბერძნული ღვთისმსახურება მოლიანად ამოეძრკვათ. თავდაპირველად, სანამ სომხეთში მტკიცედ მთიკიდებდნენ ფეხს, სპარსელები ამ ამოცანის გადაწყვეტას ანდობდნენ გამახდებებულ სომეხ ნახარარებს, რომლებიც ანადგურებდნენ ბერძნულ ბიბლიას (მოვსეს ხორენაცი, III. 36)⁵⁷, ხოლო სომხეთის ორად გაყოფის შემდეგ შაჰის ბრძანებით აღმოსავლეთ სომხეთში აიკრძალა ბერძნულ ენაზე ღვთისმსახურება. „სპარსთა წილ [სომხეთში] სპარსელი მოხელეები არავის რთავდნენ ბერძნული მწიგნობრობის შეთვისების ნებას, მხოლოდ ასურულის [შესწავლა შეიძლებოდა]“ (მოვსეს ხორენაცი, III. 54)⁵⁸.

შეადიღეში კი სომხეთის ეკლესიაში ბერძნულ-რომაულ ტრადიციებზე განხორციელებული ტოტალური შეტევის ერთი მონაწილე სომხეთის მეფე პაპიკ ყოფილა. ფავსტოს ბუზანდის ცნობით, პაპმა ვერაგულად მოაგვლეინა ნერსე კათოლიკოსი და მის ნაცვლად მღვდელმთავრობა უბოძა იუსიკს (V. 24, 29)⁵⁹. ამ საზარელმა დანაშაულმა ბიზანტიაც შეაძრწუნა, რადგან ნერსე პრორომაულად განწყობილი გრიგოლ განმანათლებლის სახლის წარმომადგენელი იყო, ხოლო იუსიკი ეკუთვნოდა აღმობანთა სირიულ სახლს, რომელიც სპარსელთა კეთილგანწყობით სარგებლობდა⁶⁰. კიდევ მეტი – ახალი პატრიარქის ხელდასხმა სომხეთის ეკლესიის მეთაურის, კაპადოკიის კეხარიის არქიეპისკოპოსის დაუკითხავად განხორციელდა (ფავსტოს ბუზანდი, V. 29)⁶¹. სამეცნიერო ლიტერატურაში იბნისწოდება, რომ იუსიკის ხელდასხმით იწყება სომხური ეკლესიის ნაციონალიზაცია⁶². თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ ეროვნული ანბანის შექმნის პირველი ცდაც სირიული ტრადიციების მატარებელ მღვდელმთავრებს ეკუთვნოდა⁶³, მაშინ

შეიძლება წარმოვიდგინოთ ის ამბიციური, რომლებიც პაპს ამოძრავებდა – ბიზანტიისგან საეკლესიო დამოუკიდებლობის მოპოვება და სომხური წირვა-ლოცვის შემოღება. მის ზურგს უკან, როგორც სწახს, სპარსეთის შაჰი იდგა, რომელიც ენერგიულად ცდილობდა არშაქუნიანთა გადამბირებას (Amm., Marc., XXVI. 12. 10-14; XXX. 1. 4)⁶⁴. საფიქრებელია, რომ სწორედ ამ ავანტიურას შეეწირა პაპის სიცოცხლეც⁶⁵. პაპმა ვერც სომხური მღვდელმსახურება დაამკვიდრა სომხეთის დამოუკიდებელ ეკლესიაში, რადგან სომხურმა სალიტურატურო ენამ ვერ იგუა სირიულზე დამყარებული ანბანი და ის სწრაფად მიეცა დაბოწკებას⁶⁶. სამაგიეროდ, მნიშვნელოვნად შეირყა ბერძნული ლიტურგია და პაპის დაღუპვიდან ათ წელიწადში სომხეთის ეკლესია-მონახტრებში საყოველთაოდ გაბატონდა სირიული (ლაზარ ფარაქცი, I. 10), ანუ ქრისტიანობის ის ენა, რომელიც სპარსეთის იმპერიაში იყო გავრცელებული.

უცხო ენის გაბატონებამ დიდად დააბრკოლა სომხეთის ევანგელიზაციის, ანუ როგორც სპეციალურ ლიტერატურაში ამბობენ, სუბსტანციური მოქცევის პროცესი. მოსახლეობის დიდ ნაწილს არ ესმოდა სიტყვა ღვთისა, გაურბოდა ეკლესიას, სხვადასხვა სექტას ეძალებოდა, ან სულაც მამაპაპეული კერპების თავგანისცემას ამჯობინებდა (ლაზარ ფარაქცი, I. 10-11; კორიუნი, 6, 10, 13, 14). სომხური საზოგადოების ეს განწყობა ძალზედ მძაფრად აქვს გადმოცემული ფავსტოს ბუზანდს: „მართალია, დიდი ხანია, რაც ქრისტიანობა მიიღეს, მაგრამ როგორც ხვეულენბრივი ადამიანური რელიგია, როგორც ადამიანური ცომილება, მიიღეს ძალდატანებით, ღვთიური მადლის გარეშე. მიიღეს გაყოფიერებულირებად, არა იმედითა და რწმენით – მხოლოდ მკორედთ, ვინც ასე თუ ისე გაცნობილი იყო ბერძნულ და სირიულ მწიგნობრობას, ნაწილობრივ ესმოდათ ეს (სარწმუნოება). წერა-კითხვის უკოდინარნი კი... ნახარარნი თუ შინაკანნი – სიტყვასა და ნახევარ სიტყვასაც ვერ

იგებდნენ და მოსმენილიდან მისხალსაც ვერ იმახსოვრებდნენ, რადგან მათი ფიქრები ფუჭი და უსარგებლო იყო... გონებრივი უმწიფრობისა და ბარბაროსული უმეტრობის გამო დროს ფლანგავდნენ საძრახის ხელაზნებებზე, ძველ წარმართულ წესჩვეულებებზე. უკვარდათ თავისი მითიური სიმღერები, თავისი თქმულებები, მათზე იზრდებოდნენ, მათი სწამდათ და მათით სულდგმულობდნენ“ (III. 13).

სომხების ზედაპირულად გაქრისტიანებამ სომეხ მოღვაწეებს მისცა ბიძგი, შეექმნათ სომხური ანბანი. მშობლიურ ენაზე ღვთისმსახურების შექმნის აუცილებლობა გამომდინარეობდა სპარსულ-სირიულ კულტურულ-რელიგიურ ტრადიციებთან დაპირისპირებიდან⁶⁷, რაც საფრთხეს უქნიდა სომეხთა ეთნო-კულტურულ თვითმყოფადობას. ეს სულისკვეთება კარგად გამოხატა დაზარალებულმა ბერად შემდგარ მესროპ მაშტოცს, ამბობს ისტორიკოსი, მშვენიერად ესმოდა, რომ „...ღვდაეჩნისა და არა უცხო ენის გამოყენებით შესაძლებელი იქნებოდა ყველა ეკლესიაში კაცთა და ქალთა სულების მოგება“ (I. 10); მას შემდეგ კი, რაც მესროპმა მშობლიური ანბანი გამოიგონა, „ყველას სურდა სომხურის შესწავლა და ისევე უხარდა სატანჯველი ასურულიგან განთავისუფლება, როგორც წყვილიდან ნათელში გამოსვლა“ (I. 10); ასევე მოუთმენლად ელოდნენ საერონიცა და სამღვდელონიც სომხური ბიბლიის გამოჩენას და კათოლიკოსს საპაქს შესთხოვდნენ, ეტვირთა ბიბლიის თარგმანა მშობლიურ ენაზე, რათა „უსარგებლო ნახესხები ენიდან (ე.ი. სირიულიდან - ნ. ვ. გ. ჭ.) გადასულიყვნენ სწორ, სულიერად ზემადღებულ სამართლიანობამდე (ე.ი. სომხურზე - ნ. ვ. გ. ჭ.), რაც ეკლესიის სამკაული გახდებოდა“ (I. 11).

აღმოსავლეთ სომხეთში სომხური ანბანის შექმნა და სომხური ღვთისმსახურების შემოღება იმთავითვე შეფასდა როგორც უდიდესი მოვლენა, რომელიც თავისი მნიშვნელობით აღემატებოდა ისტორიის თითქმის ყველა წინა ფურცელს.

ეს იყო უდიდესი ღვაწლი ქვეყნის წინაშე: ღვთისგან ბოძებული ანბანით სომხურ ენაზე მოესლა და პავლეს ამტკვევლებით დასრულდა სომხეთის ევანგელიზაციის ერთი მნიშვნელოვანი ეტაპი (დაზარალებული, I. 10; კორიუნი, 11).

სომხური ბიბლიის შექმნის ისტორია საინტერესოა იმიტომ, რომ გაირკვეს ბიზანტიის დამოკიდებულება მის საზღვრებზე მიმდინარე რელიგიური პროცესებისადმი. კორიუნის თხრობის საერთო ტონალობა ქმნის შთაბეჭდილებას, რომ იმპერიის უმაღლესი საეკლესიო და საერო ხელისუფალნი თითქოს ღვთისმადედა შეხვედროდნენ პერსარმენიაში სომხურ ენაზე წარვა-ლოცვის შემოღების ფაქტს; უფრო მეტიც, სამოსატის ეპისკოპოსს, რომელიც ბრძნული ეკლესიის წარმომადგენელი იყო და იქაურ ბერძენ კალიგრაფს წვლილიც კი მიუძღოდათ სომხურ გრაფიკულ სიმბოლოთა საბოლოო შეთხზვაში (კორიუნი, თ. 8)⁶⁸. ბიზანტიელებისათვის სომხების ეს ნაბიჯი დიდ პოლიტიკასთან ასოცირდებოდა და სპარსელთა მარცხად განიხილებოდა. სომხური წყარო იმხალსაც ამტკიცებს, რომ იმპერატორი და პატრიარქი დიდი პატივით მოეპყრნენ კონსტანტინეპოლში ჩასულ მესროპ მაშტოცს და ნება დართეს, დასავლეთ სომხეთში სომეხ ყრმათათვის სომხური ანბანი და სომხურად ავლერბული წმიდა წერილი შეესწავლა (კორიუნი, თ. 16).

იგივე ამბების გადმოცემისას მოვსეს ხორენაცი ფრიად საყურადღებო დეტალებს ამატებს: ანბანის გამოგონებისთანავე მესროპ მაშტოცს სომხური მწიგნობრობისა და ბიბლიის დასავლეთ სომხეთში გავრცელების სურვილი გასჩენია, მაგრამ წადილი ვერ აისრულა, რადგან „ეს [კუთხეები] ხელდასმის გამო დაზარალდნენ, კესარიის ტახტს დაექვემდებარნენ. იქ იყვნებდნენ ბერძნულ და არა ასურულ მწიგნობრობას“ (III. 54). მაშასადამე, მემატიანე მესროპის წარუმატებლობის მიზეზს იმაში ხედავს, რომ დასავლეთი სომხეთი ეკლესიურად კონსტანტინეპოლს ექვემდებარებოდა და ამდე-

ნად, სომეხ სასულიერო მოღვაწეებს იქ ხელი არ მოუწვდებოდათ; წირვა-ლოცვაც იქ ბერძნულად, ე. ი. კანონიკურად სრულდებოდა და ამიტომ არც ახალ ენაზე ჟამისწირვის შემოდების საფუძველი არსებობდა. დაახლოებით ათი წლის შემდეგ მდგომარეობა სომეხების სასარგებლოდ შეიცვალა: V ს-ის 20-იანი წლების დასაწყისში კათოლიკოსი საპაკი გაეცალა პერსარმენიაში გამეფებულ ქაოსს და თავი ბიზანტიას შეაფარა, მაგრამ ის „შესაფერის პატივით არ მიიღეს“ (III. 57). დასავლეთ სომხეთიდან სომეხთა კათოლიკოსმა მესროპ მაშტოცისა და ვარდან მაძიკონიანის ხელით წერილები გაუგზავნა კეისარს და პატრიარქს. ებისტოლეებში კარგად ჩანს საპაკის განაწყენების მიზეზი და უფროს-უმცროსობაზე დამყარებული იმდროინდელი საერთაშორისო ურთიერთობათა ნორმები და უფლებრივი დამოკიდებულება. იმპერატორ თეოდოსისადმი ვაგზავნილ წერილში საპაკი წერდა: „თვითმყრობელო, ... თავი შევაფარე თქვენს საბრძანებელს. მაგრამ აქაურ ხელისუფალთა ბრძანებით, ჩემს სამწყსოში არ შემოიწყნარეს. მათ იმდენად ვეჯავრებით ჩვენ, რომ უარი თქვენს იმ ანბანის შეწყნარებაზეც, რომელიც თქვენს უკეთილშობილებასთან გამოგზავნილმა კაცმა მოიტანა... ნუ ჩამოგვართმევთ უფლებამოსილებას ჩვენს სამწყსოში, ბრძანეთ, რომ შეგვიწყნარონ ჩვენც და ჩვენი მოძღვრებაც“ (III. 57). პატრიარქ ატიკოსს კი სომეხთა კათოლიკოსი კეისართან შუამდგომლობას სთხოვდა.

ორკვევა, რომ საპაკს განაწყენების ორი ძირითადი მიზეზი ჰქონია: ბიზანტიის სიმხეობში სომეხთა კათოლიკოსის იურისდიქციის შეწყვეტა და იმპერიის ამ ნაწილში სომხური მოსახლეობის სომხური მწიგნობრობით დამოძღვრის შეუძლებლობა. მინიშნება ბიზანტიელ მოხელეთა არმენოფობიაზე გადაჭარბებულია, რადგან კეისრის ნება-სურვილის გარეშე გარედან მოხულ პირს არავინ მისცემდა საეკლესიო ინოვაციების – უცხო ენაზე ღვთისმსახურების აღსრულების – შემოტანის უფლებას. დამახასიათებელია, რომ

ორივე პრობლემის მოგვარებას საპაკი სთხოვს არა კონსტანტინეპოლის პატრიარქს, არამედ იმპერატორს. ადრესატი სავსებით სწორადაა შერჩეული, რადგან ბიზანტიური სახელმწიფოებრივი ტრადიციით, იმპერიის მოსაქცევად ღმერთმა აირჩია „მოციქულთა სწორი კეისარი“ და არა პატრიარქი ან სხვა საეკლესიო მოღვაწე⁶⁹.

სამასუხო წერილებში იმპერატორიცა და პატრიარქიც საპაკს დიდად საყვედურობდნენ, რომ სომხური ანბანი შეიქმნა არა „ბერძენთა“, არამედ „ასურთა“ ქვეყანაში (III. 57). აქ გამოსტყვივის არა მხოლოდ რომაულ-ბიზანტიური ელიტის ტრადიციული დაპირისპირება სირიულთან⁷⁰, არამედ იმის შიშიც, ხომ არ ერია აქ სპარსელთა ხელი. ეჭვს ისიც გააძლიერებდა, რომ ასოთა მოხაზულობა არანაირ კავშირს არ ამჟღავნებდა ბერძნულ ანბანთან⁷¹. მესროპ მაშტოცმა, ჩანს, შეძლო დაერწმუნებინა თეოდოსიცა და ატიკოსიც იმაში, რომ ანბანი სომხებს „ხეგარდმო მადლით“ ჰქონდათ მინიჭებული. მისი დიპლომატიური მისია კონსტანტინეპოლში წარმატებით დაგვირგინდა: საპაკს იგივე პატივი მიანიჭეს, რაც კესარიის არქიეპისკოპოსს, დასავლეთ სომეხეთში ბორბორიტონთა მწვადლებლობის ამოძიკვა უბრძანეს და თანაც ადგილობრივი მოსახლეობის სომხურ ენაზე დამოძღვრის უფლება მისცეს (III. 57, 58, 60). მესროპმა დაუღალავად და დაუბრკოლებლად იშრომა და დასავლეთი სომეხეთიც „განანათლა აღმოსავლეთის მსგავსად“ (III. 58).

ბიზანტიის კეთილგანწყობას მესროპის მისიისადმი პოლიტიკური სარჩულიც ჰქონდა. იმ დროს, როცა სომეხთა კათოლიკოსმა თავი ბიზანტიას შეაფარა, თეოდოსი II სპარსეთთან საომრად ემზადებოდა. პირველად რომი/ბიზანტია-სპარსეთის ურთიერთობათა ისტორიაში ომი ქრისტიანთა დაცვის ღონისძიებით წარიმართა⁷².

ქრისტიანთა მფარველ კეისარს, ცხადია, ქრისტიან სომეხთა მხარდაჭერაც დასჭირდებოდა⁷³ და ამიტომ ის ერთმორწმუნეთა გულის მოგებასაც ეცდებოდა. მაგრამ ომის

დამთავრებისთანავე დამოკიდებულება იმპერიის სახელწოდებაში შეიქცა. პრაგმატიკმა ბოზანტიელმა წმინდა მესროპის მორალურ ავტორიტეტზე მადლა საკუთარი საეკლესიო და სახელმწიფოებრივი ინტერესები დააყენეს და იმპერიის ამ ნაწილში არც მშობლიურ ენაზე ბიბლიის თარგმნა და არც სომხური ღვთისმსახურების გავრცელება დაუშვეს; დასავლეთი სომხეთი მთლიანად ბერძნულ ეკლესიას დაუქვემდებარეს⁷⁴.

რა ვითარება იყო საქართველოში? ქართული წყაროების მიხედვით, ქართლის სამეფოში ახალი სარწმუნოება სპარსეთზე გამარჯვებული კონსტანტინე დიდის სახელთან ახლოვდა. ამიტომ ვასაკვირიც არაა, თუ ქრისტიანული ღვთისმსახურების ენად „მოციქულთა სწორი“ კონსტანტინესა და მისი მხედრობის ენა, ანუ ბერძნული დამკვიდრდა. ბერძნული მწიგნობრობა საკმაოდ ფართოდ გამოიყენებოდა აღმოსავლეთ საქართველოში ჯერ კიდევ წინაქრისტიანულ ხანაში⁷⁵. ბერძნული იყო რომის იმპერიისა და იბერიის სამეფოს ურთიერთობის ოფიციალური ენა; ბერძნული დამწერლობის გამოჩენას ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეში ხელს უწყობდა ბერძნული ეკლესიის დიდი პოპულარობაც (იხ. ზემოთ); ბერძნული მწიგნობრობის ფართოდ გავრცელებისათვის არანაკლები მნიშვნელობა აქონდა იბერიელი მხედრობის სამოკავშირეო სამხედრო სამსახურს რომის არმიაში⁷⁶. მოგვიანებით იბერიელი ვაჭარ-ხელისნების პროფესიული საქმიანობა მსოფლიოს დედაქალაქში – კონსტანტინეპოლში⁷⁷, ასევე, ხელს შეუწყობდა ბერძნული ენის გავრცელებას ქართლის მოსახლეობის სხვადასხვა ფენაში.

ბერძნული ენა გავრცელებული იყო როგორც ცენტრში, ისე პერიფერიებში. ის იყო პირველი ქრისტიანული მოსახლეობის ერთ-ერთი ენაც. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ყინვალის არქეოლოგიური ექსპედიციის მიერ მოპოვებული რკინის ბეჭედი სარდიონის გემით, რომელზეც

გამოსახულია მწყემსი და კრავი, ბერძნული წარწერით „ბაკური, კრავი“ (ბწკ, № 253). დიდია ცდუნება, რომ ბეჭედის იკონოგრაფიაში ქრისტიანული მოტივი ამოვიკითხოთ და ბაკური ერთ-ერთ პირველ ბერძნულენოვან ქრისტიანად ვცნოთ. თერთონ ნივთი და შესაბამისად წარწერაც, საკმაოდ ადრინდელია – ის I ან II-III სს-ით თარიღდება⁷⁸. კიდევ უფრო საინტერესო ის ვარაუდებია, რომ ყინვალის მიდამოებში II-III სს-ში დაკრძალვის ქრისტიანული წესი გვაქვს დადასტურებული (იხ. ზემოთ). ამიტომ ბაკური ქრისტიანიც რომ არ იყოს, იმის თქმა მაინც შეუძლებელია, რომ სადაც ქრისტიანული თემია, იქ ბერძნული ენაცაბა გავრცელებული. თუმცა ჩვენ შორს ვართ იმ აზრისგან, რომ საქართველოს ერთი თემის/რაიონის მაგალითი მთელს აღმოსავლეთ საქართველოზე გავავრცევოთ.

ქრისტიანული შინაარსის მქონე უადრესი ბერძნული წარწერა წილქიდანაა და ის III-IV სს-ით თარიღდება (ბწკ, № 254)⁷⁹.

ქართლის სამეფოს ქრისტიანულ მოსახლეობაში ბერძნული მწიგნობრობა კიდევ უფრო ფართოდ ვრცელდება IV-V სს-ში. აღნიშნული ხანითაა დათარიღებული ძველი დედაქალაქის, მცხეთის, სხვადასხვა უბანზე (სამთავროს სამაროვანი, ანტიოქიის ეკლესია, მოგვთა უბანი) აღმოჩენილი სხვადასხვა სოციალური ფენის კუთვნილ ნივთებზე შესრულებული საკმაოდ მრავალფეროვანი შინაარსის ბერძნული წარწერები (ბწკ, №№ 201, 202, 236, 257, 258, 265).

აღმოსავლეთ საქართველოს ბერძნული წარწერები იმის მოწმობაა, რომ ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადებამდე და შემდეგაც დიდი ხნით ქრისტიანთა სამწერლობო ენას ბერძნული წარმოადგენდა. ბერძნული ენა, უძველესია, ლიტურგიულ პრაქტიკაშიც გამოიყენებოდა. ამის მატერიალური დადასტურებაა მცხეთაში ნაპოვნი ევქარისტული დანიშნულების ტურტელი, რომელზეც ბერძნული წარწერაა ამოტვიფრული⁸⁰.

იღვე უფრო მეტწველი მოწმობაა წილკნის აკლდამის IV-V სს-ის ბერძნული ეპიტაფია, რომელიც ამ მხარეში მოღვაწე ბერ-მონაზვნებს ეკუთვნის (მწკ. № 188).

IV-V სს. ქართლის ეკლესიაში ბერძნული არ ყოფილა დუთისმსახურების ერთადერთი ენა. ჩვენ უკვე დავინახეთ, რომ ქართლის პირველი ნეოფიტები ებრაელთა წრიდან იყვნენ. უძველესი, იერუსალიმური ლიტურგიული პრაქტიკა, როგორც ვარაუდობენ, ქართლის ეკლესიაში იერუსალიმიდან მოსულმა პირველმა ეპისკოპოსებმა, მღვდლებმა და დიაკვნებმა შემოიტანეს³¹. ამ თვალსაზრისით ინტერესიკლებული არ უნდა იყოს „ნინოს ცხოვრებაში“ დადასტურებული ე.წ. სინტაქსური სირიზმები, რაც მკვლევართ აფიქრებინებს, რომ თავდაპირველად, IV საუკუნეში, ამ ძეგლის გარკვეული მონაკვეთები არამეულ დიალექტზე ჩაიწერა³². თუკი ქართველთა განმანათლებლის „ცხოვრება“ არამეულ ენაზე არსებობდა და, ცხადია, ის საკითხავსაც წარმოადგენდა, მაშინ შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ არამეული გარკვეულ დროს და გარკვეულ წრეებში საეკლესიო ენას წარმოადგენდა. ქართლის ეკლესიაში არამეულის დამკვიდრებისათვის იმ გარემოებასაც უნდა შეეწყო ხელი, რომ ის ქართლის სამეფოს სახელმწიფო და სალიტერატურო ენა იყო³³. არამეულზე მლოცველი მრევლი, ძირითადად, ქრისტიანი ებრაელებითა და სირიელებით იქნებოდა წარმოდგენილი. რამდენ ხანს ვაგრძელებოდა არამეულის საეკლესიო პრაქტიკაში გამოყენება, ძნელი სათქმელია; შესაძლოა, ევხისტთი მცხეთელის თანამედროვე „ასურელები“ ამ ტრადიციის უკანასკნელი წარმომადგენლები ყოფილიყვნენ (იხ. ქვემოთ, შენ. 110).

მღვდელმსახურების შესამე, ყველაზე გავრცელებული ენა იყო ქართული, რომლის წერილობითი ფოსაცია ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების დროისათვის ჯერ კიდევ არ იყო დასრულებული. ქრისტიანობის ადრეულ

ეტაპზე ქართველთა (იბერთა) „...მშობლიურ ენაზე ქადაგება და რელიგიური ტექსტების (ძველი და განსაკუთრებით ახალი აღთქმის) წაკითხვა ხდებოდა მათი უშუალოდ ზეპირად გადმოცემა-თარგმანების საშუალებით“³⁴.

უკვე წინაქრისტიანულ ხანაში, განსაკუთრებით კი I-III სს-ში, ქართული ენა, ტერიტორიასთან და რელიგიასთან ერთად, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს იბერთა პოლიტიკური და ეთნო-კულტურული ერთობის ჩამოყალიბებაში³⁵. იბრიაში რომ იბერიული სახელმწიფოებრიობისა და კულტურის ენა იყო, ამას რომელი ავტორებიც მოწმობენ³⁶. მართალია, დღემდე ანტიკური ხანით დათარგმნილი ქართული ტექსტები არ მოგვეპოვება, მაგრამ ზოგადი მოსაზრებების საფუძველზე წინაქრისტიანული ხანის ქართლის სამეფოში ქართული წერილობითი და ზეპირი ლიტერატურული ტრადიციების არსებობა ფრიად სარწმუნოა³⁷.

IV საუკუნეში წარმართული „მწიგნობრობა ქართული“ ქრისტიანული ასომთავრულით იცვლება³⁸. მდიდარმა ლიტერატურულმა ტრადიციებმა, ქართული ენის ეთნო-კულტურულმა და პოლიტიკურმა მნიშვნელობამ და, რაც მთავარია, მისმა ფილოსოფიურობამ, უნარმა, გადმოეცა „მორეული იუდეის და მის მკვიდრთა ბუნებრივ-გეოგრაფიული, მსოფლმხედველობრივი, სარწმუნოებრივი, სამართლებრივი და სხვა სპეციფიკური ყოფის ამსახველი რთული ტექსტობრივი პასაჟები“³⁹ ხელი შეეწყო წმიდა წერილის ქართულ ენაზე გადმოთარგმნას და ქართლის ეკლესიებში წირვა-ლოცვის ქართულ ენაზე აღსრულებას.

უძველესი ბიბლიური ტექსტების შესწავლა დღეს უკვე ეჭვს არ ტოვებს, რომ V ს-ში, შესაძლოა, მის პირველ ნახევარშიც, ქართლში არსებობდა განვითარებული საღვთისმეტყველო პრაქტიკა ქართულ ენაზე⁴⁰. ამასვე უნდა მოწმობდეს V საუკუნის ეპიგრაფიკული ძეგლები აღმოსავლეთ საქართველოს ადმინისტრაცი-

ული ცენტრებიდან⁷¹, რომელთა შორის უადრესია ურბნისის ხიონის V ს-ის I ნახევრის წარწერა⁷².

ქართლის ეკლესიაში ქართული ღვთისმსახურება ნელ-ნელა მკვიდრდება. ამ პროცესისათვის ხელი უნდა შეეწყოს მეოთხე საუკუნის უკანასკნელ მესამედში განვითარებულ პოლიტიკურ მოვლენებს, სახელდობრ, რომისა და სპარსეთის ბრძოლებს კავკასიის დასაუფლებლად. 60-იანი წლების ბოლოს შაბურ II-მ ქართლში ილაშქრა და სამეფო ტახტზე თავისი კრეატურა დასვა (Amm. Marc., XXVII. 12. 4), მაგრამ ორიოდე წელიწადში ქართლის სამეფოს ერთ ნაწილში რომაელებმა სავრომაკი გაამეფეს (Amm. Marc., XXVII. 12. 16). სპარსეთის მხრდან ნებელი უკიდურესად შეურაცხყოფილი იყო, რომ „მისი თანხმობის გარეშე და მის უცოდინრად გადაწყვედა იბერიის სამეფოს გაყოფა. ამიტომ თითქოს დაკეტა მეგობრობის კარი და შეუდგა მესობელი ტომებით დახმარების ძიებას და თავისი ჯარის მომზადებას, რათა ... დაემხო ყველაფერი, რაც კი თავისთვის ვაირიგეს რომაელებმა“ (Amm. Marc., XXVII. 12. 18). შაბურ II მხოლოდ სამხედრო და დიპლომატიური დემარშებით არ ეცდებოდა მიზნის მიღწევას (Amm. Marc., XXX. 2. 1-8); შესაძლოა, სწორედ ამ დროს სპარსეთის შაჰის კარზე დაიბადა აზრი ქართლის ეკლესიიდან ბერძნული წირვალოცვის გამოდევნის შესახებ⁷³. ამ პოლიტიკის წყალობით სასანიდები მოწინააღმდეგის დამცირებასა და ქართველების რომაელთაგან ჩამოცილებას იმელოვნებდნენ.

ამ იდეას სპარსელები კიდევ უფრო ინტენსიურად განავითარებდნენ 387 წლიდან, მას შემდეგ, რაც კავკასიის მნიშვნელოვან ნაწილზე რომმა სპარსეთის უფლებები ცნო⁷⁴. ამ ხაზის ერთ-ერთი შედეგი ის იყო, რომ სპარსელებმა სომხეთში ბერძნულ ენაზე წირვა-ლოცვა აკრძალეს და ტოტალურად გააბატონეს სირიული ლიტურგიული პრაქტიკა (იხ. ზემოთ). იგივე შედეგს სასანიდებმა

ქართლში, ჩანს, ვერ მიაღწიეს. ეს იმით უნდა აიხსნას, რომ სპარსელთა ბატონობა ქართლში ნაკლებად მძიმე იყო, ვიდრე სომხეთში; ქართლის სამეფოს გეოპოლიტიკური მდებარეობის წყალობით მისი მეფის მეგობრობას დიდად აფასებდა შაჰიც და კეისარიც⁷⁵ რომის პოლიტიკური გავლენაც და კულტურული ტრადიციებიც სპარსეთის ქართლში ისევ ძლიერად იგრძნობოდა⁷⁶. დამახასიათებელია, რომ ქართლის სამეფოს ყველაზე პროსპერუსულად განწყობილ ნაწილშიც, ქვემო ქართლის საბიტიახშიში, პრესტიჟის და, ჩანს, საერთაშორისო ურთიერთობის ენად სპარსელებისათვის საძველელი ბერძნული რჩებოდა⁷⁷. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ სასანიდებმა ქართლში უფრო ადრე მოიკიდეს ფეხი, ვიდრე სომხეთში და იმ დროს, როდესაც ქართლის ეკლესიიდან ბერძნული ენის გამოდევნა განიზრახეს, ცეცხლთაყვანილნი იყვნენ და თვლევდნენ ველური სისასტიკით იწყეს ანგარიშსწორება ბერძენთა კეისრის მოკავშირეობაში ექვემდებარებულ სირიულ და სპარს ქრისტიანებზე⁷⁸, ასე რომ, 70-იან წლებში შაჰისთვის ერთნაირად მიუღებელი იყო ქრისტიანული ბერძნულიც და ქრისტიანული სირიულიც.

მართალია, IV ს-ის ბოლოს სასანიდებს არ შეეძლოთ ქართლის სამეფოზე სრული პოლიტიკური კონტროლის დამყარება და მის ხაველდნობა საქმეებში განუკუთხავი ჩარევა, მაგრამ იმის ძალა კი შესწევდათ, რომ თავისი ვასალი აეძულათ, სახელმწიფო კანცელარიასა და ეკლესიაში შეეზღუდა ბერძნული ენის გამოყენება. იბერები ამგვარ ბრძანებას, ალბათ, მინცდამანაც დიდ წინააღმდეგობას არ გაუწევდნენ, რადგან ბერძნულის პოზიციების შესუსტება ქართული ენის გაძლიერებას მოასწავებდა. აქვე ხაზი გვინდა გავუსვათ იმ გარემოებას, რომ წმინდა წერილის თარგმნა ქართულ ენაზე ქართული საზოგადოების ევოლუციის შედეგი იყო; რომი-სპარსეთის დაპირისპირება მხოლოდ ხელშემწყობი ფაქტორის როლს თამაშობდა⁷⁹.

IV-V საუკუნეთა მიჯნაზე წმიდა წერილი რომ უკვე ნათარგმნი იყო ქართულ ენაზე¹⁰⁰, ამას არაპირდაპირ „პეტრე იბერის ცხოვრებაც“ ადასტურებს. აქ ნათქვამია, რომ 12 წლის იბერიელი უფლისწული პეტრე-მურვანოსი მშობლებმა მიჰვლად გაგზავნეს კონსტანტინეპოლში¹⁰¹. იმპერიის დედაქალაქში მან შეისწავლა „ენა ბერძნული და სწავლა“¹⁰², ხოლო „რაჟამს წარვედით იერუსალმდმდ... ისწავა მურ ენა და სწავლა ასურებრივი“¹⁰³. პირველდაწყებითი განათლება პეტრემ სამშობლოში მიიღო. მისი მამა-პაპანი ღრმადმორწმუნე ქრისტიანები იყვნენ და უფლისწულიც ქრისტიანული წესების სრული დაცვით აღზარდეს. სამი წლის ასაკში პეტრე „მისცეს სამწიგნობრედ, და დაისწავლა მან ყოველივე სწავლა და გულისკმის-ყოფით აღმოიკითხავენ წმიდათა წერილთა...“¹⁰⁴. ვინაიდან ბავშვობაში პეტრემ არც ბერძნული იცოდა და არც სირიული, ამიტომ ენა, რომლითაც ის წმიდა წერილს შეისწავლიდა, იქნებოდა მხოლოდ ქართული.

საჩუქრადღებია, რომ პეტრე იბერი ქართლის სამეფოს იმ ნაწილიდან იყო, რომელიც ბიზანტიას ექვემდებარებოდა, ან მის ძლიერ პოლიტიკურ გავლენას განიცდიდა¹⁰⁵. ეს გარემოება იმითაა ნიშანდობლივი, რომ გარკვეულად განმარტავს ბიზანტიის დამოკიდებულებას ქართულ ენაზე წმიდა წერილისა და ჭმისწირვის შემოღებაზე. არც კეისრის კარზე და არც ბერძნულ საპატრიარქოებში ამას მინცდამინცი დიდი პროტესტი არ უნდა მოჰყოლიდა, რადგან ლიტურგიის მშობლიურ ენაზე შესრულება მათთვის უცხო არ იყო. სულ ახალი მომხდარი იყო გოთური ბიბლიის შექმნაც (იხ. ზემოთ) და კონსტანტინეპოლის პატრიარქი იოანე ოქროპირი ამაყად აცხადებდა, რომ იმპერიის დედაქალაქში წირვა-ლოცვა გოთურ ენაზეც ისმოდა და რომ სხვა ხალხებსაც აქონდათ უფლება, მშობლიურ ენაზე აღეველინათ უფლის დიდება¹⁰⁶. ისიც მნიშვნელოვანი გარემოება იყო, რომ ქართლის ეკლესია, სომხეთის ეკლესიისგან

განსხვავებით, იმ ეტაპზე ბერძნული ეკლესიისგან გამოყოფას არ აპირებდა. ეკლესიის ტოლერანტობა სახელმწიფოს ტოლერანტობიდან გამომდინარეობდა. სახელმწიფოებრივი ინტერესები რომის იმპერატორებს უკარნახებდა, რომ უმჯობესი იქნებოდა ქართლში მშობლიურ ენაზე ღვთისმსახურების შემოღების კანონიკურობის აღიარება და ამით მისი მეფის კეთილგანწყობის შენარჩუნება (ეს კი რომს ნამდვილად უღირს!). ბიზანტიელებს კარგად აქვთ შეგნებული, რომ პოლიტიკური და სარწმუნოებრივი მეტოქის, მახდევანური სპასეთის, ბატონობის პირობებში მშობლიურ ენაზე წირვა-ლოცვა კიდევ უფრო გაამყარებდა ქრისტიანობას ქართლში, ხოლო ჭეშმარიტი ქრისტიანი, თუნდაც ირანის ვახალი, უპირველეს ყოვლისა, იმპერიის ერთგული მოკავშირე იქნებოდა.

სამეცნიერო ლიტერატურაში ხშირად მიუთითებენ იმ გარემოებაზე, რომ საქრისტიანოს დასავლეთ ნაწილში უმთავრესი აქცენტი ენობრივ ერთიანობაზე ეთმობოდა, ლიტურგიული პრაქტიკა კი შეიძლება განსხვავებულიც ყოფილიყო. ამის საწინააღმდეგოდ საქრისტიანოს აღმოსავლეთ ნაწილში ლიტურგიულ ერთიანობაზე ზრუნავდნენ, ხოლო საღვთისმეტყველო ენათა მრავალფეროვნებას ფრიად შემწყნარებლურად უყურებდნენ¹⁰⁷. ასეთი პოლიტიკის შედეგი იყო, რომ, განსხვავებით დასავლური ქრისტიანობისგან, აღმოსავლურმა ქრისტიანობამ ხელი შეუწყო ეროვნულ ენაზე მწიგნობრობისა და მწერლობის განვითარებას¹⁰⁸. ჩვენ, რა თქმა უნდა, ვიზიარებთ ამ დებულებას, მაგრამ გვსურს, სოფი რამ დავახუსტოთ: კონსტანტინეპოლის შემწყნარებლობა და რომის შეუწყნარებლობა საკმაოდ პირობითია. ეს დიდდაა დამოკიდებული იმაზე, თუ სად მიმდინარეობს ევანგელიზაცია, იმპერიის საზღვრებს შიგნით თუ მის გარეთ. იმპერიის შიგნით იმპერატორიკა და ეკლესიაც ერთხანად „დაუხდობელია“ განსხვავებული ენებისა და კულტურებისადმი; იმპერიის

მრავალფეროვანი მოსახლეობის გაქრისტიანება და შემდგომი საეკლესიო ცხოვრება ან ბერძნულ ან ლათინურ ენაზე მიმდინარეობს. მხოლოდ ძველისძველი ცივილიზაციის მქონე ერებს (კობტები, სირიელები) ძალუძთ, წინ აღუდგნენ ამგვარ ერთფეროვნებას და ნიკეის კრებაამდე დიდი ხნით ადრე საკუთარი მრავალსაუკუნოვანი ლიტერატურული ტრადიციები მშობლიურ ენაზე ნათარგმნი ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებით დაავიზრგვინონ. ბიბლიის კობტურ და სირიულ ენებზე არსებობას ბერძნული ეკლესია იწყინარებს იმდენად, რამდენადაც ძალა არ შესწევს, შეეწინააღმდეგოს ადგილობრივ კულტურულ ტრადიციებს, თუმცა ყოველ დროს ხმარობს, რომ იქ ბერძნული გააბატონოს. იმპერია - სახელმწიფო აპარატიცა და ეკლესიაც - იმის ცდაშიცაა, რომ მსგავსი პრეცედენტი სხვა ხალხებში არ გავრცელდეს. ადრებიზანტიური ხანისათვის ეთნიკურად ჭრელ, მრავალენოვან ბიზანტიაში, რომლის ოცდაათმილიონიანი მოსახლეობიდან ბერძნული ენის მატარებელი მესამედსაც კი არ შეადგენდნენ, სხვადასხვა დანიშნულებისა თუ ხასიათის წარწერები სრულდებოდა მხოლოდამხოლოდ ბერძნულ ენაზე, რომელიც ექსკლუსიურად გამოიყენებოდა სახელმწიფო კანცელარიასა და ეკლესიაში¹⁰⁰.

განსხვავებული ვითარებაა იმპერიის საზღვრებს გარეთ. აქ გაცილებით უფრო მოქნილად მოქმედებს რომიც და კონსტანტინეპოლიც. სამწყოს საზღვრების გასაფართოებლად და ახალი მოკავშირეების მოსაზიდად, საქრისტიანოს ორივე ნაწილში სამისიონერო საქმიანობა და ევანგელიზაცია ადგილობრივ, ეროვნულ ენებზე მიმდინარეობს. მისიონერ-განმანათლებელთა მოღვაწეობა, უფრო ხშირად, ლათინური ან ბერძნული ეკლესიის შექმნით გვირგვინდება. მაგრამ ეკლესიაში უცხო ენის ბატონობის პირობებშიც ერს, რომელსაც მძლავრი შემოქმედებით მუხტი აქვს, მწიგნობრობის მშობლიურ ენაზე განვითარების უნარი

შესწევს. დასავლეთ საქრისტიანოში ინგლისის იმის თვალსაზრისითაა, რომ ლათინური ეკლესია, შეიძლება, პოლიტიკურად დაქუცმაცებული ერის ერთიანობის სიმბოლოდ იქცეს (Beda, IV, 2), მის წიაღში შეიქმნას უნიკალური ადგილობრივი საგალობლები¹¹⁰, წმიდა წერილით გამდიდრდეს ხალხური ზეპირსიტყვიერება¹¹¹ და „ყველასთვის გასაგებ“ მშობლიურ ენაზე განვითარდეს მრავალფეროვანი - იურიდიული, ისტორიული, ფილოსოფიური, თეოლოგიური - მწერლობა¹¹². ანგლო-საქსების წარმატებას იხივ უწყობდა ხელს, რომ გეოგრაფიულად მათი ქვეყანა დაცილებული იყო რომს.

საზღვრებზე შექმნილი განსაკუთრებული პოლიტიკური ვითარებისა და იმპერიის უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე, კეისარი და პატრიარქი ნეოფიტ ერს წმიდა წერილის მშობლიურ ენაზე თარგმნის და წირვა-ლოცვის მშობლიურ ენაზე წარმართვის ნებასაც აძლევენ. მაგრამ ეს წყალობა შეიძლება წყალობად დარჩეს, თუ ერს მისი შემდგომი განვითარებისათვის საჭირო კულტურული და შემოქმედებითი პოტენციალი არ გააჩნია. საქრისტიანოს აღმოსავლეთ ნაწილში ვოთები და კავკასიის პუნები¹¹³ იმის სამწუხარო მაგალითია, რომ შეიძლება საკუთარ ენაზე გქონდეს წმიდა წერილი, მაგრამ ლიტერატურული ტრადიციებისა და გარეგანი სტიმულის არარსებობის პირობებში ვერ დააფუძნო მშობლიური ეკლესია.

იმპერიათა ჭიდილმა ფრიად კეთილმყოფელი გავლენა მოახდინა კავკასიის ხალხებზე, კერძოდ, იბერებსა და სომხებზე, რომლებსაც მთელი სულიერი და ინტელექტუალური ძალები უნდა მოეკრიბათ თეოთმყოფადობის შესანარჩუნებლად. IV-V საუკუნეებში ქართლში ქრისტიანული სარწმუნოების საფუძველზე იქმნება ახალი ქართული კულტურა და მწიგნობრობა; ვითარდება სამოქალაქო ურთიერთობათა ენა; ჩნდება არქიტექტურის სრულიად ახალი სახეობა - ქრისტიანული ხუროთმოძღვრება, რომლის ენა უაღ-

რესად ხალხურია, ეროვნული.

პარადოქსულად ფართოვდება ქართლის სამეფოს საზღვრები, რასაც თან სდევს ქართლის ეკლესიის საზღვრების გაფართოვება. ქართლის მეფის და მთავარეპისკოპოსის, შემდეგ კი – კათოლიკოსის, ოკრისდიქცია თანდათანობით ვრცელდება გოგარენეზე, პერეთზე, ეგრისის მნიშვნელოვან ნაწილზე. დაბრუნებულსა თუ ახლადშემოერთებულ ტერიტორიებზე ვრცელდება ქართული ადმინისტრაცია და ქართული ქრისტიანობა ქართული ხალიტერატურო, ხალხისმეტყველო და საკანცელარო ენით. ეს არაა მარტივი ან ერთგვარი პროცესი. ქართლის საერო და სასულიერო ხელისუფალთ მიზნის მისაღწევად სოფავრ დაძირისპირება, სოფავრ რთული შევობრული აღიანსების ხლაროვა სჭირდებოთ სომხეთთან, აღბანეთთან, ღაზიკასთან, უფრო მეტად კი სპარსეთთან და რომთან/ბიზანტიასთან. გარკვეულ დრომდე ქართლის ეკლესია თავის წილში ებრაულ-, სირიულ-, სომხურ- და

ბერძნულენოვანი მრეკლის/თემების არსებობასაც ეგუება¹⁴, მაგრამ მაინც ცდილობს მათ „გაქართველებს“, განსაკუთრებით საზღვრისპირა მხარეებში, და სასტიკად ეწინააღმდეგება თავის საქმეებში გარედან ჩარევას. კირიონ კათოლიკოსის ზეობა და პერაკლე კეისრის ღაშქრობების ეტაპია, როდესაც ქართლის ეკლესიაში ქართულ ენაზე წირვა-ლოცვის შესრულებამ საყოველთაო და შეუქცევადი ხასიათი მიიღო¹⁵.

IV-V საუკუნეებში ქართლში ქრისტიანული სარწმუნოება საკუთარი ეროვნული ენითა და ეროვნული დამწერლობით ქართველთა ეროვნული ერთიანობის შეგნების მძლავრი ფაქტორი გახდა¹⁶. ქართულ ქრისტიანობას არ ჰქონია მხოლოდ ვიწროეროვნული მნიშვნელობა: ქართული ბიბლიის შექმნით ქართველებმა საპატიო ადგილი დაიმკვიდრეს საქრისტიანოში იმ ერთა შორის, რომლებიც „შობილოურ ენაზე აღავლენდნენ უფლის დიდებას“¹⁷.

დამონებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. ამ საკითხს რამდენიმე მოხსენება მიუძღვნა ბიზანტიისტთა XXI მსოფლიო კონგრესზე, იხ. Proceedings of the 21st International Congress of Byzantine Studies, v. II, pp. 32-35, v. III, pp. 59-65, London, 2006.
2. ნ. ბერძენიშვილი, საქართველოს ისტორიის საკითხები, VIII, თბ., 1990.
3. Н. Вачнадзе, Язык – ключ к пониманию средневековой картины мира // Byzantino-Slavica, VI (1995), с. 507-510.
4. გიორგი შერწყლე, შრომა და მოღვაწეობა გრიგოლისი არქიმანდრიტისა ხანციხისა და შატბერდისა აღმაშენებლისა // ძველი ქართული ავთოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, დასაბუჯდად მოამზადეს ილ. აბულაძემ, ნ. ათანელიშვილმა, ნ. გოგუაძემ, დ. ქავთაძემ, ც. ქურციკიძემ, ც. ჭანკვიციანი და ც. ჯღამაიამ, ილ. აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით, თბ., 1963, გვ. 290.
5. თევანუ-სოსიძე, ქება და დიდება ქართულისა ენისა // ი. იშაიშვილი, ქართული ენის ისტორიული ქრესტიანობა, ტ. I, ნაწ. I, თბ., 1982, გვ. 255.

6. .... ხოლო კურთხევისი ბერძულად ითქმის, რომელ არს ქართულად: „უფალო, წყალობა ყუ“, გინა თუ „უფალო, შეგვიწყალებ“ (გიორგი მერნულე, შრომა და მოღვაწეობა... გვ. 290).

7. სამეცნიერო ლიტერატურაში 843-1025 წწ. ბიზანტიის „ოქროს ხანადა“ მონათლული (იხ. G. Ostrogorsky, History of the Byzantine State, Basil Blackwell, Oxford, 1989, pp. 210-315).

8. Фотий, О гробе Господа нашего Иисуса Христа и другие малые творения // Православный Палестинский Сборник, Т. 31, СПб, 1892, с. 232-235.

9. იოვანე საბანის ძე, წამება წმიდისა და ნეტარისა მოწამისა ქრისტესისა ჰაბოასი / ძველი ქართული აგიოგრაფიული... I, გვ. 50, 55; ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, II, თბ., 1983, გვ. 91; მიხეივ, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, თბ., 1977, გვ. 76-85.

10. კლარჯული მრავალთავი, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო თ. შვალაბლიშვილმა, თბ., 1991, გვ. 241.

11. იოვანე-ზოსიმე, ქება და დიდება... გვ. 255. ქართულ-ბიზანტიურ კულტურულ-დიდურ დაპირისპირებათა შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, კტიულები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, IV, თბ., 1957, გვ. 110-158.

12. J. Shepard, Spreading the World: Byzantine Missions // The Oxford History of Byzantium, ed. by C. Mango, Oxford University Press, Oxford, 2002, p. 230.

13. ეს ტერმინი სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოიტანა დიმიტრი ობოლენსკიმ.

14. Сказания о начале славянской письменности, СПб, Алетейя, 2000.

15. შორეისა და ბულგარეთის გაქრისტიანების ისტორია გადმოცემული გვაქვს შემდეგი ლიტერატურის მიხედვით: Принятие христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси, под ред. Г. Г. Литаврина, М., 1988; D. Obolensky, Byzantium and the Slavs, SVS Press, Crestwood, New York, 1994; G. Ostrogorsky, dasax. naSr., J. Shepard, dasax. naSr., C. Mango, Byzantium: The Empire of New Rome, Charles Scribner's Sons, New York, 1980; V. Vavonek, The use of vernacular languages: Byzantine missions amongst the Slavs // Proceedings of the 21st International Congress... , v. II, pp. 34-35.

16. ძველი ქართული ცივილიზაციისა და მისი კონტაქტების შესახებ ძველ საბერძნეთთან, რომთან, ირანთან იხ. Г. А. Меликишвили, К истории древней Грузии, Тб., 1959; ოღორთქიფანიძე, ქართული ცივილიზაციის სათავეებთან, თბ., 2002.

17. იხ. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, I, თბ., 1979, გვ. 216-220; კ. კეკელიძე, კტიულები... IV, გვ. 252-260; ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა, ბიზანტიული მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, VII, თბ., 1967, გვ. 113-117 (ქვემოთ: ვეორგიკა).

18. ლეონტი მროველი, ცხოვრება ქართველთა მეფეთა, „ქართლის ცხოვრება“, I, ტექსტი დადგენილი ექვლა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, თბ., 1955, გვ. 42.

19. იხ. კლარჯული მრავალთავი, გვ. 170.

20. ix. А. Бохочадзе, Результаты работ археологической экспедиций на новостройках двуречья Ксани и Арагви // Археологические исследования на новостройках Грузинской ССР, Тб., 1976.

21. მოქცევა ქართლისა // ძველი ქართული აგიოგრაფიული... I, გვ. 128-130; ლეონტი მროველი, გვ. 99-100.

22. იბერიის ქალაქებში ხორული თემების არსებობის შესახებ იხ. Г. А. Меликишвили, К истории... გვ. 400-401; ხორული მოსახლეობის ნაწილი რომ ქრისტიანი იყო, ამას გვაზარალებინებს ხორულითა ფართომამრავლიანი საკოლონიზაციო და სამხიონერო მოღვაწეობა როგორც მახლობელ და შორეულ აღმოსავლეთში, ასევე კავკასიაში (იხ. Н. В. Пигулевская, Культура сирийцев в Средние века, М., 1979, с. 20-25). უფრო გვიანდელი ხანისთვის პირდაპირი მითითება ევსტათი მცხეთელის „მარტულობაში“ მოგვეპოვება (იხ. ძველი ქართული აგიოგრაფიული... I, გვ. 35).

23. თუმცა ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ ქართველები არ ცხოვრობდნენ საქალაქო ცენტრებში; პირიქით, ანტიკური ქალაქები, როგორც ეს სპეციალურ ლიტერატურაშია მითითებული (დ. ხახუტაიშვილი, ო. ლორთქიფანიძე, პირწმინდად იბერთა შემოქმედება).

24. „მოქცევა ქართლისა“-ს ქრონიკაში შემონახულია ცნობა ქართლის სამეფოს აღმოსავლეთ პერიფერიებზე „პრომ“ და „ბერძენ“ გაჯარ-მხიონერთა მოღვაწეობის შესახ-

ებ (გვ. 99); ამვე პრაქტიკას ადასტურებს სოკრატეს „საეკლესიო ისტორია“, სადაც ნათქვამია, რომ „შიდა ინფლითში“ ნახულ ვაჭრებს შორის იყვნენ ქრისტიანებიც, რომლებიც ამ შორეულ ქვეყანაში აღმართავენ სალოცავებს, ასრულებდნენ საეკლესიო რიტუალებს და ადგილობრივ მოსახლეობასაც იხიდავენ (I, 19). იხ. Sokrat Scholastic, Церковная История, М., 1996.

25. თ. ღორთქიფანიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 277-280.
26. იქვე, გვ. 280-282.
27. The Cambridge Ancient History, v. XIII, ed. by A. Cameron and P. Garnsey, Cambridge University Press, pp. 708-713, 720-721 (ქვემოთ: CAH).
28. CAH, XIII, p. 708; H. В. Пигулевская, დასახ. ნაშრ., გვ. 107-109.
29. Паломничество по Святым местам конца IV века // Православный Палестинский Сборник, T. VII, вып. 2, СПб, 1889, с. 171-172.
30. ხ. ჯანაშია, შრომები, I, თბ., 1946, გვ. 244.
31. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, თბ., 1980, გვ. 573.
32. S. Rapp, The Making of an Autocephalous „National“ Church: the Church in Kartli Becomes the Kartvelian Church, 4th-7th Centuries // XXe Congrès International Des Études Byzantines, II, Paris, 2001, pp. 107-108.
33. მოქცევა ქართლისა, გვ. 116; დეონტი მროველი, გვ. 86.
34. მოქცევა ქართლისა, გვ. 116; დეონტი მროველი, გვ. 86.
35. დეონტი მროველი, გვ. 85.
36. მოქცევა ქართლისა, გვ. 117; დეონტი მროველი, გვ. 88.
37. მოქცევა ქართლისა, გვ. 122; დეონტი მროველი, გვ. 93.
38. მოქცევა ქართლისა, გვ. 103-104, 131; დეონტი მროველი, გვ. 95-96.
39. დეონტი მროველი, გვ. 102-103.
40. მოქცევა ქართლისა, გვ. 85, 86, 137, 144, 153; დეონტი მროველი, გვ. 115-117; გეორგიკა, I, თბ., 1961, გვ. 193-194, 206-207, 213, 234, 240-241.
41. ამას გადმოგვცემენ გელასი კესარიელი, რუფინუსი, სოკრატე სქოლასტიკოსი, ერშია ხოხომენე კულტურული და სოციალური თვალსაზრისით საინტერესოა, რომ მეფე მამაკაცებს უჭადაგებდა, ხოლო დედოფალი – ქალებს, იხ. გეორგიკა, I, გვ. 190-191, 204-205, 232, 239. მეფე „თავისი ტომის მოციქული გახდა“ – ამბობს რუფინუსი.
42. სეოქვლის შრომანას მკვლევანი ცხადყოფს, რომ უმაღლესი არისტოკრატის ყველა წარმომადგენელმა როდი იცოდა ბერძნული (ასევე არამეული). ჩვენს მიერ მოხმობილი არაერთი პარალელი იმის ხაუცხით დადასტურდება, რომ პოლიტიკური ლიდერები მოსახლეობას მშობლიურ ენაზე უჭადაგებდნენ.
43. მოქცევა ქართლისა, გვ. 88, 89; დეონტი მროველი, გვ. 125-126.
44. დ. მუსხელიშვილი, საქართველოს ისტორიული გეოგრაფიის ძირითადი საკითხები, I, თბ., 1977, გვ. 181-183.
45. მოქცევა ქართლისა, გვ. 89; დეონტი მროველი, გვ. 125.
46. კონსტანტინეპოლი ნახშირია აღმოსავლური საპატრიარქოების ხიზონიძე.
47. D. Obolensky, დასახ. ნაშრ., გვ. 1-74.
48. The Confession of Saint Patrick, ed. by John Skinner, New York, 1998.
49. მნიშვნელოვანი ავტობიოგრაფიული ხასიათის ნაწარმოებია პატრიკის „აღსარება“ (Confessio), რომლის ავტენტურობაში დღეს მეცნიერთა უმრავლესობას ეჭვი არ ეპარება.
50. Life of St. Declan of Ardmore, Translated from the Irish, with Introduction by Rev. P. Power, M.R.I.A, London, 1914.
51. ამ ტრადიციიდან იღებს სათავეს ცნობილი კულტური ჯგერის ფორმაც.
52. Агапангелос, История Армении, перевод с древнеармянского, вступительная статья и комментарии К. С. Тер-Давтян и С. С. Аревшатяна, Ер., 2004.
53. ხომ არ არის წარმომდგარი ამ სიტყვიდან ეთნონიმი „ბრანჯნი“, რომელიც ქართულ წყაროებში გოთების აღსანიშნავად გამოიყენებოდა? თუ ასეა, მაშინ ეს კიდევ ერთი საბუთი იქნებოდა იმისა, რომ „ნიჩის ცხოვრების“ გარკვეული მონაკვეთები უკვე IV საუკუნიდან არსებობდა.
54. Ф. Кардини, Истоки средневекового рыцарства, М., 1987, с. 177-184.

55. იქვე, გვ. 185.
56. იქვე.
57. მოვსეს ხორენაცი, ხომხეთის ისტორია, ძველი ხომხურიდან თარგმნა, შესავალი და შენიშვნები დაურთო ავ. აბდელაჰემ, თბ., 1984.
58. ცნობა, ცოტა არ იყოს, გაზვიადებულია, რადგან ბერძნული იხმარებოდა სამეფო კანცელარიის ენად (ლახარ ფარპეცი, I, 10), ასევე მასზე იღებოდა განათლებას ხომხები ბაქშეები (ლახარ ფარპეცი, I, 10; კორიანი, 3). იხ. The History of Lazar Parneci, ed. by R. Thomson, Atlanta, 1991 და Корюн, Житие Маштоца, пер. Ш. В. Смбатяна и К. А. Мелик-Огаджаняна, М., 1962.
59. История Армении Фавстоса Бузанда, перевод с древнеармянского, и комментарий М? Я. Геворгяна, под ред. С. Т. Еремяна, вступительная статья Л. С. Хачикяна, Ер., 1953.
60. ხომხურ კულტურაში ულინურ-რომაული და ხორიული ტრადიციების დაპირისპირების შესახებ იხ. ადონც, Армения в эпоху Юстиниана, Ереван, 1971, с. 345-353.
61. იხ. აგრეთვე ადონც, დასახ. ნაშრ., გვ. 362.
62. იქვე, გვ. 361.
63. იქვე, გვ. 351, შენ. I.
64. იხ. გეორგიკა, I.
65. ამიანე მარკელისე არაფერს ამბობს იმაზე, თუ რით განარჩიდა ხომხეთის მეფეთა თვისი ყოფილი მფარველები (იხ. Amm., Marc., XXX, 1. 1-22). ხომხური წყაროების (ფავსტოს ბუზანდი, მოვსეს ხორენაცი) ცნობა, თითქოს პაპი კეისარს ტერიტორიულ პრეტენზიებს უყენებდა და მასთან საომრადაც ემზადებოდა, ნაკლებ სარწმუნოა, რადგან ხომხეთში რომაელი ლეგიონერები იდგნენ და ვითარებასაც ისინი აკონტროლებდნენ.
66. ადონც, დასახ. ნაშრ., გვ. 351, შენ. I. ამ ნაწილში ჩვენი მსჯელობა, ძირითადად, ნ. აღონციის ნაშრომს ეყრდნობა. საკითხი შემდგომ შესწავლას მოითხოვს უახლესი არქეოლოგიური ლიტერატურის გათვალისწინებით.
67. დაპირისპირება ხორიულებთან, ლახარ ფარპეცის მიხედვით, ყველა სფეროშია თვალშისაცემი: სარწმუნოებაში (ხორიელებს უპყრიათ ბილწი რჯული - I. 15-16); პოლიტიკაში (ხომხების სამხედრო-პოლიტიკურ წარუმატებლობებში ხორიელთა ხელი ურევია - II. 41); კულტურასა და მეცნიერებაში (ხორიელების სიტყვები ფუჭია; ისინი არ თაკილობენ მატინეების გაეაღებებს - შესავალი, 3; III. 65); ყველა უბედურების წყაროდ ხორიელებს თვლიან და სიხარულით იტაცებენ ხორიელთა დამამკირებელ შიარულ გამოთქმებსაც; სიარსეთის იმპერიის ყველა ვრს შორის ყველაზე გამოუსახლევარნი ხორიელები არიან (III. 63); ხორიულებთან შედარებამ კი ხომხთა გულისწერომა და, შესაძლოა, აჯანყებაც კი გამოიწვიოს (III. 75).
68. შდრ. თ. გამყრელიძე, წერის ანბანური სისტემა და ძველი ქართული დამწერლობა, თბ., 1989, გვ. III.
69. J. Shepard, დასახ. ნაშრ., გვ. 230.
70. ანტიოქიაში მოღვაწე ლიბანიოსისათვის ხორიული მდამბურთა ენა, ხოლო თანე თქროპირი მას ბარბაროსულ ენად მოიხსენიებს. იხ. САН, XIII, p. 714.
71. ეს, ალბათ, იმიტაც იყო გამოწვეული, რომ სპარსელებისათვის არ მიეკათ საფუძველი, ხომხები „ელინოფილობაში“ დაედანაშაულებინათ და ხელი შეეშალათ ახალი მწიგნობრობის დამკვიდრებისათვის (შდრ. თ. გამყრელიძე, დასახ., ნაშრ., გვ. III).
72. САН, XIII, გვ. 443.
73. ამაზე იხივ მაინშნებს, რომ ამის დაწყებისას ბიზანტიელები სპარსეთში ხომხეთის გავლით შეიჭრნენ (Socr., Hist. Eccl., VII. 18). ცნობილია, აგრეთვე, რომ თეოდოსი იბერთა მხარდაჭერის მოძიებასაც ცდილობდა (იხ. „სტრე იბერის ცხოვრება“ - გეორგიკა, II, თბ., 1965, გვ. 256). იგივე პოლიტიკა ხომხების მიმართაცაა მოსალოდნელი.
74. შდრ. F. Trombley, Christianising the barbarians in the Late Roman and proto-Byzantine periods // Proceedings of the 21st International Congress... , v. II, p. 33.
75. იხ. თ. ყაუხჩიშვილი, საქართველოს ბერძნული წარწერების კორპუსი, თბ., 2004 (ქვემოთ: ბწყ).
76. ამაზსაზე იბერიელის ეპიტაფია - იხ. თ. ყაუხჩიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 12; Themis., Oratio XVI, XVIII - გეორგიკა, I, გვ. 49-50; Not., Dign., Or. XXXI - გეორგიკა, I, გვ. 171-172.
77. იბერ ხელისუფლებს იხსენიებს თეოდორიკე კეირელი, იხ. გეორგიკა, I, გვ. 225-226.
78. თ. ყაუხჩიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 264.

79. წარწერა და ოქროს გულსაკიდი, რომელზეც ისაა შესრულებული, ძალზედ საინტერესოა ანთროპოლოგიური და კულტუროლოგიური თვალსაზრისით. გულსაკიდზე გამოხატული იყო ართადანს ბიუსტი და ჩაბრთილი იყო ბერძნული წარწერა. შემდეგ ეს წარწერა გადაუშლიათ და მის მიჯვარად მოუთავსებიათ ახალი წარწერა. მისი ნაწილი ქრისტიანული შინაარსის იყო, ნაწილი კი – მაგური დანიშნულების. წილკის წარწერა საშუალებას გვაძლევს, თვალი გავადევნოთ იბერების სააზროვნო სისტემას: როგორ ხდებოდა ძველი დმტრების კვლია და მათი ავტორობად ქვედა როგორ უარყოფდნენ ნეოფიტები წარმართულ ტექსტებს და ამავდროულად როგორ რჩებოდნენ მაგიის ტყვეობაში და სხვ.

80. თ. ყაუხიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 39.

81. ქართული ეკლესიის იერუსალიმური წარმოშობის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ეტიოლოგიური, IV, გვ. 358-363; ეს საკითხი დავრთვებით გამოკვლეულ აქვს თ. შვალაბლიშვილს, იხ. კლარჯული მრავალთავი, გვ. 130-202.

82. იხ. კლარჯული მრავალთავი, გვ. 171-172.

83. გ. წერეთელი, არმაზის ბილინგვა, თბ., 1941; თ. გამყრელიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 198.

84. თ. გამყრელიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 201

85. გ. ჭიჭიშვილი, „იბერი“ ტერმინის მნიშვნელობა ბერძნულ-რომაულ წყაროებში // ანალები, I, 1999, გვ. 15-17.

86. იქვე-გვ. 16; შდრ. D. Braund, Georgia in Antiquity, Oxford, 1994, p. 216.

87. თ. გამყრელიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 198-200.

88. იქვე-გვ. 196.

89. ქართული დიქციონარის პარიზული ხელნაწერი (ძველი და ახალი აღთქმის საქითხავები). ტ. I, ნაწ. I, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს კ. დანელიამ, სტ. ჩხენკელმა და ბ. შაიშვილმა. გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო კორნელი დანელიამ, თბ., 1987, გვ. 471.

90. იხ. კლარჯული მრავალთავი, გვ. 155-157; Л. Хевсуриани, Богослужение ГПЦ // Православная Энциклопедия, т. XIII, М., 2006, с. 234-235.

91. ლაპიდარული წარწერები, I, აღმოსავლეთი და სამხრეთ საქართველო (V-X სს.), შეადგინა და გამოსცა ნ. შოშიაშვილმა, თბ., 1980, გვ. 62-75.

92. იქვე-გვ. 27.

93. სომ არ იყო ეს უკვე აპრობირებული ხერხი აღბანეთში, რომელიც იმთავითვე სახანიდებს მიუღვა? ნინას მთაზე აღმოჩენილი აღბანური დიქციონარის IV-V საუკუნეთა შიგნით დათარიღება (იხ. Z. Aleksidze, Preliminary account on the identification and deciphering of the Caucasian Albanian text discovered on the Mount Sinai // History of the Caucasus, N 1, August, 2001, p. 38), თითქოს, აშკარა მოსაზრებას უჭერს მხარს.

94. დ. მუსხელიშვილის აზრით, 387 წ. ზავით ქართლის სამეფოც ორ ნაწილად გაიყო, იხ. დ. მუსხელიშვილი, საქართველო IV-VIII საუკუნეებში, თბ., 2003, გვ. 69.

95. „პეტრე იბერის ცხოვრება“, გეორგია, II, გვ. 248, 250-251, 256.

96. დამახასიათებელია, რომ IV ს-ის მოწურულს სპარსეთის წილ ქართლის სამეფო ტახტზე რომის სამხედრო და სამოქალაქო ასპარეზზე გამობრძმედილი უფლისწულები აღიან (ფარსმანი, ბაკური). მეფე ბაკურისათვის იხ. დ. მუსხელიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 72-85.

97. მხედველობაში გვაქვს გეოგრაფიკული პიტიაზის წარწერით. იხ. თ. ყაუხიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 13; დ. მუსხელიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 87-88.

98. Н. В. ПирULECкая, დასახ. ნაშრ., გვ. 186-196.

99. Sdr. V. Vavřinec, დასახ. ნაშრ., გვ. 34.

100. ასეთივე შთაბეჭდილებას სიტყვის მესროპის მოღვაწეობის სახაით ქართლში. სომხური წყაროების (კორიენი, თ. 15, 18; ხორენაცე, III, 54, 60). ერთი შეხედვით, არაორაზროვანი ცნობების მიუხედავად, საქმე უფრო რთულადაა. თუ გავიხსენებთ, როგორ ზრუნავდა მამიკოცი პერსარმენის სახლებს გარეთ მცხოვრები სომხების მშობლიური ენით დამოძღვრავ, მაშინ შეიძლება ვთქვათ, რომ ქართლშიც და აღბანეთშიც მისი მიზის უმთავრეს მიზანს ადგილობრივი სომხურ თემებში სომხური მწიგნობრობის ჯავრცელებაც წარმოადგენდა. ს. მელიქიშვილი, მიებანი საქართველოს, კავკასიისა და ახლო აღმოსავლეთის ძველი ისტორიის დარგში, თბ., 1999, გვ. 354-355; დ. მუსხელიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 78-79). მაგრამ აქ ერთი ნიუანსია: თუ დასავლეთი სომხეთი თვითრთულად სომეხთა კათოლიკოსის სამწყვსო წარმოადგენდა, ქვემო ქართლის სომხური მრევლი მცხეთის ხაყვარს

ქვეყნობა და იქ მასწავლებლის საქმიანობა კიდევ უფრო შეზღუდული იქნებოდა, ვიდრე ბიზანტიაში – ქართველები (იბერები) ქრისტიანულ მშობას კი დიდად აფასებდნენ, მაგრამ ხალხურების განმტკიცებას და სახალხლო ტერიტორიებზე თავისი პოლიტიკური და საეკლესიო უფლებების დაცვას „ბერძენებზე“ ნაკლებად როდი ცდილობდნენ (საინტერესოა, რომ ქვემო ქართლის სომხური მოსახლეობისათვის დღისმსახურების სომხურ ენაზე დაწესებას ტრადიცია – ეპისტოლეოა წიგნი, უხტანესი – მიაწერს ადგილობრივ დელოფალს, წმ. შუშანიკს და არა გარედან მოსულ პირს, მესროპ მასწავლებლს). გარდა ამისა, სომეხი მოღვაწენი ამტკიცებდნენ და ქართლის საეკლესიო მეთაურებაც არ უარყოფდნენ, რომ მესროპ მასწავლებლის მიერ ქართლი დამოიდგრა (ეპისტოლეოა წიგნი, სომხური ტექსტი ქართული თარგმანით, გამოკლველი და კომენტარებით გამოცემა ზ. ალექსიძემ, თბ., 1968, გვ. 038, 93) – ამგვარი მისია კი ფრიად აქტუალური იყო ქრისტიანობის შიგნით მიმდინარე დაპირისპირებისა და ხსარსთა ბატონობის პირობებში, უნდა ვიფიქროთ, რომ მესროპ მასწავლებლის მოღვაწეობა სომხეთის მეზობელ ქვეყნებში, აღბანეთსა და ქართლში, ადგილობრივი ენების საშუალებით წარმართებოდა: მან ხომ ყველაზე უკეთ უწყოდა მშობლიურ ენაზე ქადაგების მნიშვნელობა და აუცილებლობა. მისი ამგვარი მოქმედება მოლიანად თანხვედბოდა სომხური ეკლესიის კანონს – „მრავალ ენაზე ადველინის ქრისტეს დიდება“ (ფავსტოს ბუხანიდი, III, 5). ქართლის საერო და სასულიერო პირების დახმარებით მესროპის საბატონიერო საქმიანობა, შეიძლება, შემდეგი მიმართულებით წარმართულიყო: ქართული ენის არცოდნის (კორიუნი, სორენაცი) გამო ის სომხური (?) ასო-ნიშნებით ჩაწერდა ქართულ ტექსტებს და ისე უქადაგებდა ქართველებს. შეგვიძლია პარალელური მოვიტანოთ სლავურებს გაქრისტიანების ისტორიიდან, რომლის რეტროსპექტული ანალიზი, როგორც ერთხელ უკვე დავინახეთ, არაერთ კითხვას სცემს პასუხს დასავლეთ სლავებში მოღვაწე მისიონერები ადგილობრივ დიალექტებზე თარგმნიდნენ ბიბლიურ ტექსტებს, ჩაწერდნენ ლათინური ასოებით (მაიქციეთ უურადღებია!) და ისე უქადაგებდნენ სამწესოს. სლავურის ცოდნა თითქმის საუკუნეებულო იყო მისიონერისათვის. საქმეში არც თუ იშვიათად ადგილობრივი მთაგრებაც ერუდნენ, ისინი უკლესიებში თავად უკითხავდნენ ქვეშევრდომთ ბიბლიურ ტექსტებს, უადრესად გამარტივებულს და თითქმის ყოფით დონეზე დასუფლს (აქვე გაიხსენოთ, რომ ყოთური ბიბლიის ენაც უადრესად ხალხურია), იხ. *Принятие христианства...*, გვ. 195-196, 200-201.

101. ცხობილია და მოქალაქეობა წმიდისა და ნეტარისა მამისა წყენისა პეტრე ქართველისა // ძველი ქართული აგიოგრაფიული..., II, თბ., 1967, გვ. 218.

102. იქვე, გვ. 224.

103. იქვე.

104. იქვე, გვ. 217.

105. თვალსაზრისები ორმეფობის შესახებ განხილულია დ. მუსხელიშვილის დასახელებულ ნაშრომში.

106. D. Obolensky, დასახ. ნაშრ., გვ. 247.

107. J. Meyendorff, *The Byzantine Legacy in the Orthodox Church*, SVS Press, Crestwood, New York, 2001, p. 127.

108. თ. გამყრელიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 197.

109. Cyril Mango, დასახ. ნაშრ., გვ. 23.

110. ე. წ. კენტური საგალობლები თანდათანობით მოელს ბრიტანეთში გაერცვლდა და ირლანდიური საგალობლები განდევნა (Beda, II, 20, IV, 2).

111. ბუდას „საეკლესიო ისტორიის“ ერთ-ერთი კოლორიტული პერსონაჟი, მამა კედმონი, წმიდა წერილიდან მოხმენილ ამბებს მშობლიურ ენაზე ლექსავდა და „სახამოუნო და გულშინაწმულადი პანგებით“ გალობდა (Beda, IV, 24/22).

წყენამდე მთავრად ბუდას წერილმა არქივისკომის ვებგვერტისადმი, რომელშიც კლესიაში ორენოვნების მნიშვნელობა დასაბუთებული: „თითოეულმა შენმა ქვეშევრდომმა საფუძვლიანად შეისწავლოს კათოლიკური სარწმუნოება ისე, როგორც გადმოცემულია სარწმუნოების სიმბოლოსა და უფლის დოკტრინაში, მათი წაკითხვა სახარებაში შეიძლება. ვინც გამუდმებით კითხულობდა და ლათინურს დაეუფლა, უეჭველია, ამ ნაწერებსაც დაისწავლიდა; უბრალოდ, რომელიმე მხოლოდ მშობლიური ენა იცნა, ეს ტექსტები შეისწავლონ მშობლიურ ენაზე და ხშირ-ხშირად იგალობონ ისინი. ამის გაკეთება მართებთ არა მხოლოდ მათ, ვინც ჯერ კიდევ ერისკაცთა ცხოვრების წესით ცხოვრობს, არამედ იმ მღვდლებს და ბერებს, რომლებიც უკვე გაიწავლნენ ლათინურში. ამის წყალობით მორწმუნე

ნეთა მოელი კრებულის ისწავლის ხარწმუნოებით ადევნებას... ამ მიზნით მე არა ერთხელ მთარგმნია ხარწმუნოების სიმბოლო და ღვთის ღოცვა ანგლების ენაზე გაუნათლებელი მღვდლებისათვის“. ცნობილია, რომ გარდაცვალების წინ ბეჭად ხელი მოაკიდა იოანეს ხახარების გადმთარგმნას.

112. ამითგან უადრესია ეთელბერტის კანონები ანგლების ენაზე (Beda, II. 5). 880 წ. აღფრედ დიდის ბრძანებით ინგლისურ ენაზე ითარგმნა „მოელი ერისთვის ყველაზე საჭირო“ წიგნები; მათ შორის ბიბლია არ შედის.

113. კავკასიის პუნების გაქრისტიანების შესახებ იხ. **Н. В. Пигулевская, Сирийский источник VI в. о пародах Кавказа // ВДИ, 1, 1939.**

114. ეპისტოლეტა წიგნიდან ცნობილია, რომ ქვემო ქართლის სომხური მოსახლეობისათვის წირვა-ღოცვა მათ მშობლიურ ენაზე სრულდებოდა; იხილეთ ფაქტია, რომ ეს სომხური თემები არა დვინის, არამედ მცხეთის სამწყხოს ეკუთვნოდნენ. ქართლის მთავარების კომოსს/კათოლიკოსს ემორჩილებოდნენ, როგორც ჩანს, მცხეთის ქრისტიანი სირიელებიც („მარტვილიობა და მოთმინებაა წმიდისა ეგეტათი მცხეთელისა“, გვ. 45). თუ ამ მაგალითებს განვახილავდით, მივიღებთ, რომ ცალ-ცალკე ეთნიკურ ჯგუფებს (ქრისტიანებს) მქონდათ თავისი ეკლესია (ხაშლოცველი), რომელიც ქართლის ეკლესიის ნაწილს შეადგენდა, ანუ ამ შემთხვევაში ეპარქიის საზღვრები ედებოდა არა ეთნობრივი/ეთნიკური, არამედ ტერიტორიული ნიშნით.

115. ენის როლის შესახებ ქართველთა ეროვნული ინდივიდუალობის განმტკიცებაში იხ. ნ. ბურძენიშვილი, დასახ. ნაშრ.; ეთნიკური და საეკლესიო გეოგრაფიის შესახებ იხ. დ. მუსხელიშვილი, საქართველოს ისტორიული გეოგრაფიის., I. გვ. 222-229.

116. თ. გამყრელიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 206.

117. ამ ფრაზას დაეხსენებოთ კირილეს „ცხოვრებიდან“ (იხ. D. Obolensky, დასახ. ნაშრ., გვ. 215).

აკთავლილ ნიკოლეუვილი

ქართულ-ოსურ ურთიერთობათა საკითხი „ქართლის ცხოვრებაში“

... დავიწყება ისტორიისა, თავისის წარსულისა და უოფილის ცხოვრების აღმოფხვრა ხსოვნისაგან — მომასწავებელია ერის სულით და ხორციით მოშლისა, დარღვევისა და მთლად წარწყმედისაცა. წარსული მკვიდრი საძიკველია აწმყოსი, როგორც აწმყო — მომავლისა...

ი. ქავჭავაძე

ქართველ და ოს ხალხებს შორის ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში წარმოქმნილი დაპირისპირება, რაც, სამწუხაროდ, საომარ კონფლიქტშიც გადაიზარდა, უპირველეს ყოვლისა, გარეშე ძალთა მიერ რომ იყო ინსპირირებული და, ისტორიულ დოკუმენტებზე დაყრდნობით თუ ვიშჯელებით, მათ ამგვარ დამოკიდებულებას ერთმანეთთან რეალური საფუძველი არ გააჩნია, ამას ჩვენი წარსულის ამსახველი დედაწიგნიც — „ქართლის ცხოვრებაც“ ადასტურებს ნათლად და დაუფხვებლად. იმ გარემოებამ, რომ ჩვენს ხალხებს შორის საუკუნეთა განმავლობაში საკმაოდ კეთილმეზობლური და მეგობრული ურთიერთობა იყო დამკვიდრებული, არსებითად განაპირობა ის ფაქტი, რომ ქართველთა და ოსთა ისტორიული თანამეგობრობისა და მშვიდობიანი თანამეზობლობის ამსახველი ეპიზოდების საგანგებო ძიება და იმის ხაზგასმული მტკიცება, რაც ისედაც ცხადი და ნათელი იყო, ბოლო დრომდე თითქმის არავითარ აუცილებლობას არ წარმოადგენდა.

მაგრამ ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში ორი ხალხის ურთიერთობაში წარმოქმნილმა დაპირისპირებამ, რასაც

ხშირად სისხლისღვრაც ახლავს ხოლმე თან, ზემოთქმული ჭეშმარიტების დამადასტურებელი არგუმენტების მოძიებაც გახადა მეტად საჭირო და აუცილებელი. აღნიშნული ვითარებიდან გამომდინარე, ქვემოთ შევეცდები, დაინტერესებულ მკითხველს რამდენადმე მაინც შევეუქმნა ნათელი წარმოდგენა იმ ურთიერთობაზე, რომელიც ქართველ და ოს ხალხებს შორის იყო დამკვიდრებული უძველესი დროიდან მოყრდნობული XVIII საუკუნემდე.

იმის ნათელსაყოფად, ოსების დიდი ნაწილი ამ ხნის მანძილზე ხშირად ქართველი ხალხის ერთგული მოკავშირე რომ იყო და მასთან ერთად იბრძოდა ქართული სახელმწიფოებრივი ინტერესების დასაცავად და განსამტკიცებლად, ქვემოთ შევეცდები, კონკრეტული მაგალითები მოვიშველიო „ქართლის ცხოვრებიდან“. საბედნიეროდ, ზემოთ აღნიშნული თვალსაზრისით ჩვენი შემატყინეები იმდენად უხვ მასალას გვაწვდიან, რომ ყველა მათგანის გახსენება ფაქტობრივად შეუძლებელიც კია.

ქვემოთ შევეცდები, მათგან ყველაზე მნიშვნელოვანი ეპიზოდების დამოწმებით, დაინტერესებული მკითხველი კიდევ უფრო

მეტად დავარწმუნო იმაში, რომ იმ კონფლიქტურ ურთიერთობას, რომელიც ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ტერიტორიაზე დღესდღეობით მცხოვრებ ოსებსა და ქართველებს შორის არის დამკვიდრებული ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში, ფაქტობრივად გარედან თავსმოხვეული და მართული პროცესია, არა მარტო ქართული სახელმწიფოსა და ქართველი ხალხის წინააღმდეგ მიმართული აგრესია, არამედ დამლუპველ უფსკრულში თავად ოსების გადასახების მზაკერული მცდელობაც.

ახე რომ, ისტორიული რეალობიდან გამომდინარე, დღევანდელი ოსი ხალხის ის ნაციონალისტი ლიდერები, რომლებიც ოსებს სეპარატისტულ გრძნობებს უღვივებენ, საქართველოდან მათ ჩამოკიდებას ცდილობენ და ე. წ. სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნის იდეით თავჯახს უზნევენ, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი სამშობლოს მტრები არიან, უსაფუძვლო პოლიტიკური ამბიციებით გონებააღრუელი ადამიანები.

„ქართლის ცხოვრებაში“ ქართველი და ოსი ხალხების ურთიერთობის ამსახველ მოვლენებზე საუბარი მინდა იმ ეპიზოდების გახსენებით დავიწყო, რომელნიც XI საუკუნის ცნობილი ქართველი ეპიგრაფიკოსი - ლეონტი მროველის მატიახეში - „ცხოვრება ქართველთა მეფეთა“ არის მოკემული ზემოთქმულ საკითხთან დაკავშირებით.

უძველესი ცნობა, რომელსაც ლეონტი მროველი ქართველთა და ოსთა საბრძოლო თანამეგობრობის შესახებ გვაწვდის, სპარსეთის მიერ დაპყრობილი ფარნავაზმდელი პერიოდის ქართლის განთავისუფლების ამბავს უკავშირდება. კერძოდ, სპარსეთის სამეფო ტახტის ხელში ნაგდების შემდეგ აფრიდონმა „წარმოუზაუნა ერისთავი თვისი სპათა დიდთა, რომელსა სახელი ერქუა არდამ, შვილი ნებროთის ნათესავთა. მოვიდა ქართლად და შემუსრნა ყოველი ქალაქი და ციხენი ქართლისანი“ (1, 13).

არდამ ერისთავის სიკვდილის შემდეგ, სპარსელების ბატონობისაგან განსათა-

ვისუფლებლად, ქართველები „ეზრახნეს ოსთა, გარდამოიყვანეს ოსნი და პოვეს ერისთავი სპარსთა ველსა გარე, და კნისობდა, და მოკლეს იგი. და რომელ პოვეს სპარსი, ყოველი მოსწყველეს ოსთა და ქართველთა, და განთავისუფლდეს ქართველნი“ (1, 13-14).

როგორც დამოწმებული ფრაგმენტიდან ჩანს, სპარსეთის ბატონობისგან ქართლის განთავისუფლება, უპირველეს ყოვლისა, ოსების აქტიური დახმარების შედეგად გამხდარა შესაძლებელი.

ლეონტი მროველის არაერთგზისი ხაზგასმით, ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი ინტერესების დაცვის პროცესში ოსები თავიდანვე, ფარნავაზის მეფობის (დაახლ. ძვ. წ. 302-237 წწ.) პერიოდისა და შემდგომ პირველ ომში, რაც ფარნავაზის გამარჯვებითა და ქართლიდან აზონის განდევნით დამთავრდა, ოსებსაც და ლეონტსაც მოუღიოთ მონაწილეობა. ლეონტი მროველის ცნობით, აზონის წინააღმდეგ მებრძოდ ფარნავაზსა და მის ქართულ მხედრობას თურმე ოსებიცა და ლეონტიც შეუერთდნენ, რითაც მნიშვნელოვნად „განიმრავლეს სპანი“ (1, 22).

აზონის მმართველობის დამხობის მეორე წელს ბერძენების მიერ ბოძებული ჯარით „ფრიად განძლიერებულ“ აზონს კვლავ გამოუღამებია ფარნავაზის წინააღმდეგ. მომხვედური მტრისთვის საკადრისი პასუხის გასაცემად ფარნავაზმა თურმე არა მარტო „მკვედარნი ქართლისანი“ შეკრიბა სასწრაფოდ, არამედ „უკმო ქუჯის და ოსთა“, რის შედეგადაც „იძლიერეს ბერძენნი... მოკლეს აზონ და ურიცხენი სპანი მათნი მოსრნეს და ტყუე-ქმნეს“ (1, 23).

როგორც ლეონტი მროველის ხსენებული თხზულებიდან ჩანს, აზონის მმართველობისაგან ჩვენი ქვეყნის განთავისუფლებისათვის გამართულ ბრძოლებში, რასაც შედეგად მძლავრი ქართული სახელმწიფოს შექმნა და მის სათავეში ფარნავაზიანთა სამეფო დინასტიის მოსვლა მოჰყვა, ქართველებთან ერთად ოსებსაც

მოუღიას მონაწილეობა.

ქართველებსა და ოსებს შორის კეთილმეზობლური და მეომრული ურთიერთობის განმტკიცებას ფარნავაზმა იმიტაც შეუწყო ხელი, რომ თავისი ერთი და ოსთა მეფეზე დააქორწინა (1, 24).

ფარნავაზი გამოჩნდა არ ყოფილა და ქართველებისა და ოსების საბრძოლო თანამეგობრობა შემდგომშიც გაგრძელდა. მაგალითად, ლეონტი მროველის ცნობით, ქართლის მეფეებმა – არმაზელმა და ახორკმა (ძვ. წ. II) სომხების წინააღმდეგ გამართულ ბრძოლაში დახმარებისათვის „მოუწოდეს ოსთა და ლეკთა, და გარდამოვიყვანნეს ოსთა მეფენი, ძმანი ორნი ვოლითანი, სახელით ბაზუკ და აბაზუკ, სპითა ოსეთისათა. და მათ გარდამოიტანნეს თანა პაჭანიკნი და ჯიქნი. და გარდამოვიდა მეფე ლეკთა და გარდამოიტანნა დურტუკნი და დიდონი. და ამით მეფეთა ქართლისათა შემოკრიბნეს სპანი თვისნი და შეკრბა ესე ყოველი სიმრავლე ურიცხვ და სიმარჯვეთ ფარულად შეკრბეს, ვიდრე შეკრბებოდეს სპანი სომეხთანი“ (1, 45).

დამოწმებული ფრაგმენტი მეტად მნიშვნელოვანი იმითაცაა, რომ იმ კეთილმეზობლურ დამოკიდებულებაზეც გვიქმნის გარკვეულ წარმოდგენას, რომელიც ქართველებს, გარდა ოსებისა, სხვა ჩრდილოეთ კავკასიელ ხალხებთანაც პქონდათ დამყარებული. როგორც „ქართლის ცხოვრებიდან“ თვალნათლივ ჩანს, მტრებისაგან შევიწროებული ქართველი მეფეები ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი ინტერესების დასაცავად დახმარებას ძველად, ოსებთან ერთად, მათაც ხშირად თხოვდნენ ხოლმე და ისინიც არ ამბობდნენ უარს ამაზე.

თავის მხრივ, ქართველი მეფეები მათ კავკასიელ მეზობლებს სათანადოდ უყავსებდნენ ერთგულებას და მიზანმიმართულად ცდილობდნენ მათთან კეთილმეზობლური და მეგობრული ურთიერთობების კიდევ უფრო მეტად განმტკიცებას. მაგალითად, განდგომილ ერისთავთა დამარცხებაში გაწეული დახმარებისათვის მადლიერების ნიშნად, ფარნავაზის მემკვი-

დრემ – მეფე საურმაგმა (ძვ. წ. III ს.) „დურტუკნი, ნათესავნი კავკასისანი“ „წამოიყვანა... და რომელნიმე მათგანნი წარჩინებულ ყვნა, და სხუანი დასხნა მთიულეთს, დიდოეთითგან ვიდრე ეგრისამდე, რომელ არს სუხნეთი, და ესენი დაიპყრნა მისანდობელად ოსთად, დელულნი“ (1, 27).

ლეონტი მროველისაგან ვანსხვავებით, ვახუშტი ბატონიშვილი საურმაგს ისეთ მეფედ წარმოგვიდგენს, რომელმაც არა მხოლოდ სამეფო ტახტის შესანარჩუნებლად გამოიყენა ოსები და ტურტუკები, არამედ თავისივე ხალხის ასაკლებ-ასაწიოკლებლადც კურძოდ, ვახუშტის მატანის მიხედვით, ფარნავაზის სიკვდილის შემდეგ ქართლის სამეფო ტახტს დაპატრონებული საურმაგის მეფობა „არა სონდათ ქართველთა... და ამისთვის შეიზრახნეს მოკლევად საურმაგისა“ (3, 58).

ამ საფრთხისაგან თავის დახსნის მიზნით საურმაგი ჩრდილოეთ კავკასიაში გადავიდა, „შემოიკრიბნა ტურტუკნი და ოსნი, შთამოვიდა და დაიპყრა კულად საქართველო“. ვახუშტის მონათხრობში დაბეჯითებით ესმება ხაზი იმ გარემოებას, რომ ტურტუკებისა და ოსების სამხედრო ძალის გამოყენებით საურმაგმა არა მარტო სამეფო ტახტი დაიბრუნა, არამედ „დაამდაბლა ქართველნი და აღამაღლა დელულნი ოსნი“ (როგორც ცნობილია, საურმაგის დედა ტურტუკეთიდან იყო).

ფარნავაზისათა სამეფო დინასტიის მმართველობის პერიოდში ქართველებსა და ოსებს შორის არსებული კეთილმეზობლური ურთიერთობა საკმაოდ გართულებულია მეფე ამაზასპის მეფობის (დაახლ. I-II საუკუნეების შიჯნა) პერიოდში. ლეონტი მროველის ცნობით, ქართლში ამაზასპის მმართველობის ვაჟს „გარდამოვიდეს ოსნი, სპანი დიდნი, ვასა დვალითისასა“ და „დადგეს ლიხუსე ზედა რვა დღე განსუყნებად, და არა სადა განვიდა მარბიელი, რამეთუ ქალაქისა მცხეთისა შემუსრვად მოსრულ იყვნეს“ (1, 55).

ამაზასპმა დასახმარებლად მოუხმო „ყოველთა ერისთავთა ქართლისათა. და მოვიდეს ერისთავნი აღმოსავლისანი“.

მაგრამ „დასახელებიან ერისთავისა“ მოსვლამდე ოსებს ახალი, დამატებითი მხედრობა მიემატა და მუხნარში დაბანაკდა. იმხანად მიღებული წესის შესაბამისად, უშუალოდ საომარი შერკინების დაწყებამდე დაპირისპირებულ მხარეთაგან „ოწვეს ბრძოლა ბუმბერაზთა“. ამ შერკინების დროს ქართველმა ბუმბერაზებმა, მათ შორის თავად ამახასმ შეფემატ, „ბუმბერაზი მრავალნი ოვსთანი“ გამოასალმეს სიციცხლეს, რითაც „დიდი ვნება დასდევს ოვსთა ზედა“.

საბოლოოდ ყველაფერი იმით დამთავრდა, რომ ამახასმმა და მისმა მებრძოლებმა „აოტეს ბანაკი ოვსთა“, მოკლეს მათი მეფე და მთლიანად „მოსრეს ყოველი ხიმრავლე მათი“ (1,56).

მეორე წელს, ამჯერად უკვე ამახასმმა „მოითხო ძალი სომხითით, და შეკრბნა სპანი თჳსნი ყოველნი, და გარდავიდა ოვსთოს. და ვერვის წინააღუდდა და მოტყუებნა ოვსეთი, და მოვიდა შინა გამარჯვებული“ (1,57).

ახე დასაჯა ქართლის მეფემ ოსები იმ შხაკრობისათვის, რომელიც ქართველთა წინააღმდეგ გამოიჩინეს მათ იმხანად. თუმცა ქართული სამეფო კარისა და ოსების დაპირისპირება მაშინ ამით არ დამთავრებულა და ამახასისადმი შურისძიების გრძნობით განწყობილი ოსები ახლა ქართლის მეფის პოლიტიკით უკმაყოფილო და მისგან განდგომილ ქართველ ერისთავებს დაუკავშირდნენ, ამახასპი დაამარცხეს, ტახტიდან ჩამოაგდეს და ქართლში მათი მოკავშირის – სომეხთა მეფის შვილი და ამახასპის დისწული რევი გაამეფეს.

მიუხედავად იმისა, რომ კანონიერ ქართულ სამეფო ხელისუფლებასთან დაპირისპირებულ დიდგვაროვან ქართველ ერისთავთა მოკავშირეობით ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ოსები ფაქტობრივად ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი ძლიერებისა და მთლიანობის ხელმყოფთა რიგში მოგვევლინენ, ამ საბრძოლო აფანტორას ნეგატიური შედეგები მაინც არ მოჰყოლია და ლეონტი მროველის შეფასებით, ქართლის სამეფო ტახტს დაპა-

ტრონებული რევი ქვეყნისათვის წარმატებათა მომტანი „მართალი მეფე“ გამოდგა.

ოსებისა და სხვა ჩრდილოეთ კავკასიელი ხალხების საომარი აგრესიის აღსაქვეთად, რასაც დროდადრო ჰქონდა ხოლმე ადგილი, ქართველი მეფეები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას აძლევდნენ კავკასიონზე გადმოსასვლელი უღელტეხილების ხელში ჩაგდებასა და მიუვალ ციხე-სიმაგრეებად მათ გადაქცევას. მაგალითად, ქართლის მეფე შირვანმა (ძე. წ. III ს.) დარიალის უღელტეხილს „შეაბა კარი და ქმნა სიმაგრე ხაზართა და ოვსთათჳს, რამეთუ უმისოდ ვერდარა ვიდოდნენ... ამის ქვეით ნასასახლევი მეფეთა: ოდეს გაილაშქრან ოვსეთად, მუნ დადგინან“ (3,358).

„ქართლის ცხოვრება“ მეტად მნიშვნელოვან ისტორიულ წყაროს იმ თვალსაზრისითაც წარმოადგენს, რომ მასში ის გეოგრაფიული ადგილ-სამყოფელიცაა დასახელებული, სადაც კავკასიელი ხალხები, მათ შორის ოსებიც, ცხოვრობდნენ ძველთაგანვე. მაგალითად, ქართველი მემკვიდრის ცნობით, ძლევაშოსილმა ხაზართა მეფემ, რომელმაც ფაქტობრივად მთელი კავკასია, მათ შორის „ყოველი თარგამოსიანნიც“, დაიმორჩილა და მოხარკედ გაიხადა, თავის ძეს – უბოსს სამკვიდრო ადგილად „მისცა ქუეყანა კავკასის ნაწილი, ლომეკის (თერგის – ა. ნ.) მდინარის დასავლეთი, დასავლეთამდე მთისა.

და დაეშენა უბოს: და მათნი ნათესავნი არიან ოვსნი, და იგი არს

ოვსეთი, რომელ ნაწილი იყო კავკასიისა“ (1,12).

ქართველებსა და ოსებს შორის ტრადიციულად არსებული კეთილმეზობლური ურთიერთობა ფარნავაზიანთა სამეფო დინასტიის მმართველობის დასრულების შემდგომ პერიოდშიც გაგრძელდა. მართალია, ლეონტი მროველის თხზულებაში ამ ურთიერთობათა ამსახველი ფაქტები და მასალები წინანდელ პერიოდთან

შედარებით აშკარად კლებულობს, მაგრამ ზოგადი ტენდენციის განსაზღვრა ამ მაგალითებითაც არის შესაძლებელი. მეტი სიკუდიანობის გავისხენით ხსენებული ეპიზოდები.

პირველი, სომხეთისა და საქართველოს დასაპყრობად დიდძალი ლაშქრით წამოსულმა სპარსთა მეფემ – ქასრე ხასანიანმა (ახ. წ. III ს-ის ბოლო წლები) თავდაპირველად სომხეთი დაიპყრო და ერთიანად „მოსრა და ტყვეყო ყოველი ნათესავი სომეხთა მეფისა“, შემდეგ კი საქართველოსკენ გამოილაშქრა. მტრისათვის საკადრისი პასუხის გასაცემად ქართველთა მეფემ – ასფაგურმა არა მარტო ქართულ მხედრობას გაუკეთა მიბილიხაცია, არამედ „წარვიდა ოვსეთს, რათამცა მოიმატნა სპანი ოვსეთით და განამაგრნა ციხე-ქალაქნი. ხოლო რაჟამს შევიდა ასფაგურ ოვსეთს, ეწია სიკუდილი და მოკვდა მუნ“ (1,62).

მეორე ეპიზოდი: ქართლში ვარაზ-ბაქარის მეფობის დროს (ახ. წ. IV ს. II ნახ.) სპარსთა მეფემ სომხეთისა და საქართველოს დასაპყრობად დიდძალი სპა წარმოგზავნა. მტრის აგრესიის აღსაკვეთად ქართველმა და სომეხმა დიდებულებმა „მოგზავნეს ვარაზ-ბაქარისსა მოციქული და რქვეს, რათა შეკრებნ და მორთონ ძალი ბერძენთაგან, და განახუნენ კარნი კავკასიანთაგან, და გამოიყვანენ ოვსნი და ლეჩნი და წინააღუდეგენ სპარსთა“ (1,136).

სამწუხაროდ, ვარაზ-ბაქარმა, რომელიც, ლეონტი მროველის დახასიათებით, „ოყო კაცი ურწუხი და მოძულე ხჯლისა“, დიდებულთა რჩევა არ გაითვალისწინა და მტერს სათანადო წინააღმდეგობა არ გაუწია.

რაც შეეხება ლეონტი მროველის თხზულებაში ჩვენთვის საინტერესო საკითხთან დაკავშირებით მოწოდებულ შესაბამე მაგალითს, ხსენებულ ეპიზოდში ოსები უკვე ჩვენი ქვეყნის ამკლემბა რილში გვევლინებიან, რისთვისაც სათანადოდ ისჯებიან კიდევ. ეს ამბავი მირიანის მეფობის პერიოდში (III ს-ის ბოლო წლები და IV ს-ის პირველი ნახევარი)

მომხდარა. ოსთა თავკაცებმა – ფეროშმა და კავტიამ ისარგებლეს სპარსეთში მირიანის ყოფნით და დალაშქრეს და „განწყუნეს ქართლი“. სპარსეთიდან დაბრუნებულმა მირიანმა გათავხედებულ მოძალადეებს საკადრისი პასუხი გასცა – იგი „გარეს-გარ გარდავიდა ოვსეთს, მოტყუენა ოვსეთი და მოეწია ხაზარეთამდე, და გარდამოვიდა გზა დვალეთისა და მოვიდა შინა“ (1,68).

ქართველებსა და ოსებს შორის აღრე არსებული კეთილშეზობლივი დამოკიდებულება საგრძნობლად მწვავედ ვახტანგ გორგასლის მეფობის პერიოდში (V ს-ის II ნახ.) ვითარების ამგვარი გაუარესების განმაპირობებელ უმთავრეს ფაქტორად, როგორც ეს ჯუანშერის (XI ს.) თხზულებიდან („ცხოვრება და მოქალაქეობა ვახტანგ გორგასლისა“) თვალნათლივ ჩანს, ის აგრესიული დამოკიდებულება იქცა, რომელსაც ოსები ქართველების მიმართ იჩენდნენ.

ოსურმა აგრესიამ განსაკუთრებით ფართო მასშტაბები ვახტანგის მეფობის პირველ წლებში შეიძინა. კერძოდ, ოსებმა, ისარგებლეს რა იმით, რომ სამეფო ტახტზე აბრძანებული ვახტანგი ჯერ კიდევ ბავშვი იყო და მტერს სათანადო წინააღმდეგობას ვერ გაუწევდა, ქართლს ურიცხვი სპა შემოუსიეს და ერთიანად „მოტყუნეს“ იგი „თავითგან მტკუარისათ ვიდრე ხუნანამდე, და მოაოჭრნეს ველნი. არამედ ციხე-ქალაქნი დაურჩეს. ხოლო კასპი ქალაქი შემუსრეს და ტყვე ყვეს, და წარიყვანეს და და ვახტანგისი მირანდუხტ, სამი წლის ქალი“ (1,1450).

ეს იმ დროს მოხდა, როცა ვახტანგი მხოლოდ ათი წლისა იყო. ამ ამბით დამწუხრებულმა ქართველებმა ქვეყნისათვის თავსდატეხილი ეს უბედურება მათ მიერ ღვთის წინაშე ჩადენილი ცოდვებით ახსნეს. მათი შეფასებით, „ესე არა მეფეთა ჩვენთა ცოდვისაგან იქნა, არამედ ერისა ცოდვათაგან“.

ამ ტრაგიკული მოვლენიდან ხუთი წლის გასვლის შემდეგ ვახტანგ მეფემ სამეფო კარის წევრები შეკრბა და თავისი გადაწყვეტილება აუწყა – თხუთმეტი წლის

გვირგვინოსანი ოსების წინააღმდეგ ომის გამართვას აპირებდა. მომხელურთა მიერ ქართლისათვის თავდატეხილი უბედურებით შეწუხებულმა და დამცირებულმა მეფემ თავისი გადაწყვეტილება დარბაზის წევრებს ამ სიტყვებით დაუსაბუთა: „არა დაეთმინო კაცხვა ოსთა, არამედ სასოებითა და მინდობითა ღმრთისათა... ვიძიო შური ოსთა ზედა... რა მოწყენულ არს ჩვენ ზედა ოსთა კაცხოვან, არა ჳამს დათმენა: სიკუდილი სჯობს თავთა ჩვენთს“ (1,148).

მიუხედავად სამეფო დარბაზის წევრთა რწევისა, მეფეს, როგორც ჯერ გამოუცდელსა და მეტისმეტად ახალგაზრდას, ამ ომში უშუალო მონაწილეობა არ მიეღო, ვახტანგმა თავისი მზინც არ დაიშალა და მტკიცედ განაცხადა, რომ იგი გადაწყვეტილებას არ შეიცვლიდა და „მინდობითა ღმრთისათა და წინამძღურობითა ჯუარისა მის პატაოსანისათა“ პირადად უწინამძღოლებდა ქართულ დაშქარს ოსების წინააღმდეგ გამართულ ომში.

ჯუანშერის გადმოცემით, ვახტანგ გორგასლის მოკავშირეებად ხსენებულ ომში კავკასიაში მცხოვრები სხვა ხალხებიც გამოვიდნენ. კერძოდ, დიდძალი ჯარით („ყო ახი ათახი მკვედარი და სამოცი ათახი ქვეითი, და გამოგზავნნა ვარაზბაკურ (ვახტანგის დედის ძმამ – ა. ნ.) სპანი თუსნი თორმეტი ათახი მკვედარი“) თიანეთს დაბანაკებულ ვახტანგს „მუნ მიერთნეს ყოველნი მეფენი კავკასიანნი ორმოცდაათი ათახი მკვედარი. და წარემართა სახელსა ზედა ღმრთისასა, განვლო კარი დარიალანისა“ (1,151).

საპასუხო ომისთვის, ბუნებრივია, ოსებიც მოემზადნენ. გარდა საკუთარი მხედრობისა, მათ ხაზარეთიდანაც „მოირთეს ძალი“. იმხანად დამკვიდრებული ტრადიციის მიხედვით, მასობრივი სამხედრო შერკინების დაწყებამდე, დაპირისპირებულ მხარეებს ერთმანეთთან შესაჭიდებლად ბუმბერაზებად წოდებული რჩეული ფალავნები გამოიყავდათ. აღნიშნული ტრადიცია არც ამჯერად დარღვეულა და ქართველებსა და ოსებს შორის

საომარი ჭიდილი ბუმბერაზთა ამგვარი შეჭიდებით დიიწყო. ქართველთაგან ამ შერკინებაში თავად ვახტანგმა მიიღო მონაწილეობა და მოუხედავად იმისა, რომ ჯერ სრულიად ახალგაზრდაც იყო და სათანადოდ გამოუცდელიც, ოსების მიერ გამოყვანილი ფალავნები სიცოცხლეს გამოასხლმა.

ვახტანგის გმირობამ ქართველებს გარჯეების რწმენა კიდევ უფრო მეტად განუმტკიცა. საბოლოოდ ყველაფერი იმით დასრულდა, რომ „იძლიენეს ოსნი და ივლტოდა ბანაკი მათი. მოისრნეს და ტყვე იქმნეს, ხოლო უმრავლესი მეოტი ოსთა მათგანი ცოცხალი შეიპყრეს უკმოქსნისათეს ტყვეთასა, რომელნი წარტყვენულ იყვნენ პირველ ოსთაგან ქართველნი“ (2, 156).

ვახტანგ გორგასლის მიერ ოსების დასამორჩილებლად ჩატარებული ეს მასშტაბური საომარი ოპერაცია ის საომაროღიანი სასჯელი იყო, რომელიც ქართველთა მეფემ ოსეთის მესვეურებს იმ მძარცველური და დამპყრობლური პოლიტიკის გამო გამოუტანა, რასაც, ფარნავაზიანთა სამეფო დინასტიის მმართველობის დროინდელი ქართლისაგან განსხვავებით, ვახტანგ გორგასლის მეფობის პირველ წლებში ატარებდნენ ოსი ხელისუფალნი ჩვენი ქვეყნის მიმართ.

ვახტანგ გორგასლის მიერ ოსური აგრესიის აღკვეთას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა იმ თვალსაზრისითაც აქონდა, რომ ქართულმა სახელმწიფომ ამით ჩრდილოეთ კავკასიაში გადასასვლელ უღელტეხილებზეც დააწესა თავისი კონტროლი. მემატინის შეფასებით, ამ გამარჯვებით ვახტანგმა „შექმნა კარნი ოსეთისანი... და აღაშენნა მას ზედა გოდოლნი და დაადგინნა მცველად მახლობელნი იგი მთეულნი. არა ჳელეწიფების გამოსლევად დიდთა მათ ნათესავთა ოსთა და ყოვალთა თჳნიერ ბრძანებისა ქართველთა შევისა“ (1,156).

როგორც „ქართლის ცხოვრებიდან“ ჩანს, ამ დროიდან მოყოლებული, საქართველოში მონდოლობა ბატონობის დამყარებამდე (XIII ს-ის 30-იან წლე-

ბამდე). ქართველებისა და ოსების ურთიერთობაში არა თუ რაიმე სერიოზულ კონფლიქტსა და საომარ დაპირისპირებას არ ჰქონია ადგილი, არამედ, პირიქით, ოსები ხშირ შემთხვევაში ქართული სახელმწიფოს ინტერესების დასაცავად იბრძვიან აქტიურად. ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ის საბრძოლო მოკავშირეობა, რომელიც ეგრის-აფხაზეთის სამეფოსა და ოსეთს შორის არსებობდა IX საუკუნეში. მ. ლორთქიფანიძის მტკიცებით, ამ დროისთვის „ოსები უკვე ეგრის-აფხაზეთის სამეფოს მოკავშირენი იყვნენ და ზურგს უმაგრებდნენ მას მტრებთან ბრძოლაში. 853 წელს არაბებთან ბრძოლაში დამარცხებული ეგრის-აფხაზეთის მეფე „წარვიდა (დაბრუნდა თავის სამეფოში – მ. ლ.) მეოტი გზასა დეაღლეისასა“. „დეაღლეის გზა“ ოსეთში გადადიოდა და დამარცხებული მეფე ოსთა მიმხრობის სრული გარანტიის შემთხვევაში წავიდიდა ამ გზით. ოსეთსა და ეგრის-აფხაზეთის სამეფოს შორის ურთიერთობის ნორმალიზაცია VIII ს. 80-იან წლებში უნდა მომხდარიყო, კერძოდ, მაშინ, როცა არაბთაგან დევნილი ქართლის ერისმთავარი ნერსე აფხაზეთში წავიდა, ხაზარების ქვეყანაზე შემოვლით, რისთვისაც მან „განვლო კარი ოგი ოუნეთსა“ და ისე გადავიდა ხაზარეთს“ (9,442).

ეგრის-აფხაზეთსა და ოსეთს შორის ურთიერთობა IX საუკუნეში იმდენადაც კი განმტკიცებულა, რომ ოსები აფხაზეთის სამეფოს ინტერესების დასაცავად გამართულ ბრძოლებშიც იღებდნენ უშუალო მონაწილეობას. ასე მომხდარა, მაგალითად, 888 წელს ეგრის-აფხაზეთის სამეფოს მიერ ქართლისათვის წარმოებული ბრძოლის დროს. „მოქცევი ქართლისის“ ავტორის ცნობით, „მოვიდეს გურგენ და ადარნასე, ძე დავითისი, უშუელეს სომეხთა, შეიბნენ მტკუარსა ზედა, იძლიერეს აფხაზნი, მოკლეს ნასრა და ბაყათარ, მთავარი ოვისი, და ერისთავი აფხაზთა“.

მ. ლორთქიფანიძის აზრით, ხსენებულ ომში „ოსი მთავრის მოხსენიება აფხაზთა მხარეზე ეგრის-აფხაზეთის სამეფოსა

და ოსეთის მოკავშირეობაზე მოუთითებს... მატიანეს ეს ცნობა იქნებ იმაზეც მოუთითებდეს, რომ ოსები ამ დროს აფხაზთა მხოლოდ მოკავშირეები კი არა ქვეშევრდომებიც იყვნენ“ (9,442).

ქართველებისა და ოსების თანამოკავშირეობის განმაპირობებელ ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ფაქტორად სავსებით მართებულად არის მიჩნეული ჩვენი ხალხების სარწმუნოებრივი ერთობა. უფრო მეტიც, სამეცნიერო ლიტერატურაში არაერთგზის ესმება ხაზი იმ გარემოებას, რომ ოსეთში ქრისტიანული სარწმუნოება საქართველოდან შევიდა, კერძოდ კი ეგრის-აფხაზეთიდან. „როგორც ჩანს, ეგრის-აფხაზეთის ხელისუფალნი ქრისტიანობის შეტანით და ქრისტიანობაზე დაყრდნობით ცდილობდნენ თანდათან თავისი გავლენის გავრცელებას ოსეთზე. ეგრის-აფხაზეთის სამეფოს ეს პოლიტიკა გარკვეულ წარმატებას აღწევს. ამის აშკარა მოწმობაა ოსთა მთავრის მონათულა უშუალოდ ეგრის-აფხაზეთის მეფის მონაწილეობით, ოსურ ენაში დადასტურებული ქართული ქრისტიანული ტერმინოლოგია, ქართული ტაძრები დასავლეთ საქართველოდან ოსეთში გადასასვლელ გზებზე და სხვ.“ (9,444).

ქართველებისა და ოსების მშვიდობიან და კეთილმეზობლურ თანაცხოვრებას არსებითად განაპირობებდა ის ფაქტი, რომ ჩრდილოეთ კავკასიაში მცხოვრები ოსები ქართველებისაგან ტერიტორიულად კავკასიონის ბუნებრივი საზღვრით იყვნენ გამოიჯნულ-განცალკევებულნი. რაც შეეხება ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიას, როგორც ეს ისტორიული წყაროებით დგინდება ეჭვმოუბნელად, XIX საუკუნემდე აქ ისინი ფაქტობრივად საერთოდ არ ცხოვრობდნენ.

მაგალითად, ვახუშტის ცნობით, მისი დროის ცხინვალი მხოლოდ ქართველებით, სომეხებითა და ებრაელებით იყო დასახლებული (3, 370). ასეთივე მდგომარეობა ყოფილა ამ რეგიონის სხვა დასახლებულ პუნქტებშიც.

ქართველი და ოსი ხალხების დამაახლოებელ ერთ-ერთ საგულისხმო მოვ-

ღენად ის ფაქტიც იქცა, რომ საუკუნეთა განმავლობაში ჩვენს ხალხებს (როგორც სამეფო კარის წარმომადგენლებსა და დიდგვაროვნებს, ისე რიგით მოქალაქეებს) შორის საკმაოდ ხშირი იყო ერთმანეთზე დაქორწინების შემთხვევებიც. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი მაინც ის ქორწინებითი ურთიერთობებია, რომლებიც ბაგრატიონების სამეფო დინასტიის წარმომადგენლებსა და ის მეფეობა და მათ შემკვიდრეებს შორის არსებობდა. მაგალითად, მეფე ბაგრატ მეოთხის (1027-1072 წწ.) მეუღლე ბორენა დედოფალი ოსთა მეფის ასული იყო, დავით აღმაშენებლის ასული ოსეთში იყო გათხოვილი, თამარ მეფის მეუღლე დავით სოსლანი ბაგრატიონთა სამეფო გვარის ე. წ. ოსურ განშტოებას მიეკუთვნებოდა. ასევე ოსი იყო დავით ულუს მეუღლე ალიოფიც. გიორგი მესამის მეუღლე ბურღუხანი, რომელიც თამარ მეფის დედა იყო, ოსთა მეფის ასული ვახლდათ. ჟამთააღმწერლის დახასიათებით, „სხალი სხუა მისეპრი მაშინ არა ეხილვა ქართლისა თემსა“ (2,116).

სამეფო ოჯახების ამგვარი დამოყრება არა მარტო მათ დაახლოებას უწყობდა ხელს, არამედ ხალხებს შორის არსებული კეთილშობილური და მეგობრული ურთიერთობის განმტკიცებასაც განაპირობებდა. მაგალითად, ბაგრატ მეოთხემ თურქების წინააღმდეგ გამართულ ერთ-ერთ ბრძოლაში მისი ცოლისძმა, ბორენა დედოფლის ძმა, ოსთა მეფე დორლოლედი დაიხმარა.

ბაგრატის შემკვიდრემ – გიორგიმაც ასევე დორლოლედის მიერ შემოსეველებული ორმოცი ათასი ოსი მეომრის დახმარებით „მოაკრა განძა და აღიღო ტყვე ნატყვენავი ურიცხვ და გაგზავნა თავის სამეფოდ“ (1,313).

ამ გამარჯვების შემდეგ ქუთაისში, სამეფო კარზე, გამართულ დარბაზობაზე დასასწრებად დორლოლედი „მხიარულად წარმოემართა ყოვლითა თავადითა ოვსეთისათა, და აღმოველო გზა აფხაზეთისა და მოვიდა ქუთათისს. და ნახა დაჲ მათი დედოფალი, დედა გიორგი კურაპალატი-

სა... იყო სიხარული და ჳმა ბუკთა და დუმბულთა საშინელი და მიუწვდომელი. და დაყვეს ერთგან დღე თორმეტი, და განისუენეს ყოვლითა განსვენებითა და სიხარულითა. და მიზეხითა ზამთრისათა გაისწრაფეს, და მისცა ნიჭი და საბოძვარი თიფფსა და ყოველს დიდებულსა ოვსეთისასა. ვაგზავნა და წარვიდეს სიხარულითა“ (1,313).

ოსებს არაერთგზის მიუღიათ აქტიური მონაწილეობა იმ ომებში, რომელთაც ქართველები სპარსელების, თურქებისა და სხვა დამპყრობლების წინააღმდეგ აწარმოებდნენ სხვადასხვა დროს. მათი ამგვარი აქტიურობა, ბუნებრივია, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი ქვეყნის დაცვის ინტერესებით იყო განპირობებული. ჩვენი ხალხების შესვეურთა მიერ გატარებული მმართველობითი პოლიტიკის ამგვარი თანხვედრა ერთმანეთთან ის არსებითი ფაქტორი იყო, რომელიც ქართველთა და ოსთა კეთილშობილურ ურთიერთობას დიდად უწყობდა ხელს.

მაგალითად, სპარსელების წინააღმდეგ გამართულ ომში გუარამ კურაპალატმა (VI ს.), ქართულ მხედრობასთან ერთად, გამოიყვანა „ოვსნი, დურბუქნი და დიღონი, და წარუძღუნა წინა ერისთავნი ქართლისანი. შევიდეს ადარბადაგანს, დაუწყეს ტყუენვად“ (1, 220).

როგორც ხემათ უკვე ითქვა, ამგვარი საბრძოლო მოკავშირეობის საფუძველს უპირველეს ყოვლისა ის ფაქტი წარმოადგენდა, რომ ქართველი და ოსი მეფეები არა მარტო თავიანთი ქვეყნების უსაფრთხოებას იცავდნენ, არამედ ერთმანეთის ინტერესებსაც ითვალისწინებდნენ ხოლმე შეძლებისდაგვარად. მაგალითად, მთიულეთში შესულ ბულა თურქს (853 წ.) ოსეთის დალაშქრავც მოუწოდებია. მაგრამ „აბულაბაზ სომეხთა ერისთავმან და გუარამ აშოტის ძემან მიუწერეს მთიულთა, რათა არ შეუშვან. ხოლო მათ გაწირნეს მძევალნი მათნი. უშუველა ღმერთმან: რამეთუ მოვიდა თოვლი, დაუდგეს წინა და შეეხნეს. მოსცა ღმერთმან ძლევა, და მოკუდა ურიცხვ კრი სარკინოზა“ (1, 256). საერთო მტრების წინააღმდეგ გამა-

როულ ომებში ქართველებისა და ოსების მიერ ერთმანეთისადმი ამგვარი აქტიური დახმარების მაგალითები „ქართლის ცხოვრებიდან“ საკმაოდ მრავლად შეიძლება მოივებნათ.

ჩვენი ხალხების კეთილმეზობლური ურთიერთობა განმტკიცებისა და სტაბილიზაციის ახალ სტადიაში შევიდა დავით აღმაშენებლის მეფობის (1089-1125 წწ.) პერიოდში. დავითის შემატახნის გადმოცემით, იმდროინდელი ოსეთი ქართული სახელმწიფოს დაქვემდებარებაში შემავალ ქვეყანას წარმოადგენდა, მის ერთგულ მოკავშირესა და მეგობარს. ეს რომ მართლაც ასეა, ამას მისი ეს მონათხრობიც თვალნათლივ ადასტურებს:

ყოჩაღთა მეფის ასულ გურანდუხტზე დაქორწინებულმა დავითმა საქართველოში ყოჩაღების მეფე და მისი მახლობელი ადამიანები მოიპატიჟა. მათ ქართველი ხელმწიფის მიწვევა სიხარულით მიიღეს, მაგრამ „ითხოვეს გზა მშვიდობისა ოქსთაგან. ამისთვისა ბრძანა მეფემან წარსვლა ოსეთს, და სიტყვასავე თანა წარემართა და თანაწარიტანა გიორგი ქვირილიდელი და მწიგნობართ-უხუცესი თესი“ (1, 336).

ოსეთში მისულ დავითს მოკრძალებითა და პატივისცემით მიეგებნენ „მეფენი ოსეთისანი და ყოველნი მთავარნი მათნი, და ვითარცა მონანი დადგეს წინაშე მისსა. და აღიხუნეს მძევალნი ორთაგანევე, ოსთა და ყოჩაყთა, და ესრეთ ადვილათ შეაერთნა ორივე ნათესაენი. და ყო შორის მათსა სიყვარული და მშვიდობა ვითარცა ძმათა და აღიხუნა ციხენი დარიალსა და ყოველთა კართა ოსეთისათა და კავკასიისა მთისათანი“ (1, 336).

დამოწმებული ფრაგმენტი მეტად საგულისხმო წყაროს იმ თვალსაზრისითაც წარმოადგენს, რომ იგი ნათელ წარმოდგენას იმ უაღრესად მნიშვნელოვან პოლიტიკასზე გვიქმნის, რომელსაც დავით აღმაშენებელი ჩრდილოეთ კავკასიელ ხალხთა შემოსამტკიცებლად და მათ შორის კეთილმეზობლურ ურთიერთობათა დასამყარებლად ატარებდა.

სწორედ დავითის მიერ გატარებული

ამგვარი ძლიერპოლიტიკის შედეგი იყო ის ფაქტი, რომ მის მიერ შექმნილ დიდ და მძლავრ სახელმწიფოში არა მარტო კავკასიელი ხალხები ცხოვრობდნენ მშვიდობიანად და კეთილმეზობლურად, არამედ სხვებიც, მაგალითად, დავითის ისტორიკოსის თქმით, ქართველი მეფის „არდილსა შეკრებულ იყვნეს ერნი, ტომნი და ენანი, მეფენი და ჰელმწიფენი ოსეთისა და ყოჩაყეთისანი, სომხეთისა და ფრანგეთისანი, შარვანისა და სპარსეთისანი“ (1,360).

როგორც ი. ჯავახიშვილი წერს, დავით აღმაშენებლის დროის ჩვენი ქვეყნის გავლენა ოსეთზე იმდენადაც კი გაზრდილა, რომ „ამიერიდან ოსნი უკვე საქართველოს ყმადნაფიცნი იყვნენ“ (6,245).

კავკასიელ ხალხებთან ურთიერთობის შემდგომი განმტკიცებისა და გარეშე მტრების წინააღმდეგ ერთობლივ ბრძოლენს დავით აღმაშენებლისეული პოლიტიკა მისმა შემკვიდრებმაც შეინარჩუნეს და გააგრძელეს შეძლებისდაგვარად. მაგალითად, საჯაროების შემთხვევაში გიორგი მესამის (1156-1184წწ.) ბრძანებაზე მის განკარგულებაში გარეშე მტრის წინააღმდეგ საბრძოლველად ოსთაგან და ყოჩაღთაგან „რაოდენი ათასი კაცი“ ცხადდებოდა ხოლმე დაუყოვნებლივ.

ეს ამბავი სინამდვილე რომაა, ამას თამარის ისტორიკოსის მიერ მოწვედილი ეს ცნობაც ადასტურებს: თურქების წინააღმდეგ გაასაღმაშქრებლად გიორგი მესამემ, საბრძოლო ლაშქრის „მსწრაფლ შემკრელმან შვიდთავე მისთა სამეფოთა, იმერთა და ამერთამან, გამოასხნა ოსნი და ქუეყანანი დიდძალი და მომართა სულთანსა, მყოფსა აურაცხელითა და უამრავითა ლაშქრითა“ (2,11).

ჩვენი ხალხების შემდგომი დაახლოების პროცესი კიდევ უფრო განმტკიცდა თამარის მეფობის (1178-1213 წწ.) პერიოდში. ამ გარემოებას არსებითად შეუწყვიტა ხელი იმ ფაქტმაც, თამარის მეუღლე – დავით სოსლანი ბაგრატიონთა სამეფო გვარის ოსური განშტოების წარმომადგენელი რომ იყო. კერძოდ, ღაშა გიორგის დროინდელი ქართველი მემატიანის

ცნობით, „თამარის ქმარი დავით იყო ოვსთა მეფე, ტომი ბაგრატიონთა, ჭაბუკი და ლომი მისათხრობელი... შემმართებელი, მოლაშქრე მკვრცხლი“ (1,369).

დავით სოსლანის ბაგრატიონობას „ისტორიანი და ახმანი შარავანდეღთანის“ ავტორიც უსვამს ხაზს. კერძოდ, თამარის ისტორიკოსი დავით სოსლანთან დაკავშირებით ასეთ ცნობას გვაწვდის: „იყო სახლსა შინა დედოფლისა რუსუდანისსა მოყმე ვერემის ძეთაგანი, რომელ არიან ოვსნი, კაცნი მძლენი და ძლიერნი ბრძოლასა შინა. ესე დედოფლისა რუსუდანს, ვინათგან თვს ეყვოდა მამის დისა მისისა დავითის ასულისა ოვსეთს გათხოვილობის მიზეზითა, მოეყვანა საზრდელად სახლსა შინა მისსა“ (2,46).

სწორედ თამარის მამიდის – რუსუდანისა და სამეფო კარის სხვა წარმომადგენელთა აქტიურობის შედეგად იქნა მიღებული გადაწყვეტილება იმასთან დაკავშირებით, რომ გიორგი რუსზე უფლებლო ქორწინების შემდეგ თამარი ოს უფლისწულ – დავით სოსლანზე დაქორწინებულიყო. თამარის ისტორიკოსის შეფასებით, როცა თავის ძმიშვილს ამ ნაბიჯის გადადგმისაკენ მოუწოდებდა, „დედოფალი რუსუდან ყოვლითა სიბრძნითა საესე მოქმედებდა: აქათ ბაგრატიონი ბაგრატიონთა გვართა გუარ-ზეობითა აწყობდა რიგთა სახლისათა“ (2,47).

„ცხოვრება მეფეთ-მეფე თამარისის“ უცნობი ავტორი კი დავით სოსლანით რუსუდან დედოფლის დაინტერესების განმაპირობებელ უმთავრეს ფაქტორებად შემდეგ გარემოებებს მიიჩნევს: იგი „იყო შეიძლი ოვსთა მეფისა, გაზრდილი რუსუდან დედოფლისა, ყრმა ფრიად შეუნიერი ასაკითა, ვითარცა შუენის მეფეთა შვილსა, სხუთა კელა ზრდილობითა კეთილად წურთილი მკნე და მკვდარი ძლიერი, რაინდობითა უსწორო და მშველდოსნობითა შემმართებელი, ტანითა ახოვანი და ყოველითურთ სრული სიკეთითა. ამისი ინებეს ყოველთა შეერთება თამარისი და საქმე ღმერთსა მიანდევს“ (2,122).

როგორც ცნობილია, დავით სოსლანმა უდიდესი როლი შეასრულა თამარის

დროინდელი ქართული სახელმწიფოს კიდევ უფრო მეტად გაძლიერებისა და საერთაშორისო ავტორიტეტის შემდგომი ამაღლების საქმეში. „ქართლის ცხოვრების“ ავტორთა ხაზგასმით, ჩვენი ქვეყნის ამგვარი სახელმწიფოებრივი ძლიერება იმ მოვლენითაც არსებობდა იყო განპირობებული, რომ თამარის დროშის ქვეშ ქართველებთან ერთად კავკასიაში მცხოვრები სხვა ხალხებიც იყვნენ ერთიანი სახელმწიფოებრივი ინტერესებით დარაზმულ-შეკავშირებულნი.

მაგალითად, თურქების წინააღმდეგ გამართულ ერთ-ერთ ომში მოპოვებული გამარჯვების შემდგომ თამარ მეფისა და დავით სოსლანის მიერ მოწყობილ დარაზობაზე მისულ სამეფო კარის წარმომადგენლებსა და დიდებულებს პირველად „მიუგებნებს წინა ოვსნი და ყოჩაყნი ახალნი; შემდგომად ამისა ჰერნი და მეზღომად მესხნი და თორელნი; შავშკლარჯ-ტაოელნი; შემდგომად აფხაზნი და სუან-მეგრელ-გურიელნი თანა რაჭა-თაგურ-მარგუელითურთ და თუთ კარვის კარსა ჳელისუფალნი და შინაურნი“ (2, 65).

სამწუხაროდ, თამარისა და მისი მემკვიდრის – ლაშა გიორგის მეფობის (1213-1222 წწ.) შემდგომ ხანაში, ქართული სახელმწიფოს დასუსტებისა და მონღოლთა ბატონობის დამყარების გამო, ქართველებსა და ოსებს შორის მანამდე არსებული პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი ერთობა უკვე ნაკლებად არსებობს. სწორედ ამის შედეგია ის ფაქტი, რომ ვამთააღმწერლის (XIV ს.) „ასწლოვან მატეანეში“, რომელშიც ლაშა გიორგის მეფობის დროიდან მოყოლებული გიორგი ბრწყინვალეს მეფობამდე (1318-1346 წწ.) საქართველოში არსებული მდგომარეობა ახასუღი, აღრინდელი მატეანეებისაგან განსხვავებით, ქართველებისა და ოსების კეთილშეზობლობისა და თანამშრომლობის დამადასტურებელი კონკრეტული ფაქტები უკვე ნაკლებად გვხვდება.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ეპიზოდი, რომელიც საერთო მტრის წინააღმდეგ

გამართულ ბრძოლებში ჩვენი ხალხების ერთმანეთის გვერდიგვერდ დგომას ადასტურებს, შემდეგა:

ხეარაზმელების წინააღმდეგ საბრძოლველად მეფე რუსუდანმა (1222-1245 წწ.) ქართულ მხედრობასთან ერთად ჩრდილოეთ კავკასიელი მოკავშირეებიც მოიწვია. კერძოდ, ჯამთაღმწერლის ცნობით, მან „განუხუნა კარნი დარიალისანი და გარდმოიყვანა ოგსნი, დურძუქნი, ამით თანა ყოველნი მთოულნი – შეკრბეს ნაჭარმაგვესა სიმრავლე ურიცხვ და წარავლინა მეფემან ბრძოლად ხუარაზმელთა“ (2, 183).

სამწუხაროდ, ამგვარი ერთობის მოუხედავად, ჯალალედინის მრისხანე ლაშქართან შერკინებაში ქართველებმა და მათმა მოკავშირეებმა ვერაფერი გააწვეეს და დამარცხდნენ.

როგორც ჯამთაღმწერლის თხზულებიდან ჩანს, მონღოლთა ბატონობის პერიოდში, მოუხედავად იმისა, რომ მტრის თარეშისაგან საქართველოც ისევე იყო იმხანად აკლებული, როგორც ოსეთი, ოსთა გარკვეული ნაწილი უსაფრთხოების მიზნით თავს მაინც ჩვენს ქვეყანას აფარებდა. მაგალითად, ბერქა ყაენის მძლეობისა და სისასტიკის გამო სამშობლოდან „ღტოლვილინი ოგსნი, რომელთა შორის მათი დედოფალიც იძყოფებოდა, ქართლში გადმოვიდნენ. მემატიანის ცნობით, ღტოლვილმა დედოფალმა თან „მოიტანნა შეილნი მცირენი, ნათესავითა ახასარფაკიანნი, პირმშო ფარეჯან და უმრწამესი ბაყათარ, და ხსუანი თავადნი მრავალნი. გამოვლეს კარი დარუბანდისა და მოვიდეს მეფეს წინაშე“ (2, 251).

ეს ამბავი დავით ულუს (1247-1270 წწ.) მეფობის პერიოდში მომხდარა. მემატიანის თქმით, ქართველმა მეფემ ღტოლვილი ოსები „პატეითა ისტუმრნა“, დიდი ყაენის წინაშე წარავლინა და მათი შეწყალება ითხოვა. დავითის თხოვნამ მართლაც გამოიძიო სასურველი შედეგი: ოსი ღტოლვილები „ყაენმან შეიწყნარა ფრიად და უბოძა ხარაჯა, მოღლაშქრედ და თანამებრძოლად განაჩინნა და ესრეთ მეფეს თანვე წარმოავლინა“. ჯამთაღმწე-

რლის ცნობით, ყაენისაგან შეწყნარებული ოსები დავითს საქართველოში დაუბრუნებია და მათთვის საცხოვრებელი ადგილები თბილისში, დმანისსა და უნოვანში გამოუყვია.

სამწუხაროდ, ქართველებსა და ოსებს შორის არსებული ამგვარი კეთილმეზობლური ურთიერთობა მონღოლთა ბატონობის პერიოდში თანდათანობით უარესდება და მტრულ დამოკიდებულებაში იწყებს გადაზრდას. როგორც ჯამთაღმწერლის მონათხრობიდან ჩანს, ამ საქმეში უმთავრესი დამნაშავენი ოსი მთავრები და მათი მხარდამჭერნი ყოფილან. სარგებლობდნენ რა მონღოლების მიერ დაპყრობილი ჩვენი ქვეყნის სისუსტით, ისინი მტრის მძლავრობის შედეგად ისედაც მიძიმე მდგომარეობაში მყოფ მოსახლეობას ძარცვავდნენ და აყაჩაღებდნენ.

მაგალითად, ქართლში დავით VIII-ის მეფობის (1293-1311 წწ.) დროს ოსთა მთავარმა ფარეჯანმა და მისმა თანამოღლაშქრეებმა თურმე „იწყეს ოკრებად, კოცად და რბევად და ტყუენვად ქართლისა, და ქალაქი გორი წარტყუენეს და თესად დაიჭირეს ოვსთა“ (2,296). ამ ამბით შეწუხებულმა და აღშფოთებულმა ქართველებმა გადაწყვიტეს, მტრისთვის საკადრისი პასუხი გაეცათ. ქართველთა ლაშქარი, რომელსაც ქართლის ერისთავი მჰამადა მეთაურობდა, ოსების მიერ დაპყრობილ გორს მოადგა და „მრავალგზის შეებნეს ქალაქსა შინა. მრავალი კაცი მოკულა, ოგსიცა და ქართველიცა, და დაწუეს გორი სრულიად“ (2,296).

გორის ციხეში გამოიმწყვდეულმა ოსებმა განსაცდელისაგან თავის დაღწევის მიზნით ციხიდან „გარდმოუშვეს საბღოთა კაცი და წარავლინეს მუხრანს მდგომთა თათართა თანა, რათა შეეწვიენ“. მონღოლებმა მართლაც გაითვალისწინეს ოსების თხოვნა, ქართველებთან შუამდგომლობა გასწიეს და „შუელა ქმნეს და ზავი“. სამწუხაროდ, ქართველებსა და ოსებს შორის დამკვიდრებული მტრობა, რომლის წამომწყებნი ოსები იყვნენ, ამით არ დამთავრებულა. მემატიანის თქმით, „მიერთიგან შეიქმნა მტერობა შორის

ქართველთა და ოვსთა, ვიდრემდის მეფეთა შორის ბრწყინვალემაჲს, დიდმაჲს სახელგანთქმულმაჲს ვიორგი, განასხნა და აღფხურნა“ (2, 296).

სამწუხაროდ, ქართველები და ოსები თურმე იმხანად იმდენადაც კი ყოფილან ერთმანეთზე გადაკიდებულნი, რომ ურთიერთშეტაკების დროს „რომელიცა მძლე ექმნის, მოკლის“. ვამთავრებ წიგნის თქმით, ორი მოძმე ხალხის ურთიერთობა განსაკუთრებით ოსთა მთავრების - ფარაფანისა და ბაყათარის მმართველობის პერიოდში გართულებულა.

ულუ დავითის (1247-1270 წწ.) წინააღმდეგ ოსების მტრულმა დამოკიდებულებამ იმ მხრივაც კპოვა გამოვლინება, რომ მათმა თავკაცებმა იმ ქართველ დიდებულებთანაც დაამყარეს საბრძოლო კავშირი, რომლებიც სამეფო ტახტიდან დავითის ჩამოგდებას მონდობითა დახმარებით აპირებდნენ. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული აქტიურობით თურმე შალვა ქვენიფლებელი გამოირჩეოდა. იგი თავისი მომხრეებით გამოექცა მეფეს, ხუტლუშა ნოინთან მივიდა და დახმარება აღუთქვა დავითის დამარცხებაში.

ამ ამბით გახარებულმა მონდობითა ნოინმა მეფის მოღალატე ქართველ დიდებულს აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთს თავშეფარებული დავითის წინააღმდეგ მოწყობილ ბრძოლაში გზის წინამძღოლობა დაავალდა. შალვა ქვენიფლებელთან და მის მომხრეებთან ერთად, ამ საომარ დაპირისპირებაში ოსთა მთავარი ბაყათარიც იღებდა მონაწილეობას, მაგრამ მიუკვდა ციხე-ნიმარეში თავშეფარებული მეფისა და მისი მებრძოლების დამარცხება მათ ვერ შეძლეს. ამ ამბით კიდევ უფრო მეტად გააბიროტებული ხუტლუშა ნოინი თავის ჯართან ერთად „აიყარა დამით გზასა ლომის თავისასა, დაესხა ქართლს, დაღათუ ვინმე დაჩნობილ იყო, მოსრა და ტყვეყო და მოაოჭრეს ქართლი, და წარვიდეს ყაენს ყაზანს წინაშე“ (2, 306).

ოსთა მთავარ ბაყათარის ანტიქართული აგრესიისთვის ხელსაყრელ საფუძველს ის გარემოებაც ქმნიდა, რომ მონ-

დობების მიერ დაპყრობილი ქვეყანა გარეშე და შინაური მტრების სათარეშო ასპარეზად იყო ქცეული. იმის გამო, რომ „მეფე დავით არა მიენდო თათართა, ზაფხულ მთიულეთის იყვის და ზამთარ ქართლსა. ამისთვის იშლებოდა ქვეყანა ქართლისა. და მთავარი ბაყათარ განდიდებულ იყო და აოკრებდა ქართლსა, თრიალეთსა და განასხმიდა მამულისაგან აზნაურთა, და იყო ტერი დიდი მკედრთა ქართლისათა“ (2, 316).

მონდობითა ბატონობის პერიოდში ოსი მთავრებისა და დიდგვაროვნების მიერ ჩვენი ქვეყნის ცალკეული კუთხეების აკლება-აწიოკებისა და ძარცვა-მტაცებლობის პროცესს წერტილი ვიორგი ბრწყინვალემ დაუსვა. თავისი მეფობის პერიოდში მან „განასხნა და აღფხურნა ოვსნი“ და წაართვა მათ „ციხენი და დაბები“, რომლებიც „დაეპყრათ ადგილადგილ“.

გიორგი ბრწყინვალის მიერ ოსური აგრესიის საბოლოოდ აღკვეთის ამ ფაქტს ვახშუშტი შემდეგნაირად აღწერს: „მძღავრობდნენ ოვსნი ქართლს და დაეპყრათ ადგილ ადგილთა დაბნები და ციხენი. ამან მეფემან განასხნა ძლიერებითა თვსთა და წარუხუნა ციხენი და დაბნები, მერმე შევიდა და შემუსრნა კაკასსა შინა მყოფნი, ურჩნი მოსრნა და დაიმორჩილნა და მოხარკე ჰყენა ყოველნი იგინი და დაამწყვდა ქართლი ოვსთაგან, ვინათგან გზანი ყოველნი თუთ დაიპყრნა“ (3, 256).

როგორც სათანადო ისტორიული წყაროებიდან ჩანს, ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი პრობლემების (როგორც საგარეოსი, ისე საშინაოსი) მოგვარების პროცესში ოსური ძაღის გამოყენების ის ტრადიცია, რომელიც ძველი დროის საქართველოში არსებობდა, ქართველ მეფეთა ზოგიერთმა წარმომადგენელმა მოგვიანებითაც გააგრძელა შეძლებისდაგვარად. მაგალითად, გიორგი მეშვიდემ (1393-1407 წწ.) თემურ ლენგის თავდასხმის მოსაგერიებლად „პირველვე გამოიყენა დარიალიდამ ოვსნი დიდძალი და კაკასნი და დაახუნა თემურს შეკრებული სპითა თვსითა“ (3, 269).

მეორე შემთხვევაში კი ოსური ძალა გიორგიმ იმერეთში სეპარატისტულად გამეფებული კონსტანტინეს დასასჯელად დაიხმარა. მისი თეთნებობის აღსაკვეთად გიორგი მეფემ „გამოიყვანა კუკლად ოცხნი, კავკასნი და ტურტუკნი. წარუძღვა შეკრებული სპითა თესთა და მიუკლა ციხესა აღიჯანს, შემუსრა იგი და გამოიყვანა სულტანი თირ ჯალათის პატიმარ-ყოფილი თემურისაგან, მოაოკრნა და მოსწყვდნა გარემოინი მაჰმადიანნი, აღიღო ალაფი დიდძალი და მოვიდა გამარჯვებული შინავე და განუტყვა ოცხნი, კავკასნი და ტურტუკნი შოებულთა ალაფითა ფრიადითა“ (3,270).

ერთიანი ქართული სახელმწიფოს ცბლკეულ სამეფობად და სამთავროებად დაშლის შემდგომ, რამაც ჩვენი ქვეყანა, გარეშე მტრების სათარეშო ასპარეზად აქცია, ქართველებსა და ოსებს შორის ადრე არსებულ მშვიდობიან და კეთილმეზობლურ ურთიერთობასაც შეერყა საფუძველი. სარგებლობდნენ რა ჩვენს ქვეყანაში არსებული მძიმე მდგომარეობით, ოსური შეიარაღებული რაზმები ქართულ სოფლებს ყაჩაღურად ესხმოდნენ თავს, არბევდნენ და აწიოკებდნენ.

როგორც სათანადო ისტორიული წყაროებიდან ნათლად ჩანს, ქართველი მეფეები, როცა სათანადო შესაძლებლობა უჩნდებოდათ, გათავხედებულ მომხედურებს საკადრისად სჯიდნენ და უსწორდებოდნენ. მაგალითად, ვახტანგ მეექვსემ თავისი ჯანიშინობისა (1703-1712 წწ.) და მეფობის (1716-1724 წწ.) წლებში არაერთჯერ სცადა, უმკაცრესი ზომები გაეტარებინა ოსური აგრესიის აღსაკვეთად. კერძოდ, ვახუშტის თქმით, მან „უკუხლად აღიმკვდრა სპითა შესღვად ოსეთს და შევიდა და შემუსრნა კოშკნი, მოწვა და მოსტყუენნა ურჩნი, ჩავლო ზრამაგა და შემოვლო ჯღელის ჳევი და გარდამოვლო კედელასა ზედა და მოვიდა ქართლს გამარჯვებული“ (3,491).

თუ გაეთვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ მსოფლიოს ბევრი ქვეყნის ისტორიაში (სამწუხაროდ, ამ თვალსაზრისით გამოჩენილი არც საქართველოა) ხალხთა შორი-

სი ომები და კუთხურ-სეპარატისტულ ნიადაგზე წარმოქმნილი კონფლიქტები ჩვეულებრივი ამბავია, ქართველებისა და ოსების ურთიერთობაში დროდადრო თავჩენილ საბრძოლო დაპირისპირებებში ნამდვილად არაფერია საგანგაშო და ამგვარ მოვლენებს მათი კეთილმეზობლური თანაცხოვრების ისტორიაში არსებითად ნეგატიური როლი არ შეუსრულებიათ.

ეს ყოველგვარი გადაჭარბებისა და კონიუნქტურის გარეშე აღსანიშნავი ფაქტია, ის მნიშვნელოვანი დასკვნა, რომელიც „ქართლის ცხოვრებაზე“ დაყრდნობით შეიძლება გამოიტანოს კაცმა.

როგორც უძველესი ქართული საისტორიო წყაროების წინამძებარე ანალიზმა გვიჩვენა, საქართველოში მონღოლთა ბატონობის დამყარებამდე ქართველებსა და ოსებს შორის ძირითადად მშვიდობიანი და კეთილმეზობლური ურთიერთობა სუფევდა, რაც შემდეგი ძირითადი ფაქტორებით იყო განპირობებული:

1) ქართველები და ოსები ტერიტორიულად იმდენად მკვეთრად იყვნენ ერთმეორისაგან გამოიჯნულნი, რომ ამ თვალსაზრისით მათ შორის არსებითად მნიშვნელოვანი ურთიერთი პრობლემა არ წარმოქმნილა არასოდეს. კერძოდ, ჩრდილოეთ კავკასიაში მცხოვრები ოსები სამხრეთში, ქართველთა კუთვნილ ტერიტორიაზე, ძირითადად როგორც კეთილსურველი სტუმრები, მეზობლები, მეგობრები და ქართველთა ნათესავები, ისე გადმოდიოდნენ.

2) იმის გამო, რომ ხშირად საერთო მტრები ჰყავდათ, ქართველებისა და ოსების პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი ინტერესები ბევრ შემთხვევაში მრავალი ნიშან-თვისების მიხედვით ემთხვეოდა ხოლმე ერთმანეთს, რაც არსებითად განაპირობებდა მათ ერთობლივ ბრძოლებს აგრესორი ქვეყნების წინააღმდეგ.

3) სახელმწიფოებრივი ძლიერების პერიოდებში ოსეთი საქართველოს ყმადნაფიც რეგიონს (ქვეყანას) წარმოადგენდა

და მისი მეფეები, მთავრები და დიდებულები ქართველ მეფეთა მოკავშირეები იყვნენ.

4) ორი ხალხის მშვიდობიან თანაცხოვრებას მნიშვნელოვანწილად განაპირობებდა ის ფაქტიც, რომ, ჩრდილოეთ კავკასიაში მცხოვრები სხვა ხალხებისაგან განსხვავებით, ოსები, მსგავსად ქართველებისა, მართლმადიდებელი ქრისტიანები იყვნენ და არა მარტო საერთო პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი ინტერესები აკავშირებდათ ერთმანეთთან, არამედ რელიგიურიც.

5) ქართველებისა და ოსების კეთილმეზობლური და მშვიდობიანი თანაცხოვრება, არცთუ ისე იშვიათად, შერეული ოჯახების შექმნითაც იყო ხოლმე განმტკიცებული. კერძოდ, როგორც ჩვენი მატ-

იანეებიდან ჩანს, ქართველი და ოსი მეფეები, დიდებულები და რიგითი მოქალაქეები ცალკეულ შემთხვევებში ყოველგვარი ეთნიკური წინააღმდეგობის გარეშე ქორწინდებოდნენ ერთმანეთზე.

ყოველივე ზემოთქმულის საფუძველზე, საბოლოოდ, ყოველგვარი კონიუნქტურისა და შეღავათების გარეშე, კიდევ ერთხელ უნდა გავუსვათ ხაზი იმ გარემოებას, რომ ქართველებსა და ოსებს შორის ისტორიულად დამკვიდრებული კეთილმეზობლური ურთიერთობა ორი ხალხის მშვიდობიანი და უკონფლიქტო თანაარსებობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მბაგლითია ეთნიკური მრავალფეროვნებითა და საომარი დაპირისპირებებით გამოირჩეულ ისეთ ურთულეს რეგიონში, როგორც კავკასიაა.

დამოწმებული ლიტერატურა:

1. „ქართლის ცხოვრება“, ტ. I, 1955 წ.
2. „ქართლის ცხოვრება“, ტ. II, 1959 წ.
3. „ქართლის ცხოვრება“, ტ. IV, 1973 წ.
4. „ქართლის ცხოვრება“, გამოსაცემად მოამზადეს, წინასიტყვაობა და ტერმინთა განმარტება დაურთეს ი. ანთელავამ და ნ. შოშიაშვილმა, 1996 წ.
5. ნ. ბერძენიშვილი, გზები რუსთაველის ეპოქის საქართველოში, 1966 წ.
6. ი. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, ტ. III, 1949 წ.
7. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები რვა ტომად, ტ. III, 1979 წ.
8. თ. ყორღანიძე, ქრონიკები და სხვა მასალა საქართველოს ისტორიისა, ტ. I, 1892 წ.
9. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, რვა ტომად, ტ. II, 1973 წ.

კითხვა-პასუხი

უნივერსიტეტის სახელი

1937-1941 წლებში საქართველოს ძველ დედაქალაქში, მცხეთაში და მის მიდამოებში ჩატარებული დიდი არქეოლოგიური სამუშაოების შედეგად აღმოჩენილი უმდიდრესი მხატვრული საგანძურის დღეს ფართოდაა ცნობილი მსოფლიოში. არმაზისხევში გახსნილმა პიტაბსშო სამაროვანმა თვალწინ გადაგვიშალა ჩვენი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეთა ქართული მატერიალური კულტურის ძეგლთა უდიდესი მრავალფეროვნება. მცხეთის არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ აკადემიკოსების ივანე ჯავახიშვილისა და სიმონ ჯანაშიას ხელმძღვანელობით მნიშვნელოვნად გაამდიდრა ქართველი ერის ისტორიის საერთო სურათი.

მცხეთის ექსპედიციის რამდენიმე არქეოლოგიური კამპანიის შედეგად აღმოჩენილი მასალა იმთავითვე მეცნიერთა ყურადღების ცენტრში მოექცა. ამ კვლევებიდან განსაკუთრებულ სამეცნიერო ღირებულებას ისიც ადასტურებს, რომ ამ

ექსპედიციის ხელმძღვანელობისა და კონსულტაციებისათვის საგანგებოდ შეიქმნა სწავლულ ექსპერტთა კომისია ივანე ჯავახიშვილის ხელმძღვანელობით, რომლის შემადგენლობაში ისტორიკოსებთან და არქეოლოგებთან ერთად შედიოდა ქართული ხელოვნებათმცოდნეობის ფუძემდებელი აკად. გიორგი ნუბინაშვილი. მან არა მხოლოდ აქტიური მონაწილეობა მიიღო არმაზისხევში მოპოვებული ძეგრფასი ლითონების მხატვრულ ნაკეთობათა შესწავლაში, არამედ დიდი ამაგი დასდო ამ არქეოლოგიური მასალის გამოსაცემად მომზადებაში. მისი რედაქციით გამოვიდა არმაზისხევის მონაპოვრებისადმი მიძღვნილი დიდი ტომი „მცხეთა. I“, რომლის ავტორები (ა. აფაქიძე, გ. ვობეჯიშვილი, ა. კალანდაძე, გ. ლომთათიძე) წიგნის წინასიტყვაობაში დიდი მადლიერებით მოიხსენიებენ გ. ნუბინაშვილის განსაკუთრებულ ღვაწლს ამ არქეოლოგიური ფენომენის კვლევაში და ტომის გამოცემისათვის მის მიერ გაწეულ დიდ შრო-

¹ გამოქვეყნდა აკად. გიორგი ნუბინაშვილის ნაშრომი მცხეთაში, არმაზისხევში არქეოლოგიური გათხრების შედეგად აღმოჩენილი ლითონქანდაკეობის ქსილდებათა შესახებ, რომელშიც ქართული ეროვნული კულტური ხელოვნების სათავეებსა და ხელოვნების ამ დარგის განვითარებასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი პრობლემები გახსნილი (გ. ნუბინაშვილი, „არმაზის საგანძური“ (არმაზში აღმოჩენილი პიტაბსშო ნივთების მხატვრული დახასიათების ცდა), გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 2007). ნაშრომი გამოცემისად მომზადდა ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორმა, პროფესორმა კირი მანაბუღმა. ნაშრომის გამოქვეყნება შესაძლებელი გახდა საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროს ძალისხმევით. კარგად ილუსტრირებული წიგნი საინტერესოა როგორც სპეციალისტებისათვის, ისევე ქართული კულტურის საკითხებით დაინტერესებული ხალხობებისათვის.

გთავიზობთ წიგნის გამომცემლის, კირი მანაბლის შესავალ წერილს (რედაქცია).

მას. „დიდი შრომის გაწევა მოუხდა, ავტორების მხარდამხარ, რედაქტორს, მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრს, პროფესორ გ. ჩუბინაშვილს. რედაქტორის მრავალრიცხოვანმა შენიშვნებმა და სისტემატურმა რჩევა-დარიგებამ საშუალება მისცა ავტორებს, საგრძნობლად დაეხვეწათ ნაშრომი და შედეგებისამებრ შეემცირებინათ გამოცემის ტექნიკური ნაკლოვანებები“ – ვკითხულობთ წიგნის შესავალში.

არმაზისხევის ძვირფას ლითონთა მხატვრულმა ნაკეთობებმა გ. ჩუბინაშვილის განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყრო. მეცნიერმა იმთავითვე გაათვალისწინა ამ ძეგლთა მნიშვნელობა ქართული კულტურის ისტორიისათვის. ამიტომ იყო, რომ მათი აღმოჩენიდან სულ ცოტა ხანში (1944 წელს) მან ამ ძეგლების კვლევის შედეგები მოახსენა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილებას XVII სამეცნიერო სესიაზე. მოხსენების თემა იყო „მხატვრული დახასიათების ცდა არმაზში აღმოჩენილი პიტიახშთა ნივთებისა“.

სამწუხაროდ, ამ უადრესად მნიშვნელოვანი მოხსენებიდან დარჩა მხოლოდ მოხსენების დამსწრეთა აღტაცებული შთაბეჭდილებები და გამოქვეყნებული ძალზე მოკლე, ძუნწი თეზისები, რომლებშიც ზუსტად იყო გახსნილი არმაზისხევის ნივთების მხატვრულ-ისტორიული არსი და მოცემული იყო დებულება ოქროს ნივთების ადგილობრივი ძირებისა და ვერცხლეულის უპირატესად ელენისტურ-რომაული ხასიათის შესახებ.

არმაზისხევის ოქროსა და ვერცხლის ნაწარმის ღრმა შესწავლაზე დამყარებული ეს ფუძემდებლური დებულებები წლების განმავლობაში რჩებოდა ერთადერთ დასაყრდენად ჩვენი წელთაღრიცხვის

ვის პირველ საუკუნეთა ქართული ოქრომჭედლობისა და ტორევეტიკის შემსწავლელთათვის.

ამ თემასთან დაკავშირებითადაუცილებლად მიმანჩია ერთი ფაქტის გახსენება. როდესაც ქართული ხელოვნების ისტორიის ინსტიტუტის ასპირანტურაში დაღვაწევი სამეცნიერო მუშაობის სფეროს განსახლვრის საკითხი, ჩემი სამეცნიერო ხელმძღვანელის – აკად. გიორგი ჩუბინაშვილის რჩევით, იგი შემოიფარგლა წინაქრისტიანული ხანის მხატვრული ვერცხლით. ამ მასალაზე მუშაობის დაწყებისას მე შევბუდე ბნ გიორგის და ვთხოვე, მოეცა ჩემთვის უფლება, გაცნობოდი მის ზემოხსენებულ მოხსენებას, რომლის შესახებ ბევრი მსმენია ჩემი უფროსი კოლეგებისაგან და არქეოლოგებისაგან. აშკარა იყო, რომ თეზისების რამდენიმე ძუნწი ფრაზის უკან იმაღლებოდა უდიდესი სამეცნიერო ღირებულების გამოკვლევა, რომლის გათვალისწინების გარეშე გაუმართლებლად მიმანჩდა არმაზისხევის ვერცხლზე მუშაობა. პასუხად ბნ-მა გიორგამ კეთილად გამიღიმა და „ამისხნა“, რომ მოხსენება მან ზეპირად გააკეთა, რომ ეს მხოლოდ საილუსტრაციო მასალის ზეპირი ინტერპრეტაცია იყო და რომ დაწერილი ტექსტი არ არსებობს. მან გამოთქვა იმედი, რომ მე თავად „ვაფიკვლევ ვხას“ ისეთ როულ პრობლემაში, როგორცაა საქართველოში აღმოჩენილი გვიანანტიკური ვერცხლის ნაკეთობების მხატვრულ-ისტორიული ღირებულების განსახლვრა, მათი წარმომავლობისა და შექმნის ცენტრების გარკვევა.

გაეიდა წლები, ბნი გიორგი მისთვის ჩვეული თავშეკავებულობით დაეთანხმა ჩემი კვლევის შედეგებს, გაიხიარა დასჯერები და მეც ვირწმუნე, რომ არმაზის ძე

გლების შესახებ მისი გამოკვლევა არ არსებობდა. მაგრამ გავიდა დრო და ბ-ნი გიორგის გარდაცვალების შემდეგ მის არქივში აღმოჩნდა მანქანაზე ნაბეჭდი მისი მოხსენების ტექსტი, რომელიც ექვსი ათეული წელი უცნობი იყო ჩვენთვის.

ახლა, წლების გადასახვილიდან ჩემთვის გასაგებია გ. ჩუბინაშვილის მაშინდელი პასუხი მოხსენების ტექსტის არარსებობის შესახებ. მეცნიერს, რომლის წინაშე ქართული ხელოვნების ისტორიის უამრავი გადასაწყვეტი პრობლემა იდგა და რომელიც საფუძველს უკრიდა ხელოვნების უკლებლო ვეგლა დარგის შესწავლის პერსპექტივებს, მიანდა, რომ არსებული გამოკვლევა არის მხოლოდ წინასწარი მონახაზი არმაზისხევის უმდიდრესი განძის მიმავალი შესწავლისათვის და რომ საბოლოო დასკვნების მისაღებად აუცილებელია დამატებითი ჩაღრმავებული კვლევა.

რაც შეეხება საკუთრივ ჩვენ ხელთ არსებულ ტექსტს — კ. კმეკლიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტში დაცული გ. ჩუბინაშვილის არქივში არსებული ხელნაწერი წარმოადგენს 1944 წელს მეცნიერებათა აკადემიაში წაკითხული მოხსენების ტექსტს, რომელიც, როგორც ნაბეჭდი ნაშრომის სატიტულო ფურცელზეა აღნიშნული, სიკვდილ შემდგომი გამოცემისათვის მოამზადა გ. ჩუბინაშვილის ვაჟმა, ცნობილმა ხელოვნებათმცოდნემ ნიკო ჩუბინაშვილმა. ნაშრომის რედაქტორად აკად. აღ. ჯავახიშვილია დასახელებული. ხელნაბეჭდი ტექსტის პირველი პირის მიხედვით შესაძლებელია ვივარაუდოთ, რომ გარკვეული მუშაობა მასზე უკვე იყო ჩატარებული. სამწუხაროდ, ნ. ჩუბინაშვილს არ დასცალდა ამ ნაშრომის გამოქვეყნება და ძველი ქართული ხელოვნების ისტორიისათვის ესოდენ

მნიშვნელოვანი გამოკვლევა კვლავ უცნობი რჩებოდა სპეციალისტებისათვის.

ნიკო ჩუბინაშვილი ტექსტის დასაწყისში განმარტავს, რომ ეს არის „საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების XVII სამეცნიერო სესიის მოხსენებისათვის: „არმაზის პიტაისშთა ნეკროპოლში აღმოჩენილი ნივთების მხატვრული დახასიათების ცდა“ — აკად. გიორგი ჩუბინაშვილის ჩანაწერების (და დაუმთავრებელი გამოკვლევის დაუმთავრებელი ნაწილების) მოკლე გამოცემა“.

გ. ჩუბინაშვილის აღნიშნული ნაშრომის უდიდესი სამეცნიერო ღირებულება ცხადი გახდა თვალის ერთი გადავლენისას. მოუხედავად იმისა, რომ როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, მეცნიერს ეს სამუშაო დასრულებულად არ მიანდა, აუცილებლად ჩავთვალოთ მისი გამოქვეყნება, რადგან სამოც წელზე მეტი ხნის წინათ დაწერილმა გამოკვლევამ დღეისათვის არა თუ დაკარგა თავისი აქტუალობა, არამედ მეტი მნიშვნელობა შეიძინა, რადგან მისი დაწერის შემდეგ აღმოჩენილი მრავალფეროვანი არქეოლოგიური მასალის სწორი ინტერპრეტაციისათვის და ქართული ოქრომჭედლობის ისტორიის სრული და ობიექტური სურათის აღდგენისათვის მას დღესაც მნიშვნელოვანი როლი აკისრია. მოუხედავად იმისა, რომ ამ ხნის განმავლობაში არმაზისხევის მხატვრული ლითონის ნაწარმი არაერთხელ მოხვდა მკვლევართა ყურადღების ცენტრში და მას მნიშვნელოვანი სამეცნიერო ნაშრომები მიუძღვნა, გ. ჩუბინაშვილის ეს გამოკვლევა ამ უძვირფასესი არქეოლოგიური მასალის შესწავლაში კვლავ რჩება უძველესი ხელოვნების ძეგლთა სახელოვნებათმცოდნეო კვლევის კლასიკურ ნიმუშად

– მხატვრული ანალიზის სიუსუსტი, მასა-
ლის მხატვრულ-ისტორიული გააზრების
სიღრმით და, რაც გხსნაკურებით ღირე-
ბულია, გვიანანტიკურ ეპოქაში ქართული
ეროვნული მხატვრული აზროვნების
თავისებურებათა გააზრებით.

ნაშრომის ტექსტი შედგება საბეჭდ მან-
ქანაზე გადაბეჭდილი 112 გვერდისაგან:
შესავლის, ორი თავისა და დასკვნისაგან.
შესავალში განსაზღვრულია საკვლევი
მასალა, დასახულია ნაშრომის მთავარი
მიზანდასახულება. I თავში განხილულია
სამი გამორჩეული ძეგლი არმაზისხევის
პიტაიხშთა ნეკროპოლიდან: ასპარუგის
სატეერის სახელური (I სამარხი), სერაფი-
ტას ოქროს ყელსაბამი (VI სამარხი) და
ბერსუმას სატეერის ქარქაში (III სამარხი).
II თავის თორმეტ პარაგრაფში არმაზის
სამარხეული ინვენტარის უმნიშვნელოვ-
ანესი ნივთებია განხილული. მოცემულია
ყოველი ნივთის მხატვრულ-სტილისტური
და ტექნიკური დახასიათება. ძვირფასი
ლითონის ნაკეთობათა ეს ორი მხარე
განხილულია ერთმანეთთან მჭიდრო კავ-
შირში, რადგან მხოლოდ ამგვარი კო-
მპლექსური კვლევა იძლევა საიმედო
საფუძველს საოქრომჭედლო ნაწარმის
წარმომავლობისა და მისი ქრონოლოგიური
ჩარჩოების ზუსტი დადგენისათვის.

არმაზისხევის ოქროს ნივთების დიდი
მრავალფეროვნებიდან შერჩეულია ის მა-
ღალმხატვრული ნივთები, რომლებიც გან-
საზღვრავს ამ მდიდარი სამარხეული
ინვენტარის ტექნიკურ მხატვრულ-ისტო-
რიულ ღირებულებას და საშუალებას
აძლევს მკვლევარს, განსაზღვროს ამ
ძეგლების ადგილი გვიანანტიკური ხე-
ლოვნების საერთო განვითარებაში.

გ. ჩუბინაშვილის ამ ნაშრომში იბერი-
ის პიტაიხშთა სამარხებში აღმოჩენილი
ოქროს ნივთები გამოკვლეულია უდიდე-

სი პარალელური მასალის მოხმობის
საფუძველზე. სამხრეთ რუსეთის, ევრო-
პის, ახლო აღმოსავლეთის საოქრომჭედ-
ლო ნაკეთობათა წრეში ქართული ძეგლებ-
ის ჩართვით სარწმუნოდაა გამოვლენილი
ერთი მხრივ, ქართულ მიწაზე აღმოჩენი-
ლი ძეგლების კავშირი მათ თანადროულ
დასავლურ და ახლოაღმოსავლურ მხ-
ატვრულ ცენტრებთან, მეორე მხრივ კი –
მხატვრული და ტექნიკური ხერხების
თავისებურებათა უზუსტესი ანალიზით
დადგენილია ამ ნაწარმოებთა სრული
თავისთავადობა, უძველეს ადგილობრივ
ტრადიციებთან მტკიცე კავშირი.

ნაშრომში მნიშვნელოვანი ყურადღება
დაეთმო არმაზისხევი-აღმოჩენილ ვერ-
ცხლის მხატვრულ ნაკეთობებს, რომელ-
თა ადგილის განსაზღვრა გვიანანტიკურ
მხატვრულ კულტურაში წარმოადგენს
უმნიშვნელოვანეს დასაყრდენს ამ ეპო-
ქის იბერიის კულტურის ისტორიული
ადგილის გარკვევისათვის ხმელთა-
შუაზღვისპირეთისა და ახლო აღმოსავ-
ლეთის ცივილიზაციებთან მიმართებაში
ჩვენი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუ-
ნეებში. ნაშრომს წითელ ხაზად გასდევს
არმაზისხევის მასალის უდიდესი მნიშ-
ვნელობის ღრმა რწმენა, გვიანანტიკურ
ხელოვნებაში მისი ადგილის ზუსტი გან-
საზღვრა.

ტექსტის აგების ძირითადი პრინციპი
გულისხმობს ყოველი ნივთის მხატვრუ-
ლი მხარის გულდასმით აღწერას, მცხი
შესრულების ტექნიკური თავისებურებე-
ბის დაწვრილებით განხილვას. ნაშრომი
გვიჩვენებს ნაწარმოების არსში წვდომის,
მისი მხატვრულ-ისტორიული ღირებულებ-
ის გარკვევის იშვიათ ნიმუშებს, რის საფუძ-
ველზეც ხდება უადრესად მნიშვნელო-
ვანი გლობალური დასკვნების გაკეთება.
ყოველი ნივთი ძველი ქართული ხე-

ლოვნების ისტორიის მკვლევარებმა საბუთადაა წარმოდგენილი.

ტექსტის განხილვამ დაგვარწმუნა, რომ გამოსაცემად აუცილებელია ორიგინალური რუსული ტექსტის ხელუხლებლად დატოვება (უმნიშვნელო კორექტურული შესწორებებით). ტექსტში დარჩა საილუსტრაციო მასალის ავტორისეული მითითებები (ილუსტრაციები მითითებულია არმაზისხევის მასალების პირველი დიდი პუბლიკაციის „მცხეთა. I“-ის მიხედვით. სამარხეული ინვენტარის ნივთების ნუმერაციაც ამ ტომში არსებულ კლასიფიკაციას მოუყვება).

ტექსტზე მუშაობისას ცხადი ვახდა, რომ არმაზისხევის ნივთებთან დაკავშირებით მკვლევარს კიდევ ბევრი საკითხის გარკვევა და დაზუსტება აქონდა განზრახული. ამაზე მეტყველებს ხელნაწერის გარკვეულ ადგილებში საგანგებოდ გამოკვეთილი ცალკეული ძეგლები, კონკრეტული საკითხები, პარალელურ მასალად აუცილებელი მხატვრული ნაწარმოებების ჩამონათვალი. აქა-იქ დასმული კითხვის ნიშნები ამ საკითხებზე ყურადღების გამახვილების აუცილებლობას აღნიშნავენ. ეს ავტორისეული შენიშვნები და საკითხები, ტექსტის სტრუქტურული მთლიანობის დაცვის მიზნით, გამოტანილია აძლეული ტექსტიდან და მოკლებულია დამატებაში, მცირე კომენტარებით, რომლებშიც მითითებულია ტექსტის შესაბამისი ადგილი და ზოგიერთი შენიშვნა. ამ ავტორისეულ რეზერვებს დიდი მნიშვნელობა აქვს კონკრეტული ნაწარმოებების არსის სრულად გაგებისათვის, მათი ადგილის გარკვევისათვის ხელოვნების განვითარების ისტორიულ პროცესში. მკვლევრის მიერ გარკვეული საკითხების საგანგებო გამოკვეთა უფრო ნათლად წარმოაჩინებს კვლევის ავტორ-

სეულ მეთოდოლოგიურ პრინციპებს, რომლებიც სანიმუშოდ მიგვანჩნა ძველი ხელოვნების ნაწარმოებთა კვლევისათვის.

ნაშრომის პირველი ნაწილი აგებულია ალიოზ რიგლის, მარკ როზენბერგისა და მიხეილ როსტოვცკის დებულებებთან და დასკვნებთან ქართული საოქრომჭედლო ძეგლების შესწავლის შედეგად მიღებული დასკვნების შეჯერებაზე. ასეთი მიდგომა საშუალებას აძლევს მკვლევარს, უფრო მკაფიოდ წარმოაჩინოს ქართული ნაწარმოებების თავისთავადობა და მხატვრულ-ტექნიკური ხერხების სიახლოვისა და მსგავსების შემთხვევაში სარწმუნოდ დაადგინოს საქართველოში მათი უფრო ადრეული არსებობა (ეს ეხება როგორც საოქრომჭედლო ნაწარმის მხატვრულ ხასიათს, ასევე მისი დამზადების ტექნიკურ მხარეს).

გამოკვლევის დასკვნით ნაწილში მოკლებულია ქართული საოქრომჭედლო ხელოვნების მოკლე, მაგრამ ძალზე ტევადი მიმოხილვა. არმაზისხევის ძეგლები ჩართულია ოქრომქანდაკელობის უძველესი ადგილობრივი ტრადიციების ქარვაში. ისინი წარმოიქმნენ არიან, ერთი მხრივ, როგორც ეროვნული მხატვრული ტრადიციების უტყუარი ნიშნების მატარებლები და გამგრძელებლები, მეორე მხრივ კი, როგორც მტკიცე საფუძველი შუა საუკუნეების ქართული ოქრომქანდაკელობის შექმნისა და განვითარებისათვის.

ორიგინალური ტექსტი დატოვებულია ავტორისეული ინტერპრეტაციით, მითითებული ლიტერატურიდან აღებული ციტატების შეჯერება ყველა შემთხვევაში ვერ მოხერხდა, ამიტომ ხელუხლებლად შენარჩუნებული გერმანული ციტატების ავტორისეული თარგმანები.

გამოკვლევისათვის საჭიროდ ჩავთვალეთ ორიგინალური რუსული ტექსტის ქართუ-

კუსუღან ნურუშია

მრავალხმიანობის ქართული ხეღვა

პრეამბულა: ქართული მრავალხმიანობა უცხო თვალთ

ყველა ეთნოსს სამყაროს თავისებულებები აქვს და ამას მსოფლიოს ჯერადი მხავლები უნდა ადასტუროს. ამიტომ განსაკუთრებით ახსნა, რომ სხვადასხვა ხეღვები ახა მათ სხვადასხვაგვარად ხედავენ. ახამედ განსხვავებულად აფასებენ ერთსა და იმავე მოვლენას, მათ შორის, ქართულ მხავლებთანაც. იგი ყოველთვის შეადგენდა ქართველების სიამაყის საგანს, იზიდავდა მეცნიერებსაც (მათ შორის, უცხოელებსაც), მაგამ მისი, ჰომოცი განსაკუთრებული ჯერადი ფენომენის, საყოველთაო აღიარება 1970-იან წლებში ქართული ფოლკლორული ანსამბლების საგანგებო მოგზაურობასა და ადგილობრივების გახიზვებებს მოჰყვა. 1977 წელს ამერიკელმა მსოფლიო ჯერადის სხვა იშვიათი ნიმუშებთან ერთად, ადამიანური ცივილიზაციის სიმბოლოდ შეაჩივს „ჩაჩილი“ გალანტიკაში გასაგზავნად. ანსამბლ „ჩიხთავის“ (ხელმძღვანელი ანთხი ქიქმაიშვილი) ტიუმევემა გამოსვლებმა იგი მსოფლიოს მხავდ ქვეყანაში გასაგზავნა სხვა ჯერადი ტადიციებზე აღხიდილი ადამიანების ინტეხისი ქართული მხავლებთანობისადმი. პიხველი უცხოური ანსამბლი, ჰომეღმაც ქართველები 1990-იანი წლების დასაწყისში სასიამოვნოდ გააოცა, იაპონური „იამასიოტეში“ იყო. ამას მოჰყვა

„ქართული ხეღვები“ აშშ-დან, ჰომეღმაც ამეხად საქართველოს სხვადასხვა ეთნოსათვის დამხანაობებელი სასიმილეო მანეხის ოსტატური ფლობით გაგვაკვირვა. ყველაფერი იგი დავიხვიინდა იმით, ჰომ 2001 წლის 18 მაისს იუნესკომ ქართული ტადიციული პოლიფონია ეაცობიობის ახამატეხილეხი ჯერადი მემკვიდეხობის ეთ-ეთ შედეხად გამოაცხადა და 2003-2006 წლებში თბილისის ეონსეხვატოხიაში „ქართული ტადიციული პოლიფონიის დაცვისა და განვითარების“ სამწლიანი პიოეტი განახოცილა.

ასეთი აღიარების შედეგი იყო ისიც, ჰომ თბილისის ეონსეხვატოხიაში 2002 წლიდან ოხ წელიწადში ეთხველ ტადიციული მხავლებთანობის საეითამოხისო სიმპოზიუმები ტადება, ჰომეღმაც ქართველებთან ეთხად ყველაზე გამოჩენილი მეცნიერი ეთნომუსიკოლოგები მონანილომდნენ მსოფლიოს თექსმეტი ქვეყნიდან, სიმპოზიუმის ეონსეხვატებზე იგი ქართული მხავლებთანობის ქართველი და უცხოელი შემსხველებები გამოილოდნენ.

იითი იზიდავს ქართული მხავლებთანობა ახაქართველ შემსხველებებს? ჰომოცი თავად აღნიშნავენ, იმით, ჰომ იგი აძლიერებს ახლობლობის იდეას, ეხმახება მათ გაეცხოების დაძლევაში; იმითაც ჰომ ქართული სიმლეხა ეხუნებთ იმას, იაც მათ ეყვედაეხეს თანამეღმოვე სამყაროში, ქმნის

ცოცხად ვავშირებს, ეხმარება მეგობრების შექმნაში და ა.შ. ასე ფიქრობენ ახამუნ-კოსები, ანუ ჩვეულებრივი ადამიანები, რომელთათვისაც გლობალიზაციის უპოქაში ადამიანური უთოიუთობები ყველაზე ხორცი ჰომბლება გამხდის.

მაგჩამ ახის უცხოელთა ისეთი გამონათქვამბიოც, რომლებშიც ყჩხადლება ქაითელი მჩავაღბმონამბის მხატვრულ-მუსიკალური ლისხებებზეც გამახვილებული. მათი აზხით, ქაითელზე უფრო მნიშვნელოვანი და უნიკალური მჩავაღბმონამბის ყჩხა მსოფლიოში ახ ახლებმბს და მთაჩნით, რომ ხორცი და მშვენიერი ჰოლიფონის მქონე ქაითელი ხაღბუი სიმღერების მოსმენა თვით ბახსაც ყი აღაფხითოვანებდა. ყველაზე მნიშვნელოვანი ყი ის გაღდავთ, რომ ამ ადამიანებისათვის ქაითელი მჩავაღბმონამბა ახ ახის უთოუჩხადი გაფაცვის საგანი. მაგალითად, დიდ ბიოგანეთში, სადაც ქაითელი სიმღერის ანსამბლ „მასპინძელის“ იგვლიც მჩავაღბმონამბი მგომბახით შემოყიბილი, ფჩანე ყეინი და მაჰ ბიუი დიდი ნახმატებით იყენებენ ქაითელი მჩავაღბმონამბი სიმღერის ფსიქოლოგიური სითორებების მქონე ადამიანების დასახმარებლად. ეს, ჩაც მუეხება მუსიკისმოყვარებებს.

მუსიკოსების დანიტეხლებას ყი, ჰიუედი იგამბი ამ მუსიკალური ფრომების მჩავაღბმონამბი სტუდენტია იწვევს. საყოველთაოდ ცნობილია სტუდენტის გამონათქვამბი ქაითელი ჰოლიფონისაზე. მას მთაჩნდა, რომ გუიელი მჩავაღბმონამბა გაცილებით მეტს აძლევს შემსხვილებელს, ვიღუ თანამეღყოვე მუსიკის რომელიმე მოწაპოვანი. საქაითველოში ასევე უყვახით რომენ რომანის დამონებაც, რომლის აზხით ქაითელი ხაღბუი სიმღერის მსგავსი მშვენიერება მას ახსად მუხვეფიხა. ცნობილი ამუიიველი ეთნომუსიკოლოგი დან დობაქსი საქაითველოს მსოფლიო ხაღბუი მუსიკის დედაქალაქს უწოდებდა. ქაითელი

მჩავაღბმონამბას ყჩხი ყიღვე 30-იან წლებში სპეციალური წიგნი მოუძლენა გეიმანელმა მეცნიერმა ზიგფრიდ ნაღელმა. განსაკუთრებით გაიზახდა მის მიმართ იტალიური თბილისური სიმპონიუმების შემდგომ, ჩასაც ადასტუებენ მათი მოხსენებების დიგანონის ყიბულები, რომლებშიც ნახიმოგუნილია უცხოელი მეცნიერების გამოყენებები ქაითელი მჩავაღბმონამბის შესახებ.

ჩემი აზხით, საგულისხმოს ისიც, რომ III სიმპონიუმის შემდგომ (2006) ცნობილია ფჩანგმა მეცნიერმა, ჰიგმების მჩავაღბმონამბის მსოფლიოში ყველაზე გახმატებულმა მყვევანამ სიმპა ახომბა და ესპანელმა ჰოლო ვაღეპომ ქაითელი მჩავაღბმონამბის შესწავლა დაიწყეს. მათ სეღ ახლახან, 2007 წლის წოემბერში გააყეთეს ჰიუველი უთომბილი მოხსენება ვენეციაში გამჩორელი სემინარზე, ხოლო 2008 წელს თბილისის სიმპონიუმზე გვიიღებთან თავისი ვეღვის შეღებების ნახიმოგუნას.

ქაითველები განსაკუთრებით ვაფსალებთ ამჟამად ამუიიკაში მოღვაწე ხუსი მეცნიერის-იხალი ზემცოვსკის დამოკლებულბას ჩვენი მჩავაღბმონამბისადმი. მან თბილისის სიმპონიუმებზე ნახიმოაგონა სხეღად ახალი ანტიფოფო-ფროსოფიური ყონეფეციბი, რომლებიც ხსნიან „მჩავაღბმონამბი ადამიანის“ - „Homo-Polyphonicus“-ის ეთნოსმენის სანიტეხესო წახადიგმას. ჩვენთვის, ქაითველებისთვის, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ზემცოვსკის ხუსელი ენაზე გამოქვეყნებულ ენასახენელ გამოყენებაში გამოთქმული თვარსახისია. მეცნიერის აზხით, ტეხიგოიიღად ჰატახა საქაითველოში თავმოყილია მჩავაღბმონამბის მსოფლიოში ახსებელი ყველა ტიპი, ჩაც მას საფუძველს აძლევს კატეგოიიღად ამყიყოს, რომ მჩავაღბმონამბად ახ შეიღება მოწვეული იქნას უთად მღერის ისეთი ტეხიცი, რომელიც ქაითველებმა ახ იყინა.

ვფიქრობ, ყოველივე ეს მადლევს უღელ-

ბას, დავასვენა, ხომ უცხო თვალთ, ქათული მხავცლმინანობა განსაჯეთიებული მხავცხელ-ესთუტიკუი ლიხებულება, ხომელიც, ეთი მხიივ, მეცნიეიუბისათვის ამ თუნომუნის გასალუბს წაწმობადგენს, მეოხე მხიივ ეი, ეახგად ებმინანება მხავლისმომსნხე (უფიო ზუსტად, მხავლისმსმენელი) თანამეფიოვე ადამიანის სელიეი სამეაჰოს და, მსოფლიოს მესიკაელი ევლეჰის სხვა უდიდეს მონაპო-ვათა მსგავსად, მას თვითგამომხატვის შესაძლებლობას აძლევს.

ქართულენოვანი დიალოგი
მისიიალურ ფოლკლორთან

მეცნიეებს მიარნათ, ხომ დილოგი ადამიანეი ეთიეიოთობის უნიეუსადეი ფიიშია. დილოგიეიია ენა, ახიოვნება, მოღვანობაც და ხადგან ის ყოფიეუბის მოღეიი, ადამიანს დილოგი აქვს ახა მახ-ტო მის მსგავს ახსებებთან, ახამეე ახა-სელიეი მოვლენებთანაც ეი. თუ ამ ლოგი-კას გავყვებით, აღმოჩნდება, ხომ ახა მხ-ოლე ქათული მხავცლმინანობა დილოგის შედეგი, ახამეე თავად ჩვენი მასთან ეთ-იეიოთობა იძენს დილოგიეი ხასიათს; აღ-მოჩნდება, ხომ თითოეულ ქათუველს თავი-სი დილოგი აქვს ეიოვნელ მესიკაელი ფოლე-ლითან, მის ისტოიასა და თანამეფიოვე-ობასთან – სოფელში მიმდინაეე ჰიოყეს-ებთან, ქალქში მოღვანე ანსამბლებთან თუ მოუბიზნესის ესთუტიკის შესაბამისად შეფუთულ ფოლეოჰელ „ჰიოქეიკასთან“.

ჩვენი საზოგადოების სხვადასხვა ნაწი-ლი სხვადასხვაგვარად ხედავს მესიკაელი ფოლეოლის და სწოეე ამ განსხვავებელი ხედვის ანუ დილოგიეი ეთიეიოთობის ნაყოფია ყვედაფეი ის, ხაც დღეს ფოლე-ლიელ მოძიამობას ახასიათებს სა-ქათუველი-ში.

მეხაბ მაძიადეჰილი წეის, ადამიანეი და ისტოიელ ეუადობაში გაეგნელი ყოველივის ახის შინაგანიც, სოლო შინაგანი

ყოველივის გაეგნელიცაო. ამიგომ იბ, ხასაც XX-XXI საეეუნეების მიგნის საქათუველიში ფოლეოჰელი მოძიამობა გვთავაზობს, ჩვენიეე სელის საეეეა.

დღეს ეს მოძიამობა საეეოთო სახადებო მასშტაბებს იძენს, თუმეა ჰიოყესი ეთ-მნიშვნელივანი ახა და მისი მთავიი ტენ-დენეია ფოლეოლისადმი აეეიოგავიოვანი დამოეებებეება: სხვაა ფოლეოლი გადიცი-ის მაგაეებლისათვის, სხვა – ქალქეი ფოლეოჰელი ანსამბლის წეეისათვის, სხვა – ენ. თანამეფიოვე ეთნომესიკოსებისთვის ეე ეიდეე სხვა – ჰიოფესიონალი ეომპოზი-ტოიისათვის.

ჩვენი საზოგადოების მესიკაელი ფოლე-ლითან დილოგის ასეთი მხავცლეეიოვნე-ბა ელოის წიშანი და თანამეფიოვე ქათუვე-ლის ლიხებულებათა სისტემაში გადიცი-ელი მესიკაელი ევლეჰის ადგილითაა გან-პიიობებული.

ქართული მრავალხმიანობა და
ეროვნული იდენტობა

ქათული მესიკაელი ფოლეოლის, ანუ, თუ დავაზუსტებთ, ხადეეი მხავცლმინანო-ბის ხედვის ეთი ედიითადესი ასეეეეი ქათულ საზოგადოებაში დავეეშიეებელია მისი, ხოგოყ ეიოვნელი ედენტობის ეთ-ეიო ემნიშვნელივანეს აეიბუტთან. სხვა-თა მოიის, დღეს საქათუველიში ასეთად ქათულ მხავცლმინან სიმლეეასთან ეთად ეეეილებად გალობასაც მიიწევენ და სავსე-ბით სამიიოლიანდაც. მიეეედავად იმისა, ხომ ქათული ეანონიეეი საშემიანი გალო-ბა შესაეეუნეების ჰიოფესიელი შემოქმედ-ბის ნაყოფია და მას ჰიმნოგაეები (ეთ-ეიელად ჰოეეები და მესიკოსეები) ქმნი-ენ, შესაეეუნეებში მიღებული ჰიეეიკის შესაბამისად, მათ მიეე შექმნილი ჰიმნე-ბის მესიკაელი ეექსეი ისე ზუსტად აი იყი დაეეიქსიებული, ხოგოყ ჰოეეეი.

შესაეეუნეების ახა მახტო ქათული,

მხავალბიანობა ახის, ეთი მხივ, კოდეტიკი იმპროვიზიონის შესადებობა, მუივ მხივ, ეი - გაახებელი მუსიკალუი სტუქტურა ანუ თავისებუი ჰოლოფონიუი „ჰახიკუქა“, ხოდეილუ ვიკტურუიად ახსებობს მათ ნახიმსახვამი.

მაგხამ უანასენელი 5-6 ათნელის მანძილზე ჩვენ მონენი ვახი, ხოგოი ინგივა კადიცილი ერეუიის გახემო და მასთან ეთად მისი თამბიდან თამბაზე გადაცემის ჰახიკუქა, ანუ ხოგოი ქიება ვათენტიკუი ფოდელოი.

ეუი ეიდევ გასელი სუენის 80-იან ნლებში გივი მიკონიკიდე ნეხა: „თანამედიოვე სოციდეი-ეკონომიკუი ვითახებამი ფოდელოი მძიმე ჰიხობებში აღმოჩნდა. შეიყვანდა ცხოველის ნესი, მუსიკალუი ყოფის ჰიხობები. . . გუთანი შეყვანდა კახიკომა, ელოზე ყობანი დედა, ყოფიდან გაქილამის მეხიობა, შელოვები, კიილი, ზახი, მათთან ეთად დავიყუბის ნყვიადიოთ მოყელ გზას დადეგენ შესაბამისი მუსიკალუი ვახიბი“.

მიუხედავად ამისა, იმ ნლებში ნამევილი „ჰომო-ჰოლოფონიკუები“, ეუი ეიდევ ახსებობდენ ჩვენს სოფლებში. ჩემს თამბას ეახგად ახსოვს, ხოგოი ჩანეხს 1966 ნელს გიგოლ ჩიკვადემ, ეახი ხოსებამვირმა და ეუეუი ქომონელიდე ხარბუი მუსიკალუი შემოქმედების ეათუეახზე ასეთი ქიოველი „ჰომო-ჰოლოფონიკუსიგან“ - ახეტი ექომამივილისგან ცელ-ცელეებმედე ნამელი 50-ზე მეტი საშმონანი და მოხბმონანი გუქელი სიძლეუა და საგალობელი.

იმის გამო, ხომ ამ მხავალბიანად მოახიოვე ადამიანის ჰოლოფონიუი მუსიკალუი ცნობიეუბა ინახავდა მხავალსეთი მხავალბიანი „ჰახიკუქას“, მისთვის ახავითახ სიძლეუს ახ ნახიმადგენდა ყოველი ხმის ცელ-ცელეე შეხიეუბა.

დეუს, სამნეხაიდე, ასეთები ძიციან

ცოკანი დახჩენ - ხამდენადე ჩემთვის ცნობილია, სამეტილომი ცხოვიხობს მხოლოდე ეთი ასეთი ეგენდეხილი მომლეხილი ჰოლიეახიზე ხებელავა, ეახეთში - ანგიო სიმამვილი და ხამდენიმი მოხუცი; უფიო ცედედაა საქმე ქახილსა და აღმოსავლეთ საქახიოველოს მთაში, ეუეთ გუიოში, სადაც გოგოდეებბის, ეუშადებბის, სიხახილიდეებბის, ბეხიქენიშვილებსა და სხვათა გვახიბი ეუი ეიდევ ინვევენ მხავალბიანი იმპროვიზაცილი მსაკოობის ასოციაციას; ახეთი ისე ცედე - ქახიამი და ეუი ეიდევ ეახგად - სვანეთში, სადაც შეიძლება დავახიკო სიქლფასოვან ფოდელოიქე ჰიოცესზე, სადაც ეუი ეიდევ შემონახელია მხავალბიანობის თამბიდან თამბაზე გადაცემის ცოცხალი კადიცილა და ადეგობიიოთი მოსახლეობის მუსიკალუი ცნობიეუბა ახ ახის შეხიყენილი თანამედიოვე მასობიიოთი მუსიკალუი ერეუიის გავლენით.

მაგხამ თანამედიოვე ჰიხობები აიძლებენ ქიოველი Homo-Polyphonicus-ებს, ფეხი ეუეყონ თანამედიოვეობას, თემცალა მათს ცნობიეუბას ეუე ვეი ცვილიან.

გახდა იმისა, ხომ ჩემს მიეი ზემოთ ჩამოთვილი უანასენელი მოჰიანები, სეციადეი ქახიოთამიხისო (მათ მოიხის იუნესკოს) ჰიოგამებოთ ასნავლიან ახად-გახეებბს საქახიოველოში, მათ, სოლიდეი ასაეის მიუხედავად, ხშირად ინვევენ საზღვახიეუბას, განსაეუოთებოთ, საფხანგეთში, ინგლისსა და ჰოლანდიოში, მასკეიყიასებბის ჩასაკეხილდე! 2007 ნლის იუნესკო ეი მეუად სანიკეიესო ყონციეის მომენი გავხეიოთ: სყენაზე გამოლოდა ამიიიევი ეახილინიქის მიეი მთელი მსოფლიოდან მოეიებილი, ქახიოლი ანსამბლებბის ხელმძღვანელებბისაგან (ან ჰოკენციეიუი ხელმძღვანელებბისაგან) შედეენილი გუნდი, ხომდეილუ ჰოლიეახიზე ხებელავას (სამეტილო, 87 ნლის) გუიი სიხახილიძისა (გუიოა, 78 ნლის) და ისღამ ფილფანის (სვანეთი, 73 ნლის)

მივიწახვალ სიმღერებს მათივე ღობე-
მობით ასხელებდნენ.

ეს – თანამედროვეობისათვის ფეხის
ანყობაა, ხაც საზოგადოებრივი დავეთის
შესხელებას ნიშნავს.

ქართული ფოლკლორის
განხილვა

თანამედროვე მუსიკალური ფორმის
მიმდინარე პროცესების აღსანიშნავად
ჩვენს ეთნომუსიკოლოგიაში „ფოლკლორ-
ისმის“ ცნება შემოიღო, ხაც ცხადიყოლი
ფოლკლორის მეოხად შესხელებას აღნიშნავს.
ამიოგად, ფოლკლორისმი ის შემთხვევაა,
ხოცა ფოლკლორის შვა სახით იღებენ. მი-
ჯონიკიძის მტკიცებით ჯი ფოლკლორისად-
მი, ხოგოც შვა-შვახეულ მოცემულობისად-
მი დამოკიდებულება, მისადმი სამომხმარე-
ბლო დამოკიდებულებას ნიშნავს...

მე დახმუნებული ახა ვახ, ხომ ფორ-
ლორის ყოველგვარი მიღება „შვა სახით“
მის მიმართ მომხმარებელი დამოკიდებუ-
ლებას ნიშნავს (თუმცა ახც ისაა დანამადი,
ფოლკლორის ჰაგამაკელი მიზნებითაც ხმი-
ად მიმართავენ). ამ ცნებას ახც მიჯონი-
კიძე ხმამობს ნეგატიური მნიშვნელობით
– იგი, უბრალოდ, ახსიათებდა თანამე-
დროვე საზოგადოებას, სადაც დამევიღებუ-
ლია ისეთი ცნებები, ხოგოცაა „მუსიკალური
ინტელექტი“, „საბახხი უთიუთობები“,
„მომხმარებლის საგნები“. ამ თვალსახმისით
ასეთი „მომხმარებელი“ დამოკიდებულება
დიდი ხანია ახსებობს საქართველოში (ახა
მახკო), სადაც უამრავი ანსამბლი ახსებობს,
ხომღებოც იღებენ ფოლკლორის „შვა სახით“.
ეს ნამდვილი ფოლკლორისმი, ხომღებაც
ქათოდ სინამდვილეში თავისებური სახე აქვს.

„ქათული ფოლკლორისმი“ დანყო 1886
წლიდან, ხოცა დედო აღნიშვილის „ქათულა
ბოხიში“ ჩები მუსიკოსის იოსებ ხაკიდის
ხედმღვანელობით ქათოდ ხალები სიმღ-
ერებთან ერთად „ეხომეიზები“ ანუ აჯ-

ღემიური მანერით ხამდენიმე ჩებუი, ფიან-
გელი, გეიმანელი და ხესელი სიმღერის გა-
დამუშავებაც შესხედა. ამის შესახებ თავად
ილია ჭავჭავაძე წეხდა. ეს ტენდენცია ხამ-
დენადმე შესესტა შემდგომ, მაგამ 1930-
იან წლებში სხვა – საბჭოური იდოლოგი-
ისთვის დამახასიათებელი – ჰომღებდა გაჩნ-
და: ხელოვნების მასობრიობისადმი მის-
ნახებება, ხამაც ხელი შეუწყო დიდი საგუნ-
დო ყოველკვირების შექმნას და აქედან, ან-
სამბლური სასიმღერო სტილის საგუნდოთი
ჩანაცვებებას. აქვე დებოდა სხვადასხვა
დოკუმენტისათვის დამახასიათებელი ღობეური
სამუშაოებლო მანერის შენახუნების
საერთიოც. მიუხედავად ხალები სიმღერის
ყოლიფეთა დიდი მცდელობისა – მაგალი-
თად, ცნობილია, ხომ სანდო ყავსაძე და
აქსენტი მეგელიძე თავიანთ გუნდებში
საქათველოს სხვადასხვა კუთხის წახმო-
მადგენლებს იწვევენ „თავიანთი“ სიმღ-
ერების შესახებებდაც – ისინი თავადვე
განახიმდენენ ხალები სიმღერის სცენური
ჰომობისადმი მისადგებას – მათ უხე-
ბოდათ ახა მახკო სოლისკების უნისონხად
ამღერებდა, ან საანსამბლო მანერის საგუნ-
დოთი შეცვდა, ახამეც ხმიხად დიფომი-
ბაც, ხაც საერთოდ უხსოა ზეპირი ცხადი-
ის ხელოვნებისათვის. ჩემი ახით, ყვე-
ლაზე „ახაფოლკლორული“ იყო სახეუიკუაჩო
ჰოლიგია, ხოცა ახა მახკო ხალები სიმღ-
ერის სახელმწიფო ანსამბლი, ახამეც
საქალაქო, ხათინელი და სასოფლო გუნ-
დოც ჯი მღეროდენენ ყვედა კუთხის სიმღ-
ერებს. ასე მოწანილობდა კახელი, გუგელი,
სვანი მომღერალი „ფოლკლორისმი“, ხოცა
მას იმეხელი, მეგელი ან ხაქელი სიმღერის
შესხელება უხებოდა, ასე იქყოდა იგი
ფოლკლორის „შვა სახით მიმღებდა“ ანუ
სხვა ღობეური ცხადიყის „მომხმარებდა“.
სწოხედ ეს ტენდენცია შეიყავდა ყველაზე
დიდ საფითხეს ქათული სიმღერის დ-
ოკუმენტი მავადფიფონების შენახუნებას.

სახელებობენ ე.წ. შეიქმნილი ტიპის ანსამბლები „ქართული ხმები“ და „უნინვესტიტი“, მიუხედავად იმისა, რომ სახელები ხაზის და უკვე „ტელევიზიად“ ქვედა ქალაქის ტიპის მხარდებნიან სადავტორო სიმღერებს, თანხლებით ან მის გახეში. ამ სტილს საფუძველი ჩაუყარა ხაზის სიმღერის შესანიშნავმა მცოდნემ ხობეხტ გოგოლაშვილმა, ხომელმაც 1970-80-იან წლებში მოყვარულბილსაგან მშვენიერი ფოლკლორული ანსამბლები „ფანისი“ და „თბილისი“ ჩამოყარბა.

ეს და სხვა „ქალაქი“ ანსამბლები ქმნიდნენ ამინდს ჩვენს ფოლკლორულ მოძრაობაში და მასთან ერთად – ხეხეტიკუარისა და სამეხსიერებლო სტილის გახეხველ სტუდიოტიპბსაც, ხაც თანდათან ხეგოწნულ ანსამბლებშიც დამკვიდრდა. დღეს ყველა ხაიოწნა და შეიძლება, სოფელშიც, ნახავთ ანსამბლს, ხომელიც მღერის ქართულ-გახეხ სუფიერებს, სვანეხ საფეხიერებს, გუხელ-აქაიელ „ნადეხებს“ და მეგელ „ოქოწას“. . . ერთი მხრივ, ეს შესანიშნავია – ანსამბლი თავის ადელიტიხას აცნობს ქართული სასიმღერო კულტიის მთელს მხვადეფიომვებას. მეორე მხრივ, - იყარება დოკალური სამეხსიერებლო სტილის სვეტიფიკური თავისებულები. ვეს გადაუნყვარელი დიღმად თანამეფიომვე ჰიომბებში, ხამაც მისი გაყწნობიერებლობის შემთხვევამი, შეიძლება ბოლმსაბოლოს ამ თავისებულებბის გაქიომბადე მიგვიყვარწოს.

და ბოლოს „ქართული ფოლკლორის“ ყიღვე ერთი ნახნაგის შესახებ. თბილისის ცენტში, ხესთავების ჰიოსუქებზე ჰაგაჩა ეგბოტიკური თუგაჩი „ნაბაღია“ განთავსებული, ხომელიც მიი საათის განმავლობამი მშვენიერად აითობს ტუიისტს. მთელი ეს ფეხადმვანი მუსიკალე-ტიომგაფიერი ამადგამა, მახთადია, ზეხიელ, მაგამამ გახეხველ ნახომდგენას უქმნის მას ქართულ კულტიკაზე, ხომტიყ, სხვათა მხის, ანამბლ „უილიოწის“ თანამეფიომვე მასკულტიის

ტელევიტიში შექმნილი და ასე განმარტიებული უკანასკნელი ჰიომგამა. ვეტიკომ, ესაა სწოხედ ფოლკლორთან მომხმარებელი დამოკიდებულებბის ყვედაზე თვარსაწიწო მაგალითი, ხომელსაც ძნელია „ფოლკლორისმიც“ უწოლო, ყოველ შემთხვევამი, ამ სიტიყვის მიღებული მნიშველბობით.

„ქართული ფოლკლორის“ ყიღვე უფიომ მხვადეფიომვანი მოვლენაა, ვიღვე აქ ნახომდგენილი სუხათი. მუსიკალური ფოლკლორის ამგვარ ახეხიფეკაიომვან ხეღვამი დიტიკალური საზომადეფიოსათვის დამახასიათებელი დიტიკებლებითი მიიერტიკეტიები აისახება.

თანამდროწა ქართული
თეოლოგისიის ყლოწბაიბი

ასეთი საზომადეფიომვი ცნობიერებობის დამახასიათებელია ცნება „მუსიკოსის“ ახლებული გაგება. იყი დიომ (საბჭოთა ჰეიოლოგი მარქს მხედველობამი), თუ დამადასტეხებული საბუთი ახ გქოწნა, მუსიკოსად ახ იწოღებოლი. შეიძლება ითქვას, ხომ დღეს „მუსიკოსმა“ ის მნიშველბობა დიბიუნა, ხომელიც მას შესაყეკუნებას თუ ხენესანის ეპოქამი ჰქოწნა, ხოცა მუსიკოსს უწოღებდა თავს ყველა, ვიწ მუსიკას ხაიმი სახით/ფიომბით ქმნიდა. მაგალითად, მეფედებულებბის გახზე მოღვანე ჰიომფილოწადლებიცა და მოხეტიადე მუსიკოსებიც.

ასეა დღესაც – მუსიკოსად მიიწწენეს თავს ხშირად თუიოწანანაველი ჰომტიომ მუსიკოსიც ანე ყველა, ვიწ მუსიკითაა დეკავებელი. მიუხედავად სადავტორო უფლებათ დაცივის საყამოდ ძლიერი მექანიზმბისა, ეს მუსიკოსები თავისუფლად მიმართავწენ ეპოქის უმდიდრეს, მაგამამ ტიელ „მუსიკალური კულტიომწს“, ხომელიც მოიყავს ხომტიყ მუსიკალური სენგს, ისე ვლიტიკელ ვნას და მუსიკალური ფოლკლორს – გლობალიზაციის ეპოქამი, სამომხმარებლო დონეზე იგი ყვედასათვის მისანეფიომია, ამისათვის საჭირო ახა სვეტიკალური უქსვედიციტიბის მოწმობა,

ეყვე ახ მოვიდა). ბელა ბახტოვი ამბობდა – სოფლად ფოლკლორის ჰუანობაცია თუქი საქმეაო. ამ სიტყვების ქვეშაიკებაში ჩვენი სინამდვილე ყოველ ქოთხელ გვახმუნებს – ფოლკლორის აღმოჩინების მცდელობა ფოლკლორისზმად გვიბხუნდება. ფოლკლორის დღევანდელი სწავლება სულ სხვა შედეგს გვაძლევს, ვიხეე ეს ძველად იყო – ნახსენებში ოსტატ-მომღერალთან მიბახებული ნიჭიერი ბავშვი ყველავ სოფლქი ყოფაში ბუნებობდა და განაგაძობდა ფოლკლორში თავისუფლად „მყოფობას“, ის ხჩებოდა შემსხელებლად და მსმუნელად ქოთხოულად, ხოლო დღეს თანამედროვე პიხობებში ფოლკლორელ გადიცვას ნახობები ახადგაზხდა ახის ახისტი, ხომელიც სიმღერას ასხელებს მსმუნელისათვის, შემოქმედებითი ინიციატივისათვის ეი ხჩება თოთქმის ზესტად იმდენი ადგილი, ხამდენიც ყდასიქუქი მუსიკის ინტეჩიქტაქობისათვის, მოყვმული ტექსტის ფახტლებში.

ამიკომ, ხაღბუქი სიმღერა ახასმდეს იქვევა სამუხუემო ექსპონატად, იგი ყველა შემთხვევაში ხჩება ინტონიების ცოცხალ პიოცესად, ყველანი – ხაღბუქი მომღერლებიცა და ფოლკლორელი ანსამბლების წევრებიც საყუთაქი ხედვის შესაყვისად ემსახუებოან გადიცოელი ყელტუქის მუნახას, ანუ ცდილობენ საყუთაქი თავის იდენტიფიკაციას მასთან, ცდილობენ, ხაღბუქი სიმღერას შეუნახჩუნონ თუნქცა, სოციალქი თუნქციის შინახისის შეცვლითა და მისთვის ესთეტიქუქი თუნქციის მინიქუბით ეზხუნველყონ მისი სიცოცხლისუნახიანობა.

ასეთთა მოყლდე მჩავდებოანობის ქახთული ხედვის ასპექტები, ხომლებიც ჩვენში ფოლკლორელი მოძახობის თავისებულებებს განაპიხობებენ და, ამ ბოლო დიოს, საყმად მწვავე პოლემიკის საგანს ნახმოადგენენ.

სიმბოლისტურ-ექსპრესიონისტული ძიებები XX საუკუნის 10-იანი წლების ქართულ დრამატურგიაში

მისტიკური საწყისები...

(სანდრო მანიაშვილი, პროსტანტონა მასხაურელი)

XX საუკუნის დასაწყისის ქართულ დრამატურგიაში სანდრო მანიაშვილის სახით ყოველ ქოთი ახალი სახე იკვეთება, თუმცა ახანაჯლები აღნიშვნის ლიხსია მისი ჰოეზია და მთავრმწებობითი საქმიანობა. ფაქტია, რომ გეჰმანიაში განათლებული მწეხალი ლომად ჩანვდა იმ პეჰიოდისათვის ფაქტომდ გავსელებულ სიმბოლისტეჰი ექსპრესიონისტულ მხატვრულ მიმდინაჰეობებს, მის ესთეტიკეჰი ახსს, ჰაც აჰაჰეობულ გამოვლინდა მის შემოქმედებაში. პიჰველი ნიშნები ჩნდება ადჰეული პეჰიოდის ჰოეზიაში, ჰამაც იგი მჰიღეომ დაჯავშისა „ცისფეჰეყანწელები“ ჰგუფს. კოცოან კაბიძე ეჰინად – „ცისფეჰეყანწელები“-ს პიჰველ ნომეჰში გამოქვეყნებულ ნეჰილში აღნიშნავდა, რომ – „სანდრო მანიაშვილმა ევევ ნახა თავისი საქმე. ცადეე ნეჰილში მე შევეებები მის ახლინდელ შემოქმედებას. აჰ ჩემ თავს ნებას ვაძლეე მის ნახსელს შევეხო. მისი პიჰველი გამოსვლა და სიმბოლისტად მოწათვლამაშინ მოხდა, ჰოცა ის ეჰოთი ხელით თავგმნიდა ნუნდსონის და ჰადგაუზის იად ჰომანსებს, მეოჰეოთი მეტეჰილნეს, ჰ. ბაღმონტს, ედგაჰს ჰოს. ჰოგოჰი აბამდა ის ამ შეედეჰეებულ ნეჰილებს ეჰოტმანეთს? ეს სეჰეჰეჰეჰე, და თე გინდა სასწეაელიც. მე ეს თავგმანები ახლაც მახსოვს. აქედანაც შეიძლება დანახვა მგოსნის დიდი ნიჰისა (კაბიძე, „ცისფეჰეი ყანწებით“, ეჰინადი „ცისფეჰეი ყანწები“, 1916, N1-2, გვ. 30-

31). ამდენად „ცისფეჰეყანწელები“ ჰეჰი ეღეეე შემოქმედებითი ბიოგრაფიის ადჰეულ ეტაპზე ამჩნევდნენ ს. მანიაშვილის ნიჰს და მას სიმბოლისტად ნათლავენ. ამ ნეჰილში კაბიძე ნახსელის შემოქმედებაზე ამახვილებს ყეჰადლებს, ხოლო ეჰინადი 1916 წელს გამოიცა. აქედან გამომდინაჰე ცხადია, რომ სანდრო მანიაშვილის შემოქმედება ევოლუციური გზით ვითაჰეებოდა და საწყისი ეტაპიც სწოჰეე მთავრმწებობით მოღვაწეობას და ჰოეჰეჰი ქმნილებებს ეკავშირეება. ანე ჰეჰი ეღეეე აჰი აჰოს შექმნილი ის პიჰესები, სადაც მთელი სისჰელით გაცხადდა სიმბოლისტეჰი-ექსპრესიონისტული მიმდინაჰეობების ძიჰეული ასპექტები. თავიდანვე ენდა იოქვას, რომ ამ პიჰესების მიმაჰო საზოგადოების ახიი აჰაჰეოგვაჰოვანი იყო. მსგავსი დრამატეჰეჰეული ფოჰმა, სეჰეჰეჰეჰე და იღეეე-თემატეჰეი მხაჰე, ჰომელიც ნადეზად იზიჰეებდა ჰეაღისეჰეი დრამის პიჰისეჰეჰეებს, ყველასათვის მისალები აჰ იყო. თუმცა იმ პეჰიოდის ქაჰოთელი თეატრის მესვეჰეებმა მესვეე იგჰდნეს ს. მანიაშვილის დრამატეჰეჰეიის განმანახლებული ძადა და აქტიუად დაუთმეს სეენა. ამათგან ეპიჰველესად აღსანიშნავია „ბეჰომ – ზამნას“ ანმეჰეღისეული დადგმა, ჰომელიც ქაჰოთელი თეატრში სიმბოლისტეჰი-ექსპრესიონისტული დრამატეჰეჰეიის სეენეჰი ინტეჰეჰეჰეჰეჰეის პიჰველ მეჰეცხად მიიჩნევა. ამ ასპექტაღს მნიშვნელოვანი ადგილი ჰეჰიავს

სანდემო ანტიკულის შემოქმედებით ბოგო-
ფინოვი. ახანალები საინტეგრესი იყო ს. შან-
შინაშვილის სხვა პიესების სცენური ვერ-
სიები, რომლებიც ამ მიმდინაეობათა უმუ-
ალო გავლენით იყო შექმნილი. სიმბოლის-
ტეიქსპიესიონისტი სანდემო მუტაყლი-
ბაე უმყახება პიესები – „მეფე მგოსანი“,
„დაჯიხა“ – (ეს პიესა ზაქარია ფალიაშვი-
ლის უკანასკნელი ოპერის რეჟისორი დაელო
საფუძვალად). შაგჰამ აბჯიხად განსაკუთრე-
ბულ ყუხადღებას – „ბუქლო ზმანისა“ გა-
ვამახვილებთ, ხადგან მეჯამდა ს. შანშინაშ-
ვილის უკანასკნელისტი „მოდელი ძიებე-
ბი“, მეოხე მხივი ანტიკულისტი დადგმა
ქათორ თეატრისმოდელი საეკაპო მნიშ-
ვნილობის მოვლენად აის აღიარებულნი.

სწახევა ხეაღიდან რუაღი სამყარო-
საეენ, თავის დაღწევა ნატიქისტი სი-
ზუსტის ყველობიდან და მისტიკური პიესი-
პიების განვითარება იყო ვეომბული სიმ-
ბოლისტი უკანასკნელისტი ეხამატეიტი-
ის ეთიქითი ძიებული ასპექტი, რომლითაც
იგი ხეაღისტი ეხამის თეოტილ საფუძე-
ლებს დაპირობებდა. სანდემო შანშინაშვი-
ლის ინტეგრესიები ძიითადე მისტიკური
სანდემოსიყუნაა მიმართული. სწახე ვს
ასპექტი განსაკუთრებას ამ პიესათა იღუე
მიმართებებს. ამის ნათელი დადასტუ-
ბაა – „ბუქლო ზმანისა“, სადაც მოქმედება
მიწიქისა და ზეციქის ზღუახე მიმდინა-
ეობს, ხოლო პიესისნათეა მოხის გვხვდება
სახე-სიმბოლოები – (ედამინის სული, ბეღი,
ყეყხილი, გიგალი, შუი, სიკვლილი) მთა-
ვაიი მოქმედი პიი ბუქლო ზმანისა ედამი-
ნის სულის ედ-ღიას ვაფი, რომელიც
თავისთავში მიი სანდემოსს მაჯახებულა.
ბუქლო – მიწიქი, ხოლო ზმანისა – ზეციქი
სანდემოსს აღნიშნავს. საეუთახ თათან ყონ-
ფიქტი, მიწიქისა და ზეციქის დაპირო-
ბიპიებისას ბუქლო და ზმანისა ცად-ცადე
პიესისნათეებად იქევიან და ამით უფი
ნათად ნახიმაჩენენ ეთი ახლებში მოქ-
ყეული მიი სანდემოსს მდაფი ქიღის ანე
ხიღესაც ადამიანის მიწიქი სანდემოსს ცხ-
მოველი ინსტიტუტის უქეიმდებახება, მისივე

აქტიუდება ზმანისა, ხოლო სწახევა ზეცი-
ქისსაეენ. ცისი ბუქლო ზმანისა „მოხედი
მიზანისა“. იგი ყოველიყუნად ჩნდება მი-
ნისა და ზეცის გამყოფ ზღუახითან, თავისივე
ინმობს ბუქლო ზმანისა, შაგჰამ მთახლო-
ბისას უჩინახება და ამით ყიღეე უფი
ამდაფიებს მისდამი ცელოვას, ბუქლო – ზმა-
ნისა დასახელებად თავის მეგობარს ბეღი-
ას. ანე ბეღისსეხას ეხმობს. შვილის
დაჯახვიის საშიხოებას გიღობს ეღიას,
ხომელიც ამაღე ცელობს ლოთიქი სანდემოსს
ჩახეშობას... იგი ბუქლო – ზმანისა,
ბეღისათან მეხეეეხას უქიდაღავს, მყველ-
ბად ყეყხილი და გიგალიც ეი მოქონა, მა-
გჰამ ადამიანში იღენად ძიიქიი ცელოვა
სამყენობ მოზინსაეენ, ხომ ანჯივე ყოველ-
გვაი ზღუეეს, თემცა თესებით მინე მი-
ნისაა მიჯაქველი. ბუქლო ზმანისა საბოლოოდ
გადანევიდა, მინას გაცელოდა და მოხედი
მიზანს ხოლოცე ხედიმეხებ დაღს გამოს-
ევენებოდა. ეღიამ საეუთახ ეადთას და-
მოხებულ შვილს ბუნების ძაღნი დაეეენა,
ხათა მღესმე მინე დაიბეღოს იგი, –
მიმბილ-სეეეიტი, მეგობა, შუი, ქაი, გი-
გალი, ყეყხილი, სწეეეეე, ეეე, სეეეეე ანე-
ეიებულად ბუქლო – ზმანისა წინააღმდეგ.
ზეიას ედამიანის სულის ეფი და ვამის აქტი-
ლებლობასაც ახსენებს, ხადგან ბეღისტი-
ის წიღში ასე ნეიიას:

– „იღ ეფიღე გეეეეეე,
ვიღე შენს ბოლო ძაღებს იგი
გეეეეეეეეეე,
და მოეეეე: ვიღე ბუქლო შენი აი მთ-
ეეეეე,
ხიბოვისაც ეეეე მას სახეად ბუქლო
ეეეეეეა/
ხოლო ზმანისა – მოენებისათვის/
მაგჰამ ეს ყველა ახაფიქი? იგი მონახ-
ავს
შენის ბუნების წინააღმდეგ საშეაღებებს,
ყოფად თუ ბუქლად შენს ძაღებს დამო-
ჩიღებს.
აი, ხას გიჩიეე: შენ გეეეეე უფი ძიიქი
და მას სახეად. ვგონებ ენდა სიკვლილი
ეეეეეა! (სანდემო შანშინაშვილი, თხზუ-

გამსახელებას ამ ხასიათის ეხამატეგიული ნიშნით, თუმცა ეს ახ ნიშნავს იმას, რომ პიესა ინტეგრირდება მოკლებული... პიიქით, იგი დაბეჭდვის დღიდან მოუქცა საზოგადოების ყუხადლების ცენტიქი და შეიძლება ითქვას, რომ დღემდე ახ დაუკახგავს აქტუალობა. კონსტანტინე გამსახელებას კახგად ესმოდს იმ პიიქოლის სათუაქი ქსთუიქის გახედაქმნის აუცილებლობა და მისი სუღემლობა თანამეღეოქვობის სუღისკვეთებით. ამასთან დაქუემიქებით კიკა აბაშიძე ნუქდა, რომ „პიესაში აუკოი მიმახითავს იმ საშუალებებს, რომლებიც ესათუოდ დამახასიათებდენი აიონ ამ მსიქი: მუსიკა, პლასტიკა, სინათლის ექუქები ეხამატენ ნანახი მოქვში სანახაობას აძიქიქებენ, მინახს აქუქიქებენ, სუქათს აუკოქუქებენ“. აქვე აქიქებებს, რომ – „გახსი მახადან“ ინკუბა ახალი მიქნა, იოქა ეხამა ზუქგს აქუქვს ქახთული ყოქა ცხოქვების მიკოქვებასა და ახად სიკყვას, ხომ ახალი ფოქიმა უნდა. (კიკა აბაშიძე, „გახსი მახადი“, ექინადი „იქიონი“, 1925., N4, გვ. 49).

უპიქველესად კონსტანტინე გამსახელებას ექსიქსიონიზმის ახსს იახიქებს, იოგოქც ექუბიძობობას ახალი იქიქიქის, ახალი ეთონისა და ახალი პემანიზმისათვის... „ექსიქსიონიზმების უახლოესმა დიქუქაქუქებმა თაობამ სწოქედ შეიგნო ექიქოქული ექიქისის მთავახი მიზეზი. მითოსს მოქვებული ექიქ უნდა დაქუელი იქნას, ამიკომაც ექსიქსიონიზმი ახ აიოს დიქუქაქუქული სტიქლის საქიქი. იგი უპიქაქესად ახალი იქიქიქისათვის ექუბიძობობა.

ახალი ეთონი, ახალი პემანიქობა, ახალი დამიანი ისმის სუენიდან, პოქიიდან, კათუქიდან. „მოიკათ ახალი დამიანი“ გაისმის ფიქნიც ფონ ქუქის ექანასქენე ქიკეღეღამი – „ვაქებობს ბალნახი“ ზუქის დიქიქი უნდა გაიხსნას, დინამიქით უნდა ავაფუქოქოქ ძველი მიწა და ძველი იქუაქუბი. ჩამოღის ციდან თაობა ახალი. ქიკეღეღის გმიქი დიქიქი პამელეს ციქიქებობთა სწუელი“. (კ. გამსახელებას, „ახალი ექიქი“, 1928 წ., გვ. 28).

ახალი ციქის დამიანის ნახიქმნის აუცილებლობის იქუა ნაყოფია ექსიქსიონიზმული ნახიქვისა, რომელიც კ. გამსახელებას ნათლად გამოქვეთა თავის პიესაში, მაქამ აუკოი მსგავსად სანქიქი მანშიამიქიქისა, დიქიქად ექსიქებობს მისტიქიქი სანქისუბის ნახიქმნიქისაქენ მიმახითავს და ამ „მისტიქიქი საბიქუქელი“ აქიქიქებს მთავახ იქვას, – ახალი დამიანისა – რომელიც ციქობს, საბოლოო სიმაქიქის გაგებანსა და ამ მიზნიქთ კიქუე ქიქიქი გაიქის მიაქვალთაგან განქელიქ გზას, ხოლო დასახიქს კი ნანქიქი იქუბა ესახიქიქობისა.

ამ შემთხვევაში პიესის მოქმედი ექსიქსიონიქები სახე-სიმაბოქვობის სახით აიქან ნახიქმდენიქი – „მგზახი, ბნელი, ნათელი, მიხანი, მონაპიქიქი, მათი სუღები და სხვა“. სიმაბოქვიქა პიესის სათუქიქც „გახსი მახადი“, იოგოქც სამიქახოს მახადიქი გახსი, რომელიც დიქოთა მიქინახიქის მიქუბედაქე მიქნიც ახსებობს და მის ზოქახს ვუქიქინ გადავა. აუკოი ახ აქოქიქიქებს მოქმეებობის ექოსა და ამდენად აქ ნამოქიქიქი პიქმებობის მახადიქი ახსებობაზე მიგვანიქნებს. პიქოლოგში დლოქულთა ნაპიქიქი ნახიქმდენიქი, სადაც მგზახისა და მენაპიქიქებს ვუქნობით, მგზახის ქვის დღეზე სიქინავს, ხოლო სიქიქეში ხის ქვიქიქი აღმიქთული. თუქი ბიბლიქი პახადიქებს მოქიქვიქებთ, ნათელი გახებება აუკოიქის სიმაბოქვიქი ჩანათუქიქი, ამქვეყნად მეოქედ მობიქს. მახითაც, ამ მგზახიქამ იოგოქც მენაპიქიქები ხსნიქან, ნახა სიხსიქიქი ცისიქიქი, მთა განნემენიქისა, სინათლე ექსიქიქებობთა, სიქაქაქე სათონებობთა და ასევე მეოქედ შობიქი იხიქავს ქვიქიქეიქის მეოქექიქი ქვიქიქმას. მენაპიქიქთა საუბიქის ექოს მგზახიქი იქიქიქებს და ხედაქს შავ პანქომს, რომელიც თუქიქე მექამ აქ იოქ. ეს ხომ ბნელია, რომელიც მექიქენება აქვს და სიქვიქიქი აქიქა... იგი ესახიქიქოთა და ექახსი. მგზახის შექიქიქიქაზე, თუ სად აიოს ახდა, მენაპიქიქიქი პახებობენ, რომ ეს ესახიქიქობის ნაპიქიქი, სადაც მიქიქიქებმა გაიქიქეს და შექიქიქენ ისევე და ისევე ესახიქიქოქ-

ბას. მგზავის საკეთილი თავის ჰოვნა სუხს და ადამიანების მოსაძებნად მიუშასობდა, ხათა უთხას უკანასკნელი სიმახორე, რომ მათი ღმერთი მოყვდა. მათი მოქმედებს წონა დაუკახგა, მათი თავისუფლება საპყიმობიღეში ფასებდა. მათი უბიწოება – სახმსკიპომი, მათი გონიუხება საგიფეთში, მაგჰამ გზად მისანი ამას ახ უჩიუვს, ჰადგან ადამიანები სიმახორეს ვეი ზიდავენ. სიმახორეს ვეიუ ქვეყანა აიკანს. სიმახორე რომ გაიგონ, ჯადუქებს ხანძიებს დაულოყავენ. დანვავენ თუაყიებს, ბიბლიოთეკებს. ციბეებს, სახმსკიპოებსა და საგიფეთს გაალებენ. მისანმა იყის, რომ ადამიანებთან უნდა მიხვიდე თანასწორო, ჰადგან სხვა შემთხვევაში „ჯვახემა“ ახ ატყება. მისანს შემდეგ მგზავი ნათელს იბიღავს და მასთან უთად ვახსკავათა უგიგონს მილონებს. აქ სიყიუვა, ჰადგან ეს შემეყნებინს მწვეუჰალია, მაგჰამ ბნელი აქას იმყოფება. ის ხომ „ნათელუ აფიე იყო და მის შემდეგაც იქნებ... ამ მწვეუჰალზე გაძლება ძნელია. ეს მხოლოდ იმათ ძალებთ, ვინც შეძლებს სოხის დაძლევა. იმის გამო, რომ ადამიანებს უკანასკნელი სიმახორე უთხას, მგზავი მწვეუჰალის შემდეგ ქვესკნელის წილში მოხვდება.

მეხეთე მოქმედებაში უკვე შეების ნაღყოც ვეყნობით, სადაც ხელში ჩიხად დანანთებელი ადამიანთა ჯგუფები გვხვებოიან. ისინი ხმამალაღი ჰათოსით აყხადებენ, რომ დანვავენ ქახნებსა და დაზგებს, ჰადგან მათ მიწა უხმობს... ამ გიოს ამოღის იბადი მხუე. აქ ზ. გამსახუიღას ხასს უსვამს უქსიხელონისკელი გჰამაკუჰიგის უიდეუ უთი ასუქეს, რომელიც საყოველთაო კუქნიკიხაყის ბაკონობის წინააღმდეგაა მიმახორელი.

უბიღომი მგზავი ისეუ იმ უსახლუჰობის ნაპიხუვა, საიბდანაც მენაპიხუებს გაუქვა... იგი უვლაც შეუიწყა უსახლუჰობას ოლონდ მეოხე მხიღან. ჰიესის დასასუელს გაისმის მენაპიხუთა შეძახილები, რომლებიც გამოსაკავენ მთავახ იღვას:

– „*პიხელი ჯგუფი: ყველა დაძიება, ყვე-*

ლა გაძიება.

გზას გადასყება სატუხი, მახი,

მეოხე ჯგუფი: მოყვდება ღმერთი, მოყვდება ჭია, და შეიყვლება უახი ფახი.

მესამე ჯგუფი: მხუდალეული დღეების კიბილს ნაუვა უფი და მიწახასი.

მეოთხე ჯგუფი: გახდაუვლი დაძიება მხოლოდ მახიი გახი, გახი მახიი“.

ამდენად ჰიუსა გაჯუხებელია სამყახოს კიხაკიული განყდით, მხოფილოს ამაობით გამონეული მახიღისობის გიძნობით. მგზავი უსწადვის, შემოუახოს უსახლუჰობას, შეიყნოს ის, ჰაც შეუყნობელია და ამ გზით უბიხოს მახიღისობას. – „უკანასკნელი სიმახორე მეოხე შობის წმენაშია“ აი ეუვიზი უონსკანკინე გამსახუიღას ჰიუსისა... მისკიყოსების სისუტე და თუ გნებავთ ბენიუიხება, სწოხე ამ წმენაშია“ (კიკა აბაშიძე, „გახი მახიი“, უფიანი „ილიონი“, 1923წ., -N4, გვ. 90).

სიბილიკიბისა და უქსიხელონობის განუთახების ხასი გასული საუკუნის ოყიან წლებში წყდება. ამ ფაქტის გამომწვევი მიზეზები ახაუთგავიხოვანია. თუმიუკიყოსები განსხვავებულ მოსახლებებს გამოთქვამენ ამ საკითხების იღველივ. სადაც ხშირ შემთხვევაში სიბილიკიბი და უქსიხელონობი განიბიღება, იგოიყ ვინიო, უახიკიკილი და ინეივიდეული-ფიხიღისკიკი გამოვიღინებები ხელივენებაში... – „მათმა გზენბამ, რომელიც დაიბადა შემოქილი ინეივიდეულიის წინააღმდეგ ამბობით, გაიქიღლა ბობოქახი მოწოდებებით და ჩაქიმდა, იბიკომ, რომ ახ იყვებუმდა გახე სამყახოდან, იბიკომ რომ ინეივიდეულობა, რომელიც ახსებობს თავის თავში, აფიე თუ გვიან ფიკავს საკეთილ სახიყოფილ ძალებს. უქსიხელონისკებმა წახიმშვეს ნიქიიხი გჰამაკუჰები, მაგჰამ ხანგძივ და მყახ ადგილს მხოფილო უქუიყუახში ისინი, აღბათ, ვეიხსდხოს დაიბვიღეებენ, ჰადგან მათი უვილოეული გზება ახ გახდაიქმნება თვით ცხოვიების თანმიმდეუიელი ბიღოლის სისკემად და დაქი მხოლოდ მუამბობის აღკკინება“ (П. С. Коган, Очерки по

Истории западно-европейского театра, АКАДЕМИА, Москва - Ленинград, 1934, стр. 257, 258, 259.)

როგორც შესავალში აღვნიშნეთ, საქართველოში ამ საკითხების იგვივე მსჯელობა წლების განმავლობაში ცაბუიხებელი იყო, ხადგან საბჭოთა იდეოლოგიისათვის მიუღებელი დაჩჩა ამ მხატვრულ მიმდინაჰობათა ესთეტიკური ჰინციკები. ასევე ამ ჰეიოოდის ჰომფესიული შეფასებები სიმბოლიზმის და ექსპრესიონიზმის განვიოთაჰების ხაზის შეწყვეტას სავსებით ანონზომიჯად მიიჩნევეს. მათი აზიით ასეთ ბედს განიოთაჰებს ყვედა ის იდეი-მხატვრული მიმართულება, რომელიც გამოეთიშება თავილი ელიის მამოძიავებელ ედასებს.

მსგავს „ბიადებებს“ გვიჩი ვეი აუაჰეს ენიკლოპედიებისა და ჰომფესიული ექსიკონების სადაკოიო გჯეუებმა. მათ შოიის ბეჰიმა ცნობილმა მვედეაჰიმაც. მაგჰამ მიუხედავად ამისა ევეე ელეკანდელი გადასახედიდან თამამად შეიძლება იოქვას, რომ სიმბოლიზმისა და ექსპრესიონიზმის ესთეტიკეჰიმა ჰინციკებმა მნიშველოვანი ნეილი შეიკანეს მსოფლიო ერეტუიის განვიოთაჰებამი.

საქართველოში სიმბოლიზმისა და ექსპრესიონიზმის გავლენამ მვეუოიი იუფოიმაკოიილი რომი შეასჰედა ჰოკუიი აზიოვრებისა თუ სათეაკოიო ესთეტიკის ახსობიიო გჰიდაქმნამი. „ციხეჰიყანწელთა“ ელიეჰეჰელი გჯუდის ნაჰომამადგენლებმა მნიშველოვან ნილად განსაზღვიეს ჰიოთელი ექსის განახლება და მილი ჰომფესიული ერეტუიის ამაღლება. მათ შემოქმედებამი მვეუოიად შეინიშნება იოელი მეტაფოიული ნეობა, ტვეადი მხატვრული ხედეის აჰე... ეჰიზების დახვენილბმა, სინატიფე და

იადინიხება. — „ჰიოთელი ელიეჰეჰის ისკოიამი ეომ დადასკეჰა „ციხეჰიყანწელთა“ მოღვანეობის ეეიდეის დამსახეება თვისობიივად ანებუიი ჰოკუიი აზიოვრების დამვეიდეების საქმეში, იაც ეილი ხნის მანძილზე ესამაჰიოლო იყო ცაბუიადებელი“ (ვ. ყაილამვილი, „ციხეჰიყანწელები“, ვეხნადი „ციხეჰიი ყანწები“ 1916, N1-2, გვ. 4). ჰიოთელი მვეილების გჰიკვეუებმა ნანილმა, რომლებმაც ექსპრესიონისტული ესთეტიკის ჰინციკების გათვალისწინებით შექმნეს თავიანოთი ეჰამაჰეჰიოელი ნანაჰომებები, განაჰიომეს სეენეი საშუალებათა განახლება და თანამეიეოვე ეფიებების ძიება. ეს ეხება რომიეჰ აქიოიეღ შესჰელებას, ასევე იევისუჰასა და სეენოგჰადნას. — ექსპრესიონისტული დილოგმა — მოკლე სხახტმა მოკვეთილმა ეჰიხებმა აქიოიილი ტექნიკის განახლებისათვის მოამზადეს ნიადგი. ჰიესის იოგმი, ექსპრესიო, იევიესათვის დამახსიაოთებელი კემპი, თოთოული ეპიზოლის მიჰომეჰამაჰეჰიგია და სიკეაკიის დაძაბული ხასიათი მოიოთხოვდა ასევე მვეუოიი ვესეს, მვეუოიი მოძიამბას, დინამიკეჰობას, იოგმის ხაზგასმას. ასევე ეილი მნიშველობა ენიჭება მასისა და ჰიოვრების, კოლეკივისა და ინივიილის მასმტაბუი გაახეებას. აჰეე აღსანიშნავია, რომ გასული საეეუნის 60-იანელ იევისოიოთა ძიებები, სეენისა და ჰიჰეჰის გეჰიოიანების, იამპის მოძიისა თუ მხატვრული ასახვის ანებუიი ეფიებების თვალსაზიისოთ ეხმიანებოდა ექსპრესიონისტული თეაკის ესთეტიკას. ასევე ეზონსტენციადეიი ფილოსოფიის აჰიეოთი ჰონსტედატე შეიძლება მივიჩნიოთ, რომიეჰ შედეგი ექსპრესიონისტული ნაახევისა.

ბონლო პრეპლამ

„ჯავახი“

„ჯავახეთი ოთხმოცეტი დანგრეული
და ოთხმოცდაათეტი აშენებულა“.

ხალხური

გამოვიდა პროფ. ს. კარაპეტიაჩის მონოგრაფია „ჯავახი“ (ერევანი, 590 გვ., სომხურ ენაზე). პირველ ნაწილში მიმოხილულია ჯავახეთის (ქართულ ჯავახეთის სომხები — ჯავახქს უწოდებენ) ისტორია, გეოგრაფია, დემოგრაფია, ისტორიული ძეგლები და სხვ. მეორე უფრო ვრცელ განყოფილებაში კი წარმოდგენილია ჯავახეთის ეკლესიების ისტორია, ქართული და სომხური ეპიგრაფია.

ვიდრე მონოგრაფიის შინაარსის ავტორიან მხარეს შევებები, საჭიროდ ვოვლი, ამ მეცნიერის შესახებ ორიოდე სიტყვით ვამცნო მკითხველს. ეს ის ს. კარაპეტიაჩია, 1995 წელს ერევანში სომხურ ენაზე გამოცემულ რუკა-ცნობარში — „სომხური ეკლესიები საქართველოში“ 650-ზე მეტი სომხური ეკლესია რომ „აღმოაჩინა“ საქართველოში. აქედან სულ ცოტა ოთხმოცი პროცენტი მაინც ქართული ეკლესიებია გატანილი სომხურად. 2002 წელს კი გამოსცა წიგნი — „საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფო პოლიტიკა და სომხური კულტურის ძეგლები“. ამ ე.წ. ნაშრომში ქართველ ხალხს ცივილიზაციის დამანგრეველი ერი (ახერაიჯანელებთან ერთად), ე.თ. ბარბაროსები უწოდა. ზოლო საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II აუჯად მოიხსენია, ამ თავხედობის გამო მას სათანადო პასუხი ვავეცი თავის დროზე. მაგრამ რა, მაინც თავისას არ იშლის და განაგრძობს ქართული კულტურის, რბილად რომ

ვთქვათ, მიკერძოებულ, სუბიექტურ კვლევას. ამის კიდევ ერთი ნიმუშია მისი მონოგრაფია „ჯავახი“, რომლის პირველსავე გვერდზე წერს — „საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ სომეხი მეცნიერები პოლიტიკური გარემოების გამო იძულებულნი ვახდნენ, შეეწყვიტათ კვლევა-ძიება, რადგან სიმართლის თქმის საშუალებას ჯავახქის შესახებ საბჭოთა ცენზურა არ იძლეოდა. ფაქტია ისიც, თუ რაიმე დაიბეჭდა მაშინ ჯავახქის თემაზე, ამ ნაშრომებში საკითხები გაშუქებულია არაობიექტურად, დისკრიმინაციულად და შეიცავენ მეცნიერულ სიყალბეებს“. საბჭოთა ცენზურას, რა თქმა უნდა, არ ვიცავ, მაგრამ ს. კარაპეტიაჩი ცრუობს, სიმართლეს მალავს, რადგან აღნიშნულ წლებში სომხეთში გამოდიოდა შრომები, რომლებშიც ჯავახეთი წარმოდგენილია ისტორიული სომხეთის ძირეულ გავარად (პროვინცია), მაგალითად აკად. ს. ერემიანი ჯავახეთს უწოდებს — „დიდი სომხეთის გავარს, გუგარქის ოლქში“ (საბჭ. სომხ. ენციკლ. ტ. IX, 1983 წ.) ამას წერს საბჭოთა ცენზურის პირობებში, ამასვე ამტკიცებენ დღეს დამოუკიდებელი სომხეთის მეცნიერები და მათ შორის ს. კარაპეტიაჩი, რომელიც თავისი წიგნის ანოტაციაში აპრიორულად აცხადებს „საარქივო მასალების მოპოვების საფუძველზე და სავლედ კვლევის შედეგად წიგნში წარმოდგენილია ისტორიული სომხეთის გუგარქის ოლქის, ჯავახქის

გავარის დასახლებული პუნქტების და მატერიალური კულტურის ძეგლების ისტორია“. ეს აზრი — ჯავახეთი არის ისტორიული სომხეთის გავარი — ლაიტმოტივად გასდევს ამ ვებგვერთზე ნაშრომს, რომელშიც ავტორი ცდილობს, ფაქტების და ისტორიული მოვლენების ტენდენციური ანალიზით მკითხველი დაარწმუნოს მის მეცნიერულ „სიმართლეს“. ერთი სიტყვით, ს. კარაპეტიანი ჯავახეთს განიხილავს, როგორც ისტორიული სომხეთის ერთ-ერთ უძველეს პროვინციას, სადაც წინაქრისტიანულ ხანაში მკვიდრობდა სომეხი მოსახლეობა, ქართველები კი შემდეგ შევიდნენ და დასახლდნენ.

ქართველთა მიგრაცია ჯავახეთში მას ასე წარმოუდგენია: იმერეთიდან, ქართლიდან და კახეთიდან ქართველი მწყემსები საზაფხულოდ მიერეკებოდნენ საქონელს ჯავახეთის იალაღებზე. დროთა განმავლობაში ნაწილი სამუდამოდ რჩებოდა საცხოვრებლად ჯავახეთში. ამას მოწმობს პარალელური ტოპონიმები. მაგ. სოფ. ოკამი კასპის რაიონში — სოფ. ოკამი ახალქალაქის რაიონში; მელვრეკის გორის რაიონში, სოფ. მელვრეკის ახალქალაქის რაიონში; სოფ. ხიზაბაერა — კახეთში, ლაგოდეხის რაიონში; სოფ. ხიზაბაერა ასპინძის რაიონში; სოფ. მოლითი — იმერეთში ხარაგაულის რაიონში, სოფ. მოლითი ბორჯომის რაიონში; სოფ. არაგვისპირი დუშეთის რაიონში, სოფ. არაგვისპირი ახალქალაქის რაიონში; გომი ხაშურის და კასპის რაიონებში. სოფ. გომი ახალქალაქის რაიონში, ზემო და ქვემო რეხა გორის რაიონში; სოფ. რეხა წალკის რაიონში და სხვ.

სინამდვილეში ეს პროცესი განვითარდა პირიქით. ოდიოგანვე, ტრადიციულად ჯავახეთის საძოვრებზე ქართველი მწყემსები საზაფხულოდ მიერეკებოდნენ საქონელს და ამიტომ ეწოდა ამ მხარეს მიმავალ გზას — „ცხვრის გზა“. როცა სამცხე-ჯავახეთი თურქებმა მოწყვეტეს დედა საქართველოს (XV-XVI სს) და

ქართველ მართლმადიდებელთა მალაქთა გამაჰმადიანება დაიწყო, ქართველები, ვისაც ქრისტიანობის შენარჩუნება უნდოდათ მასიურად გადმოსახლდნენ იმერეთსა, ქართლსა და კახეთში, ჯავახეთიდან წამოსულმა ქართველებმა ახალ საცხოვრებელ ადგილს უწოდეს მიტოვებული სოფლის სახელები (რ. თოფჩიშვილი — „სად წავიდა ჯავახეთის ქართული მოსახლეობა“, 2000).

ბარემ აქვე ვიტყვი — ს. კარაპეტიანმა თავისი მოსაზრება რომ გაამყაროს, ასეთ ინფორმაციას გვაწვდის: ჯავახეთში, არტანუჯის თუშებს საზაფხულოდ მიჰყავდათ ცხვრები. მათი დაბრუნების დროს უამრავი ცხვარი გზადაგზა სოფლის საძოვარ მიწებებს ანადგურებდა, რის გამოც ხშირად კონფლიქტი ჰქონდათ ადგილობრივ მოსახლეობასთან (ე. „მურჭ“, 1901, №7, გვ. 178). ქართველი მწყემსები ტრადიციის მიხედვით სამშობლოს მიწაზე გადაადგილდებოდნენ. თუ მათ უსაბოვნება ჰქონდათ XIX ს-ში ამ მხარის სომხებთან, ეს არ ნიშნავს ჯავახეთში ქართველებზე ადრე სომხების არსებობას. ეს თუ ასე არ ჰგონია ს. კარაპეტიანს და ამიტომ მოიტანა აღნიშნული ინფორმაცია, ძალიან ცდება.

საკურადღებო ფაქტია ისიც, რომ აბულ-სამსარის საძოვრებზე შემორჩენილია სამეურნეო ნასახლართა ნაშთები. ადგილობრივი ქართული მოსახლეობა მათ „ნაქოხრებს“, „ნაოხრებს“ და „ნაქართლსაც“ უწოდებენ. „ფიქრობენ, რომ შესაქონლეთა ეს ქონსახლები ადრეფეოდალური ხანიდან უნდა არსებულებოდა. ისინი მსხვილფეხა საქონლის, დიდი ჯოგების საიალალო სადგომ-ნასახლარებადაა მიჩნეული, რომლებიც ქართველი ფეოდალების საკუთრებას წარმოადგენდნენ“ (თ. ჩიქოვანი — „საიალალო მატერიალური კულტურის ძეგლები ჯავახეთში“. „მაცნე“, ისტორიის... სერია, 1975, № 4).

ჩვენი აზრით, პარალელური ტოპონიმები ჯავახეთისა და დანარჩენ ქართულ

მხარეში ასე გაჩნდა და არა ისე უკულმა, როგორც ს. კარაპეტიანი (არამარტო ის) ვეთავაზობს.

აქ არ შეეჩერდები ჯავახეთის, განსაკუთრებით ზემო ჯავახეთის საზღვრების შესახებ, რადგან ქართველ და სომეხ მეცნიერთა შორის ამის თაობაზე განსხვავებული აზრები არსებობს სამეცნიერო ლიტერატურაში. ს. კარაპეტიანის მიერ შემოთავაზებული ვარიანტიც არ არის მისაღები, რადგან მის მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულება ნაკლებად დამაჯერებელია. აგრეთვე ის ისე როგორც დანარჩენი სომეხი მეცნიერები ხმარობს არასწორ გეოგრაფიულ სახელწოდებას — სომხეთის მთიანეთს. ეს სახელი XIX ს-ში დაამკვიდრა საქმეში ნაკლებად ჩაუხედავობის გამო გეოლოგმა გ. აბიხმა (1806-1896). სინამდვილეში ე.წ. სომხეთის მთიანეთი იგივე სამხრეთ მთიანეთია, იგივე წინა აზიის მთიანეთია. ამაზე მართებულად წერს პროფ. ლ. მარუაშვილი — „უბრინია მას ეწოდოს არა სომხეთის, არამედ ამიერკავკასიის ზეგანი“. ამ ტოპონიმის შეუსაბამობას გრძობდა რა აკად. ბ. პიოტროვსკი, წერდა — „ვანის სამეფოს ეკავა წინა აზიის მაღალი მასივი, ე.წ. სომხეთის მთიანეთი...“ (ვანის სამეფო (ურარტუ), 1959, გვ. 131, რუს. ენაზე). თუ ამ არასწორ გეოგრაფიულ სახელწოდებას მივიღებთ, მაშინ გამოდის, ჭორიხი და მისი შენაკადების უმეტესობა სომხეთის მთიანეთზე ანუ სომხეთის ტერიტორიაზე მოდის, ტაო-კლარჯეთის უძველესი ქართული კულტურის ძეგლები — ე.ი. ისინი სომხეთის მიწაზე ყოფილა განთავსებული. სამწუხაროდ, ეს ტოპონიმი ასეა შესული სომხური სკოლის სახელმძღვანელოში — „სომეხი ხალხის იტორია“ (ერევანი 1985), მართებულად წერს კ. თოფურია — („სომხეთის მთიანეთი“. ანუ სომხეთი, ჟურნალი „სკოლა და ცხოვრება“, 1985, №5). ზოგიერთი სომეხი მეცნიერი უფრო შორს მიდის და სომხეთის მთიანეთს მსოფლიო ცივი-

ლიზაციის აკვნად აცხადებს (ა. არწრუნი — „სომხეთის მთიანეთი და ცივილიზაცია“, 1999, მოსკოვი, რუს. ენაზე).

ს. კარაპეტიანი მიმოიხილავს აგრეთვე ჯავახეთის მთებს — აბული, სამსარი, მცირე აბული, მადათაფანი, პოვჰანესი და ტაშვანაკანი. ჩვენი აზრით, პოვჰანესი, — ტაშვანაკანი გვიან შერქმეული სომხური სახელებაა. ეს მოხდა ალბათ XIX ს-ში, როცა პასკევიჩმა ერზერუმელი სომხები ჩამოასახლა ჯავახეთში და ახალმოსახლეებმა ასე შეარქვეს. ნაშრომში ასევე წარმოდგენილია ჯავახეთის ტბები — ფარვანა, მადათაფა, ტაბაწყური, ხანჩალი და სოხასპია. არის კიდევ რამდენიმე პატარა ტბა — ლავალგოლი, თარანგოლი, ბულდაშენი, ზატისის (ზრესის), თრიალა და სხვა. თავის დროზე ე. თაყაიშვილი და ლ. მელიქიძე-ბეგი აღნიშნავენ — XVI და XIX სს-ში მოსულმა თურქებმა და სომხებმა ჯავახეთის და წალკის (აქ ბერძნებმაც) ქართული ტოპონიმი ახლით შეცვალეს, რის გამოც ძველი ქართული სახელწოდებები ისე არის დავიწყებული, რომ მათი აღდგენა შეუძლებელია. ეს მოვლენა კარგად ჩანს ზემოთ ჩამოთვლილ ჯავახეთის მთების და ტბების სახელებში, რომლებიც ზოგი თურქულია, ზოგი სომხური და მათი ქართული სახელწოდება დღეს უკვე ბურუსითაა მოცული.

ცნობილია, ჯავახეთი დაფარული ყოფილა ტყეებით, რასაც დიდი სამსარის მატურის კედლის ქვაზე არსებული ქართული ასომთავრული წარწერა გვაუწყებს. „ამ სამლოცველოს ამენების დროს — „ეს ადგილი ტყისგან არ ჩანდა“. ასევე აღნიშნულია გურჯისტანის დიდ დავთარში, (XVI ს.), რომელშიც პირდაპირ არის ნათქვამი — „ტყე — ჯავახეთის ნაჰიე“ და სხვა. ამ მონაცემების და კიდევ სხვა საბუთების საფუძველზე მეცნიერები ფიქრობენ, რომ ჯავახეთი თავის დროზე ტყით ყოფილა დაფარული. ჯავახეთის ტყე გაუჩანაგებიათ ერზერუმიდან 1830 წელს

და შემდგომ ხანებში გადმოსახლებულ სომხებს. „ჯავახეთის დაბურული ტყეები ერზერუმიდან მოსულ სომხებს გაუკაფიათ. არზრუმში შეშას დახამებულნი ონავარ ფუტკარივით მისევიან ტყეს და მცირეხანში სულ ძირს დაუციათ და, როცა სულ გაანადგურეს, პურის გამოსაცხობად და საჭმლის მოსახარშად ისევ მამაპაპეულ ჩვეულებას მიმართეს, ესე იგი წივას“ (ალ. ფრონელი - „დიდებული მესხეთი“, 1991, გვ. 42). ამ სამწუხარო ფაქტს აღნიშნავენ შ. ლომსაძე, შ. თეთვაძე, რ. ჩხეიძე და სხვ.

ს. კარაპეტიანი ამ ბრალდებას უსაფუძვლოს უწოდებს და ცდილობს, ჯავახეთის სომხები ტყის გამანადგურებლად კი არა, გამშენებლად წარმოაჩინოს.

ს. კარაპეტიანი ჯავახეთის ეტიმოლოგიასაც ეხება. თუმცა ახალს არაფერს ამბობს და იმეორებს მეცნიერებაში მიღებულ შეხედულებას - ვანის ტბის ახლოს ზორზორის კლდეზე ამოკვეთილ არგისტ I (786-764) წარწერაში (VIII ს. ჩვ. წ. აღ-მდე) მოხსენებულია ტოპონიმი - ზაბახა, რისგანაც ფონეტიკური ცვლილებების შედეგად მიღებულია - ჯ ა ვ ა ხ ქ. შემდეგ მოაქვს ტ. დალალიანის არადამაჯერებელი და სათუო აზრი, რომელიც - ჯავახქვს უკავშირებს და პარალელს ავლებს ოსურ სიტყვასთან - ჯაბახ, რაც ნიშნავს - კარგს, ცოცხალს („ჯავახქის გაგარის სახელწოდების ეტიმოლოგიის შესახებ“ ირან-ნამე, 2001, გვ. 69).

პროფესორ ვ. სარქისიანის მცდელობას - „ჯავახქ“-ი სომხურ ლექსიკურ ნიადაგზე ახსნას არვითარი საფუძველი არ გააჩნია და დილექტანტური კვლევის სფეროს განეკუთვნება.

ს. კარაპეტიანი პერიოდების მიხედვით მოკლედ მიმოიხილავს ჯავახეთის ისტორიას. სომხურ ისტორიოგრაფიაში ჯავახეთი პირველად არის ნახსენები მოვსეს ზორენაციის „სომხეთის ისტორიაში“ (V ს.) - დიდი სომხეთის („მეწე ჰაიასტან“)

მეფის ვალარაშაკის (II ს.) მიერ ფართო ადმინისტრაციული პოლიტიკის გატარებასთან დაკავშირებით. შემდეგ მოაქვს ამონარიდი, რომელშიც ჩამოთვლილია - ჯავახქ, მთინი, კანგარქ, კოლბ, წობ და სხვა. ამ შემთხვევაშიც ს. კარაპეტიანი ცდილობს, საკმე ისე წარმოაჩინოს თითქოს ჯავახეთი ოდიოგანვე, წინაქრისტიანობის ხანიდან სომხეთის მიწაწყალი იყო. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, ისეთი არმენოფილი ისტორიკოსი როგორც ლეონტი მროველია, გარკვევით ამბობს - „...ხოლო შეიღთა შორის მცხეთოსისათა გამოჩნდეს საშინ გმირნი სახელოვანნი, რომელთა სახელები ესე არს: პირველს უფლოს, და შემდგომსა ოძრხოს, და მესამესა ჯავახოს განუყო მათ ქვეყანა და ნათესავი მათი ყოველი... ხოლო ჯავახოს მისცა და ფარავნითგან ვიდრე თავადმე მტკვრუსა და ამან ჯავახოს აღაშენა ორნი ციხე-ქალაქი: წუნდა და ქალაქი არტაანისა, რომელსა ერქვა ქავთა ქალაქი, ხოლო აწ ჰქვია ჰური“ („ქართლის ცხოვრება“, ტ. I, 1955, გვ. 9-10). ე.ი. ჯავახეთი იყო ქართველი მეფის ძის - ჯავახოსის საუფლისწულო დომენი ჯერ კიდევ ისტორიის გარიჟრაჟზე... სტრაბონსაც თუ მოვიშველიებთ, ჯავახეთი ქართული მიწა იყო (II - I ს.ს.). გარკვეულ პერიოდში ჯავახეთი თუ სომეხთა მიერ იქნა ოკუპირებული, ეს არ ნიშნავს ამ მხარის ძირეულ სომხურობას. ს. კარაპეტიანს და სხვა სომეხ მეცნიერებს უნდა მოეხსენებოდეთ, რომ რომის და ირანის 387 წლის ზავის შედეგად ქართლმა კი არ მიიერთა ჯავახეთი, არამედ დაიბრუნა თავისი კუთვნილი ძირძველი ქართული მიწა. ამ საკითხს სხვა მხრივ თუ შევხედავთ, აღმოსავლეთ სომხეთი დავით აღმაშენებლის და თამარ მეფის დროს საქართველოს სამეფოს შემადგენლობაში შედიოდა, თუმცა ასე შორს რატომ მივდივართ, აგერ XVIII ს-ში ერევნის სახანოდ ქვეული სომხეთი მეფე ერეკლე II-ის ვასალი იყო. მაგრამ დღემდე არც ერთ

ქართველ ისტორიკოსს აზრად არ მოსვლია, არარატის ველი ან მასის შიბა ისტორიულ ქართულ ტერიტორიად გამოცხადებინა. ამ მხრივ ნამდვილად სცოდავენ სომეხი ისტორიკოსები, როცა ქვემო ქართლს ან ჯავახეთს ისტორიულ სომხეთის ტერიტორიებად აცხადებენ.

საერთოდ მიღებულია, გვარი არ ითარგმნება. ეს კანონზომიერება დარღვეულია სომხურ ისტორიოგრაფიაში და ქართული გვარი — მხარგრძელი სომხურად ითარგმნეს და უწოდეს — ერკაიბაზუკ. ახლა რაც შეეხება ჯავახეთის მმართველებს, საუკუნეების განმავლობაში იყვნენ გასომხებული ქურთები თმოგველები — მხარგრძელები, რომლებიც ერთგულად ემსახურებოდნენ ქართულ სახელმწიფოს ეროვნულ ინტერესებს.

თორელები კი იყვნენ უძველესი ქართული გვარის — სამბივართა წარმომადგენლები (ლ. მუსხელიშვილი — თორელთა გენეალოგიის გარკვევის ცდა ჰამამლუს XII ს-ის წარწერებთან დაკავშირებით „საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე“, X — B — 1940, გვ. 23-27; 6. შოშიაშვილი — თორელთა ფეოდალური სახლის ისტორია და შოთა რუსთაველი, კრებ. „შოთა რუსთაველი“, 1966 წ., გვ. 7-74).

ერთი უნდა აღინიშნოს — ჯავახეთის მმართველების და მისი მოსახლეობის ეინობა — ეთნიკური კუთვნილების კვლევისას მეტი სიფრთხილე მართებს სომეხ მეცნიერებს, რათა ს. კარაპეტიალის მსგავსი ნაუცმაოევი და უსაფუძვლო დასკვნები არ გააკეთონ. ის დასკვნაში ამბობს — 1236 წ. ჯავახეთი დაიპყრეს მონღოლებმა. 1266 წლის ბოლოს დაწინაურდა ბერძნულ წესზე მოქცეული (მართლმადიდებელი) წარმოსებით სომეხი სარგის ჯაყელი, რომელმაც შექმნა ჯავახეთის და მეზობელი ახალციხის ტერიტორიის საფუძველზე სამცხე-საათაბაგოს სამთავრო. სამცხე-საათაბაგოს შექმნის ისტორია სწორადაა წარმოდგენილი, მა-

გრამ ჯაყელთა ქართული გვარის სომხურიდან წარმომავლობა საიდან მოიტანა, დასადგენია. ვერც მის შემდეგ განცხადებას დავთანხმებით — საყურადღებოა ჯავახეთის ტერიტორიაზე დღემდე დაცული სომხური ისტორიული ძეგლების მნიშვნელოვანი ნაწილი შექმნილია XIII-XVII ს.ს. ამ პერიოდში მილიანად რომ არ განადგურებულ იყვნენ, ჯავახეთის მოსახლეობის საგრძნობმა ნაწილმა იბულებით მიიღო მამამდიანობა. მათ შორის გრიგორიანული სომხების ერთმა ნაწილმა, განსაკუთრებით გაქართველებულმა სომეხმა — ქალკედონიტებმა და სამცხის მკვიდრმა ქართველებმა. აქ არასწორად არის ნახმარი — გაქართველებული სომეხი ქალკედონიტები. ისტორიულად ცნობილია, რომ ჯავახეთის მკვიდრნი იყვნენ ოდიოვან მართლმადიდებელი ქართველები და არავითარი მასიური გაქართველება სომხებისა — თუნდაც ქალკედონიტებისა არ მომხდარა. თუ იყო ერთი ორი შემთხვევა ეს მთლიან სურათს არ ცვლის. ქართველთა ძალდატანებით გამამდიანება კი მოხდა, ეს ისტორიული ფაქტია. გამამდიანების პროცესი — ჯავახეთში მცხოვრებ სომეხებს ნაკლებად შეეხო. ამის ძირითადი მიზეზი ის იყო, რომ მათ მოიპოვეს სულთანის ფირმანი, რომლის მიხედვით სომხების ძალად გამამდიანება იკრძალებოდა. ამიტომ მთელი ეს უბედურება ქართველებს დაატყდათ თავზე.

ს. კარაპეტიალის ჯავახეთი (ისე როგორც დანარჩენ სომეხ მეცნიერებს) მიანია სომხეთის განუყოფელ ნაწილად. ამიტომ მოსახლეობის აღწერას იწყებს სომეხებით, შემდეგ მოდის სომეხი ბოშები, მესამე რიგშია მოქცეული ქართველები. მართალია, გაკვრით ამბობს, სომეხებთან ერთად ქართველები ადგილობრივი ხალხიაო, მაგრამ ამას გვიანდელ მოვლენად მიიჩნევს. იქვე შენიშნავს — ისტორიულ სომხეთში — ჯავახეთში ადგილი ჰქონდა ადგილობრივ მიგრაციას, მაგრამ მოსახლეობის ძირითად მკვიდრებად მინც სომე-

ები რჩებოდნენო. მას უნდა მოეხსენებოდეს, რომ მიუხედავად ქართული მოსახლეობის ადგილობრივი მიგრაციისა (იძულებითი გადასახლება იმერეთსა, ქართლსა და კახეთში) ჯავახეთის ძირითად მკვიდრად (90 პროცენტი) მაინც ქართველი რჩებოდა, ვიდრე სომეხი. დემოგრაფიული თანაფარდობა სომხების სასარგებლოდაც ხელოვნურად შეიცვალა 1830 წელს, როცა გენერალმა პასკევიჩმა 40.000 ერზურუმელი და კარინელი სომხის ოჯახი გადმოსახლა ჯავახეთში, ნაწილობრივ წალკაში. ზედმეტი არ იქნება ქართველმა მკითხველმა იცოდეს, რომ გადმოსახლებულთა პირველ ტალღას წინ მოუძლოდა ეპისკოპოსი კარაპეტ ბაგრატიანი. ჯავახეთის მიწას ფეხი რომ დაადგა, კარაპეტ ბაგრატიანი ეპისკოპოსის ჯოხი მიწას სამჯერ დაარტყა და თანამემამულეებს უთხრა — ძმებო! სომხურ მიწიდან მშობლიურ სომხურ მიწაზე მოვედითო! ამ სასულიერო პირს უზარმაზარი წვლილი მიუძღვის გადმოსახლებულ სომეხთა ჯავახეთში დამკვიდრებაში. აკი დაუფასდა ამაგი და დღეს ამ სულით დაშნაკი ადამიანის ძეგლი „ამშვენებს“, ახალქალაქს. ეს პატარა ისტორია ვაკიხსენე იმიტომ, რომ ამ საქმის სომეხ ორგანიზატორებს გენერალ მადათოვს, ეპისკოპოს კარაპეტ ბაგრატიანს და სომხური ბურჟუაზიის წარმომადგენლებს, შორეული, ვერაგული ჩანაფიქრი ჰქონდათ, რომლის შედეგს დღეს ვიმკით. ერევნელი დაშნაკების წაქეზებით და დირექტივებით საზოგადოება — „ჯავახქ“ — ის ინიციატივით გუშინ მოსული სომხები დღეს ჯავახეთის ავტონომიას დაჟინებით მოითხოვენ. თუ მივართმევთ, ზგალ სომხეთთან შეერთების პრეტენზიას წამოაყენებენ, რადგან ავტონომიის მოთხოვნა, მხოლოდ ეშმაკურად მოფიქრებული ფანდია, ძირითადი მიზანი მათი ამ მხარის სომხეთის იურისდიქციაში მოქცევაა. ამ მონოგრაფიის დანიშნულება სწორედ ამ მიზნის მეცნიერული დასაბუთების მცდელობაა. ამი-

ტომ, ეს წიგნი ქართული ფართო საზოგადოებრივი მსჯელობის საგანი უნდა გახდეს.

ს. კარაპეტიანი ყოველგვარი დასაბუთებისა და მტკიცებულების გარეშე აცხადებს: წინაქრისტიანულ ხანაში ჯავახეთში არსებული მეგალითური კულტურის ძეგლების — ქვის ვეშაპები, თევზები, კიკლოპური ციხე-სიმაგრეები და ა.შ. სომხეთის მთიანეთის ადრეული პერიოდის, ინდოევროპული კულტურის ნაწილიაო. ამიტომ ჯავახეთი ჩამოყალიბდა სომხეთის მთიანეთის ერთიანი კულტურის სფეროში.

ნ. მარის აზრით, მეგალითური კულტურის ძეგლები წარმართობის პერიოდზე გაცილებით ადრეული უძველეს, უხსოვარ ხანას განეკუთვნება. საინტერესოა, როგორ არის დაკავშირებული ჯავახეთის აღნიშნული ძეგლები, მაგალითად ვეშაპიძეები, სომხეთის მთიანეთის ინდოევროპულ სამყაროსთან, როცა სომხები გვიან VI ს-ში ჩვ. წ. აღმდეგამოჩნდნენ დღევანდელ ტერიტორიაზე, რომელიც ქართველთა ადრეული წინაპრების ერთერთ ტომს ეკუთვნოდა. ასე რომ ამ ძეგლები (როგორც სომხეთში, ისე ჯავახეთში) დაკავშირება ინდოევროპულ გარემოსთან ხელოვნური ჩანს. მეტი დასაბუთება სჭირდება აგრეთვე მოსაზრებას — თითქოს ჯავახეთი ჩამოყალიბდა სომხეთის მთიანეთის ერთიანი კულტურის სფეროში. ეს არ არის მართებული, თუმცა იმიტომ, რომ ჯავახეთის უძველესი არქეოლოგიური მასალა ნათესაობას ამჟღავნებს და პარალელი ეძებნება დასავლეთ საქართველოში აღმოჩენილ არქეოლოგიურ მასალასთან. აქედან გამომდინარე ცარიელ განცხადებად რჩება — IV-VII ს.ს.-ის „ისტორიულ სომხეთში — ჯავახქში“ დაცული ძეგლების ნიმუშები არის თითქოს ერთიანი სომხური ცივილიზაციის ნაწილიც. ძირძველ ქართულ მიწაზე თუ სომხური ისტორიული ძეგლების ნიმუშებია, ეს არ ნი-

შნავს ჯავახეთის მიწის სომხურობას. ეს მიანიშნებს ჯავახეთში გარკვეულ საუკუნიდან სომხური ეთნოსის არსებობაზე და მეტს არაფერს: ანალოგიური ვითარება იყო IX-XI ს.ს.-ში და განსაკუთრებით XIII-XIV ს.ს.-ში. ამ საუკუნეებში ჯავახეთის ზოგიერთ ადგილას დადგმული ზაჩქარები არაკითარ შემთხვევაში არ ნიშნავს სომხური კულტურის გავრცელების გეოგრაფიულ არედ წარმოვადგინოთ ეს კუთხე. ვიმეორებ, სომხური ეთნოსის გარკვეული რიცხვის არსებობას არავინ უარყოფს, მაგრამ ორი-ოლე სომეხი პირის მოღვაწეობის მიხედვით ჯავახეთის რაღაც სომხურ კულტურაზე თუ მის მსგავს რამეზე ლაპარაკიც კი ზედმეტია. ასე რომ კარაპეტციანი ამაოდ ცდილობს, მკითხველს ჩაუნერგოს აზრი მთლიანი სომხური კულტურის უწყვეტობის არსებობის შესახებ ჯავახეთში.

ს. კარაპეტციანი იხვეწა წარმოაჩინა ნ. მარის მოძველებული და უარყოფილი მოსაზრება სომეხი ქალკედონიტების არსებობის შესახებ და ჯავახეთის მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი, მისი მაღალი ფუნა გაქართველებულ სომეხ ქალკედონიტებად მიიჩნია. ეს მომხდარა თითქოს ბერძნული აღმსარებლური (მართლმადიდებელი) ქართული ეკლესიის იურისდიქციის ქვეშ მოქცევის შემდეგ. აქ არ შეიძლება არ მოვიხიზოთ აკად. ს. ჯანაშია, რომელიც მართალია ტაო-კლარჯეთის მოსახლეობის შესახებ წერს, მაგრამ ტაო-კლარჯეთი და სამცხე-ჯავახეთი ერთიანი ქართული ძირძველი მხარეა და აქ ერთნაირი ისტორიული, პოლიტიკური და დემოგრაფიული პროცესები მიმდინარეობდა შუა საუკუნეებში. აკად. ს. ჯანაშიამ რუს მეცნიერს პროფ. ნ. ტოკარსკის, რომელსაც სომეხ ქალკედონიტებად ე.ი. გაქართველებულ სომეხებად მიიჩნდა სამხრეთ საქართველოს მოსახლეობა — ასეთი კითხვა დაუსვა — „რანაირად მოხდა, რომ მოსახლეობის „ძირითადი“ და

„ძირძველი“ მასა... ისე დაემორჩილა რიცხოვრივად მცირე ქართულ ახალმოსახლეთა გავლენას, რომ სულაც გაქართველდა?“ („ისტორიული სიმართლის დამახინჯების ერთი მაგალითის გამო“, 2003, გვ. 17). ამ დებულების მიხედვით სამცხე-ჯავახეთის დემოგრაფიას თუ განვიხილავთ, გამოდის რომ ჯავახეთის საზაფხულო იალაღებზე მოსულმა ქართველმა მწყემსებმა, გააქართველეს „ძირითადი მკვიდრი სომეხები“. ბუნებრივი არ იქნებოდა, პირიქით მომხდარიყო — მცირე რიცხოვანი, მოსული ქართველები, მკვიდრ სომეხებს რომ გაეხომხებიათ და არა მოსულებს გაექართველებიათ „მრავალრიცხოვანი“ სომეხები! ეს ასე არ მოხდა იმიტომ, რომ ჯავახეთის ძირითადი, მკვიდრი მოსახლეობა ოდითგანვე იყო ქართული, ენით, სარწმუნოებით, კულტურით, ხოლო სომეხები გვიან მოსულები არიან.

ვფიქრობთ, ანგარიში უნდა გაეწიოს ლეონტი მროველის ცნობას, რომლის მიხედვით ჯავახეთი იყო ქართველი მეფის შვილის — ჯავახოსის საუფლისწულო მამული, რაც პირველ რიგში გულისხმობს, რომ აქ ძირითადად ქართველები ცხოვრობენ და შემდეგ შეიძლება იყვნენ სხვა ერის წარმომადგენლებიც. ამ საკითხთან დაკავშირებით ს. კარაპეტციანს ვურჩევ, წაიკითხოს პ. ინგოროვას „ვიორგი მერჩულე“ (1954), რომლის სომხური თარგმანი, ხელნაწერის სახით დაცულია ეჯიმიანის ბიბლიოთეკაში — სრულიად სომეხთა კათალიკოსის ვაზგენ I-ის პირად არქივში.

განსაკუთრებით ინტენსიურად XVII-XVIII ს.ს.-ში ხდებოდა სომეხი ქალკედონიტების გამაჰმადიანება თურმე ჯავახეთში. ისე გამოდის, თითქოს ფალავანდიშვილები, ხიმშიაშვილები, ლორთქიფანიძეები, ნებიერიძეები, ზუციშვილები და სხვები გაქართველებული სომეხები ყოფილან, რადგან მათ იძულებით მიიღეს მაჰმადიანური სარწმუნოება. ასეთი

უსაფუძვლო და შეუსაბამო არაერთი დასკვნა გამოაქვს კარაპეტიანს საერთოდ და კერძოდ ამ ნაშრომში. მაგრამ ყველას ვერ გამოვყვიდებით. ვცდილობთ, უფრო მეტად მის მიერ საკვანძო საკითხების გაშუქების დროს ნებისთ თუ უნებლიეთ დაშვებული შეცდომები გამოვამზებუროთ.

ნაშრომის შემდეგი თავია — „ისტორიული ძეგლები“. ვიდრე მის განხილვას შევუდგები, მსურს შევნიშო — ს. კარაპეტიაძემ 2002 წელს, ბიურთში სომხურ ენაზე გამოსცა რუკა-ცნობარი — „ჯავახეთის ისტორიული ძეგლები“. სათაური მის შინაარსს არ შეესაბამება, რადგან მასზე დატანილია მხოლოდ სომხური ძეგლები, ხოლო ჯავახეთის ქართული ისტორიული ძეგლები აღნიშნული არ არის. ამ რუკა-ცნობარის მიხედვით გამოდის, ჯავახეთში მარტო სომხური ძეგლებია და დასკვნასაც შესაფერს გააკეთებს სომეხი მკითხველი — ჯავახეთი იყო და არის ძირეული სომხური მიწა.

ს. კარაპეტიაძე ჯავახეთის შუა საუკუნეების ისტორიულ ძეგლებს ასეთ კვალიფიკაციას აძლევს — სომხური სამოციქულო, სომხური ქალკედონტური, სომხურ-კათოლიკური, ქართული და თურქული. ეს დაყოფა რამდენად შესაბამება რეალობას, თვით ჩამონათვალში ჩანს, რომლის მიხედვით გამოდის ჯავახეთის ძეგლთა უმეტესობა სომხურია. ამ მხარეში არავითარი სომეხი — ქალკედონტები არ ცხოვრობდნენ. და შესაბამისად არც სომხურ-ქალკედონტური ძეგლები არ არის, როგორც, ს. კარაპეტიაძეს სურს წარმოადგინოს. აქ არის უმრავლესობა ქართული ისტორიული ძეგლები, გაცილებით ნაკლები სომხური. ეს რომ ვერ დაინახოს მკვლევარმა, იმას ნიშნავს, რომ რიყეზე გაიაროს ადამიანი და ქვა ვერ შენიშნოს, თუმცა თუ არ უნდა მოასაყ ვერ შენიშნავს, ისეთი მკვლევარი როგორც ს. კარაპეტიაძე. ეს კაცი აქით გვედევება და ბრალს

გვდებს. იგი წერს — ჯავახეთის ისტორიული ძეგლების გამოკვლევას უმეტესად ქართველი მეცნიერები ეწეოდნენ, რომელთა შრომების ძირითადი ნაწილი ამჟამად ზედაპირული და ტენდენციურია. ზოგიერთი კი უფრო ეროვნული ინტერესებით ზელმძღვანელობს ვიდრე მეცნიერულით. აქედან გამომდინარე ქართველი მეცნიერები თავიანთ შრომებში სომხურის იგნორირებას ეწევიან და ჯავახეთის სომხურ-ქალკედონტურ ისტორიულ ძეგლებს ქართულად წარმოადგენენ (ხაზგასმა ჩვენია). ამიტომ მათი დასკვნები ექსტრემისტული და აბსურდულიაო. ამის ნიმუშად მოაქვს ქართველი მეცნიერების გივი და პაატა გაფრინდაშვილების ნაწყვეტი ინტერვიუდან — „შესაძლოა რომელიმე სოფელში იყოს თანამედროვე სომხური ძეგლი, მაგრამ სომხურ ისტორიულ ძეგლს ჯავახეთში ვერ შეხვდებით“ („კვირის პალიტრა“, 2005, №30, 25-31 VII). ს. კარაპეტიაძეს ეს აზრი ძალიან არ მოსწონს და ამიტომ გაიხსენა ძველი, მკვდრად შობილი მოსაზრება სომხურ-ქალკედონტური ძეგლების არსებობის შესახებ ჯავახეთში, რომელთაც ვითომ ქართველი მეცნიერები ქართულად ასაღებენ. ვთქვი და ვიმეორებ — არავითარი სომეხი — ქალკედონტები არ იყვნენ და ბუნებრივია არც სომხურ-ქალკედონტური ძეგლებია ჯავახეთში. იმას, რასაც სომხურ-ქალკედონტურს უწოდებს ს. კარაპეტიაძე, არის არქიტექტურული იერსახით, მხატვრული სტილით, ჩუქურთმებით, გუმბათით და სხვა გაფორმებული ჭეშმარიტი ქართული ძეგლები, რომლებიც ამჟამად ულია საუკუნეების განმავლობაში ეროვნებით ქართველი და სარწმუნოებით მართლმადიდებლების მიერ. ალბათ გივი და პაატა გაფრინდაშვილები უფრო ვრცელ პასუხს თვითონ გასცემენ.

ს. კარაპეტიაძეს ახალქალაქის, თმოგვის და ზერთვისის ციხე-სიმაგრეები სომხურ

ძეგლებად გააქვს! ეტყობა ფიქრობს, ჯავახეთი სომხეთის ისტორიული პროვინციაა და ეს ძეგლებიც ამიტომ სომხურიაო. ამ თვალსაზრისით აქვს განხილული ჯავახეთის არქეოლოგიური მონაპოვრები, კიკლოპური ციხეები, ვეშაპოიდები, სტელები და სხვა. ერთი სიტყვით მას ჯავახეთი განხილული აქვს, როგორც სომხეთის ძირეული პროვინცია, სადაც არის მხოლოდ სომხური ისტორიული ძეგლები, აქა-იქ გვხვდება უმნიშვნელო რაოდენობით ქართული.

ამ ვებებრთელა მონოგრაფის ერთ-ერთი ყელაზე მნიშვნელოვანი ნაწილია ქვეთავი — „ეკლესიები, ვანქები, მატურები“. მასში განხილულია ჯავახეთის საკულტო ნაგებობათა კონფესიური კუთვნილების საკითხი. ამ ნაგებობებს ორ ჯგუფად ყოფს — სომხური (სომხურ-გრიგორიანული და სომხურ-კათოლიკური) და ბიზანტიური (ქართულ მართლმადიდებლურ ეკლესიებს — ბიზანტიურს უწოდებს).

ს. კარაპეტიანი ჯავახეთის ქართული მოსახლეობის მნიშვნელოვან ნაწილს კვლავ უწოდებს სომეხ ქალკედონიტებს და აქედან გამომდინარე აქ არსებულ ტაძრებს და ეკლესიებს მიიჩნევს საუკუნეების განმავლობაში გაქართველებულ სომეხ-ქალკედონიტების მიერ აშენებულ საკულტო ნაგებობად. მისი აზრით — IX ს-დან ქალკედონიტობა გავრცელდა ჯავახეთში. ეს მოხდა მას შემდეგ, რაც ქართული საკათოლიკოსოს იურისდიქციის ქვეშ მოექცა ეს მხარე. ამ დროს „ტიპის ბაგრატიუნების“ პოლიტიკური გავლენა გავრცელდა ჯავახეთში და ქართულმა სახელმწიფომ ააშენა „ბიზანტიური ტაძრები, ეკლესიები“. ესენია — კუმურდოს წმ. ჰამბარტუმი, იხტილას წმ. სტეფანოსის, ხორენიას წმ. ხაჩი და სხვანი. ჭეშმარი-

ტი ქართული ეროვნების მცხოვრებთა მიერ აშენებულ საკულტო ნაგებობათა რიცხვს მიაკუთვნებს XIII-XIV ს.ს. ძეგლებს — ბარაღეთის, კოთელიას, მურჯახეთის, ვარევანის ეკლესიებს. სომხურ-ქალკედონური და ქართული ეკლესიების ეს დაყოფა უსაფუძვლო და ხელოვნურია. ის ერთ მიზანს ემსახურება — რამენაირად შეამციროს, ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიების რიცხვი ჯავახეთში და ამ შემცირების ხარჯზე გაზარდოს სომხურ ეკლესიათა რიცხვი. ამის შედეგია ის რომ 650-ზე მეტი სომხური ეკლესია დააფიქსირა საქართველოში 1995 წელს ერევანში, სომხურ ენაზე გამოცემულ რუკა-ცნობარში.

როგორც სომეხი ავტორი აცხადებს, XIV-XV ს.ს. ახალი ეკლესიები არ აშენებულა ჯავახეთში. თუმცა ამ საუკუნეების დაპიდარული ეპიგრაფიკის კვლევის საფუძველზე ჯავახეთის მცხოვრებთა უმეტესი ნაწილი გრიგორიანი სომხები იყვნენო. XIV-XV საუკუნეებში ხშირი იყო შემთხვევა როცა ახალი ეკლესიის აშენების ნაცვლად სომხური სამოციქულო ეკლესიის წესზე აკურთხებდნენ ორისამი საუკუნის წინ ქალკედონიტური ძალადი წრის და მათ მემკვიდრეთა ნაგებ ეკლესიებს. მაგ. კუმურდოს წმ. ჰამბარტუმის, სხვილის წმ. სტეფანოსის, აბულის წმ. პარუთინის და მრავალ სხვა ეკლესიას, რომელთა გარშემო XII-XV საუკუნეებით დათარიღებული სომხური საფლავებიაო.

ჯერ ერთი XIV-XV საუკუნეებში ჯავახეთის მცხოვრებთა უმეტესი ნაწილი სომხური თუ იყო ეს კიდევ გასარკვევია (ს. კარაპეტიანის მტკიცება ნაკლებად სარწმუნოა). მხედველობაშია მისაღები ის, რომ „გურჯისტანის ვილაიეთის დიდი

¹ ვინმე მ. პოკანესიანს სომხურ ციხეებად აქვს გატანილი — სამშვილდე (ორბეთი), ღორი, საკურეთი, ვეელი, დამანისი, არტანი, ახალქალაქი, თოგვი, არტანუჯი, ახტალა, ახალციხე, თუხარისი და სხვა. „სომხური ციხეები“, 1970, ვენეცია, სომხ. ენაზე).

დავორის“ მიხედვით მომდევნო XVI ს-ში ჯავახეთის მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი გენეტიკურად და სარწმუნოებით ქართველები იყვნენ. (ავთანდილ სილაგაძე, ანზორ თოთაძე – „სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობა“, კრებ. „ჯავახეთი“ ისტორია და თანამედროება“, 2002).

ს. კარაპეტიანიმა აღიარა სომხების მიერ ჯავახეთის ეკლესიების მისაკუთრების ფაქტი, მაგრამ სიმართლეს თვალი ბოლომდე ვერ გაუსწორა და მიტაცებული ეკლესიების სომხურ-ქალკედონურ საკულტო ნაგებობებად გამოაცხადა, რომლებიც XVIII-ს-ის მეორე ნახევრიდან მიტოვებული იყვნენ და არ მოქმედებდნენ – „1830-იან წლებში ერზერუმიდან და კარინიდან გადმოსახლებულმა სომხებმა. ეს ეკლესიები სომხურ გრიგორიანულ წესზე აკურთხეს და მათ მოქმედება დაიწვეს, როგორც სომხურმა სამრევლო ეკლესიებმა“. ბუნებრივია ძალადობის ამ ფაქტმა მაშინ ქართველთა უკმაყოფილება გამოიწვია, რასაც საარქივო დოკუმენტები მოწმობენ. თუმცა ქართველთა ამ უკმაყოფილებას ს. კარაპეტიანი უსაფუძვლოს უწოდებს. იგი წერს – 1866 წელს ქართულმა სასულიერო პირებმა უსაფუძვლო პრეტენზია კვლავ წამოაყენეს და სადავო განადგურეს ჯავახეთის შუასაუკუნეების მთელი რიგი ეკლესიების კუთვნილება. ეს სადავო ეკლესიები დოკუმენტური მასალის მიხედვით ასე ჯგუფდება.

1. ვარდისციხე, ციხევი, ოლდამი, არუჭი, პოკამი, ლეკნარი, ზუვრისის ეკლესიები, რომელნიც განადგურდა თურქთა ბატონობის დროს მაჰმადიანების მიერ.

2. კარანტი, ალასთუბანი, ბავრას ეკლესიები, რომელთაც თვითნებურად დაეპატრონენ სომეხი-კათოლიკები.

3. აბული, ბურნაშეთი, ხტილა, მერენიას ეკლესიები, რომელთაც დაეპატრონენ სომხები.

4. ალასტანის ეკლესია, რომელიც დაანგრეს სომეხმა-კათოლიკებმა და ააშენეს ახალი ეკლესია.

5. კუმურდოს ეკლესია, რომელიც პირველად დაანგრეს თურქებმა. შემდეგ ამ ეკლესიას დასავლეთ მხარეს დაეუფლნენ სომხები, ამ ეკლესიების მიმართ ქართველ სასულიერო პირთა სამართლიანი პრეტენზიის დასაბუთებას აღარ შეუვლდები, რადგან თავის ადგილზე აღვნიშნე არავითარი სომეხი-ქალკედონიტები ამ პერიოდში არ ცხოვრობდნენ და შესაბამისად არც მათი ეკლესიები აშენებულა ჯავახეთში. ჯავახეთის ეკლესიების უმეტესი ნაწილი არის ქართული მართლმადიდებლური, ქართული კათოლიკური, შემდეგ მოდის სომხური გრიგორიანული და სომხური-კათოლიკური. ქართული ეკლესიების რიცხვში ვგულისხმობ სომეხთა მიერ მიტაცებულ ქართულ ეკლესიებს, რომელთა რაოდენობა არც თუ ისე მცირეა. სომეხთა მიერ ქართული ეკლესიების მისაკუთრება ოდითგან ცნობილია არამარტო ჯავახეთში, არამედ ქვემო ქართლში და სხვაგან. აქ ახალს არაფერს არ ამბობს ს. კარაპეტიანი. ეს ძალადობა სამწუხაროდ დღესაც გრძელდება (იხ. „ქართული ეკლესიის ქვეშით სომხური ტყარბი ააშენეს“ ვაზ. „ახალი ეპოქა“, 2000, №61) აგრეთვე ჩვენი წიგნი – „სომხური“ თუ ქართული ეკლესიები საქართველოში?!.. თბილისი, 1995).

ჯავახეთის სომხებმა 1990-იანი წლების ბოლოდან შუასაუკუნეების დანგრეული და ნახევრადანგრეული ეკლესიების აღდგენა-განახლება დაიწვეს. ს. კარაპეტიანის მიხედვით ამ საქმეს თურმე წმინდა რელიგიური მიზნით აკეთებდნენ. ეს მართლაც კარგი და მისასალმებელი ფაქტია, მაგრამ ვის ეკლესიებს „აღადგენენ“ და შემდეგ რა სარწმუნოების ეკლესიებად აკურთხებდნენ, ამაზე ხმას არ იღებს და მხოლოდ ძველი არქიტექტურის დაზიანებაზე წუხს. ისიც კი უკვირს, ამ ძალადობის გამო ქართულ პერიოდიკაში რატომ ატყდა ხმაურიო.

ს. კარაპეტიანის რატომღაც დაავიწყდა ქართველი კათოლიკების საფლავები არ-

სებობდა ჯავახეთში და ლაპარაკობს მართო — სომეხი-გრიგორიანების, ქალკედონიტებისა და სომეხი-კათოლიკების საფლავთა ქვებზე. ქართველი კათოლიკების საფლავის ქვების დაიწვება შემთხვევითი არ არის. ამას შეგნებულად აკეთებს. ამით უნდა განამტკიცოს დიდი ხნის წინ უარყოფილი აზრი, თითქოს ქართველი კათოლიკები არ არსებობენ. თუ არიან ისინი, გაქართველებული სომხებია. სინამდვილეში ჭეშმარიტი ქართველი-კათოლიკები ჯერ კიდევ XIII საუკუნიდან ჩანან საქართველოში (იხ. მ. თამარაშვილი — „პასუხად სომეხ მწერლებს, რომელნიც უარყოფენ ქართველთა კათოლიკობას“, თბ. 1904).

მონოგრაფიის მნიშვნელოვანი ნაწილი მოიცავს ჯავახეთის სოფლების, ეკლესიების, ტაძრების და მატურების მოკლე ისტორიებს და მათზე არსებული ქართული და სომხური ეპიგრაფიკის ისტორიულ-პალეოგრაფიულ ანალიზს. სულ განხილულია 76 სოფელი და შესაბამისად საკულტო ნაგებობები, ხაჩქარები და სხვა. განიხილავს რა ჯავახეთის ქართულ ეპიგრაფიკას, ქართულ წარწერებს მესროპიანულს უწოდებს (ხაზგასმა ჩვენია). ეს ყველაზე ვრცელი და

სადავო საკითხებით სავსე თავი ცალკე, სპეციალურ ნაშრომს იმსახურებს, რის გაკეთებასაც უახლოეს მომავალში ვაპირებთ.

ერთს კი ახლავე აღვნიშნავ, მონოგრაფიაში მოცემულია თითოეული სოფლის მცხოვრებთა რაოდენობა XIX-XX ს.ს.-ში. საწყისად აღებულია XIX ს-ის 30-იანი წლები, როცა ცარიზმმა ერზერუმიდან 40.000 სომხის ოჯახი გადმოსახლა ჯავახეთში. ამ გადმოსახლებამდე ქართველები მოსახლეობის თითქმის 90 პროცენტს შეადგენდნენ ჯავახეთში. ამის შემდეგ ადგილობრივ ქართველებზე ხელოვნური დემოგრაფიული უპირატესობა მოიპოვეს სომხებმა. ამ ფაქტზე არავინ დავობს. საკითხავია, რაში დაჭირდა კარაპეტიანს ამდენი დემოგრაფიული დოკუმენტური მონაცემების და ცხრილების მოტანა?

პასუხი მარტივია — ამ ხაარქივო დოკუმენტური მასალით კვლავ გვიმტკიცებს: ჯავახეთის მიწა იმისია, ვინც მეტი ეროვნების ადამიანი ცხოვრობს მასზეო. ამით ერთი საფეხურით წასწია წინ და წინა პლანზე გამოიტანა ჯავახეთის ავტონომიის მოთხოვნის „სამართლებრივი“ საკითხი. ამიტომ არ შეიძლება ეს წიგნი ქართული საზოგადოების ყურადღების მიღმა დარჩეს.

იმერეთის ეპისკოპოს ბაბრიელის ბედისწერა

მონაწილეობამ მღვდელ მელიტონ კელენჯერიძის მონოგრაფიის „გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა (მისი დრო, ცხოვრება და მოღვაწეობა)“, მეორე გამოცემა მიიღო. ნიგნი გამოქვეყნდა სწორედ იმ დროს, როცა საქართველოს ყველაზე მეტად სჭირდება ზნეობრიობის მაგალითები, სწორედ ამიტომ ეს სამშვილიშვილო საქმე სრულიად საქართველოს-კათოლიკოს-პატრიარქის უწმინდესისა და უნეტარესის ილია მეორის ლოცვა-კურთხევით შესრულდა.

მონოგრაფიას ახლავს რედაქტორების წინა და ბოლო თქმა, აგრეთვე მელიტონ კელენჯერიძის შილიშვილის, კულტურის დამსახურებული მოღვაწის, ცისანა ქოჩუჩაშვილის შესანიშნავი ნარკვევი ბაბუის ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე.

ვიდრე ნიგნის შინაარსზე მკითხველს ინფორმაციას მივაწვდიდეთ, აუცილებელია, საზოგადოებას გავაცნოთ ავტორი, დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე, რომელიც 1864 წელს სოფ. ტაბაკინში (ახ. ზესტალონის რაიონი) დაიბადა, 1942 წელს თბილისში გარდაიცვალა. მან ხანგრძლივი შეგნებული ცხოვრება ქართველი ერის უანგარო სამსახურს და ქართული სულიერების სრულყოფას მოახმარა. ის იყო თავისი დროის საყოველთაოდ აღიარებული საზოგადო მოღვაწე, პედაგოგი, ფოლკლორისტი და მრევლის სამაგალითო სულიერი მამა. მან, როგორც ფესვმაგარმა მუხამ ქარიშხალი, – ბოლშევიკურ-ათეისტური ლაშქრობები ისე გადაიტანა და უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე ქრისტიანულ-მართლმადიდებლური მრწამსის ერთგული დარჩა. თბილისის სასულიერო სემინარიის დამთავრების შემდეგ სწავლა კიევის სასულიერო აკადემიაში განაგრძო, რომელიც 1894 წელს დაამთავრა, სამშობლოს მოძღვრად, პედაგოგად მოველინა, მოღვაწეობდა ქუთაის-

სა და ფოთში. იყო უაღრესად ნაყოფიერი შემოქმედი, ჯერ კიდევ ახალგაზრდობაში სანდო მკვლევარისა და სამაგალითო მორალისტიკის რეპუტაცია დაიმსახურა. მის ნაშრომებს ახლავს არ დაუკარგავთ მნიშვნელობა, ამჯერად მხოლოდ ჩამოთვლილ უნდა დავკმაყოფილდეთ, მკითხველი სათაურებშია ც მიხვდება თითოეული მათგანის ფასს და ღირსებას. 1893-94 წლებში ეყრნალ „მოამბეში“ დაბეჭდა ნარკვევი – „სახალხო პოეზია და მისი საყდა-გოგო, საესტეტიკო და სამეცნიერო მნიშვნელობა“, შეადგინა სახელმძღვანელოები სკოლებისათვის: „სიტყვიერების თეორია“, „ქართული ქრესტომატია“, „ქართული ენის გრამატიკა“ და სხვ. 1915 წელს გამოსცა ხალხური ზღაპრების, აფორიზმებისა და გამოცანების კრებული, 1918 წელს „საქართველოს საკათალიკოსო ეკლესიის ისტორია“.

რუსეთის იმპერიის მიერ საქართველოს წინააღმდეგ ჩადენილ მრავალ დანაშაულთა შორის ერთ-ერთი უპირველესია საქართველოს – უძველესი ქრისტიანული ქვეყნის ავტოკეფალიის გაუქმება, ერთმორწმუნე ერის სარწმუნოებრივი კულტურის გამიზნული დევნა, მრავალსაუკუნოვანი ტყვეობის დაქვეითება, ზოგადასაკაცობრივი მნიშვნელობის უნიკალური ფესვების გადაღება, საეკლესიო რელიკვიების ძარცვა, რასაც 1819-20 წლებში იმერეთის ეპარქიაში ე.წ. „ცერკოვნი ბუნტი“ მოჰყვა. უამრავი ქართველის სისხლი დაიდარა, ხოლო მღვდელმთავრებს ნამებთ ამოხადეს სული, ასეულობით „დამანაშავეს“ ციმბირში უკრეს თავი. ქართული ეკლესიის დევნა XX საუკუნეშიც გაგრძელდა. ასეთ ვითარებაში მღვდელმა მელიტონ კელენჯერიძემ გაბედა და 1906 წელს, როცა აჯანყებულ საქართველოს ცარიზმის სატრაპები სისხლში აბრწობდნენ, დანერა და რუსულ ენაზე გაოსცა შესანი-

მელიტონ კელენჯერიძე – „გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა (მისი დრო, ცხოვრება და მოღვაწეობა)“, თბ., II გამოცემა, თბილისი, 2006 წელი.

რედაქტორები: გიორგი მაჩუროშვილი, ლუარსაბ ტოგონიძე, კომპიუტერული უზრუნველყოფა პაატა ქარქიაი. ნაშრომი ბატონების მალხაზ თოდრიასა და ვასილ კიკვიძის ფინანსური თანაშემწეობით დაიბეჭდა.

შნავი წიგნი „სიმაართელე ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიაზე“.

1832 წლის შეთქმულების ჩაგარდნის შემდეგ დამონებული საქართველო ბორკილების მოშორებას ამაოდ ცდილობდა. XIX ს-ის 60-იანი წლების თერგდავლელთა თაობამ, რომელთაც სათავეში ილია ჭავჭავაძე ჩაუდგა, თავისუფლებისათვის ბრძოლის ტაქტიკა მთლიანად შეცვალა. გამიშვლებული ხმალი ქარქაშში ჩააგეს, დასავლურ-მასონური განწყობილებებით მოგანიზებულ რუსიფიკატორულ უხემ პოლიტიკა კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმიანობა დაუპირისპირეს. მშობლიურ ენაზე ქართულად მიზანმიმართულად შეახსენეს, რომ ისინი მსოფლიოს ცივილიზებულ ერთა შორის ერთ-ერთი პირველი არიან, მათი ისტორია, ყოფა და კულტურა ის ფენომენებია, რომელთა გაქრობა არაერთარ ძალადობას არ შეუძლია. სწორედ ამ მრწამსით მოღვაწეობდა მელიტონ კელენჯერიძე, მას წილად ხვდა ბედნიერება, ილიას და მისი თაობის უმრწემესი თანამებრძოლი ყოფილიყო, ხოლო როდესაც იმერეთის ეპარქია გაბრიელ ეპისკოპოსს ჩააბრუნეს, უშუალოდ მის გვერდით მდგარიყო და ემოღვანა. აქედან გამომდინარე, ცხადია მან თავისი ცხოვრების უმთავრეს მიზნად გაბრიელ ეპისკოპოსის ცხოვრებისა და შემოქმედების აღწერა რატომ გაიხიდა. 1913 წლის მელიტონ კელენჯერიძემ დიდებული ქართველის, საქართველოს სწორი გზით განვითარების აზრის ერთ-ერთი მოთავეს ნიკო ნიკოლაძის მემკვიდრეობით შეძლო ჩაიქრებული მონოგრაფიის პირველი ნაწილის გამოქვეყნება, ჩვენთვის უკვე ცნობილი სათაურით. როგორც მოსალოდნელი იყო, ეს წიგნი მაშინვე ბიბლიოგრაფიულ იმპიათობად იქცა და მისი მეორე გამოცემა მხოლოდ შესამე ათასწლეულის დასაწყისში — 2008 წელს განხორციელდა, ისევ ერთუზიასტოა წყალობით და მონდომებით. დასაბანი, რომ ამ მნიშვნელოვან მივლენას დამოუკიდებელი საქართველოს ხელისუფლებამ ჯერჯერობით სათანადო პატივი ვერ მიაგო. ვფიქრობ, გაბრიელ ეპისკოპოსის პიროვნულ ეგოს, მის მოღვაწეობას და ქადაგებებში განსხვავებულ ცხოველყოფელ აზრებს, რომლებიც, ბუნებრივია, ეროვნულ ჩარჩოებში ვერ ეტყვა და კარგა ხანია მსოფლიო საზრისის ნაწილად იქცა, თუ ჩვენი ქვეყნის თითოეულ მოქალაქემდე დაიყვანათ, ქაოტურად აშლილ ეკონომიკას და სულიერებას უებარ მალაოდ დაედება. ეს, უპირველეს ყოვლისა, ყველა ოჯახში ჩაბუდებულმა ტელევიზიამ უნდა გააკეთოს...

ერთი წელია მელიტონ კელენჯერიძის მიერ გაბრიელ ეპისკოპოსზე დაწერილი ეს ქმნილება გამოვიდა და რამდენადაც ვიცი, ერთი რეცენზიაც არ გამოქვეყნებულა...

მ. კელენჯერიძის ჩანაწერი მეტად თავისებური და ეფექტურია. ის თანმიმდევრულად გადმოგვცემს გაბრიელის ბავშვობას და ყრმობას, საქართველოში სწავლის პერიოდს, რუსეთში განათლების გაგრძელებას, პეტერბურგის სასულიერო აკადემიაში არაჩვეულებრივი ნიჭიერების გამო მის უაღრესად პოპულარობას, ფსიქოლოგიაში პირველ ნაშრომს, რომელმაც რუსეთის მოაზროვნე საზოგადოება შექრა. გაბრიელი ღრუბელივით ისრულვდა მეცნიერების მაშინდელ მიღწევებს, როგორც პუმიანტიარულ დარგებში, ისე ბუნებისმცოდნეობაში, მათემატიკასა და ფიზიკაში, აზოგადებდა და რწმინდა გარდასახვდა.

1825 წლის 15 გორგობის თვეს, გურიის სოფელ ბახეში, წვრილი შვილებით დახუნძლული ღარიბი მღვდლის ოჯახში დაიბადა ნათლობით გერასიმე ქიქოძე, რომელიც ბედისწერის მეოხებით ისტორიაში გაბრიელ ეპისკოპოსის სახელით შევიდა. წარჩინებით დამათავრა პეტერბურგის სასულიერო აკადემია, წინ წარმატებული კარიერისთვის თვალუწვევნილი რუსეთი გადაეშალა, მაგრამ საშოღვაწოდ მშობლიურ საქართველოს დაუბრუნდა და მრავალ საცდურს შედაგოგობა არჩია. ევროპას საუკუნეებით ჩამორჩენილი რუსეთი იღვიძებდა, ბელინსკი, ჩერნიშევსკი, დობროლინოვი, დიდი თეოდორე და ისტოვესკი, ლევეტოლსკი რუსულ ფენომენს რანდავენ, ხვეწენ, მაგრამ ევროპული მარქსიზმი რუსეთის იმპერიაში თანდათან უკიდურესად მახინჯს სახეს იღებს. ამაოდ ცდილობს ილია ჭავჭავაძე და მისი ჯგუფი საქართველო ნორმალური განვითარების გზას არ აცდეს, მართლმადიდებლური მრწამსით შეინარჩუნოს ეროვნულ-პატრიოტული სულისკვთება, აღადგინოს ისტორიული საზღვრები, მოიპოვოს ავტონომია და საბოლოოდ შესამე რომის კლანჭებს სრული დამოუკიდებლობით დააღწიოს თავი. ვაი, რომ სოციალ-დემოკრატიის სახადმა მთელი საქართველო მიიკვია, წინაშურის ტრაგედიის გარდაუვალობა აშკარად გამოისახა. ბოროტი ძალა ქვეყანას „სოციალური თავისუფლების“ მირაჟში მიაქანებს. ამათა ილიას და მისი თაობის ბრძოლა, ქართველი ერის მოჭირნახულე პრეტენკაცი ფაქტიურად მარტოა დარჩენილი, სასიკვდილოდაა განწირული...

პეტერბურგს განსწავლული გერასიმე ქიქოძე თბილისში დაბრუნდა. მიუხედავად ყველაფრისა, მას ზრწყინვალე კარიერა ელოდებოდა. მისი მრავალმხრივი ნიჭი და შესაძლებლობანი რუსეთის იმპერიის შესვეურებმა ინამეს, აღიარეს. ახალგაზრდა კაცი ქორწინდებოდა და მალე ზუთი შვილის მამა ხდება, მაგრამ რალაც მისტკურე ბედისწერით 32 წლისას ცოლშვილი ერთბაშად ამოუწყდა. ჩათვალა,

რომ საერო ცხოვრების გზა მოჭრილი ჰქონდა, ამიტომ 1856 წლის 31 ივლისს გაბრიელის სახელით ბერად აღიკვეცა. ამრიგად, სასულიერო კარიერა წელიდან დაიწყო, როცა ეპისკოპოსის ხარისხს მიიღწია, 1860 წლის 2 ივლისს იმერეთის ეპისკოპოსად აკურთხეს. მას თითქმის მთელი დასავლეთ საქართველოს ეპარქიები დაექვემდებარა. ეს გოლგოთის გზაზე ქრისტიანული მძიმე ჯვრის ზიდვა გახლდათ.

მელიტონ კელენჯერიძე მაშინდელ იმერეთს ასე ახასიათებს: „იმერეთი წარმოადგენდა ეკლით, ანწლით, გვიმრით და ყოველი ფეაგით მოცულ უდაბნოდ, რომელსაც დიდი ხნით სჭირდებოდა წაღვით ნაღვლად და ცეცხლით წვა, რომ ღვარძლი ძირიანად ამოვარდნილიყო და ახალ, მომწვარ უყუბ ახალი ყანა გაშენებულიყო, ახალი სულიერი მოქალაქეობა დაწყვებულიყო. მაგრამ ამას უნდა და დიდი მსხვერპლი, რადგან დიდი საქმე უმხვერპლოდ არ კეთდება. სად იყო ეს მსხვერპლი, რომელსაც უნდა მოეცა იმერეთისათვის ახალი დრო, დრო მსუბუქი, დრო ბრწყინვალე, დრო წინსვლისა, დრო წინგობრივი განახლების დაწყებისა. ეს მსხვერპლი თვით გაბრიელი გახლდათ“ (გვ. 108-110).

ეპისკოპოსის სახელა გაბრიელს მემჩანურ კითხვებზე უქადა. მკითხველს შევახსენებ, ჯერ კიდევ XVII ს-ში თუ როგორ დაახასიათა ფრანგმა მოგზაურმა და კომერსანტმა ჟან შარდენმა იმერეთის სამეფოს გაზულქებული მღვდელმთავრები. რუსეთის იმპერიულმა მანქანამ მოხელეთა გაბრწვა კიდევ უფრო გააძლიერა. სამშობლოს დამოუკიდებლობის, სახელმწიფოებრიობის და კარგის ფასად მოპოვებული მშვიდობა - გარეშე მტრისგან დაცულობა უმეტეს თანამდებობის პირ-ათვის მოყვრებული ფუფუნების ასპარეზი აღმოჩნდა. მდებრივთა ცხრაპირი ტყავის გაძრობით შექმნილი სიმდიდრე ქვეყნის წორმაღურ განვითარებას კი არა, მუცელმდებობას და სხვადასხვა სიბილნეებს ხმარდებოდა. რუსი ჩინოვიკები ჩვეული, კლასიკური მექრთამეობით, მაბეზღარობით, სიფლდით და სიმუხთლით საყოფაცხოვრებო ჭაობში იყვნენ ჩაფლულნი. ქართველი თანამდებობას ოდენ მაშინ იმოგინდა, თუ „სახვეწარ ძღვენს“ - ქრთამს გაიღებდა, თან ეროვულ იდეალებს უღალატებდა და ქამლეკონად გადაიტყვეოდა. ასეთ ამაზრზენ ვითარებაში გაბრიელ ეპისკოპოსი მართლაც გამონაკლისი გახლდათ. ის იმპერიული „ტკბილი ცხოვრების“ მძლავრ მდინარებას ერთბაშად დაუპირისპირდა და ყველას ვასაკვირად, მის საწინააღმდეგოდ აღმა ცურვა დაიწყო. მარტოხელა ბერის საიმედო იარაღი ქურთული ცოდნა და უდრეკი შინაგანი ნებისყოფა იყო. მახვილგონიერი, ბრწყინვალე ქადაგებებით

უზნეობას ამხელდა და კონკრეტულ შემცოდე პირებს ჯვარზე აკრავდა, საყოველთაო უსამართლობაში მიმართლის ორლესულ მახვილს ატრიალებდა. მისი ძალა დანერგია ღვთაებრიობის მადლით იყო მიროცხებული. ვერც სიტყვაში და ვერც საქმეში გაბრიელს ვერაფერ უტყებდა, ის მთელ ეპარქიაში დაულაღავად მოგზაურობდა და თითოეულ დაჩაგრულ მოყვასს მტრად ედებოდა, მსხვერპლად ევლინებოდა. სიმართლის მახვილთან ერთად, ამ საოცარი კაცის მთავარი იარაღი სათნოება და უკიდევანო ქველმოქმედება იყო. არა და არა, „მძღვარს არ აფშევდა“, მხოლოდ მშირეთ აპურებდა, ქრისტიანეთს უხეი და მოწყალე იყო, რაც ებადა რუსთაველურად გაცემდა...

განუღ ღვანლს, ჯერ კიდევ მის სიცოცხლეში, მოქალაქეობრივი პოზიციებიდან აფასებდნენ, მაგრამ გაბრიელი ახლობელს თუ შორეულს ყოველთვის ახსენებდა:

- „კაცი ვარ მე და ყოველივე კაცობრივი არა განშორებულ არს ჩემგანო“.

„უქანობობას არ მოითმენდა და უზნეო თხოვნას არავის შეუსრულებდა“, მართალია, ადამიანური სისუსტეებისგან დაზღვეული არ გახლდათ, რასაც მელიტონ კელენჯერიძე არ მალავს, მაგრამ მის ნებასა და მოქმედებაში მისივე ღვატობობა სჭარბობდა. რაც მთავარი, მელიტონი გაბრიელ ეპისკოპოსის მეხოტბე კი არ არის, არამედ ზუსტი მემატიანე, მისი მოქმედებისა და ღვანლის პირუთენელი, მკაცრი შეფასებელი. ის არ თხზავს, არაფერს ჰყვება, ოდენ დოკუმენტებს თანმიმდევრულად აღაგებს და გაბრიელის განუშორებელ პიროვნებას ამ გზით ნამდვილი ხელოვანის ყალბით ხატავს.

პატარა იმერეთიდან გაბრიელის სახელი ზვავილი ავრება, მისი შემართება და სიმართლის მოყვარეობა თვალუწვდენელი რუსეთის იმპერიას გაცცდა და საერთაშორისო რეზონანსი შეიძინა. წერილის მოცულობის შეზღუდულობა საშუალებას არ გვაძლევს, ფაქტები ჩამოვთვალოთ, ისევე მკითხველს ვურჩევ, უკვე ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად ქცეული სარეცენზიო წიგნი ნაიკითხოს, რათა ერთი კაცის უანგარო სკიეთის ზეობით ისინამოვნოს!

გაბრიელმა 70 წელი იცოცხლა და ეს არ იყო ჩვეულებრივი სიცოცხლე, არამედ ღმერთისა და ერისათვის ანთებული მძლავრი კელაპტრის ჩაუქრობელი წვა, ცეცხლი სულიერების მგზნებარებისა!

გაბრიელს ქუდებდა დაყოლილი მრავალი ავადმყოფობა მთელი ცხოვრება ტანჯავდა. ფიზიკურ უძლურებას საოცრად მტკიცე ნებისყოფით, სულიერი სრულყოფილებით ძღვედა. 1894 წელს მძიმედ ავად გახდა, მიუხედავად

ამისა, დაუძღურებულნი მღვდელმთავარი თავის საყვარელ რაჭაში მაინც ვაემგზავრა. იქაურების ხელთუქმნელი ბუნების ხილვით და მორწმუნე, კეთილ ადამიანებთან ურთიერთობით ერთხელ კიდევ მოიხიბლა, მოილოცა ტაძრები, იქადაგა, ფაქტიურად ანდერძი იქ ჩამოაყალიბა, მძიმე ავადმყოფი ქუთხისში დაბრუნდა და 1895 წლის 25 იანვარს გარდაიცვალა. საშინლად დიდი ზამთარი იდგა; მიმოსვლა შეუძლებელი იყო, არა და ღვთის ქაცისა და ღირსეული მამულიშვილის დაკრძალვაში სრულიად საქართველოს უნდა მიეღო მონაწილეობა, ამიტომ მღვდელმთავრის ცხედარი ქუთაისის საკათედრო ტაძარში დაასვენეს, სადაც 46 დღე ესვენა. 10 მარტს, გზების გახსნის შემდეგ, დაკრძალვის გრანდიოზული ცერემონიანი გაიმართა. ველაში, ერის საამაყო შვილის, წმინდანობის ღირსის გაბრიელის საფლავთან, სრულიად მოაზროვნე საქართველო შეიკრიბა. ბერი დიდებული სიტყვა წარმოიტეხა, რომლებიც მთლიანადაა ასახული მ. კელენჯერიძის სარეცენზიო ნიგში, მაგრამ ილია ჭავჭავაძეს სიბრძნისმეტყველებაში სხვა ვინ შეედრებოდა, სამკლოვიარი მჭევრმეტყველების ამ შედევრის ტიცირება შეუძლებელია, ის ოქროს ზოდვიითაა ჩამოსხმული. გაბრიელი, - ბრძანებს ილია, - სარწმუნოებას ამცნინებდა და მეცნიერებას ასარწმუნოებდაო, მის ბავთაგან თვით ღმერთი მეტყველებდაო, „მოკვდა და თავისი ანდერძით ან ისევ საქმიანობს მკედარი“.

დაკრძალვაზე ერთბაშად წარმოდგენილმა გაბრიელის ღვაწლმა ყველა მოლოდინს გადააჭარბა, თვით ილია ჭავჭავაძეც კი გაოცებული იყო. მისი თეზისი ჭეშმარიტ სარწმუნოებასა და მეცნიერების შინაგან ღრმა კავშირზე, რასაც გაბრიელ ეპისკოპოსი ღვთის ნებით ახორციელებდა, თანამედროვე საქართველოს ქრისტიანულ-მართლმადიდებლური რწმენის ქვაკუთხედი უნდა გახდეს. ჩვენს ერს მხოლოდ ამ ფენომენის ამოქმედებით შეუძლია დამოუკიდებლობის თითქმის 20-წლიანი საყოველთაო კრიზისიდან გამოსვლა და წინაპართა მიერ განაღდულ სწორ გზაზე დადგომა.

მელიტონ კელენჯერიძეს თავისი ჩანაფიქრის ბოლომდე შესრულება აღარ დასცალდა. მარქსიზმ-ლენინიზმ-სტალინიზმი

საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა შვა. XX ს-ის 20-იანი წლებიდან აზვირთდა და საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია მეორის აღსაყდრებამდე არ ჩამცხრალა მებრძოლი ათეიზმი. ამ სტრიქონების ავტორს ახსოვს, ბავშვობაში, ოქტომბერლ-პიანერებად კურთხევის დროს, პატარებს როგორ ურიგებდნენ, ჯვრის ნაცვლად „ულმერთოთა კავშირის“ ნიგნაკებს, რომელთაც ხუთქიმიანი ნითელი ვარსკვლავები, ნამგალი და ურო „ამშვენებდა“. მაღლობა უფალს, ქართველმა ხალხმა ამ განსაცდელსაც გაუძლო, დამოუკიდებლობა აღადგინა და ტრადიციულ სულიერებას - მართლმადიდებლობას დაუბრუნდა.

მაღლობა ღმერთს, საქართველოს ეკლესიას, სულიერებას და ზნეობრიობას სათავეში უდგას გაბრიელ ეპისკოპოსისა და სხვა უდიდეს ქართველ საეკლესიო მამათა ღირსეული მემკვიდრე, საქმის გამგებლებელი, სრულიად საქართველოს და ქართველთა კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმინდესი და უნეტარესი ილია მეორე. მისი თითოეული ეპისტოლე, ხანგრძლივი საეკლესიო მოღვაწეობა, გაბრიელის ქდაგებების, ერის სხვა რჩეულთა ნააზრევის ხორცშესხმა და განვითარებაა. ამ დამოკიდებულების შედეგია, რომ 1995 წელს საქართველოს ეკლესიის წმინდა სინოდის გადაწყვეტილებით, გაბრიელ ეპისკოპოსი წმინდანად შვირაცხა.

და ბოლოს, უნდა დავიძინოთ, რომ მელიტონ კელენჯერიძის განხილულმა მონოგრაფიამ გაბრიელ ეპისკოპოსის ღვაწლი იმდენად რელიეფურად წარმოაჩინა, რომ წმინდა სინოდს სწორ გადაწყვეტილებაში მნიშვნელოვნად შეუნყო ხელი. ამრიგად, მსგავსი ბიოგრაფიული ნარკვევების შექმნა აუცილებელი და გადაუდებელია. მეცნიერულად შესასწავლია აგრეთვე მ. კელენჯერიძის არქივი. მან ხომ გაბრიელის საქმიანობის პირველი ეტაპის ასახვა მოასწრო. ამ თვალთახედვით კვლევა-ძიება უნდა გაგრძელდეს, რათა უკეთ წარმოჩინდეს ღმერთისა და ქართველი ერის სამსახურში ჩაფერფლილი მორწმუნეების მონამებრივი ცხოვრება. ამით ზნეობრიობის დეფიციტს დაძლეეთ და ჩვენი ყოფა, ყოველდღიურობა გაცილებით უკეთესი გახდება.

ახსტრიბა

ალბათ იშვიათად მოიხსენიება ადამიანი, ვისაც განხორციელებული ფილმი „მუსიკის პანგები“ არ უნახავს. ეს ფილმი 1965 წელს, ქალაქ ზალცბურგში გადაიღეს და მან უკვე კარგა ხანია უკველიანი ფილმის წოდება მოიპოვა. მას შემდეგ, ყოველ წელს ზალცბურგში ასეულობით ტურისტები იკრიბება, რათა დაეხმარებოდნენ ფილმში გადაღებული ადგილები დაათვალიეროს. და აი, წელს, ქალაქის ხელმძღვანელობამ გადაწყვიტა, პარკში „მირაბელი“ სადაც უმთავრესი სცენები გადაღებული, დიდი კულტურული ცენტრი ააშენოს და მას სწორედ „მუსიკის პანგები“ დაარქვას. პროექტი კოლხოსალური თანხები დაეფარება და მხოლოდ 2009 წლის შემოდგომაზე გაიხსნება. სამაგიეროდ კულტურული ცენტრიც უდაოდ გრანდიოზული იქნება. საქმე იმაშია, რომ პარკი „მირაბელი“ სწორედ ძველი ქალაქის შუაგულშია. შესაბამისად ახალ ცენტრს გვერდს ბაროკოს მუხეუმი, წმინდა პეტრეს მონასტერი, საკათედრო ტაძრის მუხეუმი და საქალაქო მუხეუმი დაუმშენებენ.

ახმერიკის შვირთაბული შტატაბი

ამერიკის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო პოპულარული ჟურნალი „Esquire“ ყოველ წელს ყველაზე უფრო ელევანტური მამაკაცების სიას აქვეყნებს. სიურპრიზებს ამ ჟურნალისგან საზოგადოება უკვე კარგა ხანია მიეჩინა, მაგრამ წლებიდან წლებად მთელი დროის განმავლობაში ყოველგვარ საზღვარს გადაჭარბა. ყველაზე მოდური მამაკაცების სიაში რომის პაპი, ბენდიქტე XVI აღმოჩნდა! ითხილია წლის

იოზეფ რატცინგერმა ეს პატივი „აქსესუარების“ განყოფილებით დაიმსახურა. ის თურმე ყველაზე მოდური, ლამაზი და წარმოადგინეთ... წითელ ფეხსაცმელს იცვამს. პრტივიკოსმა ბოლო ორი წლის მანძილზე უკვე ყველას დაანახა, რომ მხოლოდ საკუთარ გემოვნებას ენდობა. იგი სამოქალაქო ტანსაცმელს იშვიათად ატარებს, ამიტომ ყველა დეტალი ყურადღების ცენტრში მქცევია. ფეხსაცმელების იტალიური ფირმის „გუოსის“ მუხატრონი ვატიკანის ყოფილი პრეს-მდივნის მეგობარი იყო და არჩევნების შემდეგ, რამდენიმე წყვილი ფეხსაცმელი საჩუქრად პაპს სწორედ მან მიაღწია. ფეხსაცმელები უკანასკნელი კოლექციიდან შეარჩევს, ამიტომ უახლესი მოდისა აღმოჩნდა. „მძიმე ანაფორას ის ვერასოდეს შეცვლის. აი ფეხსაცმლის არჩევა კი, შეუძლია,“ - განაცხადა ფირმის წარმომადგენელმა. ავი ენები უკვე აღაპარაკდნენ ფირმამ ეს საჩუქარი საკუთარი საქონლის რეკლამისთვის გამოიყენაო.

იუნესკომ უკანასკნელი სამოცდათხუთმეტი წლის მანძილზე ყველაზე ხშირად თარგმნილი ავტორების სია გამოაქვეყნა. ლიდერები აღმოჩნდნენ: უოლტ დისნეის სცენარისტები, ავიატ კრისტი, ყოელ ჟერნი, ვლადიმერ ლენინი და უილიამ შექსპირი. სიის პირველი ორმოცდაათი პუნქტი კი, დაახლოებით ასე გამოიყურება: ბობლია, ძმები გრიბები, მარე ტენეი, ანტე აზიმიოეი, იოანე პავლე II, ალექსანდრ დიუმა, რობერტ სტივენსონი, თეოდორ დოსტოევსკი, ჩარლზ დიკენსი, დღევანდელი სტოლინი, ანტონ ჩეხოვი, ასტრიდ ლინდგრენი, ოსკარ უაილდი, კარლ მარქსი და ფრედ-

რიკ ენგელი, ერნესტ ჰემინგუეი, ონორე დე ბალზაკი, ვონ ტოლკოინი, პლატონი და ფრანკ კაფკა. უკანასკნელი, ორმოცდამეათე ადგილი, შარლ პერომ დაიკავა.

იუნესკომ ასევე აღნიშნა, რომ ყველაზე ხშირად ნაწარმოებები ინგლისური, ფრანგული, გერმანული, რუსული, იტალიური, ესპანური, შვედური, ლათინური, დანიური და პოლანდიური ენებიდან ითარგმნება, თუმცა პატარა ენებიდანაც საკმაოდ ხშირია. ქართულ ლიტერატურას ამ სიაში ორმოცდამეათე ადგილი უკავია. პოსტსაბჭოთა სივრციდან მას წინ ესტონური /31/, უკრაინული /32/, ლიტუვი /37/, მოლდავიური /38/ და ბელარუსული /46/ უსწრებს, უკან კი ლატვიური /48/ და სომხური /50/ მოყვება.

შედარებისთვის იმასაც დავამატებდით, რომ ძველებერძულს მე-11, პოლონურს მე-13, იაპონურს მე-14, არაბულს მე-17, ივრიტს მე-20, ჩინურს 21-ე, სანსკრიტს 26-ე, იდიშს 39-ე, ჰინდის კი 41-ე ადგილები ერგო.

მოუხედავად ამისა, იუნესკომ ისიც აღნიშნა, რომ თარგმანები ესტონური, ლიტუვიური, ლატვიური, უკრაინული, მოლდავიური, უზბეკური, ქართული, სომხური და ყაზახური ენებიდან საერთო რაოდენობით ჩინურს ბევრად აღემატება, თუმცა მოსახლეობა ამ ქვეყანაში მრავალჯობის უფრო მეტია.

ეს მონაცემები იუნესკოს index translationum მაჩვენებელს უკავსენებთ, რომ ეს არის თარგმნილი ლიტერატურის მსოფლიო ბაზა, რომელიც დღეს იუნესკოს მხარდაჭერით არსებობს. იგი 1932 წელს ერთა საერთაშორისო ლიგის ინიციატივით შეიქმნა და წელს დაარსების 75 წლისთავს აღნიშნავს. დღევანდელი იგი მსოფლიოში

ერთადერთი ასეთი დაწესებულება და მის ბაზებში ინფორმაცია ორას ორმოცდა ათი ათასი თარგმნილი ავტორის შესახებ ინახება.

ინგლისი

ბიომეტრია უფრო და უფრო იკიდებს ფეხს საზოგადოების ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ადრე თითების ანაბეჭდი მხოლოდ პოლიციას ანტერესებდა, დღეს კი მისი გამოყენება სხვა სფეროებშიც სურთ. მაგალითად, ლონდონის აეროპორტში მანქანის დაქირავება მხოლოდ თითების ანაბეჭდის დატოვების შემდეგ შეიძლება. ეს პოლიციისა და გამპირავებელი ფირმის ერთობლივი ექსპერიმენტია, თუმცა იგი ყველა კლიენტისთვის სავალდებულოა. მანქანის მობარების ან უბედური შემთხვევის შემდეგ, ფირმა პოლიციას თითების ანაბეჭდს გადასცემს, ეს კი მათ მუშაობას ძალიან გააოთლებს. „ეს პირად ცხოვრებაში შეჭრას არ ნიშნავს, — განაცხადა პოლიციის სერჯანტმა, — უბრალოდ ახალ წესრიგს უნდა მივუჩვიოთ. პოლიცია ხომ ამ ანაბეჭდს მხოლოდ დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში მიიღებს“. რა თქმა უნდა ახალი წესრიგი ბევრს არ მოეწონდა და ზოგიერთებმა სასამართლოსაც კი მიმართეს. მიუხედავად ამისა, დიდ ბრიტანეთში ბიომეტრიის პროცესი კვლავ ვითარდება. უკვე გაჩნდა სასპორტი, რომელშიც მოკროჩი პია დამონტაჟებული მფლობელის მონაცემებით. ასეთი სასპორტი მილიონზე მეტმა ადამიანმა ნებაყოფლობით ადო. უახლოეს მომავალში, სუპერმარკეტებში საკრედიტო ბარათების ნაცვლად, ალბათ,

თითების ანაბეჭდს გამოიყენებენ.

ცნობილმა მევიოლინემ დევიდ ჯუორიცმა რამდენიმე თვის წინ განაცხადა, საჭველმოჭმელი აქციას ვიწვევ, რათა განვითარებადი ქვეყნების ბავშვებს მუსიკის შესწავლაში დაეხმარო, თავის აქციას „მსოფლიოსა და ბავის გარშემო“ უწოდა და უცნაური ტურნე დაიწყო. მან უბრალოდ ზურგჩანთა წაიოიკიდა, ხელში ვიოლინო დაიჭირა და მსოფლიოს ორმოცდაათი ქალაქი შემოიარა, სადაც ბავს შუა ქუჩაში უკრავდა. როგორც ქუჩის მუსიკოსს შეეფერება, შესაწირავსაც იხვეილება და უკან 40 000 ევროთი ხელდამშვენებული დამბრუნდა. „ეს ტურნე გაცილებით ექსტრემალური აღმოჩნდა, ვიდრე ვფიქრობდი, — განაცხადა მან. — თუმცა ერთი გამონაკლისი მაინც მოხდა. სულ ველოდი, სადმე პოლიცია დამაპტიმრებს-მეოქი, მაგრამ არავინ შეშინებია.“ შემდეგ ისიც დამატა, საოცარია, რომ არავინ გამძარცვა, რადგან თან ფულით სავსე ჩემოდანს დაეთრევიდი და განსაკუთრებული სითბოთი ურუგველი ბავშვები მოახსენია, რომლებიც მონტვედილოში მის ირვლევი შემოიკრებიდნენ და გამველელებს ემუდარებოდნენ, მისთვის ფული მიეცათ.

ისრაელი

ნაზარეთის ჩრდილოეთით, არაბულ სოფელ კვარ კანაში, არქეოლოგებმა მონსიქვეშა გვირაბების ვებერთულა ქუედი აღმოაჩინეს. მათი ვარაუდით ეს გვირაბები ორი ათასი წლისა და მას ძველი ებრაელუ-

ბი, ჩე.წ. 60-70-იან წლებში, ისტორიულად ცნობილი აჯანყების დროს სამალავად იყენებდნენ. სამალავი ისეა აგებული, რომ ყველა ოჯახს იქ ჩასვლა საკუთარი ხახლის იატაკიდან შეეძლო. თანაც ჩასასვლელები კარგად იყო შენობული. ყოველ ხახლში სამი ორმო ითხზებოდა. ამ სამიდან გვირაბს ერთერთი უკავშირდებოდა და იქ, როგორც წესი თერთმეტ დოქს აწყობდნენ. არქეოლოგების განცხადებით გვირაბში დერეფნები ძალიან მოკლე და იმდენად დაბალია, რომ წელში გამძარევის ვერავინ შესძლებს.

იტალია

იტალიაში ახალი სკანდალი ავორდა. საზოგადოება დაუსრულვლად კამათობს, დეჰმარჩ თუ არა ექიმები ავადმყოფ პაპს, იოანე პავლე II-ს, ეს ქვეყანა დაეტოვებინა. ამ დიდი ადამიანის ცხოვრებიდან წასვლა ხომ შემძრწუნებელი არა მხოლოდ კათოლიკეებისთვის აღმოჩნდა. როგორც კი პაპი ლოვინად ჩავარდა, პრესა მისი ჯანმრთელობის ამავს ყოველ დღე აშუქებდა, ვატიკანი კი საკეციალურ ბიულეტენს გამოსცემდა და საზოგადოებაც ყოველდღიურად საქმის კურსში იყო. სწორედ ამის წყალობით, ყველამ იცოდა, რომ პაპის უკანასკნელი სიტყვები იყო „გამიმეოთ უფალოთ“. რის შემდეგაც სული განუტკევა. და აი, ორი წლის შემდეგ, ექიმების საკეციელით დაიქვების საბაბი გაჩნდა. სკანდალის მიზეზი ექიმ ლინა პავანელიოს მიპოთეზა აღმოჩნდა, რომლის მიხედვითაც პაპის სიკვდილის მიზეზი არასწორი კვება იყო. პრესაში გამოქვეყნებული მასალებისა და ვატიკანის ბიულეტენების მიხედვით

ლინა ჰავენლიმ ავადმყოფობის სრული ისტორია აღადგინა და გადაწყვიტა, რომ პაპი პარკინსონის დაავადებამ კი არა, სპონტანურმა ინფექციამ დაიღუპა. მისი ორგანიზმი ძალიან დასუსტებული იყო, რადგან ჰამა უჭირდა და ინფექციას ვერ მოერეოდა. შესაბამისად, ექიმებს იგი ხელოვნურ კვებაზე ბევრად უფრო ადრე უნდა გადაეყვანათ. ასეთი განცხადების შემდეგ, მამსვე წამოიჭრა ვერსია, დამოუკიდებლად ამას ექიმები ვერ გაბეზავდნენო და გაინდა გვეყი, თავად ხომ არ ითხოვა პაპმა ასე მოქცეულიყვნენ და მისი უკანასკნელი სიტყვები „გამიშეთი უფალოთ“, ამას ხომ არ ნიშნავდაო.

„დღევანდელი თაობა ბოროტებას ეთავებება“, განაცხადა იტალიელმა მწერალმა უმბერტო ეკომ და თავისი მოსაზრება ასე დაასაბუთა: კლასიკურ შემოქმედებაში სილამაზეს ღამაზად წარმოაჩენდნენ, სიმახინჯეს კი პირიქით. მეოცე საუკუნემ ჩვენს ცხოვრებაში ახალი ფენომენი შემოიტანა და სილამაზისა და სიმახინჯის ერთმანეთისაგან გარჩევა ძალიან გართულდა. ამის მაგალითად ბოსნიის ტილოებიც გვეყოფილა, სადაც ქრისტეს მიმდევრები წარმოუდგენლად და მამხინჯე ბული. დღეს ახალგაზრდობას ნიკოლ კიდმანის კლასიკურ სილამაზესთან ერთად, როკერ-სატანისტებიც ძალიან მოსწონს. აქ სილამაზისა და სიმახინჯის შორის ზღვარი იშლება. ეს კი, ზნეობრივ დონეზე, ბოროტსა და

კეთილს შორის ზღვარის წამლას იწვევს. ჯერ კიდევ ანტიკური ხანიდან ბოროტებას ყოველთვის სიმახინჯესთან აკავშირებდნენ. დღეს კი, ერთმანეთისგან გამოყოფენ და ბოროტების თავიანთსცემა ფეხს თვალსა და ხელს შუა იკიდებს. როკერებს პოზიტიური მხრით წარმოუდგენენ, თუმცა ისინი ნარკოტიკების მოყვარულები და სატანისმის მიმდევრები არიან. მწელი სათქმელია ბოროტების თავიანთსცემა იწვევს აძენ ომსა და სისხლს თუ პირიქით, ამდენმა სისხლმა აიძულა ახალი თაობა ბოროტების მომხიბლველობა ერწყმუნა. მაგრამ, მთავარი სახეზეა: საზოგადოება სიმახინჯის კულტისკენ მიექანება. „გემოვნების შეფასება ჩემი საქმე არ არის, – განაცხადა მწერალმა. – მე სიმახინჯის თეორიას კი არა, სიმახინჯის ისტორიას ვქმნიდი და მხოლოდ იმისთვის, რომ კარგად გამოჩენილიყო – ეს ცნება შეიძლება შეიცვალოს კიდევ“.

პოლონეთი

პოლონელ მწერალს, კრისტან ბალის, სასამართლომ 25 წლის პატიმრობა მიუსჯა იმ მკვლელობისათვის, რომელიც რომანში ქონდა აღწერილი. ჯერ კიდევ 2000 წელს, ბიზნესმენი იანიშვილის დამახინჯებული გვამი მდინარეში გამოიყვანა. მრავალწლიანი გამოძიება ჩიხში მოექცა და აი, წელს, ლიტერატურის მოყვარულ რომელიც პოლიციელს თვალში მოხვდა ერთ-ერთ ინტერნეტ საიტზე დადებული ბალის რომანი „გაცილებს“, რომელიც

ზუსტად ასეთ მკვლელობას აღწერდა, გამოცემული კი 2003 წელს იყო. პოლიცია ამ ფაქტით დაინტერესდა და მაკვლავ კვდევ, რომ მწერალი ბიზნესმენს იცნობდა, ყოფილ ცოლთან ერთ-ერთობაში ადამაშულებდა, მკვლელობის წინა დღეს ტელეფონით ელაპარაკა და მიგვიანებით მისი მობილური ინტერნეტ-აუქციონით გაყვდა.

დაპატიმრებული ბალი დამაშულს კატეგორიულად უარყოფს და აცხადებს, რომ რომანი პრესაში გამოქვეყნებული მასალების მიხედვით დაწერა.

საზრანგაბითი

ავინიონის სასამართლომ 1500 ევროთი დააჯარიმა ახალგაზრდა ქალიშვილი, რინდი სემი მხოლოდ იმისთვის, რომ საგამოყვრო დარბაზში მან ამერიკელი მხატვარ-აბსტრაქციონისტის, საი ტომპლის ტილოს აკოცა. ეს მთლიანად იური ტილო ტრიპტიხის ნაწილი იყო და ამ თეთრ ფონზე რინდი სემის პომადამ ისეთი კვალი დატოვა, რომ ვერ ერთმარესტავრატორმა ვერ მოაშორა. თავად ქალიშვილმა სასამართლოზე განაცხადა, ასე მოჭარბებული გრძობების გამო მოვიქციე, მეგონა მხატვარი გამიგებდაო და თავის ამბორს „სიყვარულის აქტი“ უწოდა. გალერეის მენეჯერის განსხვავებული აზრი აღმაინდა და ამ კონკრეტულ შემთხვევაში „დარტყმასავით აგრესიული“ დაარქვა ადვოკატმა კი ყველას გადააჭარბა და ასეთი სიყვარულის არაფერი მესმის, სიყვარულს ორი მხარის თანხმობა ჭირდებაო, განაცხადა.

მასალა მოამზადა
მანანა მიჭელაძემ

შპრნალ „ენათობის“ 2007 წლის ნომერების შინაარსი

ილია ჭავჭავაძის სიმელოდო ნაწი

(1837-1907)

(1907-2007)

აბაშიძე ირაკლი
აბაშიძე კიტა
გამსახურდია კონსტანტინე
გაფრინდაშვილი ვალერიან
ვაჭა-ფშაველა
ლეონიძე გიორგი
ნადირაძე კოლაუ
ტაბიძე გალაკტიონ
ტაბიძე ტიციან
ქიქოძე გერონტი

ჩიქოვანი სიმონ
წერეთელი აკაკი
ჭილაძე ოთარ

- სამოცი წლისთავზე. ლექსი. №2
- ილია ჭავჭავაძე (ფრაგმენტი). №3
- PATER PATRIALE (ფრაგმენტები). №3
- შენი შენები ილიაზე (ფრაგმენტი). №3
- ილია ჭავჭავაძის სახსოვრად. ლექსი. №2
- ილიას სურათზე. ლექსი. №2
- წინამურიდან საგურამომდე. ლექსი. №2
- წინამური რომ მოჰკლეს ილია. ლექსი. №2
- ილია ჭავჭავაძე (ფრაგმენტი). №3
- ქართული კულტურის ტრადიციები და ილია ჭავჭავაძე (ფრაგმენტი). №3
- წინამური. ლექსი. №2
- სიტყვა ილია ჭავჭავაძის ცხედარზე (ფრაგმენტი). №3
- ილია ჭავჭავაძის შკვლელობა და დაკრძალვა (ფრაგმენტი რომანიდან „რკინის თეატრი“). №3

უნწინდესი და უნეტარესი
სრულიად საქართველოს
კათალიკოს-პატრიარქი
ილია II

- საშობაო ეპისტოლე. №1

სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის

ილია II-ის აღსაფრებობის 30-ე წლისთავისათვის

სირაძე რევაზ
ფარულავა გრიგერ
ჭილაძე თამაზ

- სული, საქმით მეტყველი. №4
- ერის მამა. №6
- ერის მოძღვარი. №6

პოეზია

ბედოშვილი ლია
გორგილაძე ზურაბ
დანელია ბათუ
კახნიაშვილი იური - 70
ოთხვანი ჭანა
სვანიძე თენგიზ - 70
სულაკაური არჩილ - 80
შენგელია ქეთევან
ჩიტოშვილი მანანა
ჭილაძე ოთარ

- ლექსები. №5
- ლექსები. №3
- ლექსები. №2
- ლექსები. №3
- ლექსები. №6
- ლექსები. №2
- ლექსები. №1
- ლექსები. №5
- ლექსები. №3
- ლექსები. №4

პროზა, ლაპარაკობა

არსენიშვილი ზაირა
კანდელაკი ზურაბ
კვიციანი ბაჩო
მოლარიშვილი ლია
სამსონაძე ირაკლი

- მოთხრობები. №3; №4; „მოგონება შორისა“. პიესა. №1
- სულ ერთი წუთი მადროვე, ჯალათო! პიესა. №3
- მოთხრობები. №4
- მოთხრობები. №1
- აფრინდა ქილევაგი, გადაიყრანტალა. პიესა. №1;
- „ცრცქნა გოლიათი, ჩვენი“. პიესა. №6
- თამაში რევოლვერით. მოთხრობა. №6
- ახრიზამანი. მოთხრობა. №3
- პანდა. მოთხრობა. №1
- უკანასკნელი რგოლი. მოთხრობა. №2
- ბრეიგელის მთვარე. რომანი. №5
- ლიბიდო. პიესა. №2

სულაკაური გიგი
შატიანი ნუგზარ
შენგელია ქეთევან
ქადაგიძე ნუნუ
ჭილაძე თამაზ

დრამატული პროზა

პეტრიაშვილი თეიმურაზ

- კრანისი. №3

მხარის არქივიზა

ინანიშვილი რევაზ

- სტრიქონები „სამაგიდო რეველებიდან“.
- ბოლოსიტყვაობა ლამარა კიკილაშვილისა. №1
- მიკროსკოპი. მოთხრობა. ბოლოსიტყვაობა ლადო ავალიანისა. №1

ხიმშიაშვილი კოტე

ახალი მარაგანი

ავერინცივი სერგეი
ერმიჩევი ა.ა.

- გოეთე და პუშკინი. თარგმნა ზაზა კვეციშიშვილმა. №3
- გრძელი გზა იდეალისკენ. რუსულიდან თარგმნა ბაჩანა ბრეგვაძემ. №2
- დუმლილი. მოთხრობა. თარგმნა მანანა მიქელაძემ. №6
- ლექსები. თარგმნა ბათუ დანელიამ. №5
- დაექვებული მაკარი. მოთხრობა. რუსულიდან თარგმნა გივი კიკილაშვილმა. №1

შურაკამი ხარუკი
პასტერნაკი ბორის
პლატონოვი ანდრეი

ინტერვიუ

ჭილაძე თამაზ

- თავშესაფარი. ესაუბრა ნატო ივანიძე. №3

შედეგი, ლიტერატურული ნარკვევები, ნაშრომი, მხილვა

არაბული ავთანდილ
არველაძე ბონდო
აფრიდონიძე შუჭია

- ეპოქის შეკვეთა. №5
- ქართული ეკლესიები სომხეთში. №1
- პროსოდისათვის ქართულ ლექსსა და სიმღერაში. №4

ბენაშვილი გურამ
გოილაძე ვახტანგ

- ვიტრაჟები. №5; რომანის პოეტუკა და რიტორიკა. №6
- იმპერატორ იუსტინიანე მეორის დღემდე უცნობი ქართველი დიდმოხელე ვარაზ-ბაკური. №2

ეკლადე ზურაბ ვანაძე ნათელა, ქვიშვილი გიორგი ზოიძე შოთა	- რეინკარნაცია და ქრისტიანობა, №5
თათარაშვილი თეიმურაზ	- ქრისტიანობა და ენობრივი პოლიტიკა, №6
კვიციანიშვილი ემზარ კუსრაშვილი რუსუდან მაისურაძე გურამ	- „დედესაც ნატვრისთვალნი“, ანუ „თამარიანი“ და მისი ავტორი, №1
მანაბელი კიტი	- პავანისტური მისტერები და ქრისტიანული მისტაგოგია, №2
მილორავა ინგა	- ლექსად გარდაქმნილი სიჭაბუკე, №4
მუსხელიშვილი დავით	- ილიას ტექსტის დათარიღებისათვის, №2
ნიკოლეიშვილი ავთანდილ	- სომხეთის კავკასიური პოლიტიკა 1918-1920-იან წლებში, №5
ოთხვანი ენა რატიანი ირმა	- „დედათაცა მიეც მადლი სულისა შენსა წმიდისა...“, №3; უმნიშვნელოვანესი ნაშრომი, №6
სირაზე რევაზ ფარულავა გრივერ ფალავა მამია ფირალიშვილი ზაზა	- სამყარო - სიტყვა - „გვაქვს უთვალავი ფერი...“, №2
შენგელია რამაზ	- ქართული ეკლესია და სახელმწიფო ტერიტორია შუა საუკუნეებში, №1; საქართველოს სახელმწიფო დროშა, №3; სიტყვა ნარმოთქმული 2005 წლის 16 ოქტომბერს მეცნიერთა ყრილობაზე ფილარმონის დიდ დარბაზში, №5
შენგელია ქეთევან ცხადაია ზოია	- ქართულ-ოსურ ურთიერთობათა საკითხი „ქართლის ცხოვრებაში“, №6
	- სიმბოლიზმის წინამორბედი, №3-4
	- უძველესი იაპონური ლექსი და „თარგმანის სირთულეები“, №1
	- ენათა სულიერი ყოფიერებისათვის, №6
	- პოეტი - მუდარი - ტარიგი, №2
	- ხანძისა და შატბერდის ლოკალიზაციისათვის, №1
	- რელიგიური გონი და საკრალურის „განთავსების“ პრობლემა, №3
	- ნაყოფიერების დევაება-სიმბოლოები და ქართული ტოპონიმიკა, №2
	- ემილი დიკინსონი - უცნობი და მახლობელი, №6
	- 2006 წლის ლიტერატურათმცოდნეობა და კრიტიკა, №6

ხელშეწყობა

აბულაძე ნერონ დეკანოზიძე ნათია მეტრეველი საბა ჩხარტიშვილი ლაშა ნურნუშია რუსუდან	- ნერილები, №4; №6
	- „ნარმოდგენის“ თეატრის პოეტიკა, №4
	- პოეზიის დაბრუნება, №5
	- არ ეენდოთ მეფისტოფელს! №3
	- მრავალხმიანობის ქართული ხედვა, №6

თავსაზრდო

იაკობიშვილი ლელა	- ეთნიკური მობილიზაცია და ქართული უნივერსიტეტი ს ბედი, №1
ქურდაძე ელენე	- ფესტოს დისკოს ალქიმიური ოპუსი, №4

პრეპრია

არველაძე ბონდო	- რატომ იმალება პროფესორი სამველ კარაპეტანი?! №2; „ჯავახქ“, №6

მრავალი მკვირვალი

საუბარი ლიტერატურაზე. №2

უპალინისტიკა ნაკვეთი

ეპარატხელია ზვიად

- ქრისტეს მეომრები. №4

უპალინისტიკა

ნოზაძე მზია
ჭიჭინაძე უშანგ

- ქსელში. №3
- „ო, ენავ ჩემო...“. №5

მეორე

ბეროზაშვილი თამარ

- ჩვენი ანა. №4

გაბისკოვს აუზაზაში

ნიკოლეიშვილი ოთარ

- აფხაზეთის საკითხი ამერიკულ პრესაში. №2

ივანი

მეტრეველი როინ

- გელათი - 900 წელი. №1

ტორაძე გულბათ

- თბილისის კონსერვატორია - „მშვენიერი ადგილი
დედამინაზე“ (კონსერვატორიის 90 წელი). №4

სხვადასხვა

შაყულაშვილი გიორგი

- ის, რაც მკითხველმა არ იცის. №3

ბიბლიოგრაფია

ფრუიძე ლევან

- კოლხეთის აგრარული კულტურა. №1; იმერეთის
უმისკომოს გაბრიელის ბედისწერა. №6

უცხოეთის კულტურული
სიახლეები

- მასალები მოამზადა მანანა მიქელაძემ. №1-6

მთავარი რედაქტორი
თამაზ ჭილაძე

პასუხისმგებელი მდივანი
დინარა ჩავეჭაძე

აომეცნიერული უზრუნველყოფა
შორენა ფარქოსაძე

ქართული ბიბლიოთეკის ორ თვეში ერთხელ
.გაეცემა მხოლოდ რედაქციის მიერ გეგმიური მასალები

გამომცემლობა „სანთელი“

0143/25

შანი ორი ლარი